

Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2010: 3

Vanhurskauttaminen kirkon elämässä

**Ruotsin ja Suomen luterilais-katolisen
dialogiryhmän raportti**

Kirkkohallitus
Helsinki 2010

Ruotsinkielinen alkuteksti: Rättfärdiggörelsen i kyrkans liv.
Rapport från den katolsk-lutherska dialoggruppen för Sverige
och Finland

Suomennos: Ilmari Karimies
Taitto: Mikko Huotari
Painatus: Finepress Oy
Julkaisija: Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto

ISBN 978-951-789-315-2 (nid.)
ISBN 978-951-789-316-9 (PDF)
ISSN 1237-279X

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	8
--------------	---

Luku 1

1. Johdanto	10
1.1 Tausta.....	10
1.2 Dialogin luonne	16
1.3 Raportin punainen lanka	18

Luku 2

2. Yhteinen julistus – yksimielisyys ja avoimet kysymykset	21
2.1 Yksimielisyys Jumalan armosta	22
2.1.1 Jumalan armo ja ihmisen vastaus.....	22
2.1.2 Yhtä aikaa vanhurskas ja syntinen	24
2.1.3 Vanhurskauttamisoppi kriteerinä	26
2.2 Avoimet kysymykset.....	29

Luku 3

3. Katolisuus ja luterilaisuus Ruotsissa ja Suomessa – kirkkohistoriallinen yleiskatsaus	31
3.1 Keskiaika – yhteinen historia	31
3.2 Reformaatio	34
3.3 Uusi näkemys reformaatiosta	36
3.4 Jatkuvuutta säilyttänyt ruotsalais-suomalainen luterilaisuus.....	38
3.5 Vuosisadat ilman kontaktia	40
3.6 Ekumeeninen kutsumus	45
3.7 Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen jälkeinen avoin vuoropuhelu	46
3.8 Merkkejä tiellä kohti kirkon ykseyttä.....	49

Luku 4

4. Vanhurskauttaminen kirkon elämässä	53
4.1 Yhteys Jumalan kanssa	53
4.1.1 Isä, Poika ja Henki.....	53
4.1.2 Vanhurskauttaminen Raamatun luomis- ja liittoteologiassa	55
4.2 Kristus meidän vanhurskauttamamme	57
4.2.1 Molempien traditioiden yhteinen perusta	57
4.2.2 Luterilainen näkökulma	59
4.2.3 Katolinen näkökulma.....	61
4.2.4 Armo ja lahja – Kristuksessa vanhurskauttamisen kaksi ulottuvuutta	63
4.2.5 Armo ja yhteistyö	64
4.3 Kirkon sakramentaalisuus	67
4.3.1 Jumalan sakramentaalinen armo Kristuksessa.....	67
4.3.2 Kristuksen sakramentaalinen läsnäolo kirkossa	69
4.3.3 Sakramentaalinen Sana	71
4.3.4 Sakramenttien lukumäärä ja yhteys.....	73
4.3.5 Sakramentaalinen spirituaaliteetti	75
4.3.6 Kirkon tunnustus uskonvastauksena	77
4.3.7 Apostolinen virka kirkon lähetystehtävän palveluksessa	79
4.4 Vanhurskauttaminen ja kaste	81
4.4.1 Kaste – yhteinen Kristuksessa vanhurskauttamisen sakramentti.....	81
4.4.2 Armo ja usko – kaksi kasteen sisäistä ulottuvuutta	83
4.4.3 Kastetun uusi elämä	87
4.4.3.1 Kaste uuden elämän alkuna.....	87
4.4.3.2 Tahdon vapaus vanhurskauttamisessa ja sen jälkeen	88
4.4.3.3 Taistelu pahaa himoa ja syntiä vastaan	91
4.4.3.4 Tuen löytäminen uudelle elämälle.....	94
4.4.4 Kaste kutsuna kirkon näkyvään ykseyteen	96
4.5 Ehtoollinen	99
4.5.1 Ehtoollisen lahja	99
4.5.1.1 Ehtoollinen ja kastetut.....	99

4.5.1.2 Ehtoollinen ja kirkko.....	100
4.5.1.3 Ehtoollinen kiitoksena, muistoateriana ja uhrina	102
4.5.1.4 Ehtoollinen ja Kristuksen läsnäolo.....	107
4.5.1.5 Ehtoollinen ja virka	110
4.5.1.6 Ehtoollinen ja tehtävämme maailmassa	112
4.5.2 Tiellä kohti yhteistä ehtoollista.....	113
4.5.2.1 Ehtoollinen – ykseyden sakramentti ja jakautumisen merkki.....	113
4.5.2.2 Miten kirkot viettävät ehtoollista?	114
4.5.2.3 Kaste ehtoollisyhteyden perustana?	116
4.5.2.4 Ehtoollisyhteys ja kirkollinen yhteys – luterilainen näkemys	118
4.5.2.5 Ehtoollisyhteys ja kirkollinen yhteys – katolinen näkemys	119
4.5.2.6 Askeleita tiellä kohti ehtoollisyhteyttä	122
4.6 Kirkon virka vanhurskauttamisen palveluksessa.....	124
4.6.1 Uskon lahja	124
4.6.2 Kirkon ja viran tehtävä	125
4.6.3 Virka ja apostolisuus	131
4.6.4 Piispojen auktoriteetti.....	134
4.6.5 Virkakäsitysten eroja.....	135
4.6.6 Pietarin virka – kokonaisuuden ja ykseyden palveluvirka	141

Luku 5

5. Yhteenveto ja katsaus tulevaisuuteen: Tiellä kohti täyttä kirkollista yhteyttä	148
5.1 Johdanto	148
5.2 Yksimielisyys vanhurskauttamisesta ja sen asemasta kirkon elämässä	149
5.2.1 Herran Jeesuksen Kristuksen rukous dialogin motivaationa.....	149
5.2.2 Vanhurskauttamisen paikka kirkon elämässä	151

5.3 Tiellä kohti yhteistä osallisuutta eukaristisen mysterin täyteyteen.....	155
5.3.1 Kristuksen asetus.....	155
5.3.2 Jeesuksen Kristuksen todellinen läsnäolo leivässä ja viinissä.....	156
5.3.3 Ehtoollinen uhrina	157
5.4 Sakramentaalinen piispanvirka apostolisessa suksessiossa.....	158
5.4.1 Vihitty virka kirkon palveluksessa	158
5.4.2 Piispanvihkimyksen apostolinen ulottuvuus.....	159
5.4.3 Historiallinen ulottuvuus: Piispan auktoriteetti.....	161
5.4.4 Pietarin virka.....	162
5.5 Askeleita tiellä kohti näkyvää ykseyttä.....	163
Kirjallisuusluettelo	165

Esipuhe

Helsingissä ja Tukholmassa 31.10.2009

Toivomme, että tämä luterilaisten ja katolilaisten yhteinen asiakirja vanhurskauttamisesta kirkon elämässä innostaisi luterilaisia ja katolisia kristittyjä ottamaan yhdessä vastaan vanhurskauttamisen Kristuksessa, joka on itse tie Jumalan yhteyteen. Näin se ei jäisi vain teologiseksi raportiksi, joka kuvastaa lähestymistä vanhurskauttamiskäsityksessä luterilaisten ja katolilaisten välillä, vaan myös inspiroisi etsimään alati suurempaa Kristuksen kaltaisuutta elämässämme ja toiminnassamme.

Asiakirja on tulos seitsemän vuotta kestäneestä yhteistyöstä, johon ovat osallistuneet delegaatit katolisesta kirkosta Ruotsissa ja Suomessa, Ruotsin kirkosta ja Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta. Näiden vuosien aikana olemme kokoontuneet kirkkojemme elämän keskeisillä paikoilla: kurssi- ja leirikeskoksissa, luostareissa ja retriittikeskuksissa, pyhiinvaelluspaikoilla, tuomiokirkoissa ja tuomiokapituleissa. Olemme saaneet nauttia toistemme vieraanvaraisuudesta, rukoilleet ja tehneet työtä yhdessä, ja osallistuneet toinen toistemme hengelliseen ja liturgiseen elämään.

Dialogi toteutettiin suomalais-ruotsalaisena yhteistyönä, jonka toivottiin olevan hedelmällistä kirkkojemme erityisen historiallisen jatkuvuuden ja pitkäaikaisen ekumeeniseen työhön sitoutumisen vuoksi. Dialogin aikana olemme itse voineet havaita, kuinka monet liturgian, viran ja sakramentaalisen spiritualiteetin piirteet yhdistävät meitä. Samalla olemme saaneet kokea kipua niiden asioiden tähden, jotka vielä jakavat meitä ja pitävät meidät erossa toisistamme jopa Herran pöydässä. Olemme pyrkineet Jeesuksen ylimmäispapillisen rukouksen mukaisesti työskentelemään yhdessä ymmärtääksemme paremmin meitä edelleen erottavia asioita.

Keskityimme erityisesti vanhurskauttamisen ymmärtämiseen kirkko-opin, sakramenttien ja viran yhteydessä. Otimme lähtökohdaksemme kymmenen vuotta sitten allekirjoitetun yhteisen julistuksen vanhurskauttamisopista ja pyrimme täsmentämään siinä ilmaistua yhteisymmärrystä. Näimme erityisen tarpeelliseksi paneutua niihin suuriin teologisiin ja ekumeenisiin kysymyksiin, jotka koskevat sitä, mitä vanhurskauttaminen on, ja miten se saa konkreettisen muotonsa kirkon elämässä.

Jos olemme nyt saavuttaneet suuremman yksimielisyyden perustavalla teologisella tasolla, sen pitäisi voida johtaa eteenpäin myös muihin tärkeisiin kirkon elämän kysymyksiin, jotka ovat edelleen avoimia. Viime kädessä vain Pyhä Henki voi innostaa meitä käymään rohkeasti käsiksi siihen, mikä vielä erottaa meitä. Luotamme siihen, että Henki voi tehdä mahdolliseksi sen, joka nyt näyttää mahdottomalta, jos me olemme avoimia ja herkkiä sille, mitä vaaditaan.

Eero Huovinen
Helsingin luterilainen piispa
puheenjohtaja

Anders Arborelius
Tukholman katolinen piispa
puheenjohtaja

Luku 1 Johdanto

1.1 Tausta

1. Paavi Johannes Paavali II teki kesäkuussa 1989 ekumeenisen ja pastoraalisen vierailun kaikkiin Pohjoismaihin. Matkallaan hän sai erityisen lämpimän vastaanoton Uppsalan ja Turun tuomiokirkkoissa. Yhteiset jumalanpalvelukset Ruotsin kirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kanssa sekä keskustelut näiden kirkkojen piispojen kanssa tekivät suuren vaikutuksen paaviin. Kotimatallaan Roomaan paavi sanoi Helsingin katoliselle piispalle, Paul Verschurenille, joka Pohjoismaiden katolisen piispainkokouksen puheenjohtajana matkusti paavin seurassa koko vierailun ajan: ”Tämän vierailun jälkeen meillä Roomassa on syytä pohtia yhteyksiämme näihin kirkkoihin”.

2. Arkkipiispat Bertil Werkström (Uppsala) ja John Vikström (Turku) tekivät elokuussa 1991 yhdessä Roomaan vastavierailun. Sen aikana he osallistuivat siellä Pyhän Birgitan juhluvuoden viettoon. He toimittivat yhdessä paavi Johannes Paavali II:n kanssa ekumeenisen vesperin Pietarinkirkon pääalttarilla ja rukoilivat apostolin haudalla kirkon kryptassa. Vierailun yhteydessä järjestetyllä yksityisvastaanotolla paavi muistutti vierailustaan Uppsalan ja Turkuun ja vetosi arkkipiispoihin ja heidän seurueeseensa, että he mahdollisuuksien mukaan pyrkisivät löytämään uusia ekumeenisia teitä Pohjoismaissa.

3. Uppsalan kokouksen (1593) luterilaisen juhluvuoden vieton yhteydessä vuonna 1993 pidettiin Uppsalassa luterilais-katolinen seminaari, jossa Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston presidentti, kardinaali Edward Idris Cassidy ehdotti, että Ruotsin ja

Suomen luterilaiset kirkot aloittaisivat dialogin kirkosta ja kirkon virasta Helsingin ja Tukholman katolisten hiippakuntien kanssa. Ykseyden neuvosto tukisi mielellään sellaista dialogia. Kommenttipuheenvuorossaan arkkipiispa John Vikström suhtautui ehdotukseen myönteisesti. Hän sanoi, että kirkot Suomessa ja Ruotsissa miettivät asiaa perusteellisesti ja ilmoittavat myöhemmin kantansa.

4. Seuraavana vuonna arkkipiispat Gunnar Weman (Uppsala) ja John Vikström (Turku) vierailivat Vatikaanissa yhdessä katolisten piispojen Hubertus Brandenburgin (Tukholma) ja Paul Verschurenin (Helsinki) kanssa. Arkkipiispat ilmoittivat kardinaali Cassidylle, että he suhtautuvat myönteisesti dialogiehdotukseen. Asiaa valmistelemaan asetettiin työryhmä, jonka jäsenet olivat kirkkosiihteri Ragnar Persenius, kirkkoneuvos Risto Cantell, isä Henrik Roelvink OFM ja monsignore Heinz-Albert Raem.

5. Muiden pohjoismaisten luterilaisten kirkkojen kanssa käydyissä keskusteluissa kävi ilmi, että myös Norjan ja Tanskan luterilaiset olivat kiinnostuneita osallistumaan dialogiin. Työryhmä valmisteli asian ja ehdotti pohjoismaiselle katoliselle piispainkokoukselle, että Pohjoismaiden luterilaiset kirkot ja katoliset hiippakunnat aloittaisivat oppikeskustelut kirkosta ja kirkon virasta. Piispainkokous vastasi olevansa valmis tällaiseen keskusteluun, jos se on välttämätöntä luterilaisten kirkkojen keskinäisen yhteyden takia, mutta piti kardinaali Cassidyn alkuperäistä ehdotusta suomalais-ruotsalaisesta dialogista parempana.

6. Yhteispohjoismaiseen dialogiin ei kuitenkaan ryhdytty. Pääsyyinä olivat pohjoismaiden ekumeenisten tilanteiden suuret eroavuudet. Pohjoismaisen katolisen piispainkokouksen ja evankelis-luterilaisten kirkkojen johtavien piispojen yhteinen kokous (nk. primaattien kokous) ehdotti siksi, että yhteispohjoismaisen luterilais-katolisen dialogin sijaan aloitettaisiin erilliset luterilais-katoliset oppikeskustelut eri Pohjoismaissa. Evankelis-luterilaiset kirkot Suomessa ja Ruotsissa päättivät yhdessä Helsingin ja Tukholman katolisten hiippakuntien kanssa aloittaa yhteisen suomalais-ruotsalaisen dialogin oppikysymyksistä. Perusteluna tälle oli kirkkojen ja maiden yhtei-

nen historia.

7. Arkkipiispat KG Hammar (Uppsala) ja Jukka Paarma (Turku) sekä katolinen piispa Anders Arborelius (Tukholma) järjestivät vuonna 2002 Sigtunassa laajan symposiumin, jossa keskusteltiin dialogiryhmän tehtävästä ja kokoonpanosta. Symposiumissa etsittiin erilaisia mahdollisia työskentelytapoja tulevalle dialogille. Monet osanottajat, muiden muassa arkkipiispa KG Hammar, suosittelivat keskittymistä siihen, kuinka kirkot voisivat tänään kohdata ne mm. globalisaatioon, oikeudenmukaisuuteen, tasa-arvoon ja ympäristövastuuseen liittyvät haasteet, joita nykyaika asettaa. Toiset osanottajat peräänkuuluttivat keskustelua teologian edellytyksistä nykyaikana: Millaisia edellytyksiä voidaan teologiselta puheelta vaatia, kun luottamus objektiivisiin, annettuihin uskontotuuksiin ei ole enää samalla tavoin itsestäänselvä kuin aikaisemmin? Millainen on kielien ja todellisuuden välinen suhde? Kuvaako kieli yksinkertaisesti jo olemassaolevaa todellisuutta, vai luodaanko kielellä todellisuutta, ja jos luodaan, kuinka tämä vaikuttaa teologiseen puheeseen? Lisäksi jotkut osanottajat halusivat etsiä uusia yhteistyömuotoja kirkkojen ja niiden edustajien välillä, käydä keskustelua pikemminkin omista elämäkokemuksista kuin dogmaattisista teksteistä käsin, viettä mieluummin yhteistä jumalanpalvelusta kuin käydä oppikeskusteluja.

8. Ideat, odotukset ja toiveet johtivat moniin eri suuntiin, mutta lopulta työ muodostui kuitenkin melko perinteiseksi oppikeskusteluksi kirkkojen edustajien välillä. Tälle oli monia syitä, mutta ennen kaikkea se, että lähtökohdan keskusteluille muodostivat ne teemat, joita jo varhain pidettiin ajankohtaisina: kirkkokäsitys, virkakäsitys, käsitys piispan roolista ja tehtävästä, kaste- ja ehtoolliskäsitys jne. Tähän johti erityisesti se, että työn keskiöön haluttiin ottaa hiljattain julkaistu dokumentti Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista¹, jonka katolisen kirkon ja evankelis-luterilaisen kirkkoperheen

1 Tekstiin viitataan jatkossa lyhenteellä YJV. Suomennos on julkaistu teoksessa Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista sekä teoksessa Ekumeeninen työkirja, s. 115-137. Luterilaisen maailmanliiton ja

edustajat allekirjoittivat 31. lokakuuta 1999 Augsburgissa, ja joka tähtää kirkkojamme kauan erottaneen keskeisen opinkohdan tuolle puolelle.

9. Dialogiryhmä päätti yrittää vastata seuraavaan kysymykseen: Mikä paikka vanhurskauttamisella on kirkkojemme elämässä? Lähtökohdaksi valittiin yhteinen julistus ja siinä esitetty toivomus tutkimuksen ja keskustelun jatkumisesta: ”Konsensuksemme vanhurskauttamisopin perustotuuksista tulee ilmetä ja osoittaa merkityksensä kirkkojen opissa ja käytännössä. Tässä katsannossa on vielä jäljellä painoarvoltaan erilaisia kysymyksiä, jotka kaipaavat lisää selvitystä: ne koskevat mm. Jumalan sanan ja kirkon opin välistä suhdetta samoin kuin oppia kirkosta², kirkollisesta auktoriteetista, kirkon ykseydestä, virasta ja sakramenteista kuten myös vanhurskauttamisen ja sosiaalietiikan suhteesta. Olemme vakuuttuneita, että saavutettu yhteisymmärrys antaa sellaiselle selvitykselle kestävä perustan. Luterilaiset kirkot ja roomalaiskatolinen kirkko jatkavat ponnisteluaan yhteisymmärryksen syventämiseksi niin, että se kantaa hedelmää kirkon opissa ja kirkollisessa elämässä.” (YJV 43)

10. Tämän raportin päämääränä on ennen kaikkea antaa yhteinen vastaus teologisiin kysymyksiin vanhurskauttamisen toteutumisesta kirkon ajattelussa ja elämässä. Koska kyseessä on alueellinen dialogi, haluamme vastata kirkkojemme suomalais-ruotsalaisesta kontekstistä käsin. Siksi esitämme lyhyen katsauksen kirkkojemme historialliseen kehitykseen Ruotsissa ja Suomessa keskiajalta nykypäivään. Nostamme siinä esille sellaisia puolia kirkkojemme yhteyksistä, jotka ovat vähemmän tunnettuja kansainvälisessä ekumeniassa ja jotka voivat ehkä osoittaa teitä kohti suurempaan yhteyttä katolisen kir-

katolisen kirkon yhteinen virallinen julkilausuma ja sen liite (YJV Liite) on julkaistu internetissä Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston toimesta. Ruotsinkielinen käännöskokoelma ..att i allt bekänna Kristus. Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran sisältää laajemman joukon julistukseen liittyviä tekstejä.

2 Kirkko-oppia koskeva maininta on jäänyt yhteisen julistuksen pois ruotsinkielisestä käännöksestä ...att i allt bekänna Kristus. Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran.

kon ja luterilaisten kirkkojen välillä myös muissa maissa.

11. Käsittelemme tekstissämme teologisesta ja pastoraalisesta lähtökohdasta käsin niitä konkreettisia muotoja, joiden kautta Jumalan pelastusteot saavuttavat meidät ihmiset. Ainakin Ruotsin osalta tämä on toinen ekumeeninen vuoropuhelu jossa kirkkokäsitys tulee selvästi polttopisteeseen – kirkko on Kristuksen ruumis, jossa ihminen tulee osalliseksi Jumalan vanhurskauttavasta työstä. Olemme keskittyneet kirkon konkreettiseen sakramentaaliseen elämään, jossa jumalallinen elämä kohdataan inhimillisissä muodoissa. Siitä käsin tarkastelemme niiden eri muotojen välistä yhteyttä, joiden kautta ihminen vastaanottaa Jumalan pelastusteot. Analysoimme vanhurskauttamisen suhdetta yhtäältä kasteeseen ja ehtoolliseen, toisaalta virkaan.

12. Edessä oleva teksti keskittyy klassisen kristillisen uskon opinkohtiin vuoropuhelussa aikaisempien, luonteeltaan suurin piirtein samanlaisten oppikeskusteluiden kanssa. Lähestymistapa ei ole ongelmaton, mistä dialogiryhmä on tietoinen. Tekstin ulkopuolelle jäävät hermeneuttiset peruskysymykset tulkinnan ehdoista, teologisen kielen tehtävästä ja luonteesta sekä kielen ja todellisuuden suhteesta, samoin kuin mm. rauhaa, oikeudenmukaisuutta, ympäristöä, tasa-arvoa ja globalisaatiota koskevat eettiset haasteet. Enemmistö dialogin osanottajista on tyytyväinen tehtyihin suuntavalintoihin ja uskoo, että asiakirjasta voi olla merkittävää apua edelleen jatkuvalla kirkkojenväliselle dialogille. Toiset ryhmässä katsovat, että teologisten ja hermeneuttisten peruskysymysten parissa olisi voitu tehdä perusteellisempaa työtä, ja että on huomionarvoista, etteivät ajankohtaiset ilmastonmuutosta, taloudellista kriisiä sekä elinolo-ympäristöä ja yhteiselämän muotoja koskevat kysymykset heijastu dokumentissa. Mutta kaikki osanottajat hyväksyvät nyt esitettävän tekstin. Työtä niiden asioiden kanssa, joita ei käsitellä, tulisi kuitenkin jatkaa muussa yhteydessä.

13. Virallinen katolis-luterilainen dialogi alkoi Ruotsissa jo vuonna 1970 Ruotsin kirkon arkkipiispa Ruben Josefsonin aloitteesta, ja myöhemmin siinä olivat aktiivisia myös kirkon keskushallitus ja

Tukholman katolinen piispa John E Taylor. Tuloksena nelivaiheisesta dialogista on julkaistu viisi asiakirjaa: Kirkko ja avioliitto kristillisessä valossa (Äktenskap och familj i kristen belysning, 1975); Ekumeeninen yhteisymmärrys kasteesta ja kirkon jäsenyydestä (Ekumenisk samsyn om dop och kyrkotillhörighet, 1978); Piispan virka (Biskopsämbetet, 1988); Ekumeeniset avioliitot (Ekumeniska äktenskap, 1999); Kirkko sakramenttina (Kyrkan som sakrament, 1999).³ Ryhmämme, johon on otettu mukaan myös Suomi, voidaan katsoa kuuluvan tähän yhteyteen. Rakennamme aikaisempien raporttien perustalle, mutta olemme käyttäneet keskustelumme taustana myös kansainvälisiä, alueellisia ja kansallisia dialogeja joita on käyty Pohjoismaissa ja muualla maailmassa.

14. Suomessa ekumeeniset suhteet Helsingin katolisen hiippakunnan ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välillä eivät ole niinkään konkretisoituneet kansallisen tason teologisissa keskusteluissa ja raporteissa, vaan niille tärkeä on ollut vuosittainen yhteinen pyhiinvaellusmatka Roomaan pyhän marttyyripiispa Henrikin päivänä 19. tammikuuta. Näihin matkoihin ovat osallistuneet myös Suomen ortodoksisen kirkon edustajat, erityisesti tiettyinä juhla-vuosina.

15. Dialogiryhmämme luterilaisen delegaation ovat muodostaneet kahdeksan teologia Ruotsin kirkosta ja Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta, sekä tarkkailija Luterilaisesta maailmanliitosta (vs. ekumeenisten asioiden apulaispääsihteeri Sven Oppegaard, 2002-2006), kun taas katolisen delegaation ovat muodostaneet kahdeksan teologia Tukholman katolisesta hiippakunnasta ja Helsingin katolisesta hiippakunnasta sekä tarkkailija Paavillisen kristillisen ykseyden edistämisen neuvostosta Roomasta (monsignore Matthias Türk). Katolisena puheenjohtajana oli ensin piispa William Kenney CP (2002-2006) sekä hänen jälkeensä piispa Anders Arborelius OCD (2007-) ja luterilaisena puheenjohtajana piispa Eero Huovi-

³ Ks. kirjallisuusluettelo: Äktenskap och familj, Dop och kyrkotillhörighet, Biskopsämbetet, Ekumeniska äktenskap, Kyrkan som sakrament.

nen. Muut delegaatit ovat loppuvaiheessa olleet katoliselta puolelta isä Fredrik Emanuelson OMI, opintoesimies Ingvar Fogelqvist, sisar Madeleine Fredell OP, TM Marjatta Jaanu-Schröder, isä Henrik Rolvink OFM (sihteeri) ja dosentti Håkan Ulfgard, sekä luterilaiselta puolelta kirkkoneuvos Risto Cantell, professori Elisabeth Gerle, dosentti Bo Larsson (sihteeri), piispa Martin Lind, dosentti Virpi Mäkinen ja piispa Simo Peura.

16. Heidän lisäksi työssä on ollut mukana sihteereitä (TT Örjan Wikmark, tekstisihteeri; TT, nyttemmin piispa Matti Repo; TT Jari Jolkkonen 2003-2006; tohtorikoulutettava Ilmari Karimies 2006-). Vuosien varrella monet osanottajat ovat saaneet muita tehtäviä ja joutuneet jättämään ryhmän: katoliselta puolelta piispa William Kenney CP, sisar Angela Corsten RSCJ, isä Rudolf Larenz, isä Antoine Lévy OP ja isä Tuomo T. Vimpari; luterilaiselta puolelta piispa Carl Axel Aurelius ja TT Jari Jolkkonen. Heidän tilalleen on asetettu korvaaja.

17. Työtä on tehty vuosittain kahdessa kaksipäiväisessä kokoontumisessa, jotka on järjestetty vuorotellen Ruotsissa ja Suomessa. Ensimmäisinä vuosina koottiin materiaalia ja keskusteltiin sisältö- ja metodivaihtoehdoista. Myöhemmin yksittäiset delegaatit ja pienet työryhmät kirjoittivat ja työstivät luonnoksia raportin osiksi, joita sitten analysoitiin ja kommentoitiin kokoontumisissa. Työjakson alussa kutsuttiin kokoon myös laajempi referenssiryhmä.

1.2 Dialogin luonne

18. Jäsenet edustavat tässä ekumeenisessa dialogiryhmässä kirkkojaan, koska he ovat niiden virallisesti nimittämiä. Syntynyt teksti on yhteisen prosessin tulos, mutta joissakin kohdin siitä voidaan havaita, että katoliset ja luterilaiset näkemykset eroavat edelleen siinä määrin toisistaan, että molemmat on pitänyt kuvata erikseen. Uudet

yhteisesti esitetyt näkemykset, joiden kohdalla dialogiryhmä on siis saavuttanut suuremman yksimielisyyden, rakentuvat osanottajien vilpittömälle tahdolle etsiä yhdessä uusia näkökulmia vanhoihin vastakkainasetteluihin. Nämä on voitu syvemmän Raamattuun, kirkkohistoriaan ja moderneihin ekumeenisiin teksteihin paneutumisen kautta paljastaa tiettyyn aikaan sidotuksi eikä enää ajankohtaisiksi. Ekumeeninen dialogi ei ole neuvottelu, jossa tehdään kompromisseja yksimielisyyden tavoittamiseksi, vaan siinä etsitään yhdessä syvempää totuuden ymmärtämistä. Tämä voi tapahtua huomioimalla, että aikaisemman sukupolvet painottivat usein enemmän eroja kuin yhtäläisyyksiä. Pyrittäessä yhteyteen voidaan monia perinteisiä kiistoja ja vastakkainasetteluita tarkastella uudelleen yhteisessä valossa. Jäljelle jääviä eroja teologisessa ajattelussa ja spiritualiteetin muodoissa voidaan usein pitää sellaisina, että ne eivät ole kirkkoja erottavia, vaan jotka mahtuvat legitiimin moninaisuuden sisäpuolelle.

19. Tie komissiomme raportista suurempaan kirkkojen väliseen yhteyteen on kuitenkin pitkä. Nyt tekstin takana on dialogiryhmä, mutta se jätetään kirkkojemme johdolle, teologeille ja muille kirkon jäsenille tutustuttavaksi ja vastaanotettavaksi. Kirkkojemme täytyy itse sopivalla tavalla ottaa kantaa asiakirjan sisältöön, vastaanottaa tai eritellä sen ajatuksia ja, siinä määrin kuin se on mahdollista, omaksua se kirkolliseen elämään. Vasta silloin raportista on tullut osa kirkkojemme uutta, yhteistä perintöä.

20. Asiakirjan vastaanotto on kirkoillemme suuri haaste. Kyseessä on dialogi kahden toisiinsa historiallisin sitein liittyvän, mutta tänä päivänä itsenäisen kansalliskirkon, ja maailmanlaajuisen katolisen kirkon välillä. Siinä missä dialogiryhmän luterilaisilla delegaateilla on suora yhteys kirkkojensa päättäviin elimiin, ja niiden päätöksentekoprosessit ovat lyhyempiä, ei katolisilla delegaateilla ole vastaavanlaisia suoria yhteyksiä. Reseptioprosessista tulee monimutkaisempi, koska sen täytyy kattaa myös muut maat ja maanosat.

21. Erityinen haaste on myös, ettei meillä kaikilla ehkä ole sama päämäärä silmiemme edessä. Ymmärrämme kirkkojen ykseyden ja sen

myötä teologisten keskustelujen tähtäyspisteen eri tavoin. Joillekin kirkkojemme jäsenille riittäisi, että jakaisimme saman ehtoollispöydän ja voisimme ottaa vastaan toistemme sakramentin. Osa heistä on varmasti pettyneitä, että tämäkään raportti ei johda siihen. Toiset taas sisällyttävät sakramenttiyhteyden lisäksi näkyvän organisatorisen yhteyden oppikeskusteluiden päämääriin. Me olemme yrittäneet määritellä tarkemmin sen tiellä olevat esteet ja esittää joitakin askeleita kohti näkyvää yhteyttä. Kirkko-opilliset erimielisyytemme eivät saa estää sitä, että kohtelemme toisiamme täysivaltaisina kirkkoina sanojen ja tekojen tasolla. Tämän ei täydy välttämättä johtaa organisatoriseen yhteyteen tai sakramenttiyhteyteen, mutta sillä on välittömiä seurauksia sille, mihin päätämme keskittyä molemminpuolisissa suhteissamme.

22. Tässä yhteydessä meidän täytyy myös todeta, etteivät yksimielisyys ja jakautuneisuus vallitse vain kirkkojemme välillä vaan myös niiden sisällä. Jokaisen yksittäisen kirkon sisällä esiintyy monenlaisia ajattelutapoja ja teologioita. Sillä on seurauksia myös asiakirjan reseptiolle. Sen auktoriteetti ilmenee viime kädessä siinä, vahvistaa-ko se paikallistason ponnisteluja yhteyden hyväksi.

23. Sanaa ”kirkko” käytetään tässä asiakirjassa siinä merkityksessä, joka sille annetaan yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista: ”Tässä julistuksessa sanaa ’kirkko’ käytetään kuvaamaan mukana olevien kirkkojen itseymmärrystä pyrkimättä ratkaisemaan kaikkia termiin liittyviä ekklesiologisia kysymyksiä.” (YJV 5, alaviite).

1.3 Raportin punainen lanka

24. Koska yhteinen julistus vanhurskauttamisopista on syy sille, että dialogiryhmämme on ottanut aiheekseen ”Vanhurskauttaminen kirkon elämässä”, luodaan myöhemmin luvussa kaksi yleiskatsaus julistukseen ja sen historiaan. Sen avulla ne, joilla ei ole tekstiä kä-

sillä, voivat saada käsityksen lähtökohdistamme. Jo tässä yhteydessä voidaan todeta, että termin ”vanhurskauttaminen” käytöllä tunnustuksia jakavana avainsanana on juurensa 1500-luvun luterilaisessa teologisessa traditiossa, vaikka sanaa onkin läpi koko kirkon historian käytetty kuvaamaan pelastustapahtumaa.

25. Kolmannessa luvussa yritämme valaista historiallisesta perspektiivistä, miksi kahden luterilaisen kansankirkon – Ruotsin ja Suomen – kirkollinen elämä niin monessa suhteessa muistuttaa katolista kirkkoa. Ne konkreettiset muodot, joiden kautta uskova tulee osalliseksi pelastuksesta, ovat jopa monissa yksityiskohdissaan samanlaisia tai ainakin samankaltaisia. Niille, jotka eivät hallitse ruotsin tai suomen kieltä, ja jotka yksinkertaisesti katselevat kirkkojen arkkitehtuuria ja sisustusta, jumalanpalvelusmuotoja ja liturgisia vaatteita sekä muita ulkoisia merkkejä, tämä voi tuntua yllättävältä, jopa hämmäntävältä. Ruotsin ja Suomen luterilaiseen traditioon kuuluu tosiasiaa monia sellaisia asioita, joita pidetään tavallisesti katolisina. Ne luovat sillan kirkkojemme traditioiden välille. Tämä rinnakkaisuus tai yhteys ei koske vain ulkoisia muotoja, vaan menee syvemmälle ja ilmenee myös tietyissä yhteisissä teologisissa käsityksissä, joita ei pidetä yhtä itsestään selvinä muissa reformaation kirkoissa.

26. Raportin teologinen painopiste on neljännessä luvussa. Sen pohjana on kolmiyhteisen Jumalan tahto pelastaa luomakunta Pojassaan Jeesuksessa Kristuksessa. Kaikki puhe vanhurskauttamisesta kumpuaa tästä lähtökohdasta. Jaksossa Kristus meidän vanhurskautenamme, jonka keskipisteenä on itse pelastustapahtuma, liitymme yhteiseen julistukseen.

27. Jaksossa kirkon sakramentaalisuudesta rakennamme sille yksimielisyydelle, joka saavutettiin aiemmassa ruotsalaisessa dialogissa.⁴ Mutta nyt painopiste ei ole niinkään kirkkokäsityksessä kuin konkreettisissa sakramenteissa, jotka toimitetaan kirkossa ja kirkon

4 Ks. Kyrkan som sakrament.

toimesta. Kun inkarnaatioperiaate, joka ilmaisee, että Jumala tuli ihmiseksi Jeesuksessa Kristuksessa, jatkuu kirkossa ja sen elämänmuodoissa, sitä kutsutaan sakramenttiperiaatteen: jumalallinen saa inhimillisiä muotoja. Siihen eivät sisälly ainoastaan varsinaiset sakramentit, vaan ennen kaikkea Jumalan Sanan julistus sekä kirkon tunnustus uskonvastauksena.

28. Kastetta käsittelevä jakso ottaa lähtökohdaksi kasteen uskon vanhurskauttamisen alkuna. Samalla syvennämme yhteisen julistuksen teesejä armon ja uskon suhteesta ja ihmisen tilanteesta samanaikaisesti vanhurskautettuna ja syntisenä (*simul iustus et peccator*). Toistemme kasteen tunnustaminen kutsuu meitä jatkamaan tiellä kohti kirkon ykseyttä.

29. Ehtoollista eli eukaristiaa käsittelevässä jaksossa olemme voineet viitata tavallisesti oletettua suurempaan yksimielisyyteen uskonkäsityksessä, koska emme ole ottaneet lähtökohdaksemme ainoastaan tunnustuskirjoja, vaan myös jumalanpalvelusjärjestykset ja niiden taustalla olevan teologian. Tässä jaksossa pohdimme jäljellä olevia esteitä yhteiselle ehtoollisen vietoille ja mahdollisuutta soveltaa laajemmin jo olemassa olevia poikkeussäädöksiä.

30. Viran näemme pelastuksen palvelijana. Otamme virkajaksossa käsittelyyn historiallisen piispanviran, jonka Suomen ja Ruotsin luterilaiset kirkot ovat säilyttäneet erona moniin muihin reformaation kirkkoihin. Sen lisäksi yritämme avata syvempää keskustelua Pietarin virasta.

31. Viides luku muodostaa päätösluvun, joka on varsin kattava tiivistelmä siitä, mitä olemme aiemmissa luvuissa sanoneet. Sen lisäksi katsomme tulevaisuuteen esittämällä käsityksemme hahmotettavissa olevista askelista tiellä kohti kirkon ykseyttä.

Luku 2 Yhteinen julistus – yksimielisyys ja avoimet kysymykset

32. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista osoittaa, että katolilaisten ja luterilaisten välillä vallitsee perustavanlaatuinen yksimielisyys siitä, kuinka ihminen tulee vanhurskaaksi Jumalan edessä, eli toisin sanoen, miten Jumalan ja ihmisen välinen suhde voi eheytyä ja tulla oikeaksi. Tämä yksimielisyys on kasvanut vähitellen 1900-luvun loppupuoliskon aikana neljäsataa vuotta kestäneiden konfliktien ja oppituomioiden jälkeen. Julistus ei kylläkään edellytä, että yksimielisyys vallitsisi muissakin asioissa kuin vanhurskauttamisopissa siten kuin se on julistuksessa esitetty (YJV 41), mutta toisaalta se tähtää kuitenkin siihen, että teologinen yksimielisyys laajenisi ja saisi seurauksia, mm. niin että voitaisiin katsoa, etteivät oppituomiot ole enää ajankohtaisia. Siksi asiakirjan virallinen allekirjoittaminen 31. lokakuuta 1999 oli tärkeä ekumeeninen virstanpylväs. Se oli ensimmäinen kerta historiassa, jolloin katolilaiset ja luterilaiset korkeimmalla tasolla virallisesti tunnustivat ja vahvistivat oppia koskevan yksimielisyyden.

33. Tämä ei kuitenkaan merkitse vuoropuhelun päättymistä. Julistuksessa huomautetaan, että kirkkomme puhuvat edelleen joillakin alueilla ja joissakin kohden eri äänin ja äänenpainoin. Osa näistä otetaan tuonnempana perusteellisempaan käsittelyyn. Tässä luvussa esitämme tiivistetysti, missä julistuksessa vallitsee perustava yksimielisyys, ja mikä vaatii vielä jatkotyöskentelyä. Katsauksessa on otettu huomioon myös muutamia julistuksesta esitettyjä kommentteja siltä osin kuin ne myötävaikuttavat dialogin syvenemiseen.

2.1 Yksimielisyys Jumalan armosta

2.1.1 Jumalan armo ja ihmisen vastaus

34. Kuten sanoimme, itse termillä vanhurskauttaminen on paikansa ennen kaikkea luterilaisessa teologisessa traditiossa, jolle se on keskeinen. Joskus on voinut vaikuttaa siltä, että se olisi ainoa sana, jolla voidaan ilmaista Jumalan työ Kristuksessa ihmiskuntaa kohtaan. Mutta jo apostoli Paavali kuvasi pelastustapahtumaa lukuisilla ilmaisuilla. Samoin kuin katolisissa yhteyksissä, on myös luterilaisten taholla käytetty melkein synonyymeinä myös muita raamatullisia termejä ja ilmaisuja, kuten pelastus, lunastus, syntien anteeksiantamus, armo, vapahdus, uusi luominen jne. Voi olla, että sanaa ”pelastus” on käytetty luterilaisissa kirkoissa jopa enemmän kuin sanoja ”vanhurskauttaminen” ja ”vanhurskaus”, erityisesti silloin kun juridinen synti- ja syyllisyysaspekti on ollut julistuksessa ja teologiassa vähemmän esillä. Yhteisessä julistuksessa nostetaan tietenkin erityisesti esille sana ”vanhurskauttaminen”, mutta siinä huomioidaan myös, että Raamattu käyttää monia eri ilmaisuja Jumalan teoista (YJV 9-12).

35. Julistuksen keskiössä eivät kuitenkaan ole sanavalinnat, vaan se, miten vanhurskauttaminen tapahtuu ja mitä se merkitsee. Yksimielisyys rakentuu sen näkemyksen ympärille, ettei ihmistä vanhurskauteta minkään hänen oman ansionsa perusteella, vaan yksin Jumalan armosta, joka ilmenee Jeesuksessa Kristuksessa (YJV 15). Reformaatioajan vastakkainasetteluissa oli ratkaisevaa se tapa, jolla ansioajatus ymmärrettiin. Siksi on johdonmukaista, että julistus keskittyy varsinkin tähän motiiviin. Ansioajatukseen otetaan etäisyyttä siksi, että se ei voi koskea sitä, kuinka elämämme pelastetuina kristittyinä alkaa, ja siksi että sitä voidaan soveltaa aktiiviseen suostumiseemme Jumalan armoon vain epävarsinaisessa merkityksessä. Tätä voitaisiin tosin pitää uutuuksena katolisessa traditiossa, mutta julistus osoittaa, että sillä on tukensa perinteisessä katolisessa

ajattelussa.

36. Eikä ihmiseltä ainoastaan puutu ansioita, jotka voisivat vaikuttaa pelastukseen. Hänellä ei ole myöskään riittävästi omaa voimaa siihen. Myös tämä näkemys on osa julistuksessa ilmaistua käsitystä vanhurskauttamisesta (YJV 19).

37. Samalla kun julistus korostaa ansioiden puuttumista, vallitsee yksimielisyys siitä, että armosta annettu vanhurskaus otetaan vastaan uskossa Pyhän Hengen avulla – uskossa joka merkitsee elämän uudistusta Pyhän Hengen kautta rakkaudessa Jumalaa ja lähimmäisiä kohtaan (YJV 15, 16, 21, 23, 24, 37). Usko Jumalan vanhurskauttavaan armoon ”on rakkaudessa toimivaa; siksi kristitty ei voi eikä saa jäädä ilman tekoja” (YJV 25). Näihin tekoihin sisältyvät myös omat pyrkimyksemme, kun sallimme itsemme tulla Jumalan pyhittäviksi. Uskonpuhdistus ei vastustanut ”hyviä tekoja” – ainoastaan sitä, että ne ymmärrettiin ansioksi pelastukseen. Myös julistuksen luterilaiset kirjoittajat voivat puhua hyvistä teoista vanhurskauttamisen ”merkkeinä” ja kutsua iankaikkisesta elämästä jopa ”palkaksi”, tosin ”ansaitsemattomaksi” (YJV 39). Pyhitys, kasvu lähimmäisyydessä Pyhän Hengen työn kautta on aina ollut osa luterilaista uskoa. Armo tuo mukanaan vastuun. Mutta kummatkaan eivät pidä tätä elämän uudistusta vanhurskauttamisen edellytyksenä, eivät luterilaiset eivätkä katolilaiset (YJV 23, 24).

38. Voidaanko sitten katsoa, että ihminen ja Jumala ”toimivat yhdessä”, ”tekevät yhteistyötä” vanhurskauttamisessa? Tämä on perinteisesti ollut erimielisyyden aihe luterilaisten ja katolilaisten välillä. Luterilaisessa teologiassa on vastustettu puhetta yhteistyöstä, koska se vaarantaisi armon edellytyksättömyyden. Katolisella puolella ei ole esiintynyt vastaavaa pelkoa. Ihminen voi toimia yhdessä armon kanssa sekä valmistautumisessa vanhurskauttamiseen että suostumalla Jumalan vanhurskauttavaan toimintaan (YJV 20).⁵ Hänen hyvät tekonsa voivat vaikuttaa ”niin, että Jumalalta saatu vanhurs-

⁵ Näin myös Katolisen kirkon vastaus 1998, Response of the Catholic Church.

kaus säilyy” (YJV 38) – ilmaisutapa jonka luterilaiset oletettavasti voisivat käsittää niin, että Jumala ei tee kaikkea, ja teot soluttautuvat mukaan. Mutta luterilaiseenkin käsitykseen kuuluu, että ihminen luonnollisena seurauksena Jumalan armosta vastaa siihen uskossa. Sitä paitsi on olemassa mahdollisuus torjua armo (YJV 21).

39. Tässä kohden julistus ei ehkä ole täysin kirkkaasti punninnut molempien legitiimien aspektien välistä suhdetta. Ehkä sitä ei edes voida tehdä. Elämään sisältyvä ongelmakenttä on ehkä liian monitahoinen. Uskossa ja lähimmäisenä elämiseen kuuluu horjuminen molempien perspektiivien välillä. Tämä näkemys saattaa muodostaa taustan sille tosiasialle, että katolilaiset ja luterilaiset ovat kaikes-ta huolimatta tavoittaneet perustavanlaatuisen synteessin.

2.1.2 Yhtä aikaa vanhurskas ja syntinen

40. Luterilaisille eräs tapa ilmaista tätä kaksinaisuutta on ollut puhua ihmisestä yhtä aikaa vanhurskaana ja syntisenä (*simul iustus et peccator*). Riippumatta siitä, kuinka paljon ihminen on jo vanhurskauttamisen tilassa ja saa ottaa omakseen täyden syntien anteeksiantamuksen, jonka hän on saanut erityisesti kasteessa, hän ei koskaan maan päällä täysin vapaudu taipumuksesta tehdä paha. Hänestä ei koskaan tule täysin hyvää, hän on vain enemmän tai vähemmän hyvä. Siksi voidaan sanoa, että ihminen jatkuvasti koko elämänsä ajan tekee sellaista, mikä antaa syyn nimittää häntä radikaalisti syntiseksi, samalla kun hän perimmältään ja yhtä radikaalisti on viaton Jumalan lapsi. *Simul iustus et peccator* –käsitys ilmaisee luterilaisen pyrkimyksen ottaa yhtäältä vakavasti ihmisen vastuu Jumalan edessä ja toisaalta Jumalan täydellinen rakkaus ihmisiä kohtaan. Synnin radikaalisuuden korostus nähdään myös vastapainona ja edellytyksenä Jumalan pelastustyön radikaalisuuden ymmärtämiselle. Se koskee tällöin pelastusta ”vertikaalisena” suhteena Jumalaan, jossa ihminen on kokonaan vanhurskas ja kokonaan syntinen (*totus iustus, totus peccator*). Sen sijaan ”horisontaalisessa” suhteessa, joka päiväisessä kristillisessä elämässä, ihmisessä on sekä hyvää että

paha. Nämä kaksi voimaa taistelevat keskenään. Tällä tasolla kyse on myös ihmisen omasta vastuusta: hän on silloin yhtä ja tällöin toista; yhdessä mielessä yhtä ja toisessa mielessä toista; hän on osittain hurskas ja osittain synnintekijä (*partim iustus, partim peccator*).

41. Katolinen ajattelu on tässä pitkälti yhdenmukaista luterilaisen kanssa, mutta itse taipumusta pahaan ei kuitenkaan haluta pitää syntinä – vaikka voidaankin myöntää, että se nousee synnistä ja ajaa syntiin. Kyseessä on varsinainen synti vasta, kun ihminen tosiasiallisesti tekee pahan teon.⁶

42. Yhteisessä julistuksessa tätä ongelmakenttää käsitellään osiossa 4.4. Siinä on tyydytty esittämään molemmat käsitykset yrittämättä harmonisoida niitä. Yhdessä voidaan kuitenkin todeta: ”Myös vanhurskautetun on päivittäin rukoiltava Jumalan anteeksiantoa, niin kuin hän tekee Isä meidän –rukouksessa” (YJV 28).

43. Luterilaisen ja katolisen ajattelun perinteinen vastakkainasettelu on koskenut myös lain ja evankeliumin suhdetta, ehkä erityisen suurella määrällä kysymystä, saako kristitty olla varma pelastuksestaan. Luterilainen teologia on korostanut pelastusvarmuutta, mitä katolilaiset ovat kritikoineet. Yhteinen julistus on onnistunut purkamaan tämän jännitteen (YJV 31-16): ”Tunnustamme yhdessä, että uskovat saavat luottaa Jumalan armoon ja lupauksiin. Huolimatta omasta heikkoudestaan ja uskoaan ahdistavista moninaisista uhkista he voivat rakentaa luottamuksensa Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen voimasta Jumalan armon lupaukseen, joka vaikuttaa sanassa ja sakramenteissa, ja siten olla varmat tästä armosta.” (YJV 34).

44. Tässä yhdessä lausuttu kuulostaa hyvin luterilaiselta. Siksi on syytä todeta, että katolilaisten kappale päättyy vain toteamukseen,

6 Ks. esim. katolisen kirkon vastaus 1998, jonka mukaan luterilainen näkemys siten kuin se ilmenee YJV:n kohdasta 29 ”ei vaikuta yhteen-sopivalta sen sisäisen ihmisen uudistumisen ja pyhittymisen kanssa, josta Trenton konsiili puhuu” (Response of the Catholic Church, 1).

että uskovan henkilökohtainen varmuus koskee Jumalan pelastustahtoa (YJV 36). Se, että Jumala haluaa uskovan pelastuvan, ei koskaan ole ollut kirkkojen välinen kiistakysymys. Katolisen erityispainotuksen kuvauksen päättämisen tällä tavoin voidaan mahdollisesti katsoa heikentävän sitä edeltävää vahvaa tunnustusta, joka koskee varmuutta tosiasiallisesta pelastuksesta.

2.1.3 Vanhurskauttamisoppi kriteerinä

45. Kun julistuksessa luonnehditaan yksimielisyyden sisältöä, sanotaan sen koskevan ”vanhurskauttamisopin perustotuuksia” (YJV 40). Se, että luterilaiset ja katolilaiset esittävät asiakirjan joissakin kohdissa asian jonkin verran toisistaan poiketen, ei kumoa tätä yksimielisyyttä (YJV 14).

46. Voitaisiin ehkä huomauttaa, ettei edelleenkään ole riittävän selvää, vallitseeko yksimielisyys koko vanhurskauttamisopista vai onko vielä olemassa joitakin tähän oppiin sisältyviä ”totuuksia”, joista ei olla yhtä mieltä. Ensimmäisessä tapauksessa jäljellä olevat erimielisyydet koskisivat muita oppeja kuin vanhurskauttamisoppia. Jälkimmäisessä tapauksessa puuttuisi täysi yksimielisyys, vaikka erot eivät koskisi perusteita. Vaikeutena on ratkaista, minkä katsotaan kuuluvan perustotuksiin. Vatikaanin vastauksessa yhteiseen julistukseen 25. kesäkuuta 1998 myönnetään yhtäältä, että julistuksessa on saavutettu yksimielisyys tällä perustavanlaatuisella tasolla, mutta toisaalta siinä yritetään sisällyttää käsitteeseen useita tärkeitä aspekteja.⁷ Yksinkertaista erottelua perustavanlaatuisiin ja ei-perustavanlaatuisiin totuuksiin voidaan siis pitää riittämättömänä. Tähän sisältyy luonnollisesti myös kysymys, voiko perustava yksimielisyys niin sanotusti tarttua muihin totuuksiin ja siten kokonaisuuteen. Tämän kaltaiset epäselvyydet aiheuttivat tiettyä myrskyisyyttä ennen ja jälkeen yhteisen julistuksen allekirjoittamisen.⁸

7 Response of the Catholic Church.

8 Esimerkkinä tästä on mittava keskustelu, joka syntyi Saksassa

47. Samaan ongelmakenttään kuuluu myös puhe vanhurskauttamisopista koko kirkon opin ”kriteerinä”. Yhteisesti todetaan, että vanhurskauttamisoppi ”ei ole vain kristillisen uskonopin yksi osa”, vaan ”luovuttamaton kriteeri, joka aina suuntaa kirkon kaiken opetuksen ja toiminnan Kristukseen” (YJV 18). Mutta tässä yhteydessä ilmenee myös erityiskorostuksia, kun luterilaiset korostavat tämän kriteerin ”ainutlaatuista merkitystä”, mutta katolilaiset katsovat olevansa sidottuja ”useampiin kriteereihin”. Tämä herätti ehkä aiheutonta huomiota.

48. Luterilaisen maailmanliiton ja katolisen kirkon yhteisessä virallisessa julkilausumassa 11. kesäkuuta 1999 puhetta kriteeristä sekä selvennettiin että laajennettiin. Siinä sanotaan yhtäältä, että ”mikään oppi ei saa olla ristiriidassa tämän kriteerin kanssa”, ja toisaalta, että sen tulkintahorisontin muodostaa kaikki, ”mikä on yhteydessä kirkon perustavanlaatuisen trinitaariseen uskontunnustukseen” (Liite 3).⁹ Ensimmäisen lausuman kautta tehdään ero välttämättömän ja riittävän ehdon välillä, ja jälkimmäisen kautta sidotaan vanhurskauttamisoppi kristologian ja sovituspainotuksen lisäksi oppeihin luomisesta ja Pyhästä Hengestä.

49. Keskustelussa on huomautettu, että myös 1500-luvun luterilaiset reformaattorit katsoivat, että on olemassa muitakin kriteereitä kuin vanhurskauttamisoppi, esimerkiksi sakramentit ja vanhan kirkon uskontunnustukset.¹⁰ Pääkysymys näyttää olevan, voidaanko ja tuleeeko kaikkia kirkon uskondokumentteja – jopa Raamattua – lukea

evankelisten yliopistoteologioiden keskuudessa ennen julistuksen allekirjoittamista. Vastustavia kirjoituksia mm. MD 2/1998, s. 33-35; 6/1999, s. 99-. Ks. myös Eberhard Jüngelin ja Bernd Jochen Hilberathin välinen keskustelu Jüngelin kirjasta ”Das Evangelium von der Rechtfertigung des Gottlosen als Zentrum des christlichen Glaubens”, Mohr/Siebeck 1998, Herder Korrespondenz 53 (1999), s. 22-26, 154-157.

9 YJV Liite, 3.

10 Näin toteavat sekä YJV:n ruotsinkielisen katolisen kommentaarin kirjoittanut Gösta Hallonsten (Hallonsten 2000, s. 116) että luterilaisen kommentaarin kirjoittanut Per Erik Persson (Persson 2000, s. 96-); ks. myös Persson 2000, s. 27, 35.

vanhurskauttamisopin läpi, vai onko myös muita täydentäviä näkökulmia.

50. Julistuksesta käydyin keskustelun takana piilee kysymys, onko perustavanlaatuisella yksimielisyydellä vanhurskauttamisopista suoria kirkko-opillisia seuraamuksia. Seuraako saavutetusta opillisesta yksimielisyydestä, että kirkkojemme organisaatiot ainoastaan käytännöllisistä syistä, inhimillisen oikeuden (*iure humano*) nojalla ovat edelleen erilaisia ja toimivat erillään? Selvemmin sanottuna: Onko enää mitään periaatteellista estettä toistemme viran tunnustamiselle ja toistemme ehtoolliseen osallistumiselle? Vai muodostameko edelleen kaksi teologialtaan yhteen sovittamatonta kirkkoa? Vaikka luterilaisten keskuudessa on väitetty, että jos vanhurskauttamisopista vallitsee perustava yksimielisyys, kirkollisen yhteyden täytyy periaatteessa olla olemassa, katolilaiset ovat sitä mieltä, että kuilua ei ole täysin silloitettu, ja jatkoneuvotteluiden täytyy koskea kirkkokäsitystä. On ilmeistä, että kirkoilla on erilaisia käsityksiä siitä, mitä heidän yhteinen tunnustuksensa Kristukselle merkitsee.¹¹ Kysymys kirkollisesta yhteydestä tulee niukasti esille julistuksessa, mutta viittauksia siihen löytyy keskeisessä tulevaisuuteen katsovassa kappaleessa 43, kuten aiemmin on todettu.

51. Joka tapauksessa 1500-luvun oppituomiot – jotka tähän asti erottivat kirkkoja toisistaan (YJV 1) – on julistuksen allekirjoittamisen kautta virallisesti todettu vanhentuneiksi eikä enää voimassa oleviksi. Sitä, mikä tapahtui lähes viisisataa vuotta sitten, ei ole haluttu eikä tarvinnut kieltää (YJV 7). Tarkoitus ei ole ollut kritikoida senaikaisia toimijoita. Sen sijaan todetaan, että kiistakysymystä ihmisen vanhurskauttamisesta on voitu lähestyä uudella tavalla, joka on osoittanut, että olemme uudelleen löytäneet toisemme, mitä tulee sen perusteisiin.

11 Ks. Hallonsten 2000, s. 116.

2.2 Avoimet kysymykset

52. Kuten sanottu, julistus toteaa molempien osapuolten yhteisesti muotoilemassa osassa, että nyt saavutetulla konsensuksella ei ole vielä ratkaistu kaikkia kysymyksiä (YJV 43). Tarvitaan vielä ”lisää selvitystä”. Samalla julistuksessa kuitenkin todetaan yhteisesti, että yhteisymmärrys vanhurskauttamisopissa ”antaa sellaiselle selvitykselle kestävän perustan”. Näin ilmaistaan luja luottamus nyt saavutetun yhteisymmärryksen kestävyteen, mutta myös käsitys, että vanhurskauttamisoppi johtaa suoraan kirkkokäsitykseen.¹² Julistuksesta käsin ei siis ole mahdollista pitää vanhurskauttamisoppia ja kirkko-oppia kahtena erillisenä asiana. Seuraava tehtävä onkin sovittaa nämä yhteen, jotta nähtäisiin vanhurskauttamista koskevan yhteisymmärryksen asialliset seuraukset. On ilmeistä, että tämä suuri tehtävä vaatii aikaa. Dialogiryhmämme haluaa osallistua tähän työhön.

53. Kyse ei ole siitä, että haluttaisiin väkisin synnyttää yhteinen terminologia, yhteinen käsiteapparaatti tai yhdenmuotoinen teologinen hahmotustapa. Jopa ne käsityserot katolilaisten ja luterilaisten välillä, joihin viitataan siellä täällä julistuksen tekstissä, ovat sellaisia, jotka ”voidaan sallia” (YJV 40). Siitä, että ilmaisutapoja leimaa aina niiden historiallinen ympäristö, jossa ne ovat syntyneet, valitsee selkeä tietoisuus. 1500-luvun kiistakysymysten muotoiluissa käytettiin hyväksi nykyisin taakse jättämääme keskiaikaista ja skolastista teologiaa. Samalla tavoin myös me olemme riippuvaisia

12 On kuitenkin olemassa melko laajalle levinneitä epäilyksiä julistuksen yksimielisyyden kestävydestä, minkä mm. katolinen kommentaattori Gösta Hallonsten toteaa (Hallonsten 2000, s. 110). Hän painottaa, että saavutettu konsensus on ”differentioitu” (s. 107-). Tämä pitäisi luultavasti tulkita niin, että joidenkin mielestä ei vielä voida edetä keskusteluun kirkkokäsityksestä, koska itse vanhurskauttamisoppikeskustelua ei vielä ole saatu päätökseen. Tätä vastaan olisi mahdollista todeta, että keskustelu kirkkokäsityksestä voisi vaikuttaa käsitykseen vanhurskauttamisopista ja näin selvittää saavutetun konsensuksen merkitystä. Näin konsensuksen ”differentioituneisuus” vähenisi.

oman aikakautemme ajatusmaailmasta. Esimerkiksi ihmiskäsitys ilmaistaan nykyisin toisella tavalla kuin tuolloin, ja käytämme myös toisenlaisia syntikategorioita. Tämä voi antaa meille mahdollisuuden vapautua tuonaikaisesta kiistasta, joka koski syntiinlankeemuksen ja ihmisen synnin määrittelemistä ja sitä, kuinka syvästi syntiinlankeemus vaikutti ihmisluontoon.

54. Monet jäljellä olevat vastakkainasettelut katolisen kirkon ja luterilaisten kirkkojen välillä koskevat ”kirkkoa”. Raporttimme pääosiossa haluamme lähestyä näitä avoimia ongelmia ja pyrkiä selvittämään, kuinka vanhurskauttamisoppi ja – pääasiassa – kirkko-oppi kuuluvat yhteen.

55. Taustalla olevat avoimet kysymykset voitaisiin ehkä ilmaista kärjistäen näin: Merkitseekö yhteinen julistus yksimielisyyttä siitä, kuinka, missä ja miten vanhurskauttaminen tapahtuu? Vai merkitseekö se ainoastaan yksimielisyyttä sisällöstä, nimittäin siitä, ettei ihminen tule vanhurskaaksi omilla ansioillaan, vaan ainoastaan Jumalan armosta? Voiko yksittäisen ihmisen vanhurskauttaminen tapahtua ainoastaan tietyn kirkon, tietyn rakenteen, tiettyjen muotojen ja tiettyjen välineiden kautta? Vai täytyykö kirkon roolia vanhurskauttamisessa kuvata laajemmin? Olemme sitä mieltä, että olemme omassa dialogissamme ottaneet askeleen eteenpäin tiellä kohti yhteistä näkemystä vanhurskauttamisesta kirkon elämässä.

Luku 3 **Katolisuus ja luterilaisuus Ruotsissa ja Suomessa – kirkkohistoriallinen yleiskatsaus**

3.1 Keskiäika – yhteinen historia

56. Käymämme keskustelut kirkkojen välillä Suomessa ja Ruotsissa tapahtuvat molempien maiden yhteistä historiallista taustaa vasten. Ruotsi ja Suomi muodostivat yhden poliittisen kokonaisuuden keskiajalta aina vuoteen 1809 asti. Keskiajalla Ruotsi ja Suomi olivat katolisen kirkon kirkkoprovinsi. Reformaatioajalta vuoteen 1809 asti sama evankelis-luterilainen kirkko ulottui Pohjanlahden molemmille puolille.

57. Tässä luvussa luomme yleisluontoisen katsauksen maittemme yhteiseen kirkkohistoriaan. Kiinnitämme erityisesti huomioita maiden ja tunnusten välisiin samankaltaisuuksiin ja eroihin, yhteyteen ja jakaantumiseen. Menneiden aikojen tarkasteleminen voi olla eheyttävä prosessi. Se voi myös auttaa työstämään sitä, mikä on ollut vaikeaa ja täynnä konflikteja täynnä, ja etsimään sovintoa. Haluamme ymmärtää sen – paavi Johannes Paavali II:n ilmaisu käyttäaksemme – menneiden aikojen ”muistin puhdistamiseksi”¹³, joka toimisi samalla perustana yhä suuremmalle yhteydelle tulevaisuudessa.

58. Kristinuskon leviäminen Pohjolaan oli ennen kaikkea tulosta katolisen kirkon laajenemisesta pohjoiseen sen jälkeen, kun siitä oli 300-luvulla tullut Rooman valtionuskonto. Kirkko levittäytyi Keski-

Euroopasta ja Brittien saarilta ensin Tanskaan ja Norjaan, ja vähitellen myös Ruotsiin. Tämä tapahtui osin niiden luonnollisten kontaktien kautta, joita Ruotsin maakuntien asukkailla oli ympäröivään maailmaan, sekä 800-luvulta alkaen myös suorien lähetyssponnistelujen välityksellä. 1000-luvun puoliväliin mennessä lähetykskausi Ruotsissa oli päättynyt ja kirkon vakiintumisvaihe alkoi. Sen aikana perustettiin piispanistuimia ja rakennettiin kirkkoja. Tanskalle kuuluneeseen Skånen Lundiin perustettiin 900 vuotta sitten mahtava pohjoinen arkkipiispanistuin. Ruotsin kuningaskunta sai oman arkkipiispanistuimensa, kun sisterssiläismunkki Stefan Alvastran luostarista vihittiin Uppsalan arkkipiispaksi vuonna 1164 Sensissä, Ranskassa. Muiden piispanistuinten paikoiksi tulivat Linköping, Skara, Strängnäs ja Västerås. Myös seurakuntaelämä organisoitiin. Ruotsissa on edelleen satoja käytössä olevia keskiaikaisia kirkkoja, etelästä pohjoiseen. Niiden alttariasetelmat, pyhimysten patsaat ja kalkkimaalaukset todistavat jatkuvuudesta aina keskiajalta nykyaikaan asti. Sisterssiläissäntökunnan luostarit toimivat keskiajalla kirkollisina ja kulttuurillisina yhdyslinkkeinä Pohjolan ja muun Euroopan välillä. Niiden toimintaa täydensivät kasvavissa kaupungeissa dominikaanit ja fransiskaanit, jotka pian perustivat omat pohjoismaiset sääntökuntaprovinssinsa ja myötävaikuttivat pohjoisen kirkollisen elämän yhteisten piirteiden muodostumiseen.

59. Suomen lounaisosat (Varsinais-Suomi) tulivat katolisen lähetystyön kohteiksi kuningas Erikin (pyhän Erikin) vuonna 1155 tekemän ristiretken välityksellä. Kuninkaan mukana saapui Suomen apostoli, englantilaissyntyinen Uppsalan piispa Henrik, joka järjesteli maassa kirkon toimintaa. Hänestä tuli Suomen ensimmäinen piispa. Jo tätä ennen kristinusko oli saanut maassa jalansijaa myös itäisten ortodoksikontaktien kautta. Suomessa kohtasivat itä ja länsi. Viimeistään 1200-luvun alussa Suomen kirkko piispanistuimenaan Turku liittyi Uppsalan kirkkoprovinsiin, ja tämä järjestys säilyi läpi keskiajan.

60. Keskiaika oli Ruotsissa ja Suomessa aikaa, jolloin molemmissa maissa rakennettiin intensiivisesti kirkkoja lahjoitusvaroin ja vapaaehtoisten avulla. Tämä osoittaa, että kirkolla oli ihmisten vahva tuki.

61. Keskiajan luostarit ja tuomiokirkot olivat tärkeitä kulttuurin ja hengellisen elämän keskuksia. Dominikaanit ja fransiskaanit opettivat ja saarnasivat kansankielellä. Keskiaikaisen kirkon kehittämät rukoukset ja mietiskelyt pitivät Jeesuksen elämän keskeiset tapahtumat elävinä ihmisten mielissä. Sama vaikutus oli kirkkojen seinämaalauksilla, joissa korostui mm. fransiskaanisen perinteen suosima kärsivä Kristus. Euroopan läpi kulkeva pyhän Jaakobin pyhiinvaellusreitti alkoi Suomen Hämeestä, jossa Pyhän Jaakon kirkko Rengossa ja Hattulan Pyhän Ristin pyhiinvaelluskirkko kokosivat vuosittain suuria ihmisjoukkoja. Pyhiinvaellustie pyhän Olavin haudalle Trondheimiin kulki myös Suomen ja Ruotsin läpi. Luostarit ja muut kirkolliset instituutiot huolehtivat köyhistä resurssiensa sallimissa rajoissa.

62. Eurooppalaisiin yliopistoihin, erityisesti Pariisin yliopistoon hakeutuneiden suomalaisten ja ruotsalaisten opiskelijoiden välityksellä saapuneilla mannermaisilla vaikutteilla oli maissamme huomattava merkitys. Vähitellen Pohjoismaihin syntyi omia yliopistoja. Esimerkiksi Uppsalan yliopisto perustettiin vuonna 1477 paavillisella bullalla arkkipiispa Jakob Ulfssonin myötävaikutuksesta. Sen esikuvana oli Bolognan yliopisto.

63. Legaatti Nicolaus Breakspear (myöhempi paavi Hadrianus IV), Suomen ”kansallispyhimys” piispa Henrik, legaatti Vilhelm Sabinalainen, Linköpingin piispa Nils Hermansson ja Turun piispa Hemming ovat esimerkkejä henkilöistä, jotka ylläpitivät keskiajalla Rooman ja Pohjolan välisiä yhteyksiä käyttäen apunaan tavanomaisia kirkollisia kanavia. Erityisen merkittävää oli pyhän Birgitan hengellinen, sosiaalinen, poliittinen ja kansainvälinen toiminta, jolla on ollut jälkivaikutuksensa vielä tämänkin päivän kirkolliseen elämään. Hänet nimitettiin yhdeksi Euroopan suojeluspyhimyksistä vielä niinkin myöhään kuin vuonna 1999.

3.2 Reformaatio

64. Kustaa Vaasan valitsemisella kuninkaaksi vuonna 1523 tuli olemaan huomattavia vaikutuksia Ruotsin kirkkoprovinsille. Muutamia vuosia aiemmin oli Martti Luther esittänyt Saksassa yhä radikaalimpaa ja nopeasti levinnyttä kritiikkiä silloista kirkkoa ja paavia kohtaan. Kuningas Kustaa Vaasa yhtyi pian reformatorisiin ajatuksiin saadakseen kirkon alistetuksi vahvalle valtiolliselle keskusjohdolle. Hän nimitti kirkon palvelukseen vaikutusvaltaisia luterilaisia, mm. kuninkaallisen sihteerin Laurentius Andreaen ja veljekset Olavus ja Laurentius Petrin. Suomessa vaikuttivat vastaavasti Pietari Särkilahti ja myöhemmin Mikael Agricola, ”Suomen uskonpuhdistaja”. Reformaattoreiden kritiikin aiheena oli tuolloin Ruotsissa erityisesti se, että prelaatit ja papit epäoikeudenmukaisesti pitivät valtavat rikkautensa kansan ja valtion ulottumattomissa Jumalan sanan vastaisesti.¹⁴

65. Kustaa Vaasa murskasi aateliston tuella kirkon ja piispojen taloudellisen ja poliittisen valta-asetelman Västeråsin kokouksen päätöksellä vuonna 1527. Kansallisten intressien vuoksi hän halusi katkaista kirkon kansainväliset kontaktit. Siksi hän itse – Rooman paavin sijasta – nimitti piispoja ja hääti maasta etenkin kansainvälisesti järjestäytyneet kerjäläisveljestöt. Lisäaskel reformaation suuntaan otettiin vuonna 1531, kun Laurentius Petri vihittiin arkkipiispaksi ilman paavillista hyväksyntää. Kun kuningas näin otti paaville kuuluneen roolin piispojen nimittäjänä, tapahtui muodollinenkin irtautuminen paavinvallasta. Aikakauden katolilaiset pitivät vihkimistä skismaattisena, mutta kuitenkin pätevänä. Seuraavien vuosien aikana reformaation ajatukset jatkoivat voittokulkuaan. Uppsalan kirkolliskokouksessa vuonna 1536 annettiin määräys ruotsinkielisestä messusta sekä kasteliturgiasta, vihkimisestä ja muista kirkol-

¹⁴ Reformaatioajan historiasta Ruotsissa ks. Andrén 1999. Katolisesta näkökulmasta laadittuna historiallisena kuvauksena kirkollisista oloista Ruotsissa 1500-luvulla ja 1600-luvun alussa ks. Nyman 1997.

lisa toimituksista. Selibaattipakko lakkautettiin. Ruotsinkielinen raamatunkäännöstyö, joka oli aloitettu jo katolisella ajalla, saatettiin kuitenkin loppuun ja käännös varustettiin Martti Lutherin Raamatun saksannoksen mukaisilla reunamerkinnoilla.

66. Wittenbergissä opiskellut Suomen reformaattori, myöhempi Turun piispa Mikael Agricola oli maltillinen ja konservatiivinen reformaation ajatusten välittäjä. Agricolan suurin työ reformaattorina oli kääntää Uusi testamentti ja osia Vanhasta testamentista suomeksi. Teos painettiin Tukholmassa Agricolan omalla kustannuksella, koska kuningas piti suomenkielistä Raamattua tarpeettomana. Hengellisessä elämässä Agricola säilytti paljon katolisesta rukouselämästä ja traditioista.

67. Kansankielisten käännösten lisäksi uusi järjestys ilmeni suomalaisissa seurakunnissa kouriintuntuvimmin, kun arvoesineet vietiin kirkkoista ja kuljetettiin Ruotsiin. Kalkit, pateenit, öylättirasiat, liturgiset kirjat ja kirkonkellot takavarikoitiin kuninkaan tarpeisiin. Kaksi dominikaani- ja kolme fransiskaani luostaria hävitettiin, ja Naantalin birgittalaisluostarin nunnat pakotettiin noudattamaan luterilaista jumalanpalvelusjärjestystä, kunnes luostari suljettiin. Kirkkojen rakentaminen pysähtyi ja kolmisenkymmentä kirkkoa jäi keskeneräisiksi.

68. Västeråsin valtiopäivillä vuonna 1544 päätettiin, että Ruotsi-Suomen kirkon tulee olla evankelinen kirkko. Valtiopäivillä annettuihin teologisiin kieltoihin kuului, ettei pyhimyksiä saanut enää huutaa avuksi. Pyhimysten patsaita ei kuitenkaan poistettu kirkkotiloista. Myös pyhiinvaellukset ja sielunmessut kiellettiin, koska reformaattorit vastustivat kiirastulioppia ja käsitystä, että messulla voitaisiin vaikuttaa ihmisten tilaan kuoleman jälkeen. Monstranssit kiellettiin ehtoollisleipien palvonnan estämiseksi. Kuninkaallinen politiikka oli, että kansan tuli lopettaa luostareissa vierailminen. Luostareita yritettiin myös reformoida evankeliseen suuntaan. Vadstenaan jäljelle jääneet munkit ajettiin pois vuonna 1550 ja luostarikirkko liitettiin seurakuntakirkoksi. Nunnat saivat kuitenkin jäädä vuoteen 1595 asti, jolloin luostari suljettiin. Päätöspiste reformaation läpiaja-

miselle oli Uppsalan kokouksen päätös vuonna 1593, jolloin Ruotsi-Suomen kirkon vahvistettiin olevan evankelis-luterilaisen tunnustuksen mukainen kirkko.

69. Vuoden 1617 Örebron säännöllä määrättiin kuolemanrangaistus kaikille maassa asuville katolilaisille, samoin kuin kaikille jotka tulivat maahan tarkoituksenaan levittää katolista oppia. Laki ei kuitenkaan ollut ensi kädessä suunnattu itse katolista uskoa vastaan, vaan suojaksi valtaistuimelta syrjäytetyn katolisen Sigismund-kuninkaan muodostamalta uhalta. Säännön perusteella toimitettiin seuraavina vuosina vain harvoja teloituksia, huomattavasti vähemmän kuin muissa maissa.

70. Ruotsissa ja Suomessa, kuten yleisemminkin Euroopassa reformaatioajan kirkollinen kehitys oli läheisesti sidoksissa politiikkaan. Kansan uskonto määräytyi ruhtinaan uskon perusteella. Martti Lutherin ja muiden reformaattoreiden henkilökohtainen ja kirkollinen kamppailu laajeni yhteiskunnalliselle tasolle. Keisari ja pikkuruhtinaat sekaantuivat tai tulivat vedetyksi mukaan ristiriitaisuuksiin. Myös paavi itse toimi avoimen poliittisesti. Peittelemätön brutaalius leimasi osaa toimijoista, esimerkiksi paaveja Aleksanteri VI:ta ja Paavali IV:tä, Ruotsin kuninkaita Kustaa Vaasaa ja Kaarle IX:tä. Traaginen oli myös kolmikymmenvuotinen sota katolilaisten ja protestanttien välillä, jossa Kustaa II Adolfin johtamalla Ruotsilla oli merkittävä osa.

3.3 Uusi näkemys reformaatiosta

71. Uudempi historiallinen tutkimus on muuttanut aiemmin vallalla ollutta kuvaa Pohjoismaiden reformaatiosta. Aiemmin luterilaiset historioitsijat kuvasivat mielellään uskonpuhdistusta välttämättömyydeksi: mätä struktuuri murtui uuden ajattelun paineen alla. Reformaation kirkko näyttäytyi tuolloin ylivoimaisena kristinuskon

muotona, jonka aika oli saapunut. Viime vuosikymmenien aikana myös ei-katoliset historioitsijat ovat joutuneet korjaamaan tätä näkemystä. Kansanhurskauden ja virallisen hurskauden välillä ei vallinnut merkittävää kuilua. Tai kuten historioitsija Lars-Olof Larsson kuvaa 1520-lukua: ”Kaikki osoittaa, että katolinen kansankirkko oli ankkuroitunut kansan syviin riveihin.”¹⁵ Seuraavien vuosien aikana jatkunut kuninkaan kirkkopoliittikkaan kohdistunut sitkeä vastarinta vahvistaa tällaista näkemystä. Uutta järjestystä vastustavien eturivissä eivät olleet teologit tai piispat, joiden istuimista vain kaksi oli täytetty. Nk. Taalainmaan kapina, Länsi-Göötanmaan ”herrojen kapina” ja Dacken kapina ilmensivät kansan edustajien ankaraa kritiikkiä kuninkaan kirkkopoliittikkaa vastaan.¹⁶ Niiden seurauksena kuninkaan piti edetä uudistustoimissaan varovaisesti, ja monia keskiaikaisia katolisia elementtejä säilytettiin.

72. Myös käsitys reformaattori Martti Lutherista on muuttunut, osin uudemman tutkimuksen ansiosta. Katolilaiset pitivät aiemmin häntä kaiken heresian henkilöitymänä ja syyttivät häntä lännen kirkkojen välisestä skismasta. Luterilaiset taas näkivät hänet uskon-sankarina, joka palautti kirkon oikeaan olemukseensa. 1900-luvun aikana Lutherin persoona ja työ ovat olleet kohteena intensiiviselle tutkimustyölle, johon myös katolilaiset ovat osallistuneet. Yhdessä kasvaneen ekumeenisen ymmärryksen kanssa tämä tutkimustyö on johtanut katolilaisten keskuudessa positiivisempaan asenteeseen Lutheria kohtaan.¹⁷ Molemmat osapuolet ovat korjanneet poleemisesti värityttyä kuvaansa hänestä. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista osoittaa, että Lutherin perusnäkemys – vanhurskaus annetaan meille Kristuksessa ilman omia ansioita – ei ole ristiriidassa katolisen perinteen kanssa. Luther ei halunnut hajottaa kirkkoa, vaan uudistaa perinteitä, jotka hämärsivät perussanomaa. Harvat kieltävät enää tänä päivänä, että Martti Luther, Olaus Petri, Mikael

15 Larsson 2002, s. 131.

16 Larsson 2002, s. 144-164, 175-180, 188-197. Nyman 1997, s. 84-91, 289.

17 Pioneerityötä tässä on tehnyt katolista tutkijaa Joseph Lortzia seurannut koulukunta.

Agricola ja muut reformaattorit olivat syvästi uskonnollisia henkilöitä, jotka rehellisesti ja innokkaasti halusivat välittää evankeliumin sanomaa. Tätä muutosta vastaa luterilaisella taholla reformaation ja sen jälkeisten katolilaisten toimijoiden hienostuneempi arviointi.

3.4 Jatkuvuutta säilyttänyt ruotsalais-suomalainen luterilaisuus

73. Luterilaiset kirkot Ruotsissa ja Suomessa eroavat useimmista muista luterilaisista kirkkoista sen vuoksi, että reformaation muutokset jäivät monissa suhteissa vähäisiksi. Laurentius Petrin kirkkojärjestys vuodelta 1571 liittyi kirkolliseen perinteeseen, silloin kun se oli teologisesti mahdollista. Suuri osa keskiaikaisesta liturgiasta jäi käyttöön. Pappien liturgiset vaatteet säilytettiin. Kirkko piti voimassa historiallisen piispuuden, jota kuvattiin kirkkojärjestyksessä Pyhän Hengen antamaksi, kaikkialla käytössä olevaksi ja iankaikkisuuteen saakka säilyväksi. Myös apostolinen vihkimyssuunnitelma säilyi, jos sen ymmärretään välittyvän piispalta piispalle rukouksen ja käten päällepanemisen kautta. Onko tämä riittävä ehto piispallisen suksession muodostumiselle on niitä kysymyksiä, joita käsitellään ekumeenisissa dialogeissa. Ruotsi-Suomessa ei sitäpaitsi säilynyt ainoastaan piispanvirka, vaan myös keskiaikainen hiippakuntaorganisaatio, samoin kuin pitäjäjärjestelmä pitäjänkirkkoineen, mikä takasi taloudelliset edellytykset pappisviran hoitamiseksi. Tuomiokirkot ja luostarikirkot sen sijaan irrotettiin aiemmasta yhteydestään ja muutettiin seurakuntakirkoiksi, silloin kun niitä ei purettu.

74. Ruotsissa voidaan huomata tietty ero Mälärlaakson hiippakuntien (Kaarle-herttuan herttuakunnan) ja Götanmaan välillä, joista ensin mainittu alue edisti uudistuksia jälkimmäisen alueen ylläpitäessä alusta asti sitkeää vastarintaa. Kuningas Juhana III kävi vuosina 1576-1580 jopa neuvotteluja paavinistuimen kanssa jäl-

leenyhdistymisestä Roomaan.

75. Suomessa jumalanpalveluselämä pohjautui katolisella ajalla dominikaaniseen traditioon, jolle rakentuivat myös Suomen käyttöön laaditut käsikirjat *Missale Aboense* (1488) ja *Manuale Aboense* (1522). Västeråsin resessin 1527 jälkeen reformaation vaikutukset alkoivat tulla ilmeisimmiksi. Mikael Agricolan uudistus- ja valmistelutyön tuloksena ilmestyi vuonna 1544 rukouskirja *Rucouskiria bibliasta* ja vuonna 1549 käsikirja kastetta varten *Käsikiria casteste nuista christikunnan menoista* sekä messukirja *Messu eli Herran echartolinen*. Luultavasti suomenkielisiä liturgisia tekstejä oli olemassa jo 1530-luvulla, mutta Agricolan messukirjasta tuli pian reformaation jälkeisen kirkon tärkein liturginen ohjenuora.¹⁸ Agricola hyödynsi työssään myös mm. Martti Lutherin ja Olaus Petrin käsikirjoja, mutta uudet suomenkieliset kirjat pohjautuivat keskiajalla Turun hiippakunnassa vallinneisiin liturgisiin käytäntöihin. Uudet suomalaiset messukaavat olivat katolisempia kuin Ruotsissa. Yhdenmukaistamista ei vielä 1540-luvulla tehty.¹⁹ Edes Paavali Juustenin messukirjaa (1575) ei täysin harmonisoitu ruotsalaisen luterilaisen käytännön kanssa.²⁰ Sama vanhakantaisuus leimasi myös muita suomalaisia kirkkokäsikirjoja.

76. Huomionarvoinen on myös paavin lähettiläänä Juhana III:n hovissa toimineen Antonio Possevinon vuonna 1580 laatima kirje, jossa hän kirjoittaa, ettei kansan palauttamisessa katolisuuteen olisi ollut erityisen suuria ongelmia: ihmiset arvostivat vanhaa uskoa ja pitivät vanhoista perinteistä ja seremonioista.²¹

77. Luterilaisuuden kehittymistä Ruotsi-Suomessa toiseen suuntaan kuin muualla ohjasi erityisesti Laurentius Petrin ja eräiden myö-

18 Tästä ks. Knuutila 1987.

19 Knuutila 1987, s. 20-.

20 Knuutila 1987, s. 28-.

21 Theiner 1839, s. 342: ”...altra parte i popoli sono inclinati alla religione antica, et massime in Gothia, et in Finlandia, et sono amatori della vecchia disciplina, et ceremonie, massime i vecchi di età”.

hempien piispojen (Västeråsin Johannes Rudbeckiuksen, Turun Isak Rothoviuksen) vahva kirkon itsenäisyyden puolustus. Kirkkoa ei alistettu täysin valtion alaisuuteen, vaan se kykeni vastustamaan kuninkaan vallankeskittämisyrittämiä ja pystyi vaikuttamaan virantäyttöihin ja kirkkolain säätämiseen. Myöskään Kaarle IX:n kalvinistiset vaikutteet eivät saaneet kirkossa suurta jalansijaa.

3.5 Vuosisadat ilman kontaktia

78. Katolinen vastustus luterilaisen kirkon kehittymistä kohtaan ilmeni ensin kansannousuissa, jotka kuitenkin tukahdutettiin. Vähi-tellen maan sisäinen kritiikki vaimeni, mutta Trenton konsiilin jäl-keen vastustus heräsi Ruotsissa uudelleen jesuiittojen työn ja kunin-gas Juhana III:n Rooman edustajien kanssa käymien neuvottelujen vaikutuksesta. Nämä väittivät, että luterilainen kirkko oli opiltaan kerettiläinen, eikä sillä ollut oikeita piispoja eikä pappeja. Lopulta katolinen suunta hiljeni, koska vuoden 1617 jälkeen Ruotsi-Suomi kielsi katolisuuden. Tämän kehityksen seurauksena katolisuus ja pohjoismainen luterilaisuus elivät vuosisatoja toisistaan erillään. Reformaation roomalais-katoliseen kirkkoon ottamaan etäisyyteen katolilaiset vastasivat tuomitsemalla reformaatioissa muodostuneet kirkot.

79. Koko 1600-luku oli tärkeä ajanjakso Ruotsi-Suomen luterilaisel-le kirkolle. Tämä koski sekä ankarasti koossa pidetyn, yhtenäisen luterilaiseen ortodoksiaan perustuneen kirkon ulkoista suhdetta valtioon että sen sisäistä hengellistä kehitystä, joka keskittyi kansan uskonnolliseen kasvattamiseen. Luterilainen ortodoksia painot-ti erityisesti uskonoppia. Lutherin katekismuksilla ja virsillä sekä muilla Lutherin kirjoituksilla oli sille ratkaisevan suuri merkitys.²²

22 Tästä ks. Aurelius 1994.

80. 1700-luvun pietismi ja myöhemmät herätysliikkeet olivat suuri haaste ortodoksian ajan kirkon valtiosidonnaisuudelle. Toisin kuin Tanskassa, jossa luterilainen kirkko sulautti itseensä pietismin ja herätysliikkeet, Ruotsi-Suomessa syntyi usein vastakkainasetteluja. Ruotsin vuoden 1726 konventikkeliplakaatti kielsi kaikki yksityiset hartauskokoukset ja kodeissa pidetyt jumalanpalvelukset. Sen sijaan pappeja velvoitettiin pitämään hyvän ortodoksisen järjestyksen mu-kaisia kotihartauksia ja vahvistamaan kansan kristinopintuntemus-ta kuulustelujen avulla. Ajan myötä pietismin ja herrnhutilaisuuden sisäinen hurskaus alkoi kuitenkin horjuttaa ortodoksian valta-ase-maa. Uudet liikkeet pitivät kiinni reformaation perusperiaatteesta ”yksin armosta” (*sola gratia*), mutta omaksuivat elementtejä keski-aikaisesta mystiikasta. Esimerkiksi Länsi-Suomen 1700-luvun herä-tyksissä oli fransiskaanisen hurskauden vaikutteita. Katolinen hen-gellisyys löydettiin uudelleen luterilaisessa kontekstissa. Teologisesti arvioiden pietismin pyrkimykset eivät kuitenkaan olleet luterilaisen ortodoksian vastaisia. Kirkko pyrki huolehtimaan seurakunnan jä-senten iankaikkisesta autuudesta kehottamalla kuuntelemaan Ju-malan sanaa, rukoilemaan, osallistumaan yleiseen ja yksityiseen rippiin sekä ehtoolliselle. Kun pietismi painotti parannusta ja uskoa, sillä oli juurensa luterilaisessa hengellisyydessä, joka leimasi taval-lista kirkollista elämää.

81. Pietismin kritiikin jälkeen ortodoksian höltymiseen vaikutti myös valistusajattelu, joka alkoi ohjata kehitystä kohti sekulaarim-paa Eurooppaa. Samanaikaisesti kasvoi ymmärrys muita kristittyjä kohtaan. Vuonna 1741 vahvistettiin määräys, joka antoi anglikaani-sen ja reformoidun uskon tunnustajille oikeuden harjoittaa uskon-toaan. Kustaa III:n suvaitsevaisuusedikti vuodelta 1781 koski myös katolilaisia, jotka olivat muuttaneet Ruotsi-Suomeen. Suvaitsevai-suuspolitiikan vaikutuksesta kuningas sai paavi Pius VI:lta hyvän vastaanoton vieraillessaan Roomassa vuosina 1783-84. Tämä oli ensimmäinen kerta reformaation jälkeen, kun Ruotsin kuningas vieraili paavin luona. Kuningas oli läsnä katolisissa jumalanpalve-luksissa, mutta nautti ehtoollisen luterilaisen järjestyksen mukaan. Kyseessä oli ensimmäinen paavin sallima luterilainen jumalanpal-

velus Roomassa.²³ Vuonna 1783 Pius VI perusti Ruotsiin apostolisen vikariaatin. Mutta katolinen yhteisö kasvoi suuren vastustuksen vuoksi erittäin hitaasti. Katolinen kuningatar Josefina tuki sitä parhaansa mukaan, muttei kyennyt muuttamaan lakeja. Vasta vuosien 1860 ja 1873 eriuskolaislakien myötä Ruotsin kirkon uskonnollinen monopoli valtion kansalaisiin päättyi.

82. 1800-luku oli Pohjoismaissa suurten kansanherätysten aikaa. Ruotsissa herätykset edustivat aluksi vanhapietistiseltä pohjalta noussutta luterilaista kirkkohurskautta. Varhaiset pappisjohtoiset herätykset levisivät melko rajatuille alueille Länsi- ja Etelä-Ruotsissa. Länsiruotsalaista kirkkoherätystä kutsutaan yleisesti schartaulaisuudeksi sen oppi-isän Henric Schartaun mukaan. Hänelle keskeistä oli kristinopin korostus sekä yksilön kääntymys ja pyhitys (”armonjärjestys”). Sanaa, sakramenteja ja kirkollisen viran tehtävää painotettiin vahvasti. Tämä objektiivisen puolen, kirkollisen, dogmaattisen ja sakramentaalisen struktuurin korostus herätystä leimanneen mystiikan ja sisäisyyden varjelijana sisältää selviä liittymäkohtia katoliseen traditioon. Muissa osissa Ruotsia maallikkojohtoinen Norlannin herätys ja kirkonsisäinen uusevangelisuus muodostivat toisen kirkolle uskollisen herätyksen lajin, joka oli kuitenkin ”matalakirkollisempi” ja ”evangelikaalisempi”. Niiden johtohenkilöitä olivat mm. Carl Olof Rosenius ja Lars Levi Laestadius.

83. Venäjän ortodoksinen tsaari vahvisti vuonna 1809 Suomen kirkon aseman, mikä johti jälkeensä katsottuna siihen, että kirkko sai muita pohjoismaisia kirkkoja suuremman vapauden suhteessa valtiovaltaan. Kansan keskuudessa levisi merkittäviä herätysliikkeitä, jotka olivat laajasti ymmärrettyinä maallikkojohtoisia, mutta joiden johdossa oli myös monia pappeja. Liikkeiden parissa toimineet papit vaikuttivat niiden koossa pysymiseen ja säilymiseen kirkon sisäpuolella. Teologiset protestit eivät siis suuntautuneet luterilaisen ortodoksian oppijärjestelmään vaan valistuksen rationalismiin. Merkittävä herätysaarnaja oli Paavo Ruotsalainen, jonka julistusta

leimasi vakavuus ja karhea huumori. Paavon hurskauden keskiössä oli syvä tietoisuus omasta totaalaisesta hengellisestä köyhyydestä, ja hän pelkäsi uskonnollista tunteellisuutta ja itsetyytyväisyyttä. Niiden sijaan hän painotti sisäistä kamppailua ja Kristuksen odottamista (”odottavaa uskoa”) pikemmin kuin iloista luottamusta Jumalan armoon. Ruotsalaisen julistus voidaan ymmärtää vastapainona ulkoisten muotojen ekstaattisissa herätyksissä saamalle painoarvolle. Muita 1800-luvun suomalaiseen hengelliseen elämään suuresti vaikuttaneita herätysliikejohtajia olivat Henrik Renqvist ja Fredrik Gabriel Hedberg. Ruotsin laestadiolaisuus levisi myös laajalle Pohjois-Suomeen. Herätysliikkeillä on edelleen suurempi vaikutus suomalaiseen kirkolliseen elämään kuin Ruotsissa.

84. Ruotsissa katolisen kirkon jäsenmäärä kasvoi 1900-luvulla voimakkaasti maahanmuuton seurauksena, ja se on nyt Ruotsin kirkon jälkeen maan toiseksi suurin uskonnollinen yhdyskunta. Vuonna 2009 valtakunnassa oli n. 150 000 katolilaista, joista suurin osa oli joko maahanmuuttajia tai heidän lapsiaan. Puolalaiset, entisestä Jugoslaviasta, Latinalaisesta Amerikasta ja Lähi-idästä muuttaneet muodostivat suurimmat ryhmät. Ruotsissa asuu myös monia orientaalisen riituksen katolilaisia. Apostolinen vikariaatti muutettiin vuonna 1953 tavalliseksi katoliseksi hiippakunnaksi.²⁴ Hiippakunnan seurakuntien lukumäärä kasvaa kaiken aikaa, ja se rakentaa koko ajan lisää uusia kirkkoja tai hankkii niitä muilta kirkkokunnilta. Myös ruotsalaissyntyisten pappien ja sääntökuntalaisten lukumäärä on kasvussa. Vuoden 1951 uskonnonvapauslaki poisti katoliselta kirkolta monia rajoituksia, mutta voimaan jäi kuitenkin määräys, jonka mukaan virallinen uskontokunnan jäsenyyden rekisteröinti koski vain Ruotsin kirkon jäseniä. Tämä poikkeus hävisi kuitenkin valtiokirkkouudistuksessa vuonna 2000, ja valtio auttaa nyt jäsenyyden rekisteröimisessä ja kirkon jäsenmaksun keräämisessä myös katolista kirkkoa.

85. Ruotsin ja Venäjän sodan jälkeen osa Kaakkois-Suomea liitet-

23 Lönnroth 1986, s. 99.

24 Katolisen kirkon historiaa Ruotsissa vuoden 1780 jälkeen kuvaavat Palmqvist 1954 ja 1958, Werner 1996 sekä teos Stockholms stift 50 år.

tiin vuonna 1743 Venäjään, jossa katolilaiset nauttivat uskonnonvapautta. Ensimmäinen uudella ajalla rakennettu katolinen kirkko pystytettiin vuonna 1799 tuolloin Venäjälle kuuluneeseen Viipuriin. Venäjä valloitti koko Suomen vuonna 1809, mutta Kustaa III:n suvaitsevaisuusedikti jäi voimaan. Vuoden 1869 uuden lainsäädännön perusteella luterilainen sai liittyä katoliseen kirkkoon, ja katolilaiset saivat oikeuden palvella julkisissa viroissa ja toimissa. Helsingin puolalaisille rakennettiin vuonna 1860 Pyhän Henrikin kirkko, mutta yleisesti ottaen katolinen elämä oli keskittynyt Karjalaan. 1900-luvun alussa hollantilaiset Pyhän Sydämen veljeskunnan papit saapuivat Suomeen ja puolalainen äiti Ursula Ledochowska perusti Karjalaan koulun, jota johtivat hänen ursuliinisisarensa.

86. Kaikkia rekisteröityneitä tunnustuskuntia koskeva uskonnonvapaus tuli Suomessa voimaan maan itsenäistyessä vuonna 1917. Voimaan jäi kuitenkin Ruotsin valtiopäivien säädös vuodelta 1779, joka esti luostarijärjestöjen toiminnan. Se kumottiin vasta 1986, mutta suomalaiset viranomaiset katsoivat kuitenkin jo aikaisemmin hyväntahtoisesti, etteivät kaikki katoliset veljes- ja sisarkunnat olleet luostarijärjestöjä, joten katolinen elämä pystyi saamaan Suomessa jalansijaa.

87. Katolinen kirkko Suomessa rekisteröitiin apostoliseksi vikariunnaksi 1929. Silloin maassa asui muutamia satoja katolilaisia, joista lähes kaikki olivat muuttaneet ulkomailta. Vuonna 1955 katolisesta kirkosta Suomessa tuli hiippakunta, ja se sai täyden itsenäisyyden 1977. Nyt 2000-luvun alussa hiippakunnassa on yli 10 000 jäsentä, joista enemmistö on syntynyt Suomessa ja on äidinkieltään suomalaisia. Hiippakunnassa puhutaan kuitenkin noin 80 äidinkieltä.

3.6 Ekumeeninen kutsumus

88. Reformaatiota seurannut kirkkojen jakautuminen on tuskallinen asia. Me, jotka elämme 500 vuotta myöhemmin, emme voi kuitenkaan olla henkilökohtaisesti vastuussa tuon ajan tapahtumista. Sen sijaan voimme ottaa kantaa siihen, mikä merkitys tapahtuneella on nykypäivänä tilanteen ollessa erilainen. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista, jossa todetaan, etteivät 1500-luvun oppituumiot koske siinä esitettyä oppia, on esimerkki tällaisesta pyrkimyksestä (YJV 41).

89. Voimme tarkastella myös reformaatioajan ja sen jälkeisten vuosisatojen historiaa vastaavanlaisen välimatkan päästä. Arvioimme toistemme kirkkoja nyt eri tavalla. Monia asioita, jotka tapahtuivat ennen, voidaan kenties ymmärtää senaikaisista lähtökohdista. Samanaikaisesti meidän täytyy kuitenkin valittaa tuolloin vallinnutta ymmärryksen puutetta, jota molemmat osapuolet osoittivat toisiaan kohtaan, ja kovakouraisuutta, jolla ristiriitoja monessa suhteessa käsiteltiin.

90. Valtion ja kirkon välisestä suhteesta keskusteltiin 1900-luvun aikana paljon Ruotsin kirkossa. Kysymykseen saatiin ratkaisu vuonna 2000, kun Ruotsin kirkon läheinen side valtioon lakkasi ja kirkko asetettiin tasa-arvoisempaan asemaan muiden uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Tämä voi pitkällä tähtäimellä muuttaa ekumeenian edellytyksiä maassa.

91. Ruotsin kirkko suuntautui merkittävästi ekumeniaan jo arkkipiispa Nathan Söderblomin vaikutuksesta. Hänen aloitteestaan Tukholmassa järjestettiin vuonna 1925 ”käytännön kristillisyyteen” (”Life and Work”) keskittynyt ekumeeninen kokous. Siihen koontui kaikkialta maailmasta sekä reformaation että ortodoksisista kirkoista 600 delegaattia. Heidän joukossaan oli patriarkkoja ja metropoliittoja. Katolinen kirkko oli kutsuttu kokoukseen, mutta se kieltäytyi osallistumasta. Yksittäiset katoliset teologit osoittivat kui-

tenkin mielenkiintoa kokousta kohtaan. Söderblom kutsui omassa kirkossaan näkemäänsä kristillisyyttä ”evangeliseksi katolisuudeksi”, jolla oli apostolisessa suksessiossa oleva piispuus. Sen hengessä hän osallistui piispanvihkimyksiin monissa Itä-Euroopan maissa ja loi perustan piispalliseksi järjestykselle Trankebarissa, Etelä-Intiasa. Tätä seurasi vastaavanlainen aloite Afrikassa.

3.7 Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen jälkeinen avoin vuoropuhelu

92. Paavi Johannes XXIII:n koolle kutsuma Vatikaanin toinen kirkolliskokous (1962-1965) sai aikaan muutoksen katolisen kirkon ekumeenisissa suhteissa. Sille oli luonut pohjaa erityisesti raamatututologiaan, liturgiikkaan ja patristiikkaan keskittynyt teologinen työ. Erityisesti konsiilin dogmaattisella konstituutiolla kirkosta (*Lumen gentium*), pastoraalikonstituutiolla kirkosta nykymaailmassa (*Gaudium et spes*) ja ekumeniadekreetillä (*Unitatis redintegratio*), samoin kuin erityisen ekumeenisen sihteeristön perustamisella oli suuri merkitys ekumenialle. Kirkolliskokous herätti suurta huomiota maissamme mm. Gunnar Vallquistin raporttikirjojen välityksellä.²⁵ Kaikki Pohjoismaiden katoliset piispat osallistuivat konsiilin päätöksiin ja välittivät ne hiippakuntiensa katolilaisille. Luterilaisia edustivat kutsutut tarkkailijat, joista voidaan mainita ruotsalainen piispa Sven Silén ja suomalainen professori Seppo A. Teinonen. Edellisestä tuli Ruotsin kirkon ja Tukholman katolisen hiippakunnan välisten virallisten neuvotteluiden ensimmäisen kierroksen luterilainen puheenjohtaja, jälkimmäisen ympärille muodostui Helsingissä konsiilin jälkeiseen katoliseen teologiaan keskittynyt tutkimusryhmä. Vastaavanlaiset jumalanpalvelusuudistukset kuin se, jonka kirkolliskokous katolisessa kirkossa synnytti, tapahtuivat

25 Vallquist 1999.

myös Ruotsin kirkossa ja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa.

93. Monet konsiilin aloittamista uudistuksista lähensivät katolista kirkkoa reformaation kirkkoihin, ja ekumeeninen työ on sen jälkeen ollut osa katolisen kirkon virallisia tavoitteita. Konsiilin jälkeen ekumeenista työtä on koordinoinut Paavillinen kristillisen ykseyden edistämisen neuvosto (aiemmalla nimeltään ykseyden edistämisen sihteeristö), joka aloitti työnsä laatimalla katolisesta näkökulmasta suuntaviivoja ekumenialle. Neuvosto on ollut aloitteellinen useiden virallisten katolisten dialogikomissioiden perustamisessa eri puolilla maailmaa monien eri kirkkojen ja yhteisöjen kanssa. Vastaavasti myös luterilaisuuden suuntaan patoutunut tarve on purkautunut luterilais-katoliseen dialogiin.

94. Tässä yhteydessä voidaan erityisesti mainita Luterilaisen maailmanliiton ja katolisen kirkon väliset dialogikomissiot, joiden ensimmäinen tulos on usein Maltan raportiksi kutsuttu asiakirja *Evangeliumi ja kirkko*. Ensimmäisen komission katolinen puheenjohtaja oli nykyinen kardinaali Walter Kasper, ja luterilaisina edustajina olivat mm. ruotsalainen professori Per Erik Persson sekä Tukholman myöhempi piispa Krister Stendahl. Sama kansainvälisten dialogien sarja tuotti myös yhteisen julistuksen vanhurskauttamisopista, jonka pohjalle oma dialogimme rakentuu. Viimeisimmän kierroksen raportti käsittelee kirkon apostolisuutta.²⁶

95. Ruotsissa raporttimme alussa mainittu Ruotsin kirkon ja Tukholman katolisen hiippakunnan välinen virallisten neuvotteluiden sarja ei myöskään ole ollut ainoa kontaktipinta näiden kirkkojen välillä. Kirkot ovat pitäneet yhteyttä myös Ruotsin kristillisen neuvoston, Pohjoismaiden ekumeenisen neuvoston – johon Suomen evankelis-luterilainen kirkko kuului – ja monien alueellisten ja pai-

26 Ks. The Apostolicity of the Church. Varhaisemmat dialogikomission julkaisemat tekstit löytyvät sarjasta Growth in Agreement 1984, s. 167-275 ja 2000, s. 438-582. Näistä on suomennettu ainoastaan Evangeliumi ja kirkko sekä Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista (YJV).

kallisten yhteyksien välityksellä.

96. Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei tosin ole aiemmin käynyt yhtään virallista bilateraalista dialogia katolisen kirkon kanssa, mutta jo 1960-luvulla Helsingin katolinen piispa Paul Verschuren vaikutti merkittävästi siihen, että luterilaisen kirkon ja katolisen hiippakunnan suhteet Suomessa muuttuivat avoimiksi ja luottamuksellisiksi. Katolisesta kirkosta tuli Suomen ekumeenisen neuvoston täysjäsen jo vuonna 1968. Kansainvälisellä tasolla Suomen evankelis-luterilainen kirkko osallistui aktiivisesti ryhmällemme olennaisen yhteisen julistuksen vanhurskauttamisopista muotoilemiseen. Suomalaisella Luther-tutkimuksella oli suuri merkitys sen synnylle. Se että evankelis-luterilaiset kirkot käyvät nyt yhteistä dialogia katolisten hiippakuntien kanssa Suomessa ja Ruotsissa johtuu tämän lisäksi suurelta osin raporttimme alussa kuvatusta Vatikanin toiminnasta.

97. Myönteinen vaikutus on ollut myös sillä, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko on käynyt 1970-luvun alusta alkaen oppikeskusteluja Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa.²⁷ Näissä neuvotteluissa löydettiin yhteys ortodoksisen jumalallistamisopin (*theosis*) ja luterilaisille tärkeän vanhurskauttamisopin välillä. Dialogin myötä luterilaisten keskuudessa tehtiin havainto, ettei vanhurskauttaminen ole vain ulkopuolellamme tapahtuva julistaminen, vaan myös efektiivinen prosessi, joka perustuu Kristuksen läsnäoloon kristityssä uskon kautta. Havainto oli inspiraationa uudelle suomalaiselle Luther-tutkimukselle, joka on vaikuttanut hedelmällisesti kirkon

27 Nämä oppikeskustelut alkoivat vuonna 1970 luterilaisen arkkipiispa Martti Simojoen aloitteesta. Aiheina on ollut: Ehtoollinen uskovien yhteyden ilmentäjänä (1970), Eukaristia uhrina (1971), Alttarin sakramentti ja pappeus (1973), Kristillinen oppi pelastuksesta (1974), Pelastus tulkittuna vanhurskauttamisena ja jumalallistamisena (1977), Usko ja rakkaus pelastuksen kannalta (1980), Kirkon olemus (1983), Pyhyys, pyhitys ja pyhät (1986), Luominen - ensimmäinen uskonkappale (1989), Apostolinen opetus ja usko (1992), Kirkon lähetystehtävä (1995), Kristityn vapaus, kirkon vapaus ja uskonnonvapaus (1998), Aikaisempien neuvottelujen 1970-1998 yhteinen arviointi (2002), Kristillinen ihmiskäsitys nykypäivän Euroopassa (2005).

elämään ja ekumeenisiin suhteisiin.²⁸ Molempien maiden teologisissa tiedekunnissa on muutenkin tehty merkittävää ekumeenista tutkimustyötä. Siihen on vaikuttanut, etteivät tiedekunnat ole tunnustuksellisia, vaan niissä on myös katolilaisia opettajia.

98. Useimpien Pohjoismaiden ja Baltian maiden luterilaisten kirkkojen sekä Brittein saarten anglikaanisten kirkkojen välinen vuoden 1992 Porvoon yhteinen julkilausuma (*The Porvoo Common Statement*) on myös vaikuttanut positiivisesti luterilaisten kirkkojen ja katolisen kirkon suhteisiin.²⁹ Suomalaisella Luther-tutkimuksella oli vaikutusta myös sen sisältöön. Julistuksessa kirkot ilmaisevat yhdessä toistensa apostolisuuden ja tunnustavat toistensa virat. Julistus on tärkeä myös apostolisuuden sisällön ja sen palveluksessa toimivan kaitseman viran ymmärtämisen kannalta.

3.8 Merkkejä tiellä kohti kirkon ykseyttä

99. Viime vuosikymmeniltä on monia esimerkkejä Suomen ja Ruotsin luterilaisten kirkkojen välisestä erityisestä yhteenkuuluvuudesta, joka on saanut virallisen ilmaisunsa myös niiden yhteistyössä katolisen kirkon kanssa. Paavi Johannes Paavali II:n matkalla Pohjoismaihin toivo kristittyjen ykseydestä ja sen puolesta tehty työ tuli näkyväksi mm. Uppsalan ja Turun tuomiokirkkoissa pidetyissä ekumeenisissa jumalanpalveluksissa. Myös Tukholmassa ja Helsingissä pidettyihin suuriin katolisiin messuihin osallistui luterilaisia, ortodoksia ja vapaakirkollisia kirkonjohtajia, jotka vaihtoivat rauhantervehdyksen paavin kanssa.

100. Viime vuosina on myös vietetty useita pyhän Birgitan elämään ja tekoihin liittyviä juhluvuosia. Birgitta on noussut esille henkilönä,

28 Ks. myös nro 125.

29 Kirjallisuusluettelossa Porvoon yhteinen julkilausuma.

joka on tärkeä sekä katoliselle kirkolle että pohjoismaisille luterilaisille kirkkoille. Johdannossa mainittu ekumeeninen vesper Pietarinkirkossa Birgitan pyhimykseksi julistamisen 600-vuotispäivänä vuonna 1991 oli merkittävä tapahtuma ekumeenisessa historiassa. Paavi toimitti jumalanpalveluksen pääalttarilla yhdessä luterilaisten arkkipiispojen, Ruotsin Bertil Werkströmin ja Suomen John Vikströmin, sekä Tukholman katolisen piispan Hubertus Brandenburgin ja Helsingin katolisen piispan Paul Verschurenin kanssa. Luterilaiset arkkipiispat pitivät palveluksessa piispankaapujaan. Jokainen heistä sai paavilta myös pektoraalin eli piispanristin. Puheissaan sekä paavi että luterilaiset arkkipiispat käsitelivät vanhurskauttamisoppia ja ennakoivat, että tässä kiistakysymyksessä saavutettaisiin lähitulevaisuudessa yhteisymmärrys. Tämä on huomionarvoista myös meidän työmmekannalta.

101. Jo muutama vuosi myöhemmin pidettiin Pietarinkirkossa vastaavanlainen paavillinen vesper, johon osallistuivat mm. luterilaiset arkkipiispat Gunnar Weman ja John Vikström. Vierailun yhteydessä asetettiin työryhmä valmistelemaan ruotsalais-suomalaista dialogia. Vuonna 1999 paavi Johannes Paavali II toimitti jälleen Suomen ja Ruotsin luterilaisten arkkipiispojen, nyt Jukka Paarman ja KG Hammarin kanssa ekumeenisen vesperin. Tällä kertaa oli Birgitan Roomaan saapumisen 650-vuotismuisto, ja paavi oli äskettäin julistanut hänet yhdeksi Euroopan suojeluspyhimyksistä. Vesperin lopuksi vihittiin käyttöön Pietarinkirkon ulkoseinällä sijaitseva Birgitan patsas. Birgitan syntymän 700-vuotisjuhluvuonna järjestettiin Ruotsissa ja Suomessa suuria tilaisuuksia. Ne huipentuivat Vadstenassa pidettyyn juhlanjumalanpalvelukseen, jossa kardinaali Walter Kasper Paavillisesta kristittyjen ykseyden edistämisen neuvostosta edusti Vatikaania. Kaikkien pyhän Birgitan muistoksi vietettyjen tapahtumien vahvana edistäjänä on ollut äiti Tekla Famiglietti, birgittalaissisarten yleisabbedissa Roomassa.

102. Pyhän Katariinan kappelissa birgittalaissisarten talossa Rooman Piazza Farnesella on jo vuosia pidetty säännöllisiä ruotsinkielisiä luterilaisia messuja, millä on ollut suuri ekumeeninen merkitys. Roomassa vietetään vuosittain myös katolinen Pyhän Henrikin

messu suomeksi. Jo 1990-luvulta alkaen messu on ollut luonteeltaan ekumeeninen, ja siihen on osallistunut luterilaisia ja ortodoksia piispoja ja pappeja. Sen yhteydessä Suomen katolilaisten ja luterilaisten delegaatio on myös tavannut paavin.

103. Luterilaiset ja katoliset seurakunnat ovat eräin paikoin Ruotsia tietyissä tilanteissa viettäneet yhteisiä jumalanpalveluksia. Luterilaisia kirkkoja lainataan usein katolista messua varten. Vastaavasti Vadstenan birgittalaissisarten luostarikirkko avattiin luterilaisen seurakunnan jumalanpalveluksille, kun luterilaista seurakuntakirkkoa korjattiin. Viime vuosien aikana Ruotsissa ja Suomessa on syntynyt tapa, että ei-katolilaiset voivat saada papilta katolisen ehtoollisenvieton yhteydessä siunauksen osoittamalla, että eivät ole katolilaisia asettamalla käden olkapäälleen. Katolilaiset voivat samalla tavalla pyytää siunausta osallistuessaan luterilaiseen messuun. Tämä ekumeeniseksi lähestymiseksi mielletty tapa on levinnyt myös muihin maihin.

104. Myös Suomessa katolista messua voidaan viettää luterilaisissa ja ortodoksisissa kirkoissa sellaisilla paikkakunnilla, joista on pitkä matka katoliseen seurakuntakirkkoon. Myös muut erityistarpeet voivat johtaa tilojen lainaamiseen. Katolisen piispa Paul Verschurenin hautaansiunaamisjumalanpalvelus toimitettiin Pyhän Henrikin katolisessa tuomiokirkossa, mutta muistotilaisuus pidettiin Helsingin luterilaisen tuomiokirkon kryptassa. Józef Wróbelin vihittiin Helsingin katoliseksi piispaksi kaupungin suurimmassa luterilaisessa kirkossa, koska katolinen katedraali oli liian pieni. Hänen seuraajansa Teemu Sippo vihittiin vuonna 2009 piispaksi Turun keskiaikaisessa luterilaisessa tuomiokirkossa. Helsingissä luterilainen seurakunta on vastaavasti samalla tavalla kuin Vadstenassa pitänyt melkein vuoden jumalanpalveluksensa katolisessa kirkossa, kun sen oma kirkko on ollut korjattavana. Myös ekumeenisia pyhiinvaelluksia järjestetään. Hattulan keskiaikainen pyhiinvaelluskirkko kuuluu nykyään luterilaiselle seurakunnalle, mutta katolilaiset järjestävät sinne edelleen jokavuotisen pyhiinvaelluksen, johon myös luterilaiset usein osallistuvat. Sama koskee vuosittaista pyhiinvaellusta Köyliönjärvelle, missä Pyhä Henrik surmattiin.

105. Ruotsissa hengellistä ja kirkollista yhteyttä on edistänyt vuoden 1986 virsikirja, jonka ensimmäiset 325 virttä ovat yhteisiä melkein kaikille kristillisille yhteisöille, muiden muassa Ruotsin kirkolle ja katoliselle kirkolle Ruotsissa. Muutenkin molemmat tunnustuskunnat ovat vuosisatoja jakaneet merkittävässä määrin saman rukous- ja virsiaarteiston.

106. Kirkkojemme välistä yhteyttä on edistänyt myös ns. seka-avioliittojen – joita usein kutsutaan ”ekumeenisiksi avioliitoksi” – kasva-va määrä. Kirkkojen jakautuminen aiheuttaa niille erityisongelmia, mutta niiden kautta myös ekumeeninen yhteisymmärrys voi kasvaa.³⁰

30 Ks. Ekumeniska äktenskap.

Luku 4 Vanhurskauttaminen kirkon elämässä

4.1 Yhteys Jumalan kanssa

4.1.1 Isä, Poika ja Henki

107. Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista sanotaan: ”Meidän yhteinen uskomme on, että vanhurskauttaminen on kolmiyhteisen Jumalan työ. Isä lähetti Poikansa maailmaan pelastamaan syntisiä. Kristuksen ihmiseksi tulo, kuolema ja ylösnousemus ovat vanhurskauttamisen perusta ja edellytys. Näin vanhurskauttaminen merkitsee, että Kristus itse on meidän vanhurskautemme, josta me tulemme osallisiksi Isän tahdon mukaan Pyhässä Hengessä.” (YJV 15)

108. Ihmisen vanhurskauttamisen perustana on se, ”mitä tapahtui Jeesus Nasaretilaiselle” (Luuk. 24:19). Jeesuksen historia, ihmiseksi tulleen Pojan historia tulee ymmärtää osana Isän, Pojan ja Pyhän Hengen historiaa, Jumalan historiaa suhteessa maailmaan. Pelastushistorian läpi voimme ymmärtää, kuinka Jumala antaa itsensä meille jumalallisessa rakkaudessaan. Tämä tapahtuu ensin jo luomisessa, sitten vanhurskauttamisessa ja pyhityksessä. Koko olemassaolomme lepää Jumalan itsensä antavan rakkauden varassa. Elämämme kristittyinä perustuu kolmiyhteisen Jumalan tekoihin keskuudessamme.

109. Kristillisen seurakunnan elämän keskus on jumalanpalvelus. Jumalanpalvelus on vanhurskauttamisen paikka, ja sen viettämisen

syy voidaan ilmaista Uuden testamentin sanoin: ”Tämä kaikki tapahtuu teidän takianne, jotta yhä enenevä armo (*charis*) synnyttäisi yhä useammassa runsasta kiitollisuutta (*eucharistia*) Jumalan kunniaksi.” (2. Kor. 4:15). Seurakunta viettää jumalanpalvelusta iloisena ja kiitollisena saamastaan armosta. Jumalanpalvelus on se paikka, jossa muistelemme Jumalan pelastustekoja historiassa, ja jossa tullemme myös itse osalliseksi Jumalan rakkaudesta Sanan ja sakramenttien välityksellä.

110. Jumalanpalveluksessa seurakunta kääntyy kohti Jumalaa, joka on Isä, Poika ja Henki. Pappi siunaa seurakunnan Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, ja samassa nimessä toimitetaan jokainen kaste. Jumalan nimen lausumiseen liittyy jumalanpalveluksessa ristinmerkki. Kun seurakunnalle luetaan siunaus, sen ylle piirretään samanaikaisesti risti. Kasteessa ristinmerkki tehdään lapsen ylle. Risti on merkki kolmiyhteisen Jumalan pelastusteosta, armosta, joka on yhdellä ainutkertaisella teolla ansaittu kaikkien puolesta ja joka jaetaan nyt Sanassa ja sakramentissa.

111. Kolmiyhteisen Jumalan teot voidaan Uudessa testamentissa tiivistää lähes kaavan muotoon, esimerkiksi Paavalin Korintin seurakunnalle osoittamassa lopputervehdyksessä: ”Tulkoon teidän kaikkien osaksi Herran Jeesuksen Kristuksen armo, Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen yhteys!” (2. Kor. 13:13). Armo, rakkaus ja yhteys ovat yhden ja saman tapahtuman kolme aspektia: ”Isä lähettää Pojan läpäistäkseen Pojassa rakkaudella maailman ja vetääkseen Hengellä sen takaisin puoleensa.”³¹ Ilman Pyhää Henkeä pelastus on ihmisen saavuttamattomissa. Hengessä tie on avoinna Isän luo Pojan kautta (*in Spiritu Sancto – per Filium – ad Patrem*). Henki vaikuttaa ulkoisesti armonvälineiden välityksellä ja sisäisesti herättämällä uskon. Henki on Jumala, joka asuu ja elää meissä kasteemme jälkeen, rukoilee meissä Isää ja saa meidät toimimaan yhteistyössä Jumalan pyhittävän voiman kanssa.

31 Hartman 1976, s. 521.

112. Kristillisessä taiteessa, erityisesti keskiajalla se, ”mitä tapahtui Jeesus Nasaretilaiselle” on usein kuvattu armonistuimen muodossa, trinitaarisenä tapahtumana, jossa Isä pitää Poikansa ristiä käsissään ja Henki leijuu kyyhkysen muodossa ristin yläpuolella tai istuu ristin poikkipuulla. Toinen tapa kuvata tätä motiivia on nähtävillä Ruotsissa (Linköpingin hiippakunnan) Askebyn kirkossa olevassa myöhäiskeskiaikaisessa alttarikaapissa. Siinä Pyhän Kolminaisuuden persoonat kuvataan kolmena miehenä, jotka pitävät kiinni toistensa olkapäistä. Isä istuu keskellä. Pojalla ja Hengellä on käsissään kultainen pallo, maailmamme, jota he ovat ottamassa sisään jumalalliseen syleilyyn. Taiteilija on onnistunut samassa kuvassa ilmaisemaan ja pitämään yhdessä immanentin triniteetin (Kolminaisuuden persoonien sisäiset suhteet) ja ekonomisen triniteetin (persoonien suhteen maailmaan), korostaen samalla yhteyttä Jumalan kanssa.

4.1.2 Vanhurskauttaminen Raamatun luomis- ja liittoteologiassa

113. Luomisessa Jumalan rakkaus vuodatetaan ulos. Ihminen, joka on luotu Jumalan kuvaksi ja saanut erityisen vastuun varjella luomakuntaa, on jo alusta asti erityissuhteessa Jumalaan. Tämän suhteen tunnusmerkkinä on vastavuoroisuus, huolimatta erosta, joka vallitsee osapuolten välillä. Osittain kyse on peruserosta Luojan ja luodun välillä, mutta pääosin synnistä, joka erottaa ihmisen Jumalasta. Ihmisen suhdetta Jumalaan vaurioittaa pahuuden vaikutus ihmiselämässä. Sen seurauksena, että ihminen kääntyy pois Jumalasta (1. Moos. 3), tarvitaan Jumalan tekemä aloite yhteyden korjaamiseksi. Tämä muodostaa lähtökohdan Raamatun ”suurelle kertomukselle” liitosta, Jumalan armosta ja ihmisen vanhurskauttamisesta.

114. Raamatun kielenkäytössä Jumalan ja ihmisen välistä suhdetta kuvataan usein juuri liitoksi. Ensimmäisen kerran Jumala tekee liiton Nooan ja hänen jälkeläistensä kanssa (1. Moos. 6:18, 9:8-11). Vanha testamentti on sen jälkeen läpikotainen kuvaus Jumalan rakkaudesta liiton kansaa, Israelia kohtaan. Uudessa testamentissa

Jumalan rakkaus luomakuntaansa ja hänen liittonsa kaikkien ihmisten kanssa saa muodon Jeesuksessa Kristuksessa, ”toisessa Admissa” (Room. 5:12-21). Tulemalla osalliseksi hänestä kristityt ovat uuden, universaalien liittoyhdistyksen jäseniä.

115. Liittoajatus luo taustan armon ja vanhurskauttamisen teologisille käsitteille. Samoin kuin luomakunnan elämä on Jumalan ansaitsematonta lahjaa, myös liitto on Jumalan lahja. Samoin kuin luomisessa, ihminen saa tehtävän myös liitossa. Liiton molemmat osapuolet liittyvät yhteen vastavuoroisin velvollisuuksin (2. Moos. 19:5-6; 5. Moos. 26:16-19), mutta raamatullisessa liitossa osapuolet eivät ole samanlaisia ja samassa asemassa. Yksin Jumala tekee aloitteen luomistyössä, etsiessään ihmistä ja lahjoittaessaan rakkautensa (1. Moos. 3:9; 1. Joh. 4:19). Jumala luo ja valitsee, ei kuitenkaan poissulkevasti, vaan tienä kaikki sisäänsulkevaan päämäärään, koko maailman pelastukseen.

116. Vanhatestamentillisessä liitossa ihmisen tehtävä on noudattaa elämässään Jumalan lakia, *toora*, joka on liiton konkreettinen ilmentymä. Jumala ja *toora* ovat vanhurskaita, ja ihminen on kutsuttu elämään vanhurskaasti ja pyhästi (2. Moos. 19:5-6; 3. Moos. 19:2; 5. Moos. 30:11-14). Hän saa ottaa ehdottoman luottavaisesti vastaan, mitä Jumala hänelle antaa, samalla kun hänen tekonsa todistavat Jumalan armosta, jonka hän on vastaanottanut. Omilla voimillaan ihminen ei voi tehdä itseään Jumalan edessä vanhurskaaksi tai ansaita pelastusta. Ainoastaan Jumala voi antaa sen hänelle. Vanhurskauttaminen ei siis ole ainoastaan uusitamentillinen käsite, vaan sen juuret ovat Luojan aloitteen varassa lepäävässä liitossa. Vanhurskauttamisen alkuperä on liitossa, jonka Jumala tekee luomistyössä, ja Israelin kanssa tehdyssä ”vanhassa” liitossa.

117. Paavalin puhe ”uudesta liitosta” (2. Kor. 3:6), joka rakentuu Jumalan pelastusteolle Jeesuksessa Kristuksessa, antaa vanhurskauttamiselle uuden merkityssisällön. Mutta aloite säilyy edelleen Jumalalla, ja edelleen on selvää, että vanhurskauttaminen tapahtuu puhtaasta armosta, kun Jumala antaa itsensä vapauttaakseen ihmisen ja pelastaakseen luotunsa. Kun ihminen avautuu Jumalan ar-

mon vaikutuksesta, hän tulee osalliseksi liiton lahjasta, yhteydestä Jumalan kanssa (Matt. 6:1-21 nimittää tätä ”palkaksi”). Tämä yhteys toteutuu ja vahvistuu liiton kansan eli kirkon elämässä, ennen kaikkea sakramenteissa ja rukouksessa.

118. Ihminen, joka uskossa ottaa vastaan hänelle lahjoitetun armon, joutuu samalla eettisen haasteen eteen: Lahja ja tehtävä kuuluvat yhteen. Rakkautta, joka saadaan Jumalalta, tulee myös osoittaa eteenpäin lähimmäiselle, jotta sekä ihmisen yhteys Jumalaan että keskinäinen yhteys toisiin ihmisiin korjautuisivat. Latinankielen yhteyttä ilmaiseva termi on *communio*. Siihen sisältyy sana *munus*, joka merkitsee sekä ”lahjaa” että ”velvollisuutta”. Kun kirkkoa kutsutaan pyhien yhteydeksi, *communio sanctorum*, tunnustetaan sekä sakramentaalinen että eettinen ulottuvuus. Yhteyden palautuminen Jumalaan on raamatullisen luomis- ja liittoteologian päämäärä.

4.2 Kristus meidän vanhurskauttamamme

4.2.1 Molempien traditioiden yhteinen perusta

119. Luterilaisten ja katolilaisten vanhurskauttamista koskeva yhteisymmärrys, sikäli kun se on ilmaistu yhteisessä julistuksessa, perustuu Kristuksen persoonaan, hänen tekoihinsa ja hänen vanhurskauteensa.

120. Julistuksen osissa, joissa kuvataan kirkkojen yhteinen kanta, viitataan siihen, että vanhurskauttaminen tapahtuu ”yksin armosta” (YJV 15, 19). Yhteisen virallisen julkilausuman liitteessä 11 kesäkuuta 1999, yhteistä näkemystä kuvaavassa kohdassa (YJV liite 2 c), määrite ”yksin” liitetään myös uskoon. Molemmat näkökulmat, armon ja uskon painottaminen, osoittavat, että Kristus itse on mei-

dän vanhurskauteemme, josta me tulemme osallisiksi Isän tahdon mukaan Pyhässä Hengessä: ”Yksin armosta, uskossa Kristuksen pelastavaan työhön eikä oman ansiomme perusteella Jumala hyväksyy meidät ja me saamme Pyhän Hengen, joka uudistaa sydämemme ja varustaa ja kutsuu meidät hyviin tekoihin.” (YJV 15).

121. Armon ymmärtäminen Jumalan edellytyksettömäksi lahjaksi, joka on yhteyttä Kristuksessa tapahtuneeseen vanhurskauttamiseen, on se paikka, *locus theologicus*, jossa luterilainen ja katolinen käsitys voivat kohdata. (YJV 15). Erityisesti lapsikasteen teologiasa ajatuksella ”Jumalan edelläkäyvästä armosta” on ollut erityinen paikka sekä luterilaisuudessa että katolisuuudessa. Ajatus armosta kantavana voimana voi johtaa kasvavaan vanhurskauttamisen luonnetta koskevaan yhteisymmärrykseen katolilaisten ja luterilaisten välillä. Vanhurskauttaminen perustuu Isän armahtavaan tahtoon ja Kristuksen vanhurskauteen, joka otetaan vastaan kasteessa uskon kautta.

122. Kristuksen armo (kr. *charis*) on lahja (kr. *dōron*) aivan erityisessä, suorastaan uniikissa merkityksessä. Se kumpuaa Jumalan omasta itsensä lahjoittavasta olemuksesta, joka ilmenee Kolminaisuuden persoonien kaiken läpäisevässä rakkaudessa. Sitäpaitsi Kristuksen armo ei ole mikään asia, vaan persoonallinen olemistodellisuus, jonka kautta ihminen vanhurskautuu ja uudistuu. Se eroaa olemukseltaan niistä moninaisista lahjoista, joita saamme Jumalan kaitselmuksesta, jopa itse elämän lahjasta. Kristuksen armo on se lahja, se toiminta, jonka kautta Jumala kääntyy puoleemme, antaa itsensä ja vetää syntiset ihmiset takaisin alkuperäiseen yhteyteen hänen kanssaan. Usko Kristukseen ei siksi ole edellytys osallisuudelle hänestä, eikä tie siihen. Se on hänen armonsä (*charis*) ensimmäinen lahja (*dōron*), ensimmäinen seuraus Kristuksen täydellisestä vanhurskauttamistyöstä koko ihmiskunnan edestä, ainutkertaisesti ja kaikkien puolesta.

123. Missä määrin tämä yhteinen perusta voi yhdistää niitä erilaisia uskonkäsityksiä, jotka ovat syntyneet vuosisataisten teologisten erimielisyyksien ja kiistojen tuloksena? Historiallisesti arvioiden ka-

tolilaiset ovat aina liittäneet toisiinsa vanhurskauttamisen ja kirkon sakramentaaliseen elämään osallistumisen. Luterilaiset ovat legitimiti kyseenalaistaneet tätä. Tekeekö Kristus ihmisen ”enemmän vanhurskaaksi”, jos hän käy säännöllisesti messussa? Edellyttääkö käsite vuodatettu armo (*gratia infusa*), että vanhurskauttaminen tapahtuu sakramenttien ylluonnollisen vaikutuksen välityksellä? Luterilainen traditio on vahvasti painottanut Kristuksen pelastustyön ”ainutkertaisesti ja kaikkien puolesta” (*ephapax*) -ulottuvuutta. Katolilaiset ovat kyseenalaistaneet tämän lähtökohdan: Edellyttääkö käsite imputatiivinen vanhurskaus, ts. ihmisen syntiä seuranneen Jumalan tuomion täydellinen kumoaminen, ettei kristityn elämässä pidä tapahtua hengellistä uudistumista? Yhteinen uskomme vanhurskauttamiseen Kristuksessa sisältää syvempiä ulottuvuuksia, joita yhteinen julistus yllyttää tutkimaan. Päämääränä on, että näennäiset erimielisyydet ja sisällyksettömät vastakkainasettelut voitaisiin kumota.

4.2.2 Luterilainen näkökulma

124. Pelastus yksin armosta (*sola gratia*) ja yksin uskosta (*sola fide*) ”yksin”-määreineen on ollut luterilaisen teologian avainkäsitteitä. Mutta jos nämä määreet irrotetaan asiayhteydestään, niiden intentio on vaikea ymmärtää. Luterilaisuus on halunnut korostaa niiden avulla, että Kristus yksin (*solus Christus*) on meidän vanhurskauteemme, alusta loppuun.

125. Aiemmin mainitut Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon väliset oppikeskustelut ovat vaikuttaneet siihen, että luterilaiset ovat löytäneet uudestaan Martti Lutherin vanhurskauttamisopin kristologisen luonteen.³² Toisessa Pietarin kirjeessä esiintyvällä klassisella ajatuksella ihmisen tulemisesta osalliseksi jumalallisesta luonnosta on merkitys myös Lutherin teo-

32 Professori Tuomo Mannermaan aloittamassa tutkimusprojektissa on korostettu luterilaisen teologian vanhakirkollisia juuria.

logialle. Vaikka Lutherin käsitystä jumalallistamisesta ei voikaan samaistaa ortodoksiseen jumalallistamisoppiin, niiden välillä voidaan kuitenkin havaita selviä analogioita, jotka voivat olla ekumeenisesti hedelmällisiä.³³

126. Luterilaisuudessa on korostettu, että ihminen tulee Jumalan armon yhteyteen Kristuksessa, joka on läsnä ihmisessä uskon kautta Jumalan lahjana. Usko yhdistää Kristuksen ja kristityn toisiinsa. Tämä usko voi syntyä vain, kun kirkko julistaa evankeliumia Kristuksesta ja toimittaa sakramenteja. Siksi Luther sanoo, että Pyhä Henki ”johtaa siis meidät ensiksi pyhän seurakuntansa eli kirkkonsa helmaan. Sen välityksellä hän saarnaa meille ja vie meidät Kristuksen luo.”³⁴ Näin ihminen tehdään vanhurskaaksi, kun hän tulee osalliseksi läsnäolevasta Kristuksesta ja hänen pelastustyöstään. Kristus on kristitylle sekä vanhurskaus, jonka Jumala lukee hänen hyväkseen (Jumalan suosio, *favor Dei*) että vanhurskaus, joka uudistaa ja tekee hänet vanhurskaaksi (Jumalan lahja, *donum Dei*). Vaikka Luther kritikoi oman aikansa katolista näkemystä vanhurskauttamisesta, hän ei koskaan halunnut erottaa toisistaan näitä kahta aspektia. Usko ei hänen mukaansa ole koskaan täysin yksin.³⁵ Tästä lähtökoh-

33 Ks. esim. Peura 1994.

34 Ks. lähemmin IK, toinen osa: Uskontunnustus, 37-42: ”Samoin kuin Poika on syntymällään, kuolemallaan ja ylösnousemuksellaan hankkinut vallan, jolla hän voittaa meidät omikseen, samoin Pyhä Henki toteuttaa pyhittämisen seuraavien vaiheiden kautta: pyhien yhteys eli kristillinen kirkko, syntien anteeksiantaminen, ruumiin ylösnouseminen ja iankaikkinen elämä. Hän johtaa siis meidät ensiksi pyhän seurakuntansa eli kirkkonsa helmaan. Sen välityksellä hän saarnaa meille ja vie meidät Kristuksen luo..... Mutta millä tavalla hän sen tekee ja mitä välineitä hän siihen käyttää? Vastat näin: ”Hän käyttää siihen kristillistä kirkkoa, syntien anteeksiantamista, ruumiin ylösnousemista ja iankaikista elämää.” Pyhällä Hengellä on maailmassa sitä varten erityinen yhteisö, äiti, joka Jumalan sanalla synnyttää jokaisen kristityn ja kantaa häntä. Tämän sanan hän ilmoittaa, ja sitä hän teroittaa. Hän valaisee ja sytyttää sydämet käsittämään sen, ottamaan sen vastaan, pitämään siitä kiinni ja siinä pysymään.”

35 FC SD III, 41: ”Pysyihän tohtori Lutherin sana totena: Usko ja hyvät teot sopivat vallan hyvin yhteen. Mutta siunauksen ottaa omakseen yksin usko ilman tekoja – vaikei se koskaan olekaan yksin, ei hetken vertaa. Asia on yllä selitetty.” Ks. myös Rationis Latomianae pro incendi-

dasta myös katolilaisten on mahdollista ymmärtää, mitä luterilaiset tarkoittavat nimittäessään kristittyä yhtä aikaa vanhurskaaksi ja syntiseksi (*simul iustus et peccator*) – teema, jota olemme käsitelleet aiemmassa yhteydessä.³⁶

4.2.3 Katolinen näkökulma

127. Katolilaiset voivat tietysti rajoituksin omaksua Martti Lutherin moton ”yksin uskosta” (*sola fide*), kun huomautetaan heti, että kyse on kasteen uskosta. Usko oli Lutherille todellakin muuta kuin pelkkä abstrakti, puhtaasti henkinen käsite. Uskoon kuuluu kaikilla kristityillä elämää muuttava suhde elävään todellisuuteen, kolmiyh-teiseen Jumalaan. Katolinen kirkko näkee Kristuksen pelastustyössä suoran lähteen tälle ihmiselämän muuttavalle suhteelle. Kasteen ja uskon kautta Kristukseen ihmisistä tulee jälleen sellaisia Jumalan kuvia, jollaisiksi heidät oli luomisessa tarkoitettu. Heidän palaute-taan Jumalan kuviksi, jota Aadamin synty vaurioitti. Tämä ei tietenkään tapahdu heidän omien ansioidensa perusteella, kuinka suuria ne ovatkaan, vaan ainoastaan Kristuksen pelastustyön tähden, kuten Trenton konsiili lausuu: ”Usko on ihmisen pelastumisen alku ja kaiken vanhurskautumisen perustus ja juuri, sillä ilman uskoa on mahdoton olla Jumalalle otollinen (Hepr. 11:6) ja päästä jäseneksi Jumalan lasten joukkoon. Lisäksi sanomme vanhurskauttamisen tapahtuvan lahjaksi, koska ei mikään siitä, mikä edeltää vanhurskauttamista, ei usko, eivätkä teot, ansaitse vanhurskauttamisen armoa.”³⁷

128. Vanhurskauttamisteosta Kristuksessa seuraa armo, joka on täydellinen ja jota Jumala ei peru. Mutta ne, joissa on syntynyt usko Kristukseen voivat ottaa tämän rajattoman armon vastaan vain

ariis Lovaniensis scholae sophistis redditae, Lutheriana confutatio (StA 2, 410-519 = WA 8, 43-128), erityisesti StA 2, 430, 15-18; 493, 33; 494, 2; 496, 11-14, 20-22; 497, 7-12; 499, 25-34. Aiheesta tarkemmin Peura 1998, s. 52-60.

36 Nrot 40-44.

37 Trenton konsiili, kuudes istunto, luku 8 (DS 801).

maallisen olemassaolonsa rajoissa. Kun Kristuksen opetuslapsi saa Kristukselta lahjaksi vanhurskauden, on hän tietoinen siitä, että hän on tehnyt ja voi tehdä syntiä. Tämä sisäinen jakautumisen tila osoittaa, että kristittyjen täytyy käydä elämässään taistelua tullakseen enemmän Kristuksen kaltaisiksi ja osoittaa uskonsa todellisuus konkreettisilla teoilla, ei vain kauniilla sanoilla. Näin ymmärrettynä myös katolilaiset voivat liittyä Lutherin kuvaukseen uskovan olotilasta ”samanaikaisesti vanhurskaana ja syntisenä” (*simul iustus et peccator*).³⁸

129. On käytännössä valtava taistelu sallia Kristuksen vanhurskauttamistyön uudistaa omaa elämäänsä. Se haastaa jatkuvasti uskovan tahdon ja tekojen vapautta. Ei ole vähäinen vaara, että ihminen luopuu tästä jalosta kilpailusta – mutta kuinka voitaisiin vedota Kristuksen vanhurskauttamiseen, jos uskoa ei enää ole jäljellä? Itse asiassa uskovilla ei olisi kestävyyttä sietää tätä taistelua, jos kirkko ei antaisi lapsilleen jumal-inhimillistä apuaan. Kirkko ei lakkaa auttamasta uskovaisiaan, kun he kilvoittelevat tullakseen syvemmin osallisiksi Kristuksen vanhurskauttamisen mysteeristä. Se tukee heitä neuvomalla, kuinka tulee rukoilla taivaallista Isää, opettamalla heille tervettä oppia, ja ravitsemalla heitä sakramentaalisen elämän jumalallisella ruoalla. Näin kirkko on se instrumentti, jonka Jumala on valinnut antaakseen hyväksi luettavan ikuisen armon (*gratia imputata*), joka tulee Kristuksen pelastustyöstä, levitä vuodatettuna armona eli pyhittävänä energiana (*gratia infusa*) ihmisen olemassaolon rajallisille ulottuvuuksille.

38 Katoliselle uskolle ja katoliselle antropologialle tärkeä poikkeus tästä on Neitsyt Maria, jolla on aivan erityinen rooli Jumalan pelastussuunnitelmassa. Hän on Jumalan valitsema jo olemassaolonsa ensimmäisestä silmänräpäyksestä asti – mitä traditionaalisesti nimitetään tahrattomaksi sikiämiseksi – täysin vanhurskas ja kokonaan lunastettu. Hänessä vanhurskautetusta ihmisestä on tullut todellisuutta, ja siksi hän on myös esikuva siitä, millainen vanhurskautettu ihminen on. Me voimme pyytää hänen esirukouksiaan ja saada sillä tavoin apua siihen, että vanhurskauttaminen toteutuisi myös omassa elämässämme.

4.2.4 Armo ja lahja – Kristuksessa vanhurskauttamisen kaksi ulottuvuutta

130. ”Kun ihminen on uskossa osallinen Kristuksesta, Jumala ei lue hänelle hänen syntejään ja vaikuttaa Pyhän Hengen kautta hänessä toimivaa rakkautta. Jumalan armollisen toiminnan kahta puolta ei saa erottaa toisistaan” (YJV 22). Katolilaisten ja luterilaisten yhteiseen käsitykseen vanhurskauttamisesta sisältyy siis sekä imputatiivinen että efektiivinen aspekti – vanhurskaaksi julistamisen ja vanhurskaaksi tulemisen välillä on sisäinen yhteys. Tämän voivat sekä katolilaiset että luterilaiset todeta.

131. Kristitty ei tule ”enemmän vanhurskaaksi” kuin toinen sen perusteella, että hän osallistuu aktiivisesti kirkon sakramentaaliseen elämään. Kaikki ne, jotka ovat uskon kautta yhdistyneet Kristukseen, ovat yhtä vanhurskautettuja. Mutta kirkon elämään osallistumisen kautta vanhurskauttaminen voi tulla tosiasialliseksi ja kasvavaksi todellisuudeksi Kristuksen opetuslasten henkilökohtaisessa elämässä.

132. Uskon kautta Kristukseen Pyhässä Hengessä kiittolisuudella ja ilolla vastaanotettu armo johtaa hyviin tekoihin ja lähimmäisyyteen. Anteeksiantamuksen vastaanottaminen ja Kristuksen aikaansaama uudistuminen johtavat sitäpaitsi velvollisuuteen: ”Ja anna meille velkamme anteeksi, niin kuin mekin annamme anteeksi niille, jotka ovat meille velassa.” (Matt. 6:12). Siksi katolilaiset ja luterilaiset voivat yhdessä tunnustaa, että se, joka on ottanut vastaan syntien anteeksiantamuksen saa päivittäisessä parannuksessa luottaa siihen, että hän myös saa Pyhän Hengen kautta voimaa kilvoitella eteenpäin elämässä. Armo ja lahja kuuluvat yhteen. Erityisesti tämä koskee ehtoollista, kun se nähdään lääkkeenä (*remedium*), joka palvelee pelastusta.

4.2.5 Armo ja yhteistyö

133. Kysymys, onko ihmisen tahto vapaa vai sidottu, on ollut keskeinen katolilaisten ja luterilaisten vanhurskauttamisoppia koskeissa kiistoissa, samoin kuin luterilaisten ja ortodoksien välisissä suhteissa. Klassisen teologian lisäksi myös moderni psykologia on ollut kiinnostunut aiheesta. Ratkaisevaa on, mikä merkityssisältö annetaan käsitteille ”vapaus” ja ”myötävaikutus”. 1500-luvulla osapuolet juutuivat kiinni termeihin, mutta nykypäivänä näemme, että olemme suurissa määrin yhtä mieltä itse asiasta. Vastakkainen kielenkäyttö johti myös hengellisessä elämässä erilaisiin painotuksiin, niin että luterilaiset moittivat katolilaisia liian optimistisiksi ja aktiivisiksi ja katolilaiset vuorostaan luterilaisia passiivisiksi pessimisteiksi. Tänä päivänä myöskään nämä spiritualiteettiin liittyvät erot eivät ole yhtä suuria kuin aikaisemmin.³⁹

134. Luterilaisuus on suhtautunut pessimistisesti ihmisen omiin kykyihin hengellisessä elämässä. Tämä koskee erityisesti Lutheria itseään. Vapaa tahto voi tosin tietyssä määrin ulottua yhteiskunnallisiin suhteisiin, mutta suhteessa Jumalaan, armoon ja pelastukseen ihminen on Lutherin mukaan ainoastaan passiivinen vastaanottaja. Hänen tahtonsa on ”sidottu” (*servum arbitrium*).

135. Katolisen samoin kuin ortodoksisen teologian on perinteisesti katsottu antavan tahdolle enemmän liikkumatilaa myös silloin, kun kyse on pelastuksesta. Suhteessa ihmisen vapauteen on vallinnut suurempi optimismi. Koska ihmisen pitää vastata Jumalan armoon, on hänen vapaa tahtonsa (*liberum arbitrium*) aktiivinen: Ihminen vastaa myöntävästi Jumalan kutsuun ja toimii yhteistyössä armon kanssa.

136. Luterilaiset taas ovat kritikoineet katolilaisia yhteistyön korostamisesta (*cooperatio* eli synergismi), joka tekee pelastuksen ihmisen ja Jumalan välisen yhteistyön tulokseksi. Tällainen synergismi

39 Ks. myös alaluku 4.4.3.2.

kyseenalaistaisi Jumalan yksinvaikuttavuuden vanhurskauttamisessa.

137. Yhteisessä julistuksessa katolilaiset ja luterilaiset ovat nyt saavuttaneet tässä asiassa perustavanlaatuisen yhteisymmärryksen: ”Me tunnustamme yhdessä, että ihminen on pelastuksessaan täysin riippuvainen Jumalan pelastavasta armosta. Vapaus, joka hänellä on suhteessaan tämän maailman asioihin ja ihmisiin, ei ole vapautta kun kysymyksessä on pelastuminen. Tämä merkitsee, että syntisenä hän on Jumalan tuomion alainen ja on itsessään kyvytön kääntymään Jumalan puoleen ansaitakseen vanhurskauden Jumalan edessä tai saavuttamaan pelastuksen omin voimin” (YJV 19). Katolilaiset eivät kiellä ihmisen omaa kyvyttömyyttä, vaan käyttävät sanaa vapaus tässä yhteydessä ilmaistakseen, että ihminen voi suostua armoon tai torjua sen. Luterilaiset eivät kiellä, että ihmisen täytyy olla persoonallaan mukana suostuessaan uskoon, vaan käyttävät sanaa ”sidottu” ilmaisemaan, ettei ihminen voi itse saada aikaan suostumistaan. Molemmat pitävät persoonallista suostumista armon vaikutuksena (YJV 20-21).

138. Tämä yhteisymmärrys ei estä eri osapuolia ilmaisemasta yhteistä käsitystä hieman eri äänenpainoin. Luterilaisten mukaan ihminen on persoonallaan osallinen uskosta, mutta se on kuitenkin Jumalan työtä, jota ei haluta kutsua ”myötävaikuttamiseksi” (YJV 21). Katolilaiset katsovat, että ihminen ”myötävaikuttaa” valmistautumisessa vanhurskauttamiseen ja sen vastaanottamisessa, mutta he pitävät tätä Jumalan armon vaikutuksesta tapahtuvana eikä ihmisen omista kyvyistä nousevana (YJV 20). Mielenkiintoista sanan ”myötävaikutus” käytössä on, että katolilaiset sanovat samalla omassa tekstiosiossaan, että ”Jumalan armolahja vanhurskauttamisessa pysyy riippumattomana inhimillisestä myötävaikutuksesta” (YJV 24).⁴⁰ Kaiken lisäksi termiä käytetään positiivisesti luterilaisissa tun-

40 Katolisen kirkon vastauksen 25. kesäkuuta 1998 mukaan tämä tulee ymmärtää niin, että ”Jumalan armolahjat eivät ole riippuvaisia ihmisen teoista – mutta ei siinä merkityksessä, että vanhurskauttaminen voisi tapahtua ilman ihmisen myötävaikutusta” (The Response of the Catholic

nustuskirjoissa, mikä ilmenee Yksimielisyyden ohjeesta: ”Niin pian kuin siis Pyhä Henki sanalla ja pyhillä sakramenteilla on meissä aloittanut työnsä, uudesti synnyttämisen ja luomisen, siitä seuraa varmasti, että me voimme ja meidän tulee olla Pyhän Hengen voimalla mukana vaikuttamassa”.⁴¹

139. Lutherille oli mahdollista puhua Jumalan ja ihmisen ”yhteisestä vaikutuksesta”.⁴² Hänen oppinsa kahdenlaisesta vanhurskaudesta (*duplex iustitia*) tekee mahdolliseksi laskea oikealla tavalla tulkittu Jumalan ja ihmisen välinen yhteistyö reformatoriseksi ajatukseksi.⁴³ Ensimmäinen vanhurskaus (*iustitia prima*) on Kristuksen vanhurskaus, Kristus itse. Yhtäältä se on ihmiselle vierasta vanhurskautta: Sen lähde on ihmisen ulkopuolella. Toisaalta evankeliumin lahjan kautta ihminen tulee osalliseksi Kristuksesta ja hänen lahjoistaan. Vanhurskauttaminen tapahtuu meidän tähtemme ilman meitä (*pro nobis* ja *sine nobis*), mutta kuitenkin meissä (*in nobis*). Ensimmäinen vanhurskaus on Kristuksen vanhurskautta ja se sisältää yhdistymisen Kristuksen kanssa (*unio cum Christo*); tällaisena lahjavanhurskautena se on täydellistä. Mutta sen vaikutukset ihmisessä jäävät epätäydellisiksi, sillä se ei ole täysin tuhonnut syntiä vastaanottajastaan.

140. Toinen vanhurskaus (*iustitia secunda*) on paradoksaalisesti ihmisen ”omaa” vanhurskautta, jonka uskossa läsnä oleva Kristus toteuttaa meissä (*in nobis*). Kristityssä jäljellä olevan synnin ja siihen liittyvän taistelun vuoksi tämä toinen vanhurskaus voi olla vain kehittyvää ja kasvavaa.⁴⁴

Church, 3).

41 FC SD II, 65 (Kohtaa siteerataan Yhteisen virallisen julkilausuman 11. kesäkuuta 1999 liitteessä, ks. YJV Liite 2 c)

42 Ks. esim. Prenter 1967, s. 264-281; Prenter 1977, s. 222-246; Huovinen 1997, s. 23-43. Ks. myös Persson 1961; Persson 1972, s. 9-23.

43 Sermo de duplici iustitia, WA 2, 143-152.

44 Prenter tiivistää Lutherin käsityksen näin: ”Ainoastaan siksi, että meillä on ensimmäinen vanhurskaus ensin tiukassa merkityksessä – kuten kasteessa annettuna – voi meillä olla myös toinen vanhurskaus, jonka no-

141. Lutherin ”synergismi” selittää, kuinka hän voi saarnoissaan – mikä voi vaikuttaa hänen pyrkimystensä vastaiselta – jopa sanoa, että toisen vanhurskauden teot ansaitsevat tulla pidetyksi ”ansioina”.⁴⁵ Voiko olla, että tässä merkityksessä tulkittu yhteistyö (*cooperatio*) on paras tapa pitää Jumalan yksinvaikuttavuus (monergismi) puhtaana ja suojella meitä synergismin virheelliseltä muodolta, joka rakentaa ihmisen oman minän tuottamille ansioille?

4.3 Kirkon sakramentaalisuus

4.3.1 Jumalan sakramentaalinen armo Kristuksessa

142. Johanneksen evankeliumin alkusanojen mukaan Kristus on Jumalan ikuinen Sana (*Logos*), joka on tullut ihmiseksi. Tämä inkarnoitunut Sana, joka alussa oli Jumalan luona, ja itse on Jumala, tekee meidät osalliseksi pelastuksesta. Jumalan ainoa Poika on kuolemallaan ja ylösnousemuksellaan vapauttanut meidät kuoleman vallasta, vanhurskauttanut meidät ja kumonnut synnin herruuden elämässämme. Hän on antanut meille tarkoituksen ja toivon tulevaisuudesta yhteydessä Jumalan kanssa. Siten hän on kaiken uskon, kaiken toivon ja kaiken rakkauden lähde. Kirkon saarnassa kuulemme tämän sanoman Isän rakkaudesta maailmaa kohtaan.

143. Pelastuksen perimmäinen päämäärä on ihmisen tuleminen osalliseksi Jumalan omasta trinitaarisesta elämästä, täydellisestä rakkaudesta, jota Kolmiyhteyden persoonat osoittavat toisiaan kohtaan. Sakramenteilla on erityinen asema vanhurskauttamisessa sen

jalla voimme saada aikaan jotakin, jotakin jonka voimme antaa ensimmäisen vanhurskauden palvelukseen” (Prenter 1977, s 228).

45 Huovinen 1987, s. 34-42, viitaten mm. Sermo de duplici iustitia, WA 2, 142-152. Ks. myös AC IV, 366.

vuoksi, että ne ovat vaikuttavia merkkejä, jotka eivät välitä vain tietoa, vaan itse jumalallisen todellisuuden, Jumalan sydämellisen rakauden ihmistä ja kaikkea luomakuntaa kohtaan. Sakramenteissa Kristus tulee läsnäolevaksi ja vaikuttavaksi erityisen läheisellä ja selvällä tavalla. Jumalan rakkaus kulminoituu Kristukseen, alkusakramenttiin. ”Kahden luontonsa, jumalallisen ja inhimillisen kautta Kristus on sakramentaalisen elämän alkukuva ja arkkityyppi. Molemmat luonnot tulee pitää yhdessä sekoittamatta ja muuttamatta. Jeesusta Kristusta kutsutaan alkusakramentiksi, koska sakramenttien jumalallis-inhimillinen rakenne johtuu hänen persoonastaan.”⁴⁶

144. Vanhurskauttaminen ei ole vain Jumalan ja yksittäisen ihmisen välinen tapahtuma. Kaste koskee kyllä yksilöä, mutta sen kautta yksilö otetaan Kristuksen ruumiin jäseneksi, mitä yhteinen julistus korostaa (YJV 11).⁴⁷ Yhden ihmisen vanhurskauttaminen koskettaa siis kaikkia. Sen kautta Kristuksen ruumis vahvistuu ja tulee täydellisemmäksi. Kirkko on se yhteisö, jossa ristiinnaulittu ja ylösnoussut Kristus on läsnä, ja jonka kautta hän jatkaa työtään maan päällä.⁴⁸ Vanhurskauttaminen koskee tämän ruumiin jäsenenä kasvamista. Samoin kuin Kristusta voidaan kutsua alkusakramentiksi voidaan kirkkoa kutsua perussakramentiksi.⁴⁹ Tämä on perusteltu seuraavalla tavalla: ”Kirkko ei perimmiltään ole sakramentti, vaan sakramentaalinen puite, jonka sisällä muut sakramentit toteutuvat. Kristus on itse läsnä ja toimii kirkossa. Siksi sekä roomalaiskatolisen että luterilais-melanchthonilaisen tradition mukaan kirkko on salaeräisellä tavalla vaikuttava merkki, jokin joka armon voimalla saa

46 Kyrkan som sakrament, s. 12.

47 Vrt. Church and Justification, nro 1.

48 Biskopsämbetet, s. 50.

49 Tukholman katolisen hiippakunnan ja Ruotsin kirkon vuonna 1999 julkistamassa yhteisessä raportissa *Kyrkan som sakrament* korostetaan, että kirkkoon itseensä sisältyy sakramentaalinen piirre. Kirkkoa voidaan – laajennetun sakramenttikäsityksen puitteissa – kuvata ”perussakramentiksi” (s. 53). Ks. *Lumen Gentium* 1, joka toteaa todetaan, että kirkko on Kristuksessa ”ikäkään kuin sakramentti”.

aikaan sen, mitä se merkitsee.”⁵⁰

4.3.2 Kristuksen sakramentaalinen läsnäolo kirkossa

145. Sekä katolilaiset että luterilaiset pitävät kirkkoa Jumalan lahjana, jossa ihmiset saavat kohdata itse Jumalan Sanassa ja sakramenteissa. Jumala on läsnä kirkossa vanhurskauttavassa armossaan.⁵¹ Kirkko, jossa on läsnä sekä pyhyyttä että syntiä, ei ole ainoastaan paikka, jossa uskovat kohtaavat Jumalan pelastavan armon, vaan kirkko myös välittää yhteyden Jumalan kanssa ja on väline ihmisen pelastumiselle.⁵² Jumalan pelastussuunnitelma täyttyy kirkossa ja kirkon kautta.

146. Kristuksen todellisen läsnäolon vuoksi kirkko on sakramentaalinen. Jumalan ”tahdon salaisuus” (*mysterion*) on ilmaistu Kristuksen kirkolle (Ef. 1:9). Kristus, Jumalan lahja on läsnä sanassa ja sakramenteissa ja tekee kaikki uskovat osallisiksi hengellisistä lahjoista. Siksi kirkko on perusluonteeltaan lahja. Kirkko ei ole jotain, jonka ihmiset olisivat tehneet tai saaneet aikaan. Se tosiasia, että lukemattomat miehet ja naiset ovat Jumalan Hengen vaikutuksesta saaneet olla työkaluina kirkon rakentamisessa ja leviämisessä todistaa myös Jumalan armosta Kristuksessa.

147. Jeesus Kristus ja hänen kirkkonsa, pää ja ruumis, ovat sisäisesti yhtä. Kirkko yhteisönä on yksi muodoista, joiden kautta yksilö kohtaa Jumalan, sillä Jumalan voidaan sanoa inkarnoituvan kirkos-

50 Kyrkan som sakrament, s. 12.

51 Church and Justification, nro 79: ”Katoliset ja luterilaiset katsovat yhdessä, että sanan ja sakramenttien välittämä yhteys Jumalan kanssa johtaa uskovien keskinäiseen yhteyteen. Tämä saa konkreettisen ilmentymänsä kirkkojen yhteydessä. Yksi pyhä katolinen ja apostolinen kirkko, uskontunnustuksen *una sancta* toteutuu seurakuntien yhteydessä (*communio ecclesiarum*) paikallisena, alueellisena ja universaalina yhteytenä ja siten kirkollisena yhteytenä.”

52 Church and Justification, nro 117.

sa. Jumala käyttää uskovien kutsumiseen ja pyhittämiseen kuuluva ja näkyviä armonvälineitä, jotka välitetään kuuluvan ja näkyvän kirkollisen yhteisön sisällä. Mutta Kristuksen ja kirkon ykseydessä Kristus on antaja ja Pelastaja ja kirkko on ensisijaisesti vastaanottaja ja pelastettu.⁵³ Samalla koko varsinainen sisäinen ykseys on kätkeytyä, sillä Jumalan hengellistä työtä ei voida nähdä eikä mitata maallisin mitoin. Eikä Kristuksen ja kirkon välinen ykseys estä synnin olemassaoloa kirkossa.

148. Sakramentaalisena organismina koko kirkko ei voi langeta uskosta, sillä Kristus on lupauksensa mukaisesti joka päivä sen kanssa maailman loppuun asti (Matt. 28:20). Luterilaiset tunnustuskirjat toistavat tämän katolisen vakaumuksen.⁵⁴ Kristuksessa kirkko on pyhä, eivätkä synnin ja kuoleman mahdit voi sitä voittaa (Matt. 16:18). Mutta samalla yksikään kirkon jäsenistä ei voi olla vailta syntiä. Pyhyys merkitsee kirkolle sekä todellisuutta että kutsua kääntymä pois synnistä.⁵⁵ Historiallisena ja inhimillisenä yhteisönä kirkko on alisteinen ajallisuuden asettamille rajoituksille ja syntiinlankeemuksen seurauksille. Tämä koskee luonnollisesti kirkon jäseniä yksilöinä, mutta myös kirkon tiettyjä ulkoisia muotoja ja kirkon edustajien lausuntoja.⁵⁶ Eivät ainoastaan kirkon yksittäiset jäsenet, vaan myös koko kirkko tarvitse jatkuvaa hengellistä uudistumista. Tässä heijastuu jälleen tapa puhua kristitystä sekä vanhurskaana että syntisenä (*simul iustus et peccator*). *Lumen gentiumissa* todetaan, että kirkko, joka ”sulkee syntisiä omaan helmaansa, on samalla kertaa pyhä ja aina puhdistusta tarvitseva ja kulkee jatkuvasti katumuksen ja uu-

53 Church and Justification, nro 133.

54 CA VII, 1: ”Edelleen seurakuntamme opettavat, että yksi, pyhä kirkko on pysyvä ikuisesti.”

55 Church and Justification, nro 156.

56 Taustalla on kirkolliskokouksen ja paavi Johannes Paavali II:n puhe uudistumisesta ja parannuksesta, ks. esim. Unitatis redintegratio, nro 6 ja Ut unum sint, nrot 15-17. Toinen vastaava ilmaus on pyrkimys ”muistin puhdistamiseksi”, kun osana vuosituhatosen vaihdetta paavi pyysi koko kirkon puolesta anteeksi kirkon edustajien epäuskollisia tekoja ja sanoja. Novo millennio ineunte, nro 6.

distuksen tietä.⁵⁷ Sovitus ja uudistuminen eivät merkitse vain joidenkin ulkoisten yksityiskohtien uudistamista, vaan ne edellyttävät kääntymystä, parannuksen tekoa ja Jeesuksen Kristuksen seuraamista.⁵⁸

4.3.3 Sakramentaalinen Sana

149. Sitkeän, mutta nyttemmin vanhentuneen vastakkainasettelun mukaan luterilainen kirkko on ollut ”Sanan kirkko” vastakohtana katoliselle ”sakramenttien kirkolle”. Sanan ja sakramenttien välillä ei kuitenkaan ole tällaista vastakkainasettelua. Molemmat ovat osa kokonaisuutta ja tukevat toisiaan. Liturgisen liikkeen myötävaikutuksesta sana ja ehtoollinen ovat 1900-luvulla lähentyneet toisiaan myös luterilaisessa ja katolisessa jumalanpalveluselämässä. Saarnalla on nykyisin molemmissa miltei yhtä merkittävä asema. Luterilaisissa kirkoissa sananjulistus on läheisemmin integroitu liturgiaan, ja ehtoollista vietetään yhä useammin joka sunnuntai. Sanan liturgia on keskeinen osa katolisessa messussa. Molemmat kirkkomme ovat tässä kohden omaksuneet paljon toistensa tärkeinä pitämistä asioita.

150. Reformaattorit korostivat Jumalan armon yksinvaikuttavuutta, jonka ajateltiin pääsevän kirkkaimmin esille, kun sakramenttien yhteydessä eksplisiittisesti julistettiin Jumalan sanaa. Luterilaisille myös itse saarna on sakramentaalinen: julistettu sana ei ainoastaan välitä tietoa Jumalan armosta, vaan tekee osallisiksi evankeliumin lahjoista. Myös katolilaiset painottavat sanassa läsnäolevaa voimaa, joka virtaa Kristuksesta, elämää antavasta Sanasta: ”Sekä luterilaisen että katolisen teologian mukaan julistetulla sanalla on vaikutus nykypäivässä, koska se on täynnä samaa elämää ja voimaa, joka Jee-

57 Lumen gentium, nro 8.

58 Tertio millennio adveniente, nro 33: ”Vaikka kirkko on pyhä, koska se on yhdistynyt Kristukseen, se ei lakkaa tekemästä parannusta. Se tunnustaa aina Jumalan ja ihmisten edessä syntiset lapsensa omikseen.”

suksella Kristuksella – Sanalla – on itsessään.”⁵⁹ Kun pyrkimyksenä on määritellä käsite ”Jumalan Sana” tällä tavalla, eivät luterilainen ja katolinen käsitys kirkon sakramentaalisista mysteereistä muodosta ykseyden estettä. Molempien mukaan sakramenttien sisältö, merkitys ja vaikutus kuuluvat erottamatta yhteen Jumalan Sanan eri ulottuvuuksien kanssa.

151. ”Sanalla” tarkoitetaan ennen kaikkea Jeesusta Kristusta. Tämä muistuttaa sitä, että Jeesusta nimitetään katolisessa traditiossa ”alkusakramentiksi”.⁶⁰ Kristus on Jumalan iankaikkinen Sana. Hänessä maailma on luotu, ja hänen ja hänen lunastustyönsä (*opus iustificationis*) kautta se luodaan uudeksi. Sakramentit ovat Kristuksen vanhurskauttamistyön välineitä, koska niiden perusta ja sisältö on Jumalan lihaksi tullut Sana. Pelkän materian tuleminen pyhityksen välineeksi Kristuksen, Sanan, voimasta, on todistus tästä lunastustyöstä. Kristuksen käsky ja lupaukset liittyvät aineeseen, erityisesti kasteveeten ja ehtoollisleipään ja -viiniin. Luterilaiset tunnustuskirjat siteeraavat Augustinusta, joka toteaa, että ”kun sana liittyy aineeseen, syntyy sakramentti” (*accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*).⁶¹ Jumalan Sanan perusteella materiasta tulee sakramentti, ja sakramenttiin osallistumisen kautta sydämemme avautuvat, niin että otamme vastaan Jumalan Sanan.

152. ”Sana / sana” tarkoittaa myös kaikkia Raamatussa olevia sanoja. Raamatun sanat, jotka luetaan jumalanpalveluksessa tai kotihartauksissa kuvaavat pelastushistoriaa ja vetävät kuulijan tai lukijan mukaan siihen. Luterilaiset ja katolilaiset tunnustavat yhdessä, että Jumalan armo on läsnä pyhissä kirjoituksissa. Ne ovat niitä inspiroineen Pyhän Hengen voiman vaikutuksesta elävä heijastus Jumalan Sanasta, Isän ikuisesta Viisaudesta. Katolisesta näkökulmasta Raamatun lukeminen kuuluu kokonaisuudessaan kirkon sakramentaa-

59 Kyrkan som sakrament, s. 81.

60 Kyrkan som sakrament, s. 46-53.

61 IK, Neljäs osa: Kaste, 18; Viides osa: Altтарin sakramentti, 10: ”Accedat verbum ad elementum et fit sacramentum”. Vrt. Augustinus, Tractatus, lxxx. 3. ”Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum”.

lisen piirin sisäpuolelle, vaikka se ei itsessään ole sakramentti.

153. Tämän lisäksi luterilainen traditio käyttää termiä ”Sana” Jumalan sanan saarnaamisesta ja nimittää Sanan julistusta vaikuttavaksi armonvälineeksi, joka herättää ihmisessä uskon.⁶² Kirkon julistus on tuolloin yksi väline, vaikka Sana voi saavuttaa ihmisen myös muita teitä. Luterilainen tapa puhua Sanasta armonvälineenä voidaan nähdä rinnakkaisena katoliselle tavalla kutsua kirkkoa ”perussakramentiksi”, millä tarkoitetaan sitä, että Raamatun sana ja kaikki kirkolliset toimitukset jossakin määrin välittävät Jumalan armoa lukijalle tai vastaanottajalle. Erityisesti liturgia muodostaa hyvän yhteyden ottaa vastaan Jumalan Sana uudella tavalla yhteydessä kirkon elävän tradition kanssa.

4.3.4 Sakramenttien lukumäärä ja yhteys

154. Kirkon sakramentaalinen elämä on kehittynyt vuosisatojen kuluessa. Kirkon historian ensimmäisen vuosituhannen aikana puhuttiin sekä sakramenteista että ”mysteereistä” eikä sakramenttien lukumäärää oltu lyöty lukkoon. Keskiaikaisessa teologiassa kehittyi vähitellen ajatus sakramenttien seitsenluvusta, nimittäin kasteen, konfirmaation, ehtoollisen eli eukaristian, ripin, virkaan vihkimisen, avioliiton ja sairaiden voitelun sakramenteista – käsitys jonka kirkko vahvisti Lyonin (1274) ja Firenzen (1439) kirkolliskokouksissa. Reformaattorit sen sijaan halusivat rajoittaa sakramentti-käsitteen käytön kasteeseen, ehtoolliseen ja mahdollisesti rippiin.⁶³

155. Katolisessa teologiassa seitsenlukua pidetään symbolisena. Ajatustavassa voidaan nähdä liittymäkohtia Raamattuun, mm. Matteuksen evankeliumin seitsemään vertaukseen Taivasten valtakunnasta, jotka kuvaavat sen kokonaisuutta, ja Ilmestyskirjan seitsemään seurakuntaan, jotka edustavat koko kirkkoa. Näin sakrament-

62 Kyrkan som sakrament, s. 81.

63 AC XIII, 3-4.

tien seitsenluku kuvaa Jumalan sakramenttien kautta toimittaman pelastusteen kokonaisuutta. Seitsenluvun symbolinen merkitys ei kuitenkaan tarkoita, etteikö katolilaisille olisi tärkeää, mitä toimituksia pidettiin sakramenteina. Lyonin toinen kirkolliskokous vuonna 1274 vahvisti myös, mitkä nämä sakramentit ovat, jotta ne kattaisivat koko ihmiselämän.⁶⁴

156. Vanhaa kiistaa sakramenttien lukumäärästä ei pidä luterilaisittain katsoa kirkkoja erottavaksi. Reformaattorit eivät halunneet juuttua laskentatapaan. Augsburgin tunnustuksen puolustuksen laatijan Philipp Melancthonin siihen kirjaaman toteamuksen mukaan sekä pappisvihkimystä että avioliittoa on mahdollista kutsua sakramenteiksi riippuen siitä, kuinka ne määritellään.⁶⁵

157. Yksittäisen kristityn sakramentaalinen elämä alkaa kasteesta. Kasteen kautta Kristuksen historiallinen pelastusteko aktualistuu kastettavalle, joka tulee osalliseksi Jumalan armosta ja liitetään Jumalan kansan jäseneksi. Jumalan elämää kastetussa vahvistetaan

64 DS 860.

65 Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa todetaan mm.: ”Toisaalta ei mielestämme merkitse suuria, vaikka opetustarkoituksessa yksi laskee niin ja toinen näin, jos sen ohessa oikein säilytetään Raamatussa meille annetut pyhät toimitukset. Eivät vanhat kirkon opettajatkaan ole kaikki päätyneet samaan lukumäärään” (AC XIII, 2). Samassa artikkelissa sanotaan myös: ”Eihän kukaan järkevä mies rupea rettelöimään lukumäärästä tai sanoista, kunhan vain säilytetään kaikki se, mikä perustuu Jumalan käskyyn ja mihin liittyy lupauksia” (AC XIII, 17). Sekä pappisvihkimyksestä: ”Eikä meillä mitään muuta, leeviläisen pappisuuden kaltaista pappetta olekaan, niin kuin Hebrealaiskirje selvästi opettaa. Mutta jos pappaudella tarkoitetaan sananpalveluksen virkaa, meillä ei ole mitään sitä vastaan, että sitä sanotaan sakramentiksi. Perustuuhan sananpalveluksen virka Jumalan käskyyn ja suuremoiset lupaukset koskevat sitä. Room. 1 sanotaan: ’Evankeliumi on Jumalan voima itsekullekin uskovalle pelastukseksi.’ Jes. 55 sanotaan: ’Se sana, joka minun suustani lähtee, ei minun tyköni tyhjänä palaja, vaan tekee sen, mikä minulle otollista on.’ Jos pappuus käsitetään tällä tavoin, ei meillä ole mitään sitä vastaan, että kätten päällepanemista sanotaan sakramentiksi. Kirkko on näet saanut käskyn asettaa virkaan seurakunnanpalvelijoita, ja tämän asian tulisi olla meille mieluinen, kun tiedämme, että Jumala hyväksyy tämän palveluviran ja on siinä läsnä.” (AC XIII, 10-12).

sen jälkeen muilla sakramenteilla. Ne vahvistavat, parantavat ja valmistavat tätä elämää niin, että kastettu voi todistaa Jumalasta omassa elinympäristössään, elää Kristuksen ruumiin, Jumalan kansan jäsenenä ja palvella lähimmäisiään.

158. Katolisen ja luterilaisen teologian puhe pelastustekojen ”muistamisesta” (*anamneesi*) ilmaisee, että liturgia ylittää ajan ja paikan rajat. Samanaikaisesti sakramentit ovat myös eskatologisia, mikä on osa tätä rajojen ylittämistä. Jo tapahtuneen muistelu tekee sen läsnäolevaksi, kun taas toivo tulevaisuudesta todellistuu etukäteen. Anamneesi ja eskatologia ovat ilmauksia tälle rajojen ylittämiseksi. Siten esimerkiksi messun vietto ei ole Kristuksen ristinuhrin toistamista, vaan se ylittää ajan ja paikan rajat niin, että me tulemme sen kautta osalliseksi pelastuksen alkuperäisestä todellisuudesta. Kristuksen uhri tulee jälleen läsnäolevaksi (*re-praesens*) meidän alttarillemme. Jokainen sakramentti johtaa meidät takaisin omaan kasteeseemme ja sen kautta vanhurskauttamiseen Jeesuksen kuolemassa ja ylösnousemuksessa. Sakramenteissa konkretisoituu eri tavoin ihmisen eri tilanteissa tarvitsema Jumalan armo.⁶⁶

159. Kirkon tradition mukaan sakramentin vastaanottamisen pätevyys ei riipu sakramentin toimittajan uskosta tai pyhydestä. Tämä on ilmaistu traditionaalisesti sanomalla, että sakramentti vaikuttaa tehtynä tekona (*ex opere operato*). Mutta sakramentit ”edellyttävät ... uskoa vastaanottajalta voidakseen olla vaikuttavia, koska Jumala haluaa näiden inhimillisten toimitusten kautta tavoittaa vastaanottajan sydämen, jonka täytyy avautua hänelle.”⁶⁷

4.3.5 Sakramentaalinen spiritualiteetti

160. Katolisessa kirkossa messu on aina ollut keskus, jonka ympäril-

66 Kyrkan som sakrament, s. 82.

67 Kyrkan som sakrament, s. 82. DS 1612, 3844. Ks. myös nrot 183 ja 185.

le hengellinen elämä rakentuu, vaikka on ollut aikoja, jolloin kansan aktiivinen osallistuminen messuun on ollut rajallista. Jo Trenton konsiili kehotti uskovia ottamaan usein vastaan kommuunion (ehtoollisen). Paavit ovat toistaneet saman kehotuksen useita kertoja 1900-luvun aikana. Uskovien aktiivista osallistumista liturgiseen elämään korostanut liturginen liike saavutti läpimurron Vatikaanin II:n kirkolliskokouksen liturgiassa suuntaviivoissa, joissa todetaan, että uskovien tulee osallistua liturgiaan ”tietoisesti, hartaasti ja aktiivisesti”⁶⁸. Messun sai toimittaa kansan kielellä, alttarin sijaintia kirkossa muutettiin niin, että pappi pystyi viettämään messua kansaan päin kääntyneenä, ja kasvavissa määrin tuli mahdolliseksi ottaa ehtoollinen vastaan eli osallistua kommuunioon molemmissa muodoissa. Diakonaatista tehtiin uudelleen pysyvä instituutio, ja maallikoille tuli mahdolliseksi palvella lukijoina ja avustaa ehtoollisen jakamisessa sekä messussa että kodeissa ja sairaaloissa.

161. Sakramentaalinen elämä on ollut viime vuosikymmenten aikana polttopisteessä myös Suomen ja Ruotsin luterilaisissa kirkkoissa. Viisikymmentä vuotta sitten molemmissa kirkkoissa oli erittäin epätavallista viettää ehtoollista arkipäiväisin keskellä viikkoa, ja sunnuntain pääjumalanpalvelus oli useimmiten vain sanajumalanpalvelus. Nykyään ehtoollista vietetään yhä tiheämmin välein. Viikkomessut ovat pikemminkin sääntö kuin poikkeus, ja yhä useamman seurakunnan pääjumalanpalveluksessa on ehtoollinen joka sunnuntai. Jouluyön messu on monissa seurakunnissa ylittänyt kävijämäärältään ilman ehtoollista vietettävän jouluaaton sanajumalanpalveluksen. Myös pääsiäisenä vietetään kasvavissa määrin yömessua. Ehtoollisherätys, joksi tätä monimuotoista kehitystä voidaan oikeutetusti kutsua, leviää yhä useampien hengellisten liikkeiden parissa.

162. Aktiivisen sakramentaaliseen elämään, erityisesti messuun osallistumisen kasvulla on ollut myös vaikutuksia kirkkojen rajat ylittävän sakramentaalisen ajattelun kasvuun. Kirkon mystisen tradition uudelleenlöytäminen ja ymmärtäminen on tapahtunut yhtä

aikaa kirkon sakramentaaliseen identiteettiin liittyvän pohdinnan kanssa. Molemmissa on kyse ennalta arvaamattomista lahjoista, joita Jumala antaa ihmiselle. Ne opettavat, että kristityn elämä elämää ”lahjaksi annetun” varassa, ihmisen omaa toimintaa kuitenkin ali-arvioimatta ja halveksimatta.

4.3.6 Kirkon tunnustus uskonvastauksena

163. Sakramentaalisesti kirkossaan läsnäoleva Kristus on kaikille kristityille uskon elävä keskipiste. Hän, joka on ”evankeliumi”, elävä Sana ja itse uskon sääntö (*regula fidei*), vaikuttaa kirkossaan ja kokoaa kaikki uskovat ympärilleen.⁶⁹ Kirkon jumalanpalveluksessa lausuma uskontunnustus ilmaisee selkeästi, ettei uskonyhteyttä voi erottaa Jumalan kansan sakramentaalisesta yhteydestä ehtoollisliturgiassa. Sama koskee kaikkea jumalanpalveluksen viettoa, missä yksittäinen ihminen tulee osalliseksi Kristuksen ruumiista tai vahvistuu siinä.

164. Jo Uudesta testamentista löytyy erilaisia kristillisen uskontunnustuksen muotoja (esim. Matt. 10:32-; 11:25-27; Joh. 4:2-; 9:22; Room. 10:9; Fil. 2:6-11; Kol. 1:12-20; 1. Tim. 3:16; 1. Piet. 3:18-22; 1. Joh. 2:23). Ensimmäisiltä kristillisiltä vuosisadoilta olemme perineet vanhan kirkon uskontunnustukset eli Apostolisen uskontunnustuksen, Nikean uskontunnustuksen ja Athanasioksen uskontunnustuksen, jotka ovat olleet yhteinen normatiivinen perusta uskon sisällylle. Vuosisatojen aikana on syntynyt kirkolliskokousten tekstejä, joilla on ollut tunnustusluonne, ja 1500-luvun jakautumisen jälkeen myös muita tunnustusdokumentteja ja katekismuksia. Näiden tekstien arvo ja auktoriteetti riippuvat siitä, missä yhteydessä ne ovat syntyneet. Monista reformaation ja sen jälkeisen ajan dokumenteista on kiistelty katolilaisten ja luterilaisten välillä. Sikäli kuin ne on omaksuttu tunnustusteksteiksi, se on koskenut vain toista osapuol-

68 Sacrosanctum Concilium, nro 48.

69 Response of the Catholic Church, 2. Persson 2000, s. 97. Hallonsten 2000, s. 115.

ta. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista nousee tätä taustaa vasten esille ensimmäisenä reformaation jälkeisenä ekumeenisena dokumenttina, joka kuvaa pelastusoppia sekä katolisen kirkon että luterilaisten kirkkojen hyväksymällä tavalla.

165. Liturgisen uskontunnustuksen sisältö koskee ennen kaikkea sitä, kuka kolmiyhteinen Jumala on (yksi Jumala, kolme jumalallista persoonaa) ja mitä Jumala meille tekee (luominen, pelastus, elämä Hengessä, iankaikkisen elämän lahja). Klassiset uskontunnustukset puhuvat kirkosta ja sen elämän konkreettisista muodoista vain lyhyesti ja vaikenivat kokonaan sen organisaatiosta. Kysymykset nousevat ensimmäistä kertaa esille vasta kirkon toisen vuosituuhannen katekismuksissa, tunnustuskirjoissa, kirkolliskokousteksteissä ja paavillisissa dokumenteissa, tultuaan tuolloin kiistanalaisiksi.

166. Jumalan pelastustekojen tunnustamisena ei tarvitse pitää vain jumalanpalveluksen uskontunnustusta. Myös muut liturgian osat ja jumalanpalvelus kokonaisuudessaan voidaan nähdä tällaisena. Tunnustaminen on jumalanpalveluksessa yhtäältä luonteeltaan syntien tunnustamista Jumalan pyhyden edessä, mutta toisaalta myös ilon tunnustamista, ylistystä ja kiitollisuutta Jumalan armosta. Jumalan pelastusteot elämässämme konkretisoituvat ehtoollisliturgiassa eri tavoin.

167. Kirkko kokonaisuutena antaa uskonvastauksen Jumalan vanhurskauttavaan armoon, kun se tunnustaa sydämellä ja suulla Jumalan olemuksen ja teot ja elää Jumalan tahdon mukaisesti. Yksittäinen ihminen liittyy tähän kirkon tunnustukseen omaksumalla sen ja ilmaisemalla näin uskonsa, rakkautensa ja toivonsa.

168. Sekä katolisessa että luterilaisessa perinteessä esiintyy tapa kuvata kirkkoa vastaanottavana Mariana. Jos samalla painotetaan Marian kuuliaisuutta hänen rohkeutensa kustannuksella, syntyy vaara, että passiivisuus ja vastaanottavaisuus jäävät ainoiksi esillä pidetyiksi hyveiksi. Siksi katolinen ja luterilainen teologia nostavat usein esille Neitsyt Marian itsenäisenä ja rohkeana naisena, jollaise-

na hänet esitetään evankeliumin kertomuksissa. Hän suostui Jumalan kutsuun kysymättä äidiltään tai kihlatultaan. Jumalan kutsu oli tärkeämpi kuin kuuliaisuus äitiä ja Joosefia kohtaan. Marian rohkeus ilmeni erityisesti hänen ollessaan läsnä ristin juurella, kun muut pakenivat.

4.3.7 Apostolinen virka kirkon lähetystehtävän palveluksessa

169. Isä Jumala lähetti Poikansa Jeesuksen Kristuksen maailmaan. Jeesus lähetti vuorostaan maailmaan apostolit, varustaen heidät Pyhällä Hengellä: ”Niin kuin Isä on lähettänyt minut, niin lähetän minä teidät.” Sanottuaan tämän hän puhalsi heitä kohti ja sanoi: ”Ottakaa Pyhä Henki.” (Joh. 20:21-; myös Matt. 28:19-). Tästä lähettämisestä johtuu kirkon apostolinen lähetystehtävä. Kirkko on Jumalan vanhurskauttavan armon merkki ja väline. Se julistaa sanoin ja teoin evankeliumia Kristuksesta. Se todistaa Jumalan valtakunnasta ja odottaa sen lopullista tuleamista kirkkaudessa. Mutta jo kirkon maallisessa elämässä saadaan uskon kautta esimakua eskatologisesta täyttymyksestä, rakkaudesta ja armosta. Vanhurskauttamisen julistajana ja välittäjänä kirkko ottaa osaa pelastukseen, jonka Jumala on valmistanut maailmaa varten.

170. Jumalan kansalle on annettu runsain mitoin erilaisia armolahjoja, joiden kautta Jumala johdattaa kirkkoa ja ravitsee sitä. Jokainen, joka on kastettu Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen, on kasteen kautta todistaja Kristuksessa annetusta pelastuksesta. Jokainen kristitty on saanut Pyhältä Hengeltä kutsun ja valtuutuksen tehdä vanhurskauttava usko eläväksi. Kirkko on sen vuoksi kokonaisuudessaan pyhä papisto (1. Piet. 2:4-10; ks. myös Matt. 5:13-16 ja 1. Joh. 2:20, 27). Reformaation kirkot, katolinen kirkko ja ortodoksinen kirkko ovat tästä samaa mieltä, ja se on tärkeä yhteinen lähtökohta ekumeenisille keskusteluillemme. Näkemyksemme siitä, kenellä on valta puhua koko kirkon edustajana uskonkysymyksissä, ja kuinka se konkreettisesti jaetaan kirkon eri elimille, sen sijaan

eroavat toisistaan. Mutta usein voimme muodostaa yhteisen mieltäpiteen jopa näissä asioissa.⁷⁰

171. Joukko ihmisiä on aina kirkon alusta asti saanut kutsumuksen kantaa erityistä vastuuta kirkon lähetystehtävästä. Apostoli Paavali kirjoittaa: ”Hän antoi seurakunnalle sekä apostolit että profeetat ja evankeliumin julistajat, sekä paimenet että opettajat, varustaakseen kaikki seurakunnan jäsenet palvelutyöhön, Kristuksen ruumiin rakentamiseen.” (Ef. 4:11-13). Kirkko katsoo täten, että sen virka on Jumalan asettama ja sen tehtävänä on todistaa evankeliumista Kristuksessa ja varustaa kastetut heidän todistajan tehtäväänsä varten.

172. Kutsu kirkon virkaan ei ole vain inhimillinen, vaan se tulee Pyhäältä Hengeltä. Jo Uuden testamentin aikana apostoliseen tehtävään lähettäminen tapahtui liturgian yhteydessä kätten päällepanemisen ja rukouksen kautta. Apostolien teoissa kerrotaan: ”Kerran, kun he olivat palvelemassa Herraa ja paastoamassa, Pyhä Henki sanoi: ’Erottakaa Barnabas ja Saul minun työhöni, siihen tehtävään, johon minä olen heidät kutsunut.’ Niin he paastosivat ja rukoilivat, ja sitten he panivat kätensä näiden kahden päälle ja lähettivät heidät matkaan” (Apt. 13:2-). Kirkon rukouksen ja kätten päällepanemisen kautta viranhaltija varustetaan Pyhän Hengen armolahjalla (*charisma*). Paavali kehottaa Timoteusta: ”Siksi muistutan sinua, että puhaltaisit täyteen liekkiin Jumalan armolahjan, jonka sait silloin kun minä panin käteni sinun päällesi” (2. Tim. 1:6) sekä: ”Pidä esikuvanasi niitä terveitä opetuksia, jotka olet minulta kuullut, ja säilytä se usko ja rakkaus, jonka Kristus Jeesus saa aikaan” (2. Tim. 1:13). Omaa apostolintehtäväänsä Paavali kuvaa uskon sisällön välittämiseksi: ”Olen saanut Herralta tiedoksi tämän, minkä olen myös opettanut teille” (1. Kor. 11:23).

173. Vanhurskauttamisoppi kuuluu yhteen kasteen, ehtoollisen ja viran kanssa. Seuraavissa jaksoissa tarkastelemme lähemmin näiden yhteyttä.

70 Ks. esim. nrot 277, 302-312, 315-.

4.4 Vanhurskauttaminen ja kaste

4.4.1 Kaste – yhteinen Kristuksessa vanhurskauttamisen sakramentti

174. Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista sanotaan, että vanhurskauttaminen tapahtuu, kun Pyhä Henki otetaan vastaan kasteessa (YJV 11, 25). Vanhurskauttaminen ja kirkon sakramenttaallinen elämä liittyvät läheisesti yhteen. Uskonvanhurskauden perusta on Kristuksen persoonassa ja elämässä, ja se välittyy meille konkreettisten merkkien kautta tullakseen meille todelliseksi.⁷¹

175. Ylösnoussut Kristus antoi kirkolle tehtävän johtaa kaikki kansat evankeliumin iloon kastamalla heitä ja opettamalla heitä näiden Matteuksen evankeliumin päätöspanojen mukaisesti: ”Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskennyt teidän noudattaa. Ja katso, minä olen teidän kansanne kaikki päivät maailman loppuun asti.” Kastetoimittuksissaan kirkoillamme on intentiona noudattaa tätä Kristuksen käskyä ja luottaa hänen armonlupaukseensa.⁷²

71 Luther katsoi, että vanhurskauttamisen tulee tukeutua johonkin konkreettiseen, ja kritikoi *Isossa katekismuksessaan* puhtaasti henkistä käsitystä vanhurskauttamisesta. Jumalan sanaan yhdistynyt kastevesi toimii konkreettisena tukena uskolle. Luther polemisoi: ”Nuo viisastelevat hurmahenkemme väittävät kuitenkin, että yksin usko pelastaa, teot ja ulkonaiset asiat eivät ollenkaan vaikuta siihen.” Heitä vastaan Luther toteaa: ”uskolla tulee olla jokin kohde, eli jotakin, mistä se voi pitää kiinni ja minkä varassa se voi luottavaisesti seistä. Näin usko siis kiinnittää koko huomion veteen. Se uskoo, että vesi on kaste, täynnä pelkkää pelastusta ja elämää, ei kuitenkaan sinänsä, tästähän on jo kylliksi puhuttu, vaan sen vuoksi, että vesi on yhdistynyt Jumalan sanaan ja asetukseen ja että Jumalan nimi on liittynyt veteen.” (IK, Neljäs osa: Kaste, 28-29). Ks. Persson 2000, s. 98-.

72 KKK, nro 1223. VK, Neljäs osa: Kaste, 1-4.

176. Uudessa testamentissa kasteen lahjaa ja vaikutusta kuvataan monilla rikkailta ilmaisuilla. Kaste merkitsee uudestisyntymistä (Joh. 3:5; Tiit. 3:5), Kristukseen pukeutumista (Gal. 3:27) ja syntien anteeksiantamista (Apt. 2:38). Kaste on pesemistä, joka synnyttää uudesti, ja se antaa osallisuuden Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen (Room. 6:3-5). Kristuksen kirkossa on Yksi Herra, yksi usko, yksi kaste, joka yhdistää ihmisen Kristukseen ja hänen ruumiiseensa (Ef. 4:4-5). Kasteen ja siihen perustuvien eri palvelutehtävien kautta Kristus rakentaa kirkkoaan totuudessa ja rakkaudessa (Ef. 4:7-16).

177. Katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat yhdessä yhden kasteen syntien anteeksiantamiseksi. Pyhä kaste yhdistää Kristukseen ja tekee meidät osalliseksi hänen pelastustyöstään. Se on Kristuksen asettama sakramentti, jonka kautta ihminen otetaan Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen. Kaste kolmiyhteisen Jumalan nimeen lahjoittaa pelastuksen ja syntien anteeksiantamuksen sekä vapauttaa meidät pahasta. Kasteessa meistä tulee Isän Jumalan lapsia. Meidät liitetään Kristuksen ruumiiseen, Kristus, Jumalan Sana valaisee meidät, ja me synnymme uudesti Pyhästä Hengestä. Pyhä Kolminaisuus asuu meissä, kirkon jäsenissä. Siksi kaste kutsuu meitä elämään uutta elämää uskossa, toivossa ja rakkaudessa (YJV 25, 26, 27). Kasteessa saamme päivittäisen tehtävän taistella pahaa vastaan ja kasvaa kristittyinä.

178. Kirkoissamme yleisesti käytössä olevilla kasteliturgioilla on yhteinen historiallinen tausta. Ne seuraavat samaa perusrakennetta ja sisältävät samat keskeiset elementit.⁷³ Vatikaanin II kirkollisko-

73 Kirkoillemme yhteiset kastetoimituksen elementit ovat: 1) kysymykset ja kehotukset vanhemmille tai kummeille, 2) ristinmerkin tekeminen lapselle, 3) rukous pahan vallasta vapautumisesta, 4) rukouksia, 5) evankeliumi, 6) kastepuhe, 7) uskontunnustus, 8) kaste Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, 9) lapsen siunaaminen, 10) symbolisia akteja (kastepuvun pukeminen, kastekynttilän sytyttäminen), 11) Isä meidän eli Herran rukous, 12) siunaus. Toimituksiin kuuluu myös esirukouksia, joiden paikka vaihtelee. Tämän yhteisen rakenteen lisäksi katoliseen riittiin sisältyy joitakin elementtejä, jotka ovat harvinaisempia luterilaisissa kirkoissa (effata, voiteluuta, kolminkertainen irtisanoutuminen pahalais-

kouksen jälkeisten liturgisten muutosten ja luterilaisten kirkkojen viimeisimpien käsikirjauudistusten vaikutuksesta toimitukset ovat tänään vieläkin lähempänä toisiaan. Koska uskon sääntö ja rukouksen sääntö liittyvät läheisesti yhteen, todistaa yhteinen liturginen traditio kirkkojemme yhteisestä käsityksestä kasteesta kristillisen elämän kristologisen ja sakramentaalisen perustana.

179. Katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat toistensa kasteen, vaikka täyttää ja näkyvää kirkollista yhteyttä ei ole vielä saavutettu. Jäljellä olevat erimielisyydet eivät koske täyttä sakramentaalista kasteyhteyttä. Liturgisten muotojen mahdolliset eroavaisuudet ovat legitiimejä ja riippuvat eri traditioista. Välttämätöntä kasteen pätevyydelle on ainoastaan itse kastetoimitus vedessä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.⁷⁴ Se on perustavanlaatuinen pohja kristittyjen väliselle yhteydelle. Paavi Johannes Paavali II saattoi siksi lausua 5. kesäkuuta 1989 ekumeenisessa jumalanpalveluksessa Turussa: ”Kuka minä olen? Kuten te kaikki, olen kristitty, ja kasteessa olen saanut armon, joka yhdistää minut Jeesukseen Kristukseen, meidän Herraamme. Kasteen kautta olen teidän veljenne Kristuksessa.”⁷⁵

4.4.2 Armo ja usko – kaksi kasteen sisäistä ulottuvuutta

180. Välillä on otaksuttu, että luterilainen traditio korostaa uskoa kasteen ulottuvuutena ja päämääränä katolisen tradition sitä vastoin

ta). Mitkään niistä eivät ole välttämättömiä sakramentin pätevyydelle, ja osa niistä voidaan jättää poissa tietyissä katolisissa hiippakunnissa. Vrt. Kirkollisten toimitusten kirja 1, 1: Kaste; Den svenska kyrkohandboken 1, IV, Dop: Dopgudstjänst I: Dop av barn; Rituale för barndop, Allmän introduktion, nr 24.

74 Välittömän vaaran uhatessa kasteen myös maallikko voi toimittaa kasteen tässä yksinkertaisessa muodossa. Katolinen kirkko hyväksyy jopa kasteen, jonka on toimittanut henkilö, joka ei ole kristitty, kunhan intentio on ollut oikea.

75 Ekumeeninen jumalanpalvelus.

painottaessa Kristuksen nimessä tapahtuvaa, ulkoa tulevaa ja objektiivista armonvaikutusta eli sitä, että sakramentti vaikuttaa tehtynä tekona (*sacramentum efficax ex opere operato*). Katolisia ja luterilaisia kastekäsityksiä on kuvattu toistensa vastakohdiksi sen suhteen, vaikuttaako kaste itsessään pelastuksen vai vaatiiko se uskoa tullakseen vaikuttavaksi.

181. Usko ja kaste liittyvät jo Raamatussa toisiinsa niin, että ne yhdessä saavat aikaan pelastuksen ja siten vanhurskauttamisen: ”Joka sen [evankeliumin] uskoo ja saa kasteen, on pelastuva.” (Mark. 16:16). Myös yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista todetaan: ”Tunnustamme yhdessä, että syntinen vanhurskautetaan, kun hän uskoo Jumalan pelastustekoon Kristuksessa. Tämän pelastuksen lahjoittaa hänelle Pyhä Henki kasteessa” (YJV 25, ks. myös 11).

182. Katolisen kastetoimituksen alussa katekumeenilta, vanhemmilta tai kummeilta kysytään, mitä he pyytävät Jumalan kirkolta. Mahdollisia vastauksia ovat ”Kastetta”, ”Uskoa” ja ”Kristuksen armoa”. Kasteessa annettava pyhittävä armo eli vanhurskauttamisen armo tekee kastetulle mahdolliseksi uskoa Jumalaan, asettaa toivonsa häneen ja rakastaa häntä teologisten hyveiden uskon, toivon ja rakkauden kautta.⁷⁶ Näin kristityn elämän koko organismi on juurtunut pyhään kasteeseen. Tässä merkityksessä katolinen traditio pitää kastetta ”uskon sakramenttina”.⁷⁷

183. Katolinen käsitys on, että kaste vanhurskauttaa tehtynä tekona – kunhan vastaanottaja ei aseta estettä. Este, joka tekee kasteen pätemättömäksi, on että henkilö kastetaan vastoin tahtoaan. Jotta sakramentti olisi *pätevä*, aikuisella pitää vähintään olla aikomus ottaa se vastaan. Tässä yhteydessä ei mainita uskoa, mutta vähimmäisvaatimus ääritilanteessa ei luonnollisesti saa muodostua normaalitilanteeksi. Sen sijaan usko on välttämätön, jotta sakramentti voitaisiin

76 KKK, nro 1266.

77 KKK, nro 1253 ja Lumen gentium, nro 21. Ilmaisua voidaan johdattaa aina vanhan kirkon kirkkoiisiin. Ks. myös *Instructio de Baptismo parvulorum*, nrot 18-20.

ottaa vastaan *hedelmällisesti*.⁷⁸

184. Katolinen traditio ei ole koskaan irrottanut kastetoimitusta ja vastaanottajan uskoa toisistaan. Jos lapset eivät ole riittävän vanhoja ilmaisemaan itse uskoaan vapaasti ja tietoisesti, toimii vanhempien usko kasteen takeena. Jos vanhempia ei ole, kyseeseen tulee kummien usko. Sellaisessa tapauksessa, jossa lapsen välittömässä ympäristössä ei esiinny kristillistä uskoa, mutta on kuitenkin aito intentio kastaa lapsi, kirkon usko luo perustan pyhälle toimitukselle; ”kirkko täydentää” (*ecclesia supplet*). Uskovien yhteisö on luonnollisesti olennainen kastetun uskon kasvamiselle, samoin kuin vanhempien ja kummien apu ja tuki. Kristillinen elämä kumpuaa kasteesta, ja siksi jokaisen kastetun odotetaan kasvavan kasteen armossa.⁷⁹

185. Vastaavasti meidän tulee muistaa, että Martti Luther puolestaan, vaikkakin hän painotti uskoa, korosti kasteen merkitystä Jumalan armon vaikuttavana merkinä. Luterilaisen käsityksen mukaan kaste on armonväline, joka sekä luo että edistää uskoa. Jumalan lupauksen sanat välittävät Kristuksen läsnäolon, armon ja syntien anteeksiannon. Kaste tulee toimittaa uskossa Jumalan lupauksiin, kirkon uskon ja rukouksen kautta. Se on pätevä, vaikka se otettaisiin vastaan arvottomalla tavalla, sillä kasteen keskeisin elementti on kastesanoihin sisältyvä Jumalan lupaus. Kaste on perimmänsä Jumalan teko, jonka Kristus tekee Sanansa välityksellä. Kasteen toimittaja on Kristus itse. Tässä merkityksessä myös Luther saattoi luonnehtia kasteen vaikuttavuutta sanomalla, että se ”vaikuttaa tehtynä tekona” (*opus operatum*).⁸⁰

186. Luterilaisittain katsoen kasteen objektiivisuus perustuu siis siihen, että kasteessa läsnäoleva Jumalan Sana ja armonvälineet ovat vaikuttavaa sanaa (*verbum efficax*) – itse luova ja vaikuttava Kristus-

78 DS 2837 sekä DS 2380-, 3333-3335.

79 KKK, nrot 1253-1255.

80 IK, Neljäs osa: Kaste, 10-11; 52-59. Perusteellinen tutkimus Martti Lutherin käsityksestä lapsen uskosta, Huovinen 1997, s. 60-74, 88-91.

Sana, joka oli läsnä jo maailman luomisessa. Tämä Sana yhdistyy kasteessa veteen ja tekee sakramentista vaikuttavan merkin (*signum efficax*), joka lahjoittaa Jumalan armon ja vanhurskauden. Kristus yhdistää uskovan itseensä kasteen, ehtoollisen ja sanankuulon välityksellä, niin että uskova hänen kauttaan tulee kirkon, Kristuksen ruumiin jäseneksi. Kasteessa lahjoitettava usko, lapsen usko, ei ole Lutherille ensisijaisesti subjektiivinen henkilökohtainen ominaisuus vaan kristologinen todellisuus, yhdistyminen Kristuksen, Jumalan Sanan kanssa. Siksi lapsi saa Lutherin mukaan kasteessa oman uskon ja voi uskoa omalla tavallaan.

187. Luterilaisen käsityksen mukaan usko ja kaste eivät siis ole toistensa kanssa ristiriidassa, sillä läsnäoleva Kristus on se objektiivinen todellisuus, johon ne perustuvat. Luterilaista ”yksin uskosta” (*sola fide*) ei voida koskaan erottaa ”yksin armosta” (*sola gratia*) ja ”yksin Kristuksesta” (*solus Christus*). Pikemminkin sitä sovelletaan oikein, kun usko ymmärretään kristologiseksi todellisuudeksi joka yhdistää meidät Kristukseen.⁸¹ Usko ei ole lain työ vaan Jumalan lahja, joka edeltää kaikkia siitä virtaavia tekoja. Kristus itse on uskon lahja ja sisältö. Yhteinen julistus selittää ilmaisua ”yksin uskon kautta”: ”Vanhurskauttaminen ja uudistuminen kuuluvat yhteen uskossa läsnäolevan Kristuksen kautta” (YJV 26). Tämä yhdistyminen on perusta henkilökohtaiselle uskonymmärrykselle, joka voidaan ilmaista käsitteellisesti ja jonka täytyy saada kasvaa ajan myötä.⁸²

188. Kirkkomme tunnustavat yhdessä, että kaste on vaikuttava armonväline, ja ne yhdistävät kasteen ja uskon sekä kasteen ja armon toisiinsa. Käsitys kasteen armosta pohjautuu kolmiyhteisen Jumalan todelliseen läsnäoloon sakramenteissa. Sekä katolilaiset että luterilaiset näkevät kasteen kristillisen elämän alkupisteenä. Kaste kutsuu meitä seuraamaan Kristusta päivittäisessä elämässämme, kasvamaan uskossa hänen lupauksiinsa, ja taistelemaan synnin jäljellä olevia kiusauksia vastaan. Kaste tulisi elää todeksi päivittäisessä elä-

81 Uskosta yhdistymisenä Kristuksen kanssa ks. Mannermaa 1989 ja Peura 1994.

82 YJV 26. Myös YJV 15, 16 ja YJV Liite, 2c.

mässä luottamalla uskossa sen lupauksiin.⁸³ Kasteen keskeiset lahjat ja vaikutukset ymmärretään siten kirkoissamme samalla tavalla.

4.4.3 Kastetun uusi elämä

4.4.3.1 Kaste uuden elämän alkuna

189. Yhtäältä vanhurskauttaminen kasteessa on yksi kertakaikkinen tapahtuma, mutta toisaalta ihmisen tulee läpi elämänsä taistella syntiä, heikkouksia ja pahoja taipumuksia vastaan (YJV 28). Hän tarvitsee yhä uudestaan uudistumista. Niin tapahtuu tavallisessa ihmiselämässämme. Lapsi saadaan ja se syntyy, mikä on kertakaikkinen tapahtuma, mutta lapsen elämän täytyy koko ajan kasvaa ja sitä tulee suojella erilaisia uhkia vastaan. Kaste on kristityn uusi syntymä, ja vastaavalla tavalla täytyy kasteessa annetun uuden elämän koko ajan kasvaa elämän vaikeuksien keskellä. Vanhurskauttaminen ja pyhitys kuuluvat siis elimellisesti yhteen. Samoin kuin kaste ja ehtoollinen ne liittyvät läheisesti toisiinsa (YJV 26, 27).

190. Yhteisessä julistuksessa puhutaan useita kertoja elämän uudistumisesta, johon kasteen tulee johtaa (YJV 23, 24, 26, 28). Kasteen ollessa tämän uudistumisen lähtökohta palvelevat muut armonvälineet vuorostaan sen jatkumista eli pyhittymistä, johon kristityt ovat velvoitettuja.

191. Yhteisen julistuksen mukaan hyvät teot – kristillinen elämä uskossa, toivossa ja rakkaudessa – seuraavat vanhurskauttamista ja ovat sen hedelmiä (YJV 37, 38, 39). Kaste kutsuu meitä elämään kristillisten hyveiden leimaamaa elämää: rakastamaan Jumalaa ja lähimmäisiämme ja palvelemaan uskollisesti toisiamme ja koko ihmiskuntaa kutsumuksemme mukaisesti. Kykymme seurata tätä kutsua pyhyyteen – elää kristityn uutta elämää – ei kuitenkaan

83 Huovinen 1997, s. 49-60.

ole omien voimiemme varassa, vaan riippuu aina Jumalan armosta (YJV 25, 26, 27). Jotta voisimme tuottaa näitä hyviä hedelmiä ja varjella niitä elämämme täytyy olla yhteydessä kirkon hengelliseen elämään, samoin kuin puu tarvitsee vettä kasvaakseen ja elääkseen.

4.4.3.2 Tahdon vapaus vanhurskauttamisessa ja sen jälkeen

192. Kristillinen elämä on jotakin, jossa ihminen on mukana koko olemuksellaan, sekä sisäisesti että ulkoisilla toimillaan. Kysymykset yleisen inhimillisen vapauden ja erityisen kristillisen vapauden luonteesta ovat olleet vaikeita ja kirkkoja jakavia. Kuten jo kappaleessa 4.2.5. on todettu, niihin sisältyy monia historiallisia, teologisia, filosofisia ja psykologisia erityiskysymyksiä. Ainakin kaksi asiaa on syytä ottaa huomioon:

193. Ensiksi, että vapaus yleisenä käsitteenä ymmärrettiin myöhäiskeskiajalla yleisesti ottaen kahdella eri tavalla. Siinä missä katolisen teologian tomistinen koulukunta, jolla oli valta-asema reformaatioaikana, ymmärsi vapauden pääasiassa *rationalistisesti*, käsitettiin vapaus reformaattoreiden taustaympäristössä pääasiassa *voluntaristisesti*. Jälkimmäisen käsityksen mukaan tahtoa pidettiin vapaiden valintojen ja yksittäisten tekojen lähteenä, ei järkeä, kuten tomistis-rationalistinen perinne väitti.⁸⁴ Luterilaisessa teologiassa kriteerit

84 Rationalistisen käsityksen mukaan järjen ohjaama tahto valitsi ilman pakkoa parhaan vaihtoehdon. Vapaus ymmärrettiin tällöin kykyä toteuttaa omaa olemustaan. Vapaa ratkaisulta valitsisi siksi välttämättä parhaat mahdolliset keinot ja parhaat mahdolliset päämäärät, kunhan tilanne oli ymmärretty oikein eikä ulkoista pakkoa ollut. Vapaus ymmärrettiin siis sidotuksi tiettyihin päämääriin. Katolisen teologian vaikutusvaltainen tomistinen koulukunta on usein käyttänyt näitä käsitteitä, kun se on määritellyt ihmisen toiminnan sellaiseksi, että se suuntautuu kohti Jumalaa, korkeinta hyvää. –Toisen, voluntaristisen käsitystavan mukaan tahto ei ollut sidottu edes oikeaan ymmärrykseen (*recta ratio*), vaan kykeni riippumattomasti valitsemaan omat päämääränsä. Tämän katsontakannan mukaan vapaus ei ollut sidoksissa päämääriin, vaan subjektin kykyyn tehdä ennalta määräämättömiä päätöksiä. Vapauden ymmärtäminen tällaiseksi ’radikaa-

vapaudesta puhumiselle olivat siis hyvin tiukat, koska ainoastaan Jumalaa pidettiin täysin vapaana ihmisen tahdon ollessa aina sidottu.⁸⁵ Tomistisen teologian rationalistinen tausta taas mahdollisti katolisille teologeille positiivisemmän suhtautumisen ihmisen vapauteen. Myös Luther myönsi, että ihminen oli vapaa päivittäisen elämän ratkaisuissa, mutta se ei hänestä ollut vapautta sanan tiukassa merkityksessä.⁸⁶ Ongelma sanoissa ”vapaa”, ”tarkoituksellinen” jne. piilee siinä, että niillä on traditioissamme useita eri merkityksiä.

194. Toiseksi, että on erotettava toisistaan ihmisen (puuttuva) vapaus ennen vanhurskauttamista ja vanhurskaudetun ihmisen vapaus. Yhteisessä julistuksessa kirkkomme toteavat yhdessä ihmisen kyvyttömyyden, kun kyseessä on vanhurskauttaminen, sanoen, että ilman Jumalan armoa ihminen ”on itsessään kyvytön kääntymään Jumalan puoleen ansaitakseen vanhurskauden Jumalan edessä” (YJV 19). ”Vapaus, joka hänellä on suhteessaan tämän maailman asioihin ja ihmisiin, ei ole vapautta kun kysymyksessä on pelastuminen” (YJV 19). Kirkkomme jakavat saman perustavan uskon, että ”ihminen on pelastuksessaan täysin riippuvainen Jumalan pelasta-

liksi’ vapaudeksi on yleistä myös modernissa ajattelussa. – Keskiaikaisen voluntarismien kehityksestä ks. Stadter 1971, Saarinen 1994.

85 Keskiajan teologiset koulukunnat keskustelivat myös Jumalan vapauden ja Jumalan olemuksen suhteesta. Voluntaristisen käsityksen mukaan vapaus oli keskeisin ja määräävä jumalallinen ominaisuus, joka ei voinut olla alistainen millekään kriteerille. Martti Luther ilmaisi kannattavansa tätä näkemystä teoksessaan ”Sidottu ratkaisulta”, jossa hän piti vapautta yksinomaan jumalallisena ominaisuutena. Lutherin mukaan ainoastaan Jumalaa voidaan varsinaisesti kutsua vapaaksi (WA 18, 636, 23 – 637, 7 = Sidottu Ratkaisulta, s. 56-57). Vastaavasti ihminen on sidottu Jumalan edessä (*coram Deo*).

86 Luther myönsi, että ihminen oli vapaa valitsemaan keinoja päämäärän saavuttamiseksi. Tässä mielessä ihminen oli vapaa *coram hominibus*, päivittäisen elämän päätöksissä. Luterilaisten tarkoituksena ei ole ollut kieltää, että ihmiset ovat oman elämänsä subjekteja. Mutta ilman armoa ihminen ei voinut tuntea Jumalaa korkeimpana hyvänä, joten hän etsisi aina vääriä hyviä korkeimpana päämääränä. Koska langenneet ihmiset eivät voineet luonnollisilla kyvyillään kääntyä itsekeskeisestä himoitsevasta rakkaudesta epäitsekäaseen rakkauteen Jumalaa ja lähimmäistä kohtaan, luterilaisten oli mahdotonta pitää ihmisiä vapaina sanan radikaalissa merkityksessä.

vasta armosta” (YJV 19). Tähän viitaten luterilaiset sanovat, ettei ihminen ole vapaa, kun taas katolilaiset puhuvat ihmisen perustavanlaatuisesta mahdollisuudesta myötävaikuttaa armon kanssa, joka itsessään on armon vaikutusta (YJV 20, 21).

195. Luterilaiset voivat sitä vastoin kutsua ihmistä vapaaksi, kun kyse on vanhurskautetusta ihmisestä. Silloin he voivat sanoa, että hänellä on vapautettu tahto (*arbitrium liberatum*). Kirjassaan *Kristityn vapaudesta (De libertate christiana)* Luther toteaa jopa, että ”Kristitty on vapaa herra, joka hallitsee kaikkea eikä ole kenenkään alamainen”.⁸⁷ *Uskossa* kristitty omistaa jo todellisen vapauden synnin taakoista, ja tiettyssä merkityksessä hän on Kristuksessa osallinen jopa vapaudesta jumalallisena ominaisuutena. Mutta samalla Luther korostaa, että *rakkaudessa* kristitty on kaikkien palvelija ja kaikille alamainen, samoin kuin Kristus tuli palvelemaan koko ihmiskuntaa. Näin voidaan havaita, että jumalalliset hyveet on annettu lähimmäisen parhaaksi. Kristityn voidaan sanoa toimivan yhteistyössä Jumalan kanssa tehdessään hyviä tekoja jumalallisten hyveiden kautta Pyhän Hengen avulla. On kuitenkin huomattava, että luterilaiset pitävät kristittyä vapaana vain siinä määrin kuin Pyhä Henki vaikuttaa hänessä. Läpi elämän jäljellä on myös liha, joka vastustaa Hengen työtä.⁸⁸

196. Kun luterilaiset sanovat, että ihmisellä on vapautettu tahto, he eivät tarkoita vapautta modernissa merkityksessä, kykynä valita mitä tahansa päämääriä. Sen sijaan kyse on kristillisestä vapaudesta, jonka Kristus on luvannut opetuslapsilleen. Se merkitsee, että ihminen on todella vapaa ainoastaan silloin kun ja siinä määrin kuin hänen tahtonsa on Pyhän Hengen uudistama, niin että hän voi tahtoa sitä, mitä Jumala tahtoo. Kristityn vapaus ei ole vapautta tehdä syntiä, vaan vapautta synnistä, ja se on siten sidottu tiettyihin päämääriin. Olennaisempaa sen kannalta on valintojen laatu, ei vaihtoehtojen määrä.

87 WA 7, 49, 22. (Kristityn vapaudesta, s. 19).

88 FC, SD II, 63-67.

197. Vastaavalla tavalla katolisen kirkon katekismus opettaa: ”Mitä enemmän ihminen tekee hyvää, sitä vapaammaksi hän tulee. Todellista vapautta on vain hyvyyden ja oikeudenmukaisuuden palvelemisessa. Valinta olla tottelematon ja paha on vapauden väärinkäyttöä ja johtaa synnin orjuuteen.”⁸⁹ Ja: ”Kristuksen armo ei millään tavalla kilpaile vapautemme kanssa, kun meidän vapautemme on sopusoinnussa sen toden ja hyvän kanssa, minkä Jumala on pannut ihmisen sydämeen. Päinvastoin, kuten kristillinen kokemus todistaa erityisesti rukouksessa: Mitä kuuliaisempia olemme armon innoituksille, sitä enemmän kasvaa sisäinen vapautemme ja luottamuksemme niissä koettelemuksissa, jotka kohtaamme maailman paineissa ja pakotteissa. Armon vaikutusten kautta Pyhä Henki kasvattaa meitä hengelliseen vapauteen tehdäkseen meidät vapaiksi työtovereikseen kirkossa ja maailmassa.”⁹⁰

198. Tämä hengellinen vapaus on Kristuksen lahjaa hänen kirkossaan. Kirkkojen tehtävänä on todistaa tästä Pyhän Hengen Kristuksessa lahjoittamasta vapaudesta, vastakohtana tämän päivän moraalisten, poliittisten ja ekonomisten järjestelmien usein markkinoimalle hedonismiin, ahneuden ja vallan ’vapaudelle’. Kristuksen antama vapaus kutsuu meitä tekemään työtä koko ihmiskunnan hyväksi. Se saa lopullisen täyttymyksensä iankaikkisessa elämässä, jossa synti ja sen kiusaukset on täydellisesti voitettu.⁹¹

4.4.3.3 Taistelu pahaa himoa ja syntiä vastaan

199. Katolilaisten ja luterilaisten välillä ei ole erimielisyyttä siitä tosi-

89 KKK, nro 1733.

90 KKK, nro 1742.

91 Esimerkiksi Augustinus toteaa, että se, ettei ihmiselle ole mahdollista tehdä syntiä autuuden tilassa, ei vähennä ihmisen vapautta: ”Vasta myöhemmin häneltä olisi hävinnyt mahdollisuus tahtoa pahaa, kuitenkin niin, että vapaa valinta olisi säilynyt. Vapaa valinta on näet paljon vapaampi, kun se ei enää voi palvella syntiä.” Augustinus *Enchiridion XXVIII* (=Migne PL 40, 105).

asiasta, että kaikki kristityt jatkuvasti kärsivät synnin houkutusista eli pahasta himosta syntiin (*concupiscentia*), kuten apostoli Paavali kirjoittaa: ”Mutta jos teen sitä, mitä en tahdo, en tee sitä enää itse, vaan sen tekee minussa asuva synti. Huomaan siis, että minua hallitsee tällainen laki: haluan tehdä hyvää, mutta en pääse irti pahasta. Sisimmässäni minä iloiten hyväksyn Jumalan lain, mutta siinä, mitä teen, näen toteutuvan toisen lain, joka sotii sisimpäni lakia vastaan. Näin olen ruumiissani vaikuttavan synnin lain vanki.” (Room. 7:20-23).

200. Käsitysero koskee tämän taipumuksen luonnetta ja kykyä vastustaa sitä. Klassisen luterilaisen näkemyksen mukaan paha himo on katsottava synniksi, kun taas katolinen käsitys on, ettei tämä himo ole syntiä sanan varsinaisessa merkityksessä, vaan se ainoastaan houkuttaa syntiin.⁹² Katolilaiset haluavat korostaa pahan himon ja synnin eroa painottamalla, että ”synnin laki” vaivaa Kristuksen vapauttamia ihmisiä vastoin heidän tahtoaan, mutta he eivät taivu siihen ilman tahdon suostumusta. Tämän vuoksi Trenton konsiili torjui pahan himon kutsumisen varsinaiseksi synniksi, vaikka se myönsi, että Paavali saattoi kutsua sitä synniksi.⁹³ Luterilaiset katsovat, että paha himo on itsessään synti, ja ettei ihminen, vaikka hänen kykynsä elää ja tahtoa Jumalan tahdon mukaisesti on osittain palautettu, voi kuitenkaan aina vastustaa syntisiä taipumuksia. Luterilaiset ymmärtävät tämän sisäiseksi taisteluksi, joka vallitsee ”lihan” ja ”hengen” eli vanhan ihmisen ja uuden Kristuksessa toteutuvan elämän välillä, jota Pyhä Henki tukee. Vaikka kristityn elämässä on edelleen syntiä, tämä synti pysyy ”hallittuna” syntinä, joka ei erota häntä Jumalasta, niin kauan kun hän elää Jumalan anteeksiantamuksessa ja armossa Kristuksessa sanan, sakramenttien ja synnin-

92 Ajankohtaisessa dialogitilanteessa tästä kohdasta käytyä keskustelua on kuvattu ”subtiiliksi” ja tuskin ”välittömästi välttämättömäksi sellaisena, miksi se on muodostunut”. Ks. Persson 2000, s. 89.

93 DS 1515: ”Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus ‘peccatum’ [cf Rom 6:12ss; 7:7, 14-20] appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam catholicam numquam intellexisse, peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat.”

päästön välityksellä (YJV 29).⁹⁴ Mutta luterilaiset myöntävät myös, että vanhurskautettu voi tietien tahtoen toimia vastoin omaatuntoaan ja siten menettää Pyhän Hengen armon elämästään.⁹⁵

201. Pahalla himolla eli konkupisenssilla, joka on syy syntisiin tekoihimme, on sen kaltainen mahti, että se voi soluttautua myös tekoihin, jotka vaikuttavat ulkoisesti moraalisesti moitteettomilta. Luterilaisessa perinteessä painotetaan, että ”hyvät teot”, jotka on tehty ilman uskoa ja rakkautta, ts. ylpeydestä, eivät ole moraalisesti kelvollisia, vaan pikemminkin todistavat ihmiskunnan syntisestä tilasta.⁹⁶ Katolinen perinne muotoilee saman ajatuksen opettaessaan, että subjektiivinen intentio, joka johtaa määrättyyn toimintaan, on yksi tekijöistä jotka määrittävät sen moraalisen ulottuvuuden: teko, joka vaikuttaa anteliaalta tai jalolta, mutta joka todellisuudessa on tehty ylpeyden vuoksi, ei tosiasiallisesti ole ”hyvä teko”, vaan pikemminkin sen vastakohta. Ilman nöyryyttä Kristuksen armo tuskin voi kantaa hedelmää ihmissydämissä.

202. Vaikka kastetun elämään kuuluva taistelu paha himoa ja kiusauksia vastaan voi tuntua hyvinkin raskaalta, se tulisi kuitenkin nähdä positiivisessa valossa. Jumala ei salli Paavalin mainitseman ”synnin lain” jäädä pysyväksi niissä, jotka Kristus ilman ansioita on vanhurskauttanut. Kiusauksien kohtaaminen urheasti voi myötävaikuttaa kasvamiseemme Jumalan armossa. Jopa syntien itsensä aikaansaamat nöyryytykset voivat, jos ne kohdataan vilpittömin sydämin, synnyttää nöyryyttä ja johtaa kastetut uudestaan iloitsemaan Kristuksen armosta ja vastaanottamaan sen tervetulleeksi elämänsä keskiöön.

94 Ks. myös IK, Toinen osa: Uskontunnustus, Kolmas uskonkohta, 39-40; 54-56.

95 FC SD II, 69.

96 YJV Liite 2b.

4.4.3.4 Tuen löytäminen uudelle elämälle

203. Kristillistä elämää ei kuitenkaan pitäisi nähdä vain yksilöllisenä taisteluna, vaan myös kasvavana organisma, jota Jumala ravitsee armollaan. Kirkko, Kristuksen ruumis on paikka, jossa kastetut kristityt voivat yhdessä veljiensä ja sisartensa kanssa kehittyä pyhydessä, joka nousee Kristuksen vanhurskauttamistyöstä josta he yhdessä ovat osallisia. Saman Kristuksen mystisen ruumiin jäsenenä kristityt ovat yhteydessä toisiinsa, ja heidän tulee kantaa toistensa taakkoja. Koska Kristus tuli lunastamaan koko ihmiskunnan, on koko kirkon ja yksittäisten kristittyjen, sekä maallikoiden että virkaan vihittyjen tehtävänä myös todistaa tästä ilosanomasta arkipäiväisessä ympäristössään. Armonvälineet ja kirkollisen elämän vakiintuneet muodot ja käytännöt – rippi, ehtoollinen, rukous, raamatunluku, osallistuminen kirkon liturgiseen ja diakoniseen elämään – ovat tärkeänä tukena kasteessa saadulle kutsulle pyhyteen. Riippuu jokaisen kristityn omista tarpeista, mitkä välineet auttavat parhaiten seuraamaan tätä kutsua. Mutta tätä ylivertaisen yksilöllistä tietä ei voida irrottaa siitä yhteisöstä, jonka kokonaisuuteen se kuuluu. Se on sekä riippuvainen yhteisöstä että palvelee sitä.

204. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista toteaa, että vanhurskautettu pysyy koko elämänsä ajan jatkuvasti riippuvaisena Jumalan edellytyksettömästi vanhurskauttavasta armosta. Luterilaisittain ilmaistuna tämä tapahtuu ”päivittäisessä paluussa kasteeseen” (YJV 29). Kasteen liitto pysyy vakaana silloinkin, kun uskomme horjuu. Tämä paluu kasteeseen tapahtuu kristityn elämässä monin eri tavoin. Syntien tunnustaminen voi tapahtua yksittäisessä rukouksessa Jumalalle. Se voi ilmetä päivittäisenä anteeksiannon rukoilemisena, niin kuin Isä meidän -rukouksessa (Matt. 6:12, 1. Joh. 1:9), ja kutsuna yhä uudelleen kääntymykseen ja parannukseen (YJV 28). Se voi ilmetä velvollisuudessamme pyytää anteeksi niiltä ihmisiltä, joita vastaan olemme rikkoneet. Ripillä on läheinen suhde kasteeseen. Tällaisia synnintunnustuksen muotoja tulee kristityn vaalia elämän läpi.

205. Samoin kuin luterilaiset, myös katolilaiset ovat tottuneet omantuntonsa tutkimiseen, anteeksiannon pyytämiseen ja sovinnontekoon lähimmäistensä kanssa. Päivittäisiin rukouksiin kuuluu perinteisesti katumuksen herättämisen rukous. Parannuksen sakramentti on katolisessa perinteessä välttämätön vakavien syntien kohdalla, mutta kuuluu myös päivittäiseen taisteluun vähäisempiä syntejä vastaan. Siksi suositellaan usein toistuvaa ripittäytymistä. Sen kautta itsetuntemus ja nöyryys kasvavat, huonot tavat korjaantuvat, omatunto puhdistuu, tahto vahvistuu ja armon vaikutus kasvaa sakramentin voimasta. Vaikka ripittäytyjä on itse aktiivinen katumuksen sakramentissa, ei hän tee muuta kuin tunnustaa tilanteensa ja tarpeensa. Siten on ilmeistä, että sakramentin välittämä armo on kokonaisuudessaan Jumalan lahjaa. Ilman armoa emme voi saada aikaan mitään. Jumalan lahjaa ei ole ainoastaan anteeksiantamus, vaan myös kääntymys. Sen, joka haluaa viljellä nöyryyttä ja kiitollisuutta, on hyvä muistaa tämä.

206. Katolinen kirkko kutsuu rippiä sakramentiksi, kun taas luterilainen traditio puhuu mielummin armonvälineestä, ei välttämättä sakramentista. Eräät luterilaisten *Tunnustuskirjojen* kohdat lukevat yksityisripin kuitenkin sakramentiksi.⁹⁷ Molemmilla osapuolilla on ripille samanlaisia liturgisia muotoja. Yksi ero on kuitenkin, että katolinen kirkko edellyttää tietyissä tilanteissa ripittäytymistä ennen muiden sakramenttien vastaanottamista, kun taas luterilaisessa perinteessä on käytössä yhteinen synnintunnustus messun alussa, mutta ei yksityisriippivelvoitetta. Yksityisrippi papin tai toisen kristityn edessä on kuitenkin saanut uutta ajankohtaisuutta.⁹⁸ Erityisesti hiljaisuuteen ja kuuntelemiseen keskittyvien retriittien yhteydessä

97 Ripin eri muodoista ks. *Ein kurze Vermahnung zu der Beicht* (Lyhyt kehoitus ripittäytyä), joka on usein tavattu julkaista Lutherin Ison katekismuksen liitteenä, WA 30, I, 234, 31-235, 28. Ripistä sakramenttina ks. AC XIII, 4.

98 Yksi esimerkki tästä on, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko suosittelee uuden viikkomessun kaavan yhteydessä, että ”seurakuntalaisille varataan mahdollisuus yksityiseen sielunhoitoon ja rippiin ennen viikkomessua tai sen jälkeen” (Jumalanpalvelusten kirja, s. 49, pääotsikon ”Viikkomessu” alla).

siitä on tullut instrumentti, armonväline, hengelliseen ohjaukseen ja henkilökohtaiseen uudistumiseen.

207. Riippumatta ripin sakramentaalista luonnetta koskevista käsityseroista molemmissa perinteissä pidetään kiinni siitä, että rippi ei missään mielessä ole kasteen toistamista verhotussa muodossa. Kastetta ei voida toistaa – se on kertakaikkinen tapahtuma, samoin kuin Kristuksen vanhurskauttamistyö. Mutta kasteeseen kätkeytynyt Kristuksen vanhurskauttamisen voima on usein omien heikkouksiemme vuoksi kätkössä meiltä itseltämme. Ripin tarkoituksena on tehdä tämä voima uudestaan eläväksi kastetun elämässä. Tästä näkökulmasta ripin oikea käyttö on tärkeä tuki ”jalossa kilpailussa”. Yhdessä kirkon muun sakramentaalisen elämän kanssa ripin harjoittaminen pitää kastetun kiusauksissakin tiellä kohti Jumalaa ja auttaa häntä paremmin ymmärtämään omia heikkouksiaan ja pahoja taipumuksiaan, niin että viime kädessä tämä henkilökohtainen kamppailu koituu siunaukseksi myös lähimmäisille.

4.4.4 Kaste kutsuna kirkon näkyvään ykseyteen

208. Kasteen ja uskon kautta kaikki kristityt liittyvät Kristukseen ja pyhien yhteyteen (*congregatio sanctorum*). Kasteen perusteella kaikki uskovat ovat kirkon, Kristuksen ruumiin jäseniä. Kaste on perusta kristittynä olemiselle ja Jeesuksen Kristuksen kirkkoon kuulumiselle. Ilman sitä ei ole kirkkoa eikä sen todellisia jäseniä. Kasteeseen sisältyy myös jokaista kristittyä koskeva kutsu ja tehtävä olla kuuliainen Jumalan laille, ts. kymmenelle käskylle ja rakkauden kaksoiskäskylle. Näiden tulee heijastua kristittyjen keskinäisessä rakkaudessa. Ristiinnaulittu ja ylösnoussut Herra antoi opetuslapsilleen lähetyskäskyn, jotta he julistaisivat evankeliumia koko maailmassa ja kastaisivat ne, jotka uskovat (Matt. 28:18-20).

209. Kasteen ohella Kristus antoi toisen sakramentin, ehtoollisen, joka on niiden juhla-ateria, jotka kasteessa on liitetty Kristukseen ja toisiinsa. Ehtoollinen eli eukaristia on kirkon ykseyden ilmentymä.

Kristittyjen yhteys Kristuksessa ja heidän keskinäinen yhteytensä saavat ravintoa tästä yhteisestä ateriasta, joka samalla kertaa on esimakua taivaasta ja todellista osallisuutta Kristuksen kärsimyksen, kuoleman ja ylösnousemuksen mysteeristä maallisen pyhiinvaellusmatkamme varrella.

210. Varhaiskirkossa kastetta edeltävän ja sitä seuraavan opetuksen sisältö kristallisoitui apostoliseen uskontunnustukseen, joka – samoin kuin muut ekumeeniset uskontunnustukset (Nicaenum ja Athanasianum) – on katoliselle ja luterilaisille kirkkoille yhteinen. Kaste ja uskontunnustus suuntautuvat itsessään kohti Herran pöytä. Kaste ja usko ovat perusteena sille, että luterilaiset ja katoliset kristityt yhdessä odottavat ja rukoilevat sitä päivää, jolloin saamme viettää yhdessä ehtoollista.

211. Vuosisatojen ajan kaste Kolmiyhteisen Jumalan – Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen – nimessä on ollut yhteinen pohja kaikille Kristuksen opetuslapsille, hänen kirkkonsa tuhoutumaton perusta. Luterilaisten ja katolilaisten kahdenkeskisissä dialogeissa on käynyt selväksi, että välillämme vallitsee laaja yhteisymmärrys kristillisen opin perustotuuksista, kuten kasteesta, ehtoollisesta, uskosta, kirkosta ja vanhurskauttamisesta. Tämän yhteisen apostolisen opin arvostuksen ja molempien kirkkojen harjoittaman konfirmaatiota edeltävän kristinopin opetuksen pohjalta on erittäin tärkeää pyrkiä ratkaisemaan ne ongelmat, jotka edelleen estävät meitä viettämästä yhdessä ehtoollista.

212. Ekumeenisten dialogien perimmäinen päämäärä on kirkon näkyvä ykseys. Se ei ole saavutettavissa yksinomaan inhimillisten ponnistelujen avulla. Tarvitaan Pyhän Hengen apua ja johdatusta. Kristus itse rukoili opetuslastensa ykseyden puolesta, ”että he kaikki olisivat yhtä” (Joh. 17:21) ja lupasi lähettää Pyhän Hengen johdatamaan opetuslapsiaan ”tuntemaan koko totuuden” (Joh. 16:13). Kirkon ykseys on siten Pyhän Hengen lahja. Uskon luottamuksessa kolmiyhteiseen Jumalaan ja hänen lupauksiinsa meillä on kasteessa, uskossa ja ylösnoussuun Herran armollisessa läsnäolossa hänen kirkossaan perusta ponnistella kohti syvempää yhteyttä Kristuksen

ja toistemme kanssa. Rukouksenamme on, että kerran Jumalan armosta voisimme yhdessä osallistua hänen kärsimyksensä ja kirkkaatensa hedelmiin pyhässä ehtoollisessa.

213. Kirkon ykseys on yhtäältä Jumalan lahja ja toisaalta jakautuneiden kirkkojen ja ekumeenisen liikkeen perimmäinen päämäärä. Meidän ei siksi pitäisi ainoastaan keskittyä etsimään ykseyden muodollisia kriteereitä, vaan pikemminkin myös tunnustaa syntimme, kuten Vatikaanin II kirkolliskokous teki, ja pyytää anteeksiantamusta niiltä, joita vastaan olemme rikkoneet (Unitatis redintegratio 2, 7; 1 Joh 1:10).

214. Kristuksen kirkon näkyvä ykseys tulee täydelliseksi ja manifestoituu ilmenee ehtoollisessa eli eukaristiassa. Siinä ristiinnaulittu ja ylösnoussut Kristus antaa itsensä uskoville leivässä ja viinissä, hänen ruumiissaan ja veressään. Ne jotka ottavat vastaan sakramentin yhdistyvät häneen ja toisiinsa. Tämä on uskon salaisuus (*mysterium fidei*), jossa kristittyjen yhteys vahvistuu, jossa heidät lähetetään maailmaan ja joka varustaa heidät todistamaan ja palvelemaan Kristuksen seuraajina.

4.5 Ehtoollinen*

4.5.1 Ehtoollisen lahja

4.5.1.1 Ehtoollinen ja kastetut

215. Kasteen ja ehtoollisen, pyhän messun eli eukaristian välillä on erityisen läheinen yhteys. Sekä kirkon että sen yksittäisten jäsenten hengellinen elämä saa voimansa ehtoollisesta. Osallistuminen messuun on kastettuna elämisen perusmuoto. Kaste liittää kastetun Kristuksen ruumiiseen, ehtoollinen auttaa kypsymään ja kasvamaan sen osana.⁹⁹ Ehtoollinen on elämän leipä, joka yhdistää vastaanottajan Kristuksen kanssa. Kristus antaa itsensä meille ansaitsemattomana lahjana, jonka voimme ainoastaan ottaa vastaan, emme itse luoda sitä. Ehtoollinen on ateria, jossa Kristuksen läsnäolo ja kristittyjen yhteys tulee näkyväksi. Sitä vietetään aina tietystä merkityksessä ”maailman alttarilla”, sillä se yhdistää toisiinsa taivaan ja maan.¹⁰⁰

216. Katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat yhdessä, että Jeesus Kristus on todellisesti läsnä leivässä ja viinissä ja antaa kastettujen uskovien synnit anteeksi. Ehtoollinen yhdistää meidät Kristukseen, antaa meille Jumalan armon ja vahvistaa uskoamme. Kristuksen ruumiin ja veren läsnäolo leivässä ja viinissä perustuu pelkästään

99 Communio sanctorum, nro 75.

100 Ecclesia de Eucharistia, nro 8.

* Ruotsinkielinen asiakirja käyttää luvun otsikossa ja alaotsikoissa sanaa *Eukaristi*, eukaristia. Suomessa katoliset puhuvat yleisesti eukaristiasta ja luterilaiset ehtoollisesta. Tässä käännöksessä käytetään pääosin yleisempää suomenkielistä termiä ”ehtoollinen”, paitsi silloin kun asiayhteys liittyy kiittämiseen (kr. *eukharistein* = kiittää) tai painottaa katolista puhetapaa. Keskeisissä kohdissa on pyritty nostamaan esiin molemmat termit.

Jumalan lupaukseen ja Pyhän Hengen toimitaan Jumalan sanassa, joka kuuluu kirkon liturgiassa. Se ei riipu meidän uskostamme tai mielenlaadustamme. Kaikki, jotka ottavat vastaan sakramentin, ottavat vastaan Herran ruumiin ja veren, joko pelastukseksi tai tuomioksi (1. Kor. 11:27-29).

4.5.1.2 Ehtoollinen ja kirkko

217. Sitten 1500-luvun reformaation kirkkojemme välillä on ollut merkittäviä ehtoollisoppia ja ehtoolliskäytäntöä koskevia näkemyseroja. Kuitenkin kansainvälinen luterilais-katolinen dialogikomisio totesi vuonna 1978 loppuraportissaan, että käsityksemme perustotuksista ovat yhteiset, eivätkä aiheeseen liittyvät painotuserot ole itsessään kirkkoja jakavia.¹⁰¹ Tämä yhteisymmärrys on todettu myös aiemmissa luterilaisten ja katolilaisten välisissä dialogeissa.¹⁰² Oman dialogimme taustana on ollut näissä dokumenteissa ilmaistu yhteinen näkemys. Yhteistä peruskäsitystä heijastavat myös Suomen ja Ruotsin luterilaisten kirkkojen perinteiset messujärjestykset, jotka ehkä vielä suuremmassa määrin kuin monien muiden luterilaisten kirkkojen liturgiat vastaavat läheisesti katolisen kirkon käyttämää. Sen lisäksi molempien osapuolten parissa on tapahtunut ekumeenisista kehitystä. Siinä oppaana on ollut 1900-luvun liturginen liike, joka on myötävaikuttanut siihen, että molemmat perinteet ovat tulleet lähemmäs toisiaan.

218. Omassa dialogissamme olemme muistaneet, kuinka paavi Johannes Paavali II:een teki hänen Ruotsin ja Suomen vierailunsa aikana syvän vaikutuksen aiemmin mainittu ”sovintoa ilmaiseva ele” – käden asettaminen olkapäälle – joka voidaan tehdä ehtoollisen jakamisen aikana ja joka ilmaisee toivoa, että katolilaiset ja

101 Ks. The Eucharist.

102 Näistä maininnan ansaitsevat erityisesti USA:n 1960-luvun dialogien päätösdokumentit *The Eucharist as Sacrifice* (1968) ja *Eucharist and Ministry* (1970).

luterilaiset voisivat jakaa saman ehtoollisen.¹⁰³ Se seikka, että tämä mainitaan paavin kiertokirjeessä, merkitsee että ele voi olla esikuva koko kirkolle. Toisaalta ele sisältää myös syvää kipua ilmaistessaan katolilaisten ja luterilaisten läheisyyttä, joka ei kuitenkaan vielä riitä perille saakka.

219. Koska sekä katolilaiset että luterilaiset opettavat, että Kristus toteuttaa pelastustyötään myös omien kirkkojemme rajojen ulkopuolisissa kirkoissa ja yhteisöissä, eroissa ei ole kyse itse pelastuksesta eikä siitä, mitä on olla kristitty. Sekä katolilaiset että luterilaiset kuvaavat kirkkoa inkarnaatiolle analogisesti, mutta tekevät erilaisia johtopäätöksiä ja näkevät eri seurauksia sille, mitä se merkitsee Kristuksen ruumiin ja näkyvien instituutioiden välisen suhteen kannalta. Katoliselle kirkolle tärkeä on kysymys, kuinka pelastus välittyy suhteessa näkyvään kirkkoon: kirkko muodostaa yhden ainoan todellisuuden Kristuksen ruumiina ja näkyvänä instituutiona.¹⁰⁴ Kun ihminen osallistuu ehtoollisateriaan, hän liittyy ja yhdistyy Kristukseen osana tätä todellisuutta.¹⁰⁵

220. Ehtoollinen eli pyhä kommuunio on jo määritelmänsä mukaisesti julkinen ja yhteisöllinen tapahtuma. Jeesus Kristus yhdistää kaikkia, jotka ovat osallisia hänen ruumiistaan ja verestään. Ehtoollinen ilmaisee ja vahvistaa siten Kristuksen ja yksittäisen kristityn, kirkon ja sen jäsenten samoin kuin eri paikalliskirkkojen välillä vallitsevaa hengellistä yhteyttä. Niiden, jotka jakavat saman leivän ja viinin tulee tunnustaa yhteinen uskonsa ja jakaa kaikki ilonsa ja murheensa. Kristuksen ruumiin jäsenenä tulemme osallisiksi niin Kristuksen kuin toistemme elämästä (1. Kor. 12:27). Kirkkoisä Augustinus kehottaa meitä yhteyteen, joka huipentuu ehtoollisessa: ”’Leipä on yksi’, hän [Paavali] sanoo. Kuinka monta leipiä sitten onkaan, ’leipä on yksi’. Kuinka monta leipää tänään onkaan

103 Ut unum sint, nro 72.

104 Lumen gentium, nro 8.

105 Ecclesia de eucharistia, nro 23. Myös kardinaali Walter Kasperin esitelmä Euroopan kolmannessa ekumeenisessa yleiskokouksessa Sibiuissa, 5. syyskuuta 2007, kappale 3. Ks. Kasper 2007, s. 352-353.

Kristuksen alttareilla ympäri koko maanpiirin, 'leipä on yksi'. Mitä merkitsee: 'leipä on yksi'? Hän selittää tämän lyhyesti: 'Niin mekin olemme yksi ruumis, vaikka meitä on monta. Tämä leipä on Kristuksen ruumis, jota apostoli kutsuu kirkoksi: 'Te olette Kristuksen ruumis, ja jokainen teistä on tämän ruumiin jäsen.' Minkä otatte vastaan, sitä te olette, sen armon kautta jolla teidät on lunastettu; sen te vahvistatte, kun sanotte 'Aamen'. Kuten näette, tämä on ykseyden sakramentti.'¹⁰⁶

221. Katolilaiset ja luterilaiset ovat yhtä mieltä siitä, että ehtoollinen on yhteenkuuluvuuden ateria. Luterilaisen käytännön mukaan seurakunnan osallistuminen on itsestään selvä osa alttarin sakramentin viettämisestä. Luterilaisittain katsoen ehtoollisenvietto ilman sitä, että seurakunta nauttii ehtoollisen, ei ole sopusoinnussa Kristuksen asetuksen ja alkukirkon käytännön kanssa. Katolisessa perinteessä pappi on usein viettänyt messua yksin, mutta nykyään korostetaan, että on suotavaa, että ainakin yksi katolinen, esimerkiksi messupalvelija on läsnä seurakunnan edustajana. Vatikaanin II kirkolliskokous alleviivasi, että etusijalle pitää asettaa sellainen ehtoollisen viettäminen, jossa uskovat ovat läsnä.¹⁰⁷ Tämä pitää nähdä luterilaisten ja katolilaisten merkittävänä lähentymisenä.¹⁰⁸

4.5.1.3 Ehtoollinen kiitoksena, muistoateriana ja uhrina

222. Juutalaisen pääsiäisaterian pysyväksi osaksi muodostui Vanhan testamentin keskeisen pelastuskertomuksen, Egyptin orjuudes-

106 Augustinus, Sermo 229A: "Unus panis, dixit. Quotquot ibi panes positi fuerint, unus panis; quotquot panes fuerint in altaribus Christi hodie per totum orbem terrarum, unus panis est. Sed quid est: unus panis? Exposuit brevissime: Unum corpus multi sumus. Hoc panis corpus Christi, de quo dicit Apostolus, alloquens Ecclesiam: Vos autem estis corpus Christi et membra. Quod accipitis, vos estis, gratia qua redempti estis; subscribitis, quando Amen respondetis. Hoc quod videtis, sacramentum est unitatis" (Migne PL 38).

107 Sacrosanctum concilium, nro 27.

108 The Eucharist, nro 63.

ta vapautumisen muistelu. Kärsimystään edeltäneenä yönä Jeesus Kristus asetti uuden liiton aterian hänen persoonansa, sanojensa ja tekojensa muistelemiseksi. (Matt. 26:26-30; Mark. 14:22-26; Luuk. 22:14-20; 1. Kor. 11:23-34).

223. Uuden testamentin todistuksen mukaan ehtoollinen on Herran ateria, jossa Kristus itse on läsnä. Se on armon ateria, jossa hän lupaa ja antaa seuraajilleen syntien anteeksiantamuksen ja osallisuuden pelastuksesta (Matt. 26:28). Ehtoollinen on hengellisen yhteyden ateria, joka julistaa ja vahvistaa Kristuksen ja hänen seurakuntansa ykseyttä: "Eikö leipä, jonka me murramme, ole yhteys Kristuksen ruumiiseen? Leipä on yksi, ja niin mekin olemme yksi ruumis, vaikka meitä on monta, sillä tulemme kaikki osallisiksi tuosta yhdestä leivästä." (1. Kor. 10:16-17). Ehtoollinen on Kristuksen ja hänen kirkkonsa taivaallinen juhla-ateria (Matt. 8:11; Luuk. 14:15; Luuk. 15:24).

224. Ehtoollinen on eukaristia, kiitosateria, jolla Jeesuksen esimerkin mukaisesti kiitämme Jumalaa kaikista hänen hyvistä lahjoistaan: "Sitten hän otti maljan, kiitti Jumalaa, antoi heille" (Matt. 26:27). Kiittäminen on eukaristian perusmuoto: Eukaristian vieton ensisijainen merkitys on Jumalan kunnioittaminen ja ylistäminen (*cultus divinus*) hänen suurten tekojensa muistelemiseksi. Eukaristia on muistotapahtuma, jossa julistamalla sanaa ja viettämällä ateriaa muistellaan Kristuksen sanoja ja tekoja hänen oman käskynsä mukaisesti: "Tehkää tämä minun muistokseni" (Luuk. 22:19). Ehtoollinen on ateria, jossa usko tunnustetaan ja se vahvistuu, kun seurakunta julistaa Herran kuolemaa "siihen asti kun hän tulee" (1. Kor. 11:26). Ehtoollinen on myös esimaku siitä juhliemusta, jota Kristuksen seurakunta nauttii taivaassa. Jeesus sanoo pääsiäisateriasta: "Enää en syö pääsiäisateriaa, ennen kuin se saa täyttymyksensä Jumalan valtakunnassa" (Luuk. 22:16; vrt. Matt. 26:29 ja Ilm. 3:20).

225. Katolilaiset ja luterilaiset jakavat käsityksen, että eukaristia on oikein ymmärrettynä myös uhriateria. Kristus ei ole ainoastaan ehtoollisen ruoka ja juoma, vaan hän on myös sen isäntä ja seleb-rantti. Katolisen kirkon katekismuksen mukaan Kristus on liturgian

varsinainen subjekti.¹⁰⁹ Luther ilmaisee saman asian toisella tavalla: ”Kristus on ehtoollisen kokki, tarjoilija, ruoka ja juoma”.¹¹⁰ Ehtoollista voidaan ennen kaikkea kutsua uhriksi siksi, että ”Kristus, meitä odottavan hyvän ylipappi” (Hepr. 9:11) antaa itsensä meille ja meidät Isälle.¹¹¹ Se on uhriateria, jossa ristiinnaulittu ja uhrattu Herra jakaa kärsimyksensä hedelmät uskoville ja jossa seurakunta uhraa ”kiitosuhria” Jumalan kunniaksi (Room. 12:1; Hepr. 13:15; 1. Piet. 2:5).

226. Mikä sitten on Kristuksen ristinuhrin ja ehtoollisuhrin suhde? Uusi testamentti käyttää nimitystä ”ainutkertainen uhri” (*ephapax*) Kristuksen uhrista Golgatan ristillä (Hepr. 10:10). Termi merkitsee: riittävä, täydellinen, ainutlaatuinen, sellainen jota ei voi toistaa. Kirkoilla on ollut erilaisia käsityksiä siitä, kuinka ehtoollinen voidaan ymmärtää uhriksi oikealla tavalla, niin ettei uhri kumoa lahjaa. Mutta ekumeenisessa tutkimuksessa ja kirkkojen välisissä oppikeskusteluissa on voitu todeta, että luterilaiset ja katolilaiset ovat samaa mieltä kahdesta ratkaisevasta kohdasta: Ensiksi, että Kristuksen uhri maailman syntien edestä on ainutlaatuinen ja riittävä, eikä sitä voida jatkaa, toistaa, korvata tai täydentää, ja toiseksi, että Herra on läsnä ehtoollisessa niin että hänen uhrinsa Golgatan ristillä tulee vaikuttavalla tavalla läsnäolevaksi ehtoollisenvietossa.¹¹²

227. Sitä vastoin korostukset voivat olla erilaisia. Katolilaiset pitävät mielellään esillä jälkimmäistä kohtaa, eli sitä, että eukaristia aktualisoi Kristuksen uhrin ilman että uhri tämän kautta toistettaisiin.

109 KKK, nro 1136: ”Liturgia on ’koko Kristuksen’ (Christus totus) ’teko’.” Myös KKK, nro 1084-1090.

110 WA 23, 270, 9-11: ”Denn her hats nicht alleine eingesetzt, sondern machts und helts auch selbs, vnd ist der koch, kelner, speise und trank selbs.”

111 StA 1, 303, 11-15: “Auss welchen worten wir lernen, das wir nit Christum, sondern Christus uns oppfert, und nach der meyss is es leydlich, yha nuetzlich, das wir mess ein oppfer heysen, nit umb yret willen, sondern das wir uns mit Christo oppfern.“

112 Ks. Lehrverurteilungen – kirchentrennend?, nro 121; The Eucharist as Sacrifice, nro 7; The Eucharist, nro 56.

Luterilaiset puolestaan haluavat erityisesti korostaa ensimmäistä kohtaa, eli Kristuksen uhrin ainutlaatuisuutta, vaikka uhri onkin läsnä ehtoollisessa.

228. Ehtoollisen uhriluonne voidaan ilmaista monella tavalla. Ensiksi kannamme aterian alussa leivän ja viinin alttarille uhrina ja kiitollisuuden merkinä luomistyöstä.¹¹³ Toiseksi Kristus on läsnä uhrattuna ja ristiinnaulittuna Herrana. Kolmanneksi ehtoollinen on Kristuksen kärsimysuhrin muistelemista (*memoria passionis*) sanoin ja teoin. Neljänneksi Kristuksen kärsimyksen uhri tulee nyt läsnäolevaksi ehtoollisessa (*repraesentatio passionis*). Viidenneksi ristin hedelmät, vaikutukset ja lahja annetaan henkilökohtaisesti niille uskoville, jotka ottavat vastaan sakramentin. Kuudenneksi me annamme kiitosuhrin Jumalalle, kun tunnustamme syntimme, kiitämme, rukoilemme ja vietämme pyhää ateriaa Kristuksen asetuksen ja apostolin kehotuksen mukaisesti (Room. 12:1). Seitsemänneksi ehtoollinen velvoittaa meitä vastavuoroisessa rakkaudessa uhrautumaan toistemme palvelukseen.¹¹⁴

229. Sekä katolilaiset että luterilaiset korostavat eukaristian luonnetta vastalahjana, sillä kyse on kiitosuhrista. Luterilaisissa tunnustuskirjoissa erotetaan kuitenkin toisistaan kaksi eri uhraamisen lajia: sakramentti (*sacramentum*) ja uhri (*sacrificium*). Sakramentti on Jumalan lahjoittama sovitus- ja lunastus, joka tulee ensin ja annetaan meille lahjana, kun taas uhri on kirkon kiitosuhri (*sacrificium laudis*), meidän vastauksemme Jumalan lahjaan. Vastaukseen sisältyvät laajemmassa merkityksessä kaikki hyvät teot, jotka nousevat uskosta. Rajoitetummassa merkityksessä tähän eukaristiseen kiitosuhriin sisältyvät evankeliumin saarna, uskon tunnustaminen, rukous ja kiittäminen, jotka tapahtuvat messussa.¹¹⁵ Näin ymmärrettynä koko messu voidaan nähdä uhriksi, jossa Jumala ensin lahjoittaa itsen-

113 WA 6, 525, 1-3: “Panis enim et vinum antea offerentur ad benedicendum, ut per verbum et orationem santificentur. Postquam autem benedictus et consecratus est, iam non offertur sed accipitur dono a Deo.”

114 Huovinen 2005.

115 AC XXIV, 17-26.

sä ja sovitustyönsä meille, ja me vastaamme antamalla itsemme ja kiitoksemme hänelle. Kun reformaattorit kritisoivat keskiaikaista messu-uhrioppia, he pelkäsivät, että nämä kaksi aspektia sekoittuivat niin, että käsitys sakramentista Jumalan edellytyksettömänä lahjana häviäisi ja messua pidettäisiin inhimillisenä tekona, jonka tarkoituksena on lepyttää Jumala. Jos kuitenkin pyrimme palauttamaan ehtoollisen sakramentaalisen merkityksen, ts. ymmärtämään sen sakramentaalisena merkinä, jonka sisältö on Jeesuksen Kristuksen ainutkertainen uhri, on olemassa edellytykset sille, että tämä erimielisyyksiä aiheuttanut kysymys voidaan ratkaista.

230. Reformatorisesta näkökulmasta ei kuitenkaan ole tavanomaisista sanoa, että kirkko osallistuu Kristuksen uhriin eukaristiassa. Kun luterilaisella taholla puhutaan uhrista, on luonnollista liittää se ristien teologiaan, jossa lähimmäisten palvelu maailmassa nähdään osana Kristuksen seuraamista ja tapana jakaa Kristuksen kärsimykset. Keskeinen perspektiivi reformatorisessa käsityksessä on nähdä itsensä arkipäiväisessä elämässä ”pyhäksi ja eläväksi ... uhriksi” Roomalaiskirjeen 12. luvun kuvaamalla tavalla. Se on tärkeä osa siitä uhrista (*sacrificium*) josta luterilaiset Tunnustuskirjat puhuvat ja jota myös luterilaiset ehtoollisrukoukset heijastavat.

231. Eukaristian vietto on katolisessa kirkossa pääasiallinen jumalanpalveluksen muoto ja sen keskeinen asema myös luterilaisessa traditiossa on ilmeinen. Luterilaiset ja katolilaiset ovat kyenneet löytämään yhä suuremman yksimielisyyden sakramentin mystisestä luonteesta, joka asettaa etualalle sakramentaalisuuden. Täten perustavanlaatuinen lahja-perspektiivi on saanut sakramenttiteologiassa keskeisen aseman: Kyse on Jumalan salaperäisestä lahjasta meille ihmisille. Tämä lahja on annettu, jotta jokainen voisi tulla siitä osalliseksi. Eukaristia luo lähimmäisiin, erityisesti köyhiin kohdistuvaa huolenpitoa. Ehtoollisessa vastaanotettu lahja jaetaan eteenpäin maailmassa. Ehtoollispöydän ykseys haastaa kaikki syrjinnän muodot.

4.5.1.4 Ehtoollinen ja Kristuksen läsnäolo

232. Koko kirkon historian ajan on keskusteltu siitä, kuinka Kristuksen läsnäolo ehtoollisessa olisi käsitteellisesti ilmaistava. Katolisessa perinteessä keskeinen käsite on ”muuttuminen” (*conversio*). Kristus on siten läsnä eukaristiassa ”sen kautta, että koko leivän substanssi muuttuu hänen ruumiikseen ja koko viinin substanssi muuttuu hänen verekseen, kuitenkin aistiemme havaitsemien leivän ja viinin ominaisuuksien säilyessä muuttumattomina”.¹¹⁶ Käsitettä transsubstantiaatio, jota ryhdyttiin käyttämään 1100-luvulla, on pidetty sopivana ilmaisuna tälle salaperäiselle muuttumiselle.¹¹⁷ ”Muuttumisella” tarkoitetaan siten siirtymistä yhdestä asiasta toiseen. Leipä ja viini ovat lakanneet olemasta. Ne ovat Jeesuksen ruumis ja veri, jotka sen jälkeen ovat todella (*vere*) läsnä edessämme leivän ja viinin sakramentaalisten muotojen alla.¹¹⁸

233. Luterilaisessa perinteessä on kysytty, onko ”transsubstantiaatio” paras ilmaisu uskon mysteerille, ts. Kristuksen läsnäololle. Termin käyttö voi johtaa siihen, että kirkko tulee riippuvaiseksi filosofisesta, aristoteelisesta ajattelutavasta. Siksi luterilaiset ovat ilmaisseet tämän keskeisen uskontotuuden sanomalla, että Kristus on todellisesti ja olemuksellisesti (*vere et substantialiter*) läsnä ehtoollisella; leivässä, leivän alla ja leivän kanssa (*in, sub et cum pane*).¹¹⁹ He ovat halunneet ymmärtää ehtoollisen analogiseksi Herran ihmiseksitulemiselle: Niinkuin Jumala ja ihminen ovat yhdistyneet Jeesuksen Kristuksen persoonassa yhdistyvät Kristuksen ruumis ja veri leipään ja viiniin. Vaikka luterilaiset ovat esittäneet kysymyksiä transsubstantio-sanaan liittyen, he eivät kuitenkaan ole koskaan pitäneet sitä Jumalan ilmoituksen kanssa ristiriitaisena. Myös luterilaiset voivat tietystä näkökulmasta sopusoinnussa vanhakirkollisten liturgisten

116 Paavali VI, Uskontunnustus, nro 25.

117 Neljäs Lateraanikonsiili 1215 kuvasi muuttumista ”transsubstantiaatioksi” ja Trenton konsiili vahvisti termin parhaimpana kuvauksena siitä, mitä tapahtuu eukaristiassa. DS 802, 1642 ja 1652.

118 Paavali VI, Uskontunnustus, nro 25.

119 AC X, 1 (54); FC SD VII, 35-39.

rukousten kanssa sanoa, että leipä ja viini ”muuntuvat” Kristuksen ruumiiksi ja vereksi.¹²⁰ Viime vuosikymmenten ekumeeninen liike on vaikuttanut siihen, että Suomen ja Ruotsin luterilaiset kirkot ovat syventäneet sakramentaalista spiritualiteettiaan vanhakirkollisen liturgian tarjoamaa esikuvaa noudattaen. Nykypäivänä myöskään kaikki katoliset teologit eivät halua määritellä Kristuksen läsnäoloa ensisijaisesti filosofisin käsittein. On tunnustettu, että sanalla substanssi on nykyisin toinen merkitys kuin skolastisessa teologiassa. Katolisessa ajattelussa kehittynyt käsitys ja sen ilmaisut eivät siten kovinkaan paljon poikkea luterilaisesta: Kristus on todellisesti läsnä leivän ja viinin merkin alla, ja niiden nauttiminen tekee meidät osalliseksi hänestä elävänä persoonana.¹²¹

234. Nykypäivänä voidaan havaita myös katolilaisten ja luterilaisten välistä lähentymistä kiistakysymyksessä, jatkuuko Kristuksen todellinen läsnäolo leivässä ja viinissä ehtoollisenvieton jälkeen. Kun luterilaiset tunnustuskirjat esittävät varauksia ehtoollisleivän, hostian, säilyttämisestä messukäytön ulkopuolella (*extra usum*),¹²² kyse on sellaista käytöstä, jossa intentio syödä leipä ja juoda viini Kristuksen asetuksen mukaan puuttuu, ja messussa konsekroitua ehtoollisleipää käytetään johonkin muuhun tarkoitukseen. ”*Extra usum*”:ia ei voida tulkita niin, että ”*usus*” rajoittuisi vain välittömään ehtoollisaineiden vastaanottamiseen messussa.

235. Luterilaiset kirkot ovat oppineet soveltamaan käytäntöön uskoaan sakramenttiin mysteerinä: Suomessa ja Ruotsissa piispat ovat

120 WA 30, I, 122, 20-21: “Summa: Eucharistia est panis et vinum coniunctum, mutatum in corpus et sanguinem Christi” (Katechismus Predigt 1528). Vrt. StA 1, 279, 31 – 278, 4 (Abendmahls Predigt 1519).

121 Benediktus XVI, 2005: ”Ei ole mahdollista ’syödä’ leivän ja viinin merkin alla läsnäolevaa Ylösnoussutta kuin tavallista leipäpalaa. Syödä tästä leivästä on kommunikoida, tulla kommuunioon elävän Herran persoonan kanssa.”

122 FC SD VII, 85: ”Nihil habet rationem sacramenti extra usum a Christo institutum seu extra actionem divinitus institutam, d.v.s. om man icke håller Kristi instiftelse, såsom han förordnat den, föreligger intet sakrament”.

antaneet ohjeita siitä, että yli jääneitä ehtoollisaineita tulee käsitellä arvokkaasti. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Jumalanpalveluksen oppaan mukaan tulee pyrkiä siihen, ehtoollisaineita konsekroidaan vain tarvittava määrä, ja että siunatut ehtoollisaineet käytetään loppuun ehtoollisen aikana. Jos tämä ei ole mahdollista, ylijääneet ehtoollisaineet joko nautitaan loppuun messun jälkeen tai säilytetään erillään jaettaviksi toisessa messussa. Opas sallii myös diakonian virkaan vihityn viedä jumalanpalveluksessa konsekroidun ehtoollisen sairaalle messun jälkeen.¹²³ Myös Ruotsin kirkossa on tullut yhä tavallisemmaksi että ehtoollisaineet säilytetään erillään tai käytetään loppuun. Seurakunnissa voi esiintyä rinnakkain eri näkemyksiä, mutta kirjassa *Nattvardspastoral*, jonka taakse piispainkokous on asettanut, todetaan, että on olemassa yksinkertainen sääntö jota tulee noudattaa: ”Läsnäolo kestää siihen asti kunnes konsekraation päämäärä eli kommuunio on tapahtunut.”¹²⁴

236. Reformaatioaikana nousi laaja keskustelu siitä, riittikö, että ai-noastaan Herran ruumis (leipä) jaettiin ehtoollisvieraille, vai pitikö ehtoollinen jakaa molemmissa muodoissaan (leipä ja viini). Katolilaiset ja luterilaiset ovat yhtä mieltä siitä, että leipä ja viini kuuluvat oikeaan ehtoollisenviettoon. Katolisessa kirkossa pidetään kiinni keskiaikaisesta perinteestä, jonka Trenton kirkolliskokous hyväksyi, ja jonka mukaan ehtoollisvieraat voivat käytännön syistä ottaa vastaan kommuunion vain yhdessä muodossa.¹²⁵ Myös silloin he vastaanottavat koko Kristuksen. Eukaristian pätevyys perustuu konsekraatioon eikä siihen tapaan, jolla ehtoollisaineita käytetään. Mutta vaikka kommuunio yhdessä muodossa on laillinen käytäntö, kehotti Vatikaanin II kirkolliskokous eri yhteyksissä jakamaan elementit molemmissa muodoissaan, jotta korostettaisiin, että ateriaan kuuluvat sekä ruoka että juoma.

237. Luterilaiset korostavat, että Kristuksen asetuksen ja sakramen-

123 Palvelkaa Herraa iloiten, s. 29-30; 102.

124 Brodd 1995, s. 167-.

125 DS 1198-1200; DS 1726-1734.

tin symboliikan vuoksi ehtoollisvieraille pitää jakaa sekä Herran ruumis että Herran veri. Katsotaan, että Kristuksen asetuksen perusteella sekä leipä että viini kuuluvat kaikille vastaanotettaviksi. Leivän lisäksi Kristus halusi tehdä seuraajansa osalliseksi myös kärsimyksen maljasta. Osallisuus maljaan velvoittaa ehtoollisvieraita myös kantamaan ja jakamaan kärsimystä. Opettaessaan näin luterilaiset eivät kuitenkaan kiellä, etteikö koko Kristusta vastaanotettaisi myös silloin, kun ehtoollinen jaetaan yhdessä muodossa, ja etteikö sellainen ehtoollinen olisi pätevä. Myös luterilaisen ehtoollisenvieton yhteydessä ehtoollinen voidaan joskus jakaa yksittäisille henkilöille pastoraalisista syistä yhdessä muodossa.¹²⁶

238. Voidaan todeta, että eri ilmaisu muodot, joita katolilaiset ja luterilaiset käyttävät ehtoollisesta nousevat samasta uskonvakaumuksesta, eikä niissä siten ole kyse kirkkoa erottavista asioista.¹²⁷ Molemmat kirkkoperinteet haluavat korostaa, että Kristuksen ruumis ja veri ovat todella, oikeasti ja olemuksellisesti (*vere, realiter et substantialiter*) läsnä leivässä ja viinissä, niiden kanssa ja näiden ulkoisten merkkien alla. Reformaatioaikana esitetty kritiikki ei siis enää ole sovellettavissa nykypäivään.¹²⁸

4.5.1.5 Ehtoollinen ja virka

239. Katolilaiset ja luterilaiset Ruotsissa ja Suomessa ovat yhtä mieltä siitä, että Jumala on asettanut pappisviran Sanan ja sakramenttien hoitamiseksi kirkossa. Yksimielisyyttä vallitsee myös siitä, että aino-

126 The Eucharist, nro 64. WA 6, 502-507. AS III, 6 (Altтарin sakramentti), 2-4.

127 The Eucharist, nrot 49-51.

128 Lehrverurteilung 1986, s. 122-123: ”Tämän Herran aitoa ja todellista läsnäoloa ehtoollisessa koskevan yhteisen uskonvakaumuksen valossa jäljellä olevia tunnustuskuntien perinteiden leimaamia korostuksia ehtoollisteologiassa ja -spiritualiteetissa ei enää tule pitää kirkkoja erottavina. Reaalipreesensin teologiaa koskevat oppituomiot eivät enää kosketa nykypäivän osapuolia ja ovat siten menettäneet kohteensa.”

astaan henkilö, joka on oikein vihityn piispan vihkimä ja valtuuttama voi toimittaa ehtoollisen kirkoissamme.¹²⁹ Kirkoilla on kuitenkin erilaisia käsityksiä ehtoollisen ja viran suhteesta.

240. Katolisen käsityksen mukaan vain sellaiset kirkot, joilla on vihkimyksen sakramentti, ovat säilyttäneet eukaristian sakramenttaallisen luonteen täyteydessään. Yhteinen eukaristian vietto ja vihkimyksen sakramentin kautta apostolinen suksessio ovat katolilaisilla sellaisia näkyviä ykseyden siteitä, jotka osoittavat suoraan, että kirkko on yksi.¹³⁰ Yhteinen ehtoollisenvietto on mahdollista silloin, kun kirkot ovat tunnustaneet vastavuoroisesti virkansa.¹³¹

241. Luterilaisen käsityksen mukaan virka on Jumalan asettama, mutta ordinaatiota ei ole tapana kutsua sakramentiksi. Pappisviran tehtävänä on julistaa Jumalan sanaa puhtaasti ja selkeästi ja hoitaa sakramenteja Kristuksen asetuksen mukaan. Ilman asianmukaista

129 Ruotsin kirkon kirkkojärjestyksen 20 luvun 3§ todetaan: ”Ehtoollisjumalanpalveluksen johtaa se, joka on pätevä hoitamaan papin tehtävää Ruotsin kirkossa” (Kyrkoordning, s. 84). Suomessa kirkkojärjestyksessä todetaan, että ”Ehtoollisen jakaa pappi” (KJ 2:12§ 1 mom), ja että ”Papin erityisenä tehtävänä on julkisen jumalanpalveluksen toimitusten hoitaminen ja pyhien sakramenttien jakaminen, muiden kirkollisten toimittusten hoitaminen sekä yksityinen sielunhoito ja rippi” (KJ 5:1§ 1mom). Tästä säännöstä poiketen toisen Luterilaisen maailmanliiton jäsenkirkon papit ja tiettyjen muiden Piispainkokouksen päätöksessä 10. syyskuuta 2002 (Kirkon säädöskokoelma nro 86) mainittujen kirkkojen papit voivat yksittäistapauksissa toimittaa jumalanpalveluksen kirkkoherran ohjauksessa. Ruotsin kirkolla on vastaavanlainen säädös kirkkojärjestyksen 20:6§. Poikkeus tehdään myös kuoleman vaarassa, jossa suomalainen kirkkojärjestys sallii maallikon antaa ehtoollisen (KJ 2:12§ 3 mom). Ei kuitenkaan ole tiedossa, että tätä olisi tapahtunut viime vuosikymmeninä. Ennen Porvoon sopimusta tuomiorovasti sai Suomessa toimittaa pappisvihkimyksen piispan ollessa estynyt, mutta sen allekirjoittamisen jälkeen kirkkojärjestystä muutettiin niin, että ainoastaan piispa voi vihkiä pappeja: ”Pappisvirkaan vihkimisen toimittaa piispa. Piispan viran ollessa avoimena tai piispan ollessa estyneenä tuomiokapituli voi kutsua toisen piispan toimittamaan pappisvihkimyksen” (KJ 5:1§ 2 mom).

130 KKK, nro 815.

131 The Eucharist, nrot 65-68.

kutsumista kukaan ei saa julkisesti hoitaa näitä tehtäviä.¹³² Porvoon sopimuksen mukaisesti apostolisuus toimii kokoavana käsitteenä. Ruotsin kirkko ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko voivat astua kirkolliseen yhteyteen sellaisten yhteisöjen kanssa, jotka seuraavat apostolista järjestystä ja joilla siten on apostolisen tradition mukaan järjestetty virka. Sellaisesta ekumeenisesta sopimuksesta seuraa molemminpuolinen ehtoollisyhteys.

4.5.1.6 Ehtoollinen ja tehtävämme maailmassa

242. Erona kolmeen synoptikkoon, jotka kuvaavat ehtoollisen asettamista, Johanneksen evankeliumi kuvaa sen sijaan jalkojen pesua, jossa Jeesus tekee itsensä yhteyden palvelijaksi.¹³³ Se, että vietämme eukaristiaa ja vastaanotamme ehtoollisen muistuttaa meitä vastuutamme kaikkia maailman ihmisiä kohtaan. Apostoli Paavali osoittaa tämän vuoksi kovia sanoja Korintin seurakunnalle, jossa köyhien tarpeita ei huomioitu, ja jossa jokainen piti huolta vain omista eduistaan huolehtimatta muista. (1. Kor. 11:20-21).

243. Sama apostoli muistuttaa Korintin seurakuntaa siitä, että ”Niin usein kuin te syötte tätä leipää ja juotte tästä maljasta, te siis julistatte Herran kuolemaa, siihen asti kun hän tulee” (1. Kor. 11:26). Ateria ja kaipuu saada todistaa, mitä yhteys Kristukseen ja häneen kirkkoonsa merkitsevät, osoittaa että ehtoolliseen sisältyy myös tehtävä julistaa ja evankelioida.¹³⁴

244. Ehtoollisen vietto alkaa kolehdin keruulla tai offertoriolla, jossa seurakunta kantaa esille lahjoina sellaista, mitä tarvitaan jumalanpalvelukseen, mutta myös sellaista, joka voi auttaa köyhiä ja tarvitsevia. Kun ehtoollista vietetään kaikkialla maailmassa, sille kutsutaan ihmisiä tekemättä eroa sosiaalisen statuksen tai taustan

132 CA V; XIV.

133 Ecclesia de Eucharistia, nro 20.

134 Vrt. Johannes Paavali II 2005, 24.

perusteella. Näin ehtoollinen varjelee luomakunnassa solidaarisuutta ja ne, jotka siihen osallistuvat, oppivat edistämään yhteyttä, oikeudenmukaisuutta ja rauhaa sosiaalisessa, kulttuurisessa ja poliittisessa elämässä.¹³⁵

4.5.2 Tiellä kohti yhteistä ehtoollista

4.5.2.1 Ehtoollinen – ykseyden sakramentti ja jakautumisen merkki

245. Ehtoollisen sakramentin kautta virtaa eläväksitekevä voima ylösnousseesta Kristuksesta kaikkiin hänen kirkkonsa jäseniin. Ehtoollinen on täten ilmaus kaikkien uskovien yhteydestä. Siksi se liittyy läheisesti ekumeenisen liikkeen päämäärään: palauttaa täysi näkyvä ykseys niiden kirkkojen välille, jotka vielä tänään ovat erossa toisistaan.

246. Tulla yhteen Jumalan temppelissä on olennainen ulottuvuus osa perimmäistä kutsumustamme (Matt. 5:23-24; Ilm. 7:15), joka ilmenee selvästi eukaristiassa, taivaallisen liturgian esimaussa. Ehtoollista kutsutaan täydellä oikeutuksella ykseyden sakramentiksi, sillä kaikilla siihen osallistuvilla on syventyvä yhteys kolmiyhteiseen Jumalaan ja toisiinsa. Mutta se tosiasia, että kirkkomme eivät ole vielä voineet avata ehtoollisyhteyttä toistensa kanssa vaan kokevat itsensä pakotetuiksi asettamaan rajoja tähän yhteyteen osallistumiselle tekee messusta samalla myös jakautumisen merkin. Se, että uskonsa tunnustavat Pyhän Kolminaisuuden nimeen kastetut kristityt eivät vielä voi jakaa keskenään samoja eukaristisia lahjoja on kompastuskivi, josta koko Kristuksen ruumis ja jokainen kastettu kristitty vähemmän tai enemmän tietoisesti joutuu kärsimään.

135 Vrt. Johannes Paavali II 2005, 27.

247. Kansainvälinen luterilais-katolinen asiakirja *Facing unity* kuvaa, kuinka kirkollinen yhteys voi tulla todellisuudeksi. Sen edellytyksenä on yhteyden kasvu kolmella alueella: saman apostolisen uskon tunnustamisessa (uskonyhteys), sakramentaalisen elämän alueella (sakramenttiyhteys) sekä rakenteissa, päätöksentekoprosessissa ja toiminnassa (palvelun yhteys).¹³⁶

248. Kirkollinen yhteys syvenee siis kun yksimielisyys perustavanlaatuisista uskontotuuksista kasvaa. Yhteisymmärrys vanhurskauttamisopissa on siksi iso askel tiellä kohti toistemme tunnustamista saman apostolisen uskon aidoiksi edustajiksi. Yhteinen julistus on poistanut suuren esteen ehtoollisvieraanvaraisuuden tieltä, koska pelastuskäsityksen perusteet on todettu yhteisiksi. Katolilaiset ja luterilaiset ovat myös yhtä mieltä siitä, että vanhurskauttamisoppi on ”on luovuttamaton kriteeri, joka aina suuntaa kirkon kaiken opetuksen ja toiminnan Kristukseen” (YJV 18). Kirkkojen tehtävä on siten valvoa, että sakramentaalisen elämän konkreettiset muodot ilmaisevat selkeästi vanhurskauttamissanomaa.

4.5.2.2 Miten kirkot viettävät ehtoollista?

249. Mitä tulee edellä mainittuun kasvuun sakramenttiyhteydessä, voidaan suomalaisessa ja ruotsalaisessa yhteydessä todeta, että kirkomme eivät ole yhtä mieltä ainoastaan vanhurskauttamisopista, vaan ovat myös saavuttaneet suuremman yhteyden sakramentaalissa elämässä. Ehtoolliskäsityksissämme vallitsee yksimielisyys siinä määrin kuin olemme analysoineet sitä tässä. Eroja yksityiskohdissa ei enää pidetä kirkkoja erottavina. Lisäksi kirkomme viettävät messua suurin piirtein samalla tavalla ja niissä vallitsee suurin piirtein samanlainen eukaristinen spiritualiteetti. Yksimielisyys kasteesta ja toistemme kasteen tunnustaminen ovat samoin tärkeitä askeleita samalla tiellä.

136 Facing unity, nro 49.

250. Ulkomaalaiset katolilaiset, jotka vierailevat Ruotsissa tai Suomessa, mutta eivät ymmärrä maan kieltä, luulevat välillä osallistuvansa katoliseen messuun, kun he tosiasiaassa seuraavat Ruotsin kirkon tai Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestyksen mukaan vietettyä messua. Myös monet kirkkorakennukset ovat keskiaikaisia katolisia kirkkoja, joiden alttarirakennelmat, pyhimysten kuvat ja kalkkimaalaukset on säilytetty. Pappien liturgiset vaatteet ovat suurin piirtein samoja luterilaisissa ja katolisissa kirkoissa. Liturginen kalenteri on suurin piirtein sama, joten juhlapäivät ovat samoja. Messukaava on suurin piirtein sama. Messun osanottajat käyttäytyvät suurin piirtein samalla tavalla. Sakramenttia kohtaan osoitettu kunnioitus on suurin piirtein samanlaista. Vastaavasti monet suomalaiset ja ruotsalaiset luterilaiset tuntevat samoista syistä olonsa ulkomailla kotoisemmaksi katolisessa messussa kuin omien uskonveljiensä luona.

251. Ruotsissa ja Suomessa toteutuu jo suurilta osin se, mitä kansainvälinen luterilais-katolinen komissio kehottaa raportissaan *The Eucharist*, nimittäin että ”niiden ehtoollista koskevien totuuksien, jotka on uskossa myönnetty oikeiksi, täytyy määrittää liturgian muotoa ja sisältöä”.¹³⁷ Molempien kirkkojen pastoraalisessa ohjauksessa painotetaan, ettei ehtoolliselle tule mennä arvottomasti, ja molemmissa messu alkaa synnintunnustuksella. Luterilaiset jättävät arvollisuuden arvioimisen ehtoollisvieraalle itselleen, kun taas katolinen kirkko on antanut siitä erityisiä sääntöjä.

252. Yksikään kirkko ei kuitenkaan salli täysin vapaata osallistumista ehtoolliselle. Kaste on kirkoillemme yhteinen perusta, mutta muuten ne valvovat ehtoolliselle osallistumista eri tavoin. Ruotsin kirkon vuoden 1999 kirkkojärjestyksen pykälä ehtoolliselle osallistumisesta kuuluu: ”Jokainen, joka on kastettu, saa ottaa vastaan ehtoollislahjat” (20:2§). Saman luvun teologisessa johdannossa tämä ilmaistaan näin: ”Ruotsin kirkolla on avoin ehtoollispyytä. Kaikkia, jotka on kastettu Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, kutsutaan

137 The Eucharist, nro 74.

aterialle.”¹³⁸

253. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa osallistuminen on tiukempaa kuin Ruotsin kirkossa, sillä ennen ehtoolliselle pääsyä edellytetään pidempää initiaatiota: ”Ehtoolliseen saa osallistua jokainen konfirmoitu kirkon jäsen.” Kastetut lapset saavat osallistua vanhempiansa tai kummiensa kanssa tai muun heidän kristillisestä kasvatuksestaan huolehtivan kirkon konfirmoidun jäsenen kanssa. Kastettu seurakunnan jäsen, joka osallistuu rippikouluun, saa osallistua ehtoolliseen rippikoulunsa opettajan kanssa. Ekumeeninen ehtoollisvieraanvaraisuus koskee muita luterilaisia sekä heidän lisäksi muuhun kirkkoon tai uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvaa, jos ”kirkolliskokous on hyväksynyt tuon kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan kanssa tehdyn sopimuksen.”¹³⁹

254. Katolinen kirkko on suhteellisen avoin ortodoksisia ja orientaalaisia kristittyjä kohtaan, mutta reformaatiossa syntyneiden kirkkojen jäsenet eivät yleensä saa osallistua katoliseen kommuunioon. Katolinen kirkko ei myöskään salli jäsentensä osallistua reformaatiossa syntyneiden kirkkojen ehtoolliselle. Ainoastaan poikkeustapauksissa näihin kirkkoihin kuuluvat yksittäiset kristityt voivat pastoraalisista syistä tietyin edellytyksin ottaa vastaan ehtoollisen katolisessa kirkossa, nimittäin silloin, kun he ovat hengellisessä hädässä.¹⁴⁰ Edellä mainittujen kirkkojen erilaiseen kohteluun on kirkko-opillisia syitä, joita tullaan käsittelemään kastekäsityksen ja kirkkokäsityksen valossa.

4.5.2.3 Kaste ehtoollisyhteyden perustana?

255. Kirkkoja yhdistää se, että ne tunnustavat molemmin puolin toistensa kasteen jo vallitsevan hengellisen ykseyden sakramen-

138 Kyrkoordning, s. 83

139 KJ 1:3§; 2:11§.

140 CIC, kaanon 844.

taaliseksi merkiksi, vaikka täysi ja näkyvä kirkollinen yhteys vielä puuttuukin. Faith and Order –komission 1982 Liman tekstissä *Kaste, ehtoollinen ja virka*, jossa puhutaan kasteesta joka johtaa kirkon yhteyteen, painotetaan, että yhteinen kasteemme Kristukseen on kutsu kirkoille voittaa niiden hajaannus ja tuoda keskinäinen yhteys näkyvällä tavalla julki.¹⁴¹ Voiko molemminpuolinen toistemme kasteen tunnustaminen siten muodostaa riittävän pohjan ehtoollisyhteydelle? Argumentti sellaisen näkemyksen puolesta on, että kastetulla on kasteen sakramentin kautta täysi osallisuus Kristuksesta, ”alkusakramentista”, ja hän kuuluu Kristuksen mystiseen ruumiiseen.¹⁴² Lisäksi juuri Kristuksen ruumis on se, joka vastaanotetaan leivän ja viinin muodon alla ja johon tunnustaudutaan. Viime kädessä osallistuminen kasteeseen ”kutsuu” kastetun osallistumaan ”elävästi” kirkon jumalanpalvelukseen.¹⁴³

256. Luterilaiset teologit viittaavat usein siihen, että luterilaiset on kastettu kasteella, jonka katolinen kirkko tunnustaa. Kaste on molempien tunnustuskuntien mukaan konstitutiivinen sakramentti, ja molemmat korostavat, että kirkon jäsenet tulevat kasteen ja ehtool-

141 Kaste, ehtoollinen ja virka, luku kasteesta, nro 6.

142 KKK nro 1271 korostaa kasteen inklusiivista luonnetta: ”Kaste muodostaa perustan kaikkien kristittyjen yhteydelle, myös niiden kanssa, jotka eivät vielä ole täydellisessä yhteydessä katolisen kirkon kanssa. Ne, jotka uskovat Kristukseen ja ovat saaneet pätevän kasteen, ovat näet tietyllä tavalla yhteydessä katoliseen kirkkoon, vaikkakaan tämä yhteys ei ole täydellistä ... Kuitenkin nämä kristityt, tultuaan vanhurskautetuiksi uskosta kasteessa, tulevat liitetyiksi Kristuksen ruumiiseen. Siksi heillä on täysi oikeus kantaa kristityn kunnianimeä, ja syystä katolisen kirkon lapset tunnustavat heidät veljiksi Herrassa.” ”Kaste muodostaa siis sakramentaalisen ykseyden siteen kaikkien niiden välille, jotka ovat sen kautta uudestisyntyneet”

143 KKK nro 1732, liittyen Vatikaanin II kirkolliskokouksen dogmaattiseen konstitutiioon kirkosta Lumen gentium, nrot 10-11: ”Tultuaan kasteessa kirkon jäseniksi uskovat ovat saaneet sakramentaalisen luonteen, jonka kautta heidät on kutsuttu harjoittamaan kristillistä jumalanpalvelusta”. Kasteen sinetti antaa kristityille kyvyn ja velvollisuuden palvella Jumalaa osallistumalla elävästi kirkon pyhään liturgiaan, ja harjoittaa kaikkien kastettujen pappeutta todistamalla pyhällä elämällä ja teoilla ilmenevällä rakkaudella.”

lisen kautta sakramentaaliseen yhteyteen Kristuksen ja toistensa kanssa. Miksei tämä yhteys voisi johtaa ehtoollisyhteyteen luterilaisten ja katolilaisten välillä?¹⁴⁴

257. Katoliset edustajat puolestaan vastaavat, että kasteen tunnustamisen pitäisi kyllä johtaa kirkollisten tunnustuskuntien rajat ylittävään kommuunioon, mutta rajoitus johtuu siitä, että ehtoollisyhteys ilmaisee kirkollista yhteyttä, sillä se on Karitsan hääateria Kirkon, morsiamen kanssa (Matt. 25:1-13; Mark. 2:19-; 2. Kor. 11:2; Ilm. 19:7-9). Niin kauan kun ei ole olemassa täyttä kirkollista yhteyttä, ei voi olla täyttä yhteyttä ehtoollispöydässä. Avoin kommuunio kyseenalaistaisi Kristuksen asettaman kirkon.¹⁴⁵

4.5.2.4 Ehtoollisyhteys ja kirkollinen yhteys – luterilainen näkemys

258. Luterilaisen vakaumuksen mukaan todellinen ykseys ja yhteys yksittäisten kirkkojen välillä vaatii, että evankeliumi puhtaasti julistetaan ja sakramentit toimitetaan oikein Jumalan sanan mukaan (CA VII). Tähän sisältyy yksimielisyys kolminaisuusopista, syntiopista, kristologiasta, vanhurskauttamisopista ja sakramenteista samoin kuin viran tunnustaminen. Siten alttarin ja saarnatuolin yhteys yksittäisten kirkkojen välillä perustuu yhteyteen uskossa ja sakramenteissa.

259. Raamatullisista ja historiallisista syistä luterilaiset ovat sitä mieltä, etteivät inhimillisten traditiot, kuten tietyt riitit tai sama organisaatorakenne ole välttämättömiä edellytyksiä kirkkojen väliselle ehtoollisyhteydelle. Sakramenttien ja uskon ykseys luo itsessään hengellisen yhteyden. Nämä vaativat tiettyjä organisatorisia rakenteita, joiden kuitenkin täytyy olla otettavissa keskustelunalaisiksi. Siten esimerkiksi Ruotsin kirkko ja Suomen evankelis-luterilainen

144 Ks. jäljempänä nrot 258-261.

145 Ks. jäljempänä nrot 262-268.

kirkko ovat, neuvoteltuaan uskonopista ja kirkon konstituutiosta tiettyjen anglikaanisten kirkkojen kanssa päätyneet yksimielisyyteen historiallisen piispanviran merkityksestä kirkon apostolisuudelle ja saavuttaneet läheisen kommuunion muiden edellä mainitun Porvoon kirkkoyhteisön kirkkojen kanssa.

260. Vaikka luterilaisten kirkkojen sisällä on merkittäviä ehtoollisyhteyttä ja ehtoollisvieraanvaraisuutta koskevia mielipide-eroja, ne ovat yhtä mieltä siitä, että ehtoolliskäytännön tulee määräytyä sen mukaan, mitä ihmisten palvelemiseksi tarkoitettu sovituksen virka kirkolta vaatii.¹⁴⁶

261. Luterilaisen käsityksen mukaan usko ja sakramentit ovat Jumalan lahja, ja ne heijastavat Jumalan olemusta antajana. Yksittäinen kristitty tulee Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen uskon ja kasteen kautta. Ristiinnaulittu ja ylösnoussut Herra jakaa kirkon välityksellä Herran aterian kastetuille uskoville, niin että he tulisivat hänen yhteyteensä ja pelastuisivat sen kautta. Heiltä odotetaan saman apostolisen uskon tunnustamista ja sen mukaista elämää. Osallisuus sakramentaalisesta leivästä ja viinistä yhdistää kristityt rakkauden yhteyteen, jossa kaikki ilo ja kärsimys tulee jakaa. Jeesus Kristus asetti ehtoollisen ”syntien anteeksiantamiseksi”. Herran ehtoollisen vietto, johon uskovat kastetut eivät saa ottaa osaa, kärsii sisäisestä ristiriidasta eikä sen tähden täytä lähtökohdassaan Herran sille antamaa tehtävää.¹⁴⁷

4.5.2.5 Ehtoollisyhteys ja kirkollinen yhteys – katolinen näkemys

262. Ehtoollinen eli eukaristia on katolisen kirkon käsityksen mukaan Kristuksen opetuslasten näkyvän yhteyden konkreettinen merkki, joten se on mahdollista jakaa yhdessä vain, kun tämä to-

146 Evankeliumi ja kirkko, nro 72.

147 Evankeliumi ja kirkko, nro 72.

dellinen yhteys on olemassa. Katolinen kirkko opettaa, että kaste, sen luonteen mukaisesti joka sillä on kristillisen initiaation ensimmäisenä sakramenttina, johtaa eteenpäin kirkon liturgisen elämän huippukohtaan: eukaristian välittämään pyhien yhteyteen Jumalan kanssa. Mutta kaste ei ole kristillisen elämän kokonaisuuden yhteydestä irrotettava sakramentti. Kaste on alku prosessille, jonka myötä kastettu kasvaa kypsytyksessä ja saa kirkossa uusia oikeuksia ja uusia tehtäviä. Kumpienkaan lasten, ei niiden, jotka kastetaan katolisessa kirkossa, eikä niiden, jotka kastetaan muissa uskonyhteisöissä, ei katsota saavuttaneen täyttä osallisuutta kirkon elämästä. Pikemminkin kaste nähdään käytännössä sakramenttina, jonka kautta uskovat varustautuvat omaksuakseen kristillisen tradition – on kyse sitten dogmeista, moraalista tai kirkollisesta toiminnasta.

263. Kuten aiemmin on todettu, kirkollinen yhteys syvenee uskonyhteyden, sakramenttiyhteyden ja palvelun yhteyden kasvaessa. Yhteisymmärrys vanhurskauttamisopista on siksi suuri askel tiellä luterilaisten kristittyjen tunnustamiseen autenttisesti tästä uskonyhteydestä osallisiksi. Yksimielisyys kasteesta ja toinen toistemme kasteen tunnustaminen, sekä tässä asiakirjassa kuvattu yhä suurempi samanmielisyys ehtoollisen sakramentista ovat samoin tärkeitä askeleita tällä tiellä.

264. Sen sijaan katolisen kirkon mukaan yhteydestä puuttuu kuitenkin vielä olennainen elementti, joka kuuluu yhteen edellä mainitussa dokumentissa *Facing Unity* esille tuodun kolmannen aspektin kanssa. Ehtoollisessa yhteys toteutuu sekä yhteytenä kirkon päähän, Jeesukseen Kristukseen, että yhteytenä Kristuksen ruumiin sisällä. Ehtoollinen on siten ilmaus kastettujen syvimmästä ja täydellisestä yhteenkuuluvuudesta. Tämä yhteenkuuluvuus tulee ilmeiseksi ennen kaikkea uskon ykseydessä ja näkyvässä yhteydessä hiippakunnan piispan ja Rooman paavin kanssa.

265. Ehtoollisen muotojen täytyy vastata kirkon luonnetta, jonka Jeesus sille antoi. Hän rakensi kirkkonsa Pietarin kalliolle ja apostolien yhteydelle (Matt. 16:18; Joh. 20:21-; Apt. 1:21-, 15:28; Ilm. 21:14). Ykseys uskon perustotuiksissa ja yhteys piispojen ja paavin

välillä, joka on Pietarin seuraaja Rooman piispanistuimella, ovat edellytyksiä täydelle sakramenttiyhteydelle. Nykyään paavia pidetään yhä useammassa suhteessa kristikunnan kokoavana äänenä, vaikka hänen lausuntoihinsa etenkin eettisissä kysymyksissä kohdistetaan myös kritiikkiä.

266. Myös erot kirkkojen instituutioissa voivat muodostaa esteen ehtoollisyhteydelle. Paikalliskirkkojen ja alueellisten kirkkojen välisten suhteiden luonne ei ole vain käytännön organisaatorakennetta koskeva kysymys, vaan myös siinä kristittyjen tulee olla uskollisia Kristuksen asetukselle, niin että apostolien ja piispojen yhteys heidän seuraajinaan toteutuu. Kirkko on elävä organismi, ja sen apostolisuuden ja katolisuuden tulee ilmetä jollakin tavoin kaikkien paikalliskirkkojen ulkoisena yhteytenä. Katolinen kirkko on sitä mieltä, ettei pelkkä uskonkysymyksiä koskevan historiallisen jakautumisen voittaminen suhteessa reformaation kirkkoihin vielä johda organisatoriseen ja hallinnolliseen ykseyteen niiden kanssa.

267. Kun katolinen kirkko puhuu ”puutteesta” muiden kirkkojen vihkimyksen sakramentissa, takana on ennen kaikkea ekklesiologinen puute, se että vihkimykset tapahtuvat vailla rakenteellista yhteyttä apostoli Pietarin seuraajaan.¹⁴⁸ Kirkkokäsityksissä ja virkakäsityksissä on eroja. Lisäksi vihkimysten historiallinen muoto toisissa kirkoissa on usein asetettu kyseenalaiseksi. Kuitenkin on myös huomautettu, että ordinaation keskeisissä elementeissä katolisten vihkimysrituaalien ja ensimmäisten luterilaisten reformaation ajan vihkimyskaavojen välillä vallitsee jatkuvuus. Tässä ortodoksiset kirkot ovat eri asemassa kuin reformaation kirkot, millä on ehtoollisyhteyttä koskevia seurauksia.

268. Vatikaanin II kirkolliskokous opettaa, että ”Kirkko, joka on perustettu ja järjestynyt tähän maailmaan yhteisöksi, on (subsistoi) katolisessa kirkossa”. Sen sijaan reformaation kirkkoja ei täydellises-

148 KKK, nro 1400, liittyen Vatikaanin II kirkolliskokouksen ekumeniadekreettiin *Unitatis redintegratio*, nro 22. Ks. jäljempänä nro 309.

ti tunnusteta kirkoiksi teologisessa merkityksessä.¹⁴⁹ Jälkimmäinen liittyy Pietarin seuraajan roolin oikeaan ymmärtämiseen kirkkojen yhteyden kannalta. Siinä määrin kuin kirkkojen itsehallinto ei mahdollista yhteistä johtajuutta näkyvänä ilmaisuna niiden sisäisestä yhteydestä, kyse on myös kirkkojen sisäisestä organisaatiosta. Katolisen kirkon näkökulmasta kristittyjen näkyvää ykseyttä, ekumeenisen liikkeen päämäärää, ei siksi voi erottaa universaalien kirkon konkreettisesta muodosta. Niin pian kuin konsensus on tässä suhteessa saavutettu, tulee kerran erossa olleiden kristittyjen yhteinen ehtoollinen vastaamaan sitä todellisuutta, jonka ilmaus se on: Kristuksen yhden kirkon täydellistä yhteyttä.

4.5.2.6 Askeleita tiellä kohti ehtoollisyhteyttä

269. Edellä sanotusta seuraa, että ajatus ehtoollispöydän vastavuoroisesta ”avaamisesta” luterilaisten ja katolisten kirkkoyhteisöjen välillä törmää merkittävään vaikeuteen: avaamisen seuraukset eivät ole samoja luterilaisen ja katolisen käsityksen kannalta. Kirkkojen välisen organisatorisen yhteyden puute ei luterilaisen käsityksen mukaan estä sellaisten kristittyjen yhteistä ehtoollista, joita yhdistää kaste ja sama perustava uskonymmärrys. Katolisen käsityksen mukaan sen sijaan on olemassa este, koska katolinen kirkko on tunnustuksensa mukaan näkyvä ykseys, joka vastaa Kristuksen alkuperäistä tahtoa. Tämän näkemyksen mukaan ehtoollispöydän avaaminen organisatorisesti erossa olevien kirkkoyhteisöjen välillä merkitsisi, että kirkkojen välistä jakautumista pidettäisiin peruuttamattomana. Siksi kirkkojen ensimmäinen tehtävä on keskustella eri kirkollisten traditioiden kirkollisen ykseyden näkyviä muotoja koskevista käsityksistä, jotta näin valmistauduttaisiin sellaisen avaamiseen varsinaisella ja virallisella tasolla. Sen lisäksi vaaditaan sen yhteistä ja syvempää analysoimista, mitkä näkyvät organisatoriset elementit

149 “Haec Ecclesia, in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, subsistit in Ecclesia catholica”. Lumen gentium, nro 8. Uskonopin kongregatio toisti toteamuksen vuoden 2000 lausunnossaan Dominus Iesus, nro 16-

todella ovat olennaisia, ennen kuin voimme tunnustaa toisemme sisarkirkoiksi.

270. Kristillinen traditio tuntee eron sen välillä, mitä harjoitetaan yleisesti, ja mitä voidaan harjoittaa erityistapauksissa. Monet luterilaiset ja katoliset uskovat kaipaavat niiden näkyvien siteiden palauttamista, jotka kerran yhdistivät heidän kirkkojaan muihin kirkkoihin. Heidän vakava hengellinen työskentelynsä aidon kristittyjen ykseyden saavuttamiseksi katoliselta perustalta tulee ottaa huomioon.

271. Jo ennen yhteisymmärryksen saavuttamista vanhurskauttamisopissa katolinen kirkko on sallinut ja jopa suosittanut luterilaisten osallistuvan ehtoolliseen katolisessa messussa tietyissä erityistapauksissa, ts. ekstraordinääristi.¹⁵⁰ On olemassa periaatteita, jotka tekevät piispalle mahdolliseksi sallia yksittäisten uskovien kristittyjen, jotka eivät ole katolisen kirkon jäseniä, tietyissä tapauksissa osallistua ripin, voitelun ja eukaristian sakramentteihin: sielun pelastuksen tulee olla korkein normi (*suprema lex salus animarum*), kun kyseessä olevat henkilöt ovat vakavassa hädässä (*in gravis necessitatis*).

272. Luterilaiset ja katolilaiset kirjoittavat 1972 Maltan raportissa: ”Jo nyt on suositeltava, että kirkkojen johtoelimet avaisivat uskoa ja sakramentteja koskevien yhteyden saavutusten pohjalta mahdollisuuden toteuttaa määrätyissä erityistilanteissa ehtoollisyhteys (esim. ekumeenisissa tapahtumissa, seka-avioliittojen ja sielunhoidon yhteydessä) luvaton ja toivotun ykseyden ennakoivana merkkinä. Epäselvyys kirkon virkaa koskevassa yhteisessä opissa on vielä vaikeuttamassa keskinäisiä interkommuniosopimuksia. Kuitenkaan eukaristisen yhteyden toteuttamista ei saa tehdä yksinomaisesti riippuvaiseksi kirkollisen viran täydestä tunnustamisesta.”¹⁵¹

150 Ekumenian ohjeisto, nro 129, joka sisältää viittaukset CIC, kaanon 844, ja CCEO, kaanon 671.

151 Evankeliumi ja kirkko, nro 73. Tekstin mainitsemat virkaa koskevat epäselvyydet aiheuttavat myös sen, että ns. interselebraatio pysyy mahdollittomana, vaikka interkommunio tietyissä tapauksissa on mahdollista.

273. Haluamme yhtyä tähän ehdotukseen ja suosittelemme, että katolinen kirkko laajentaisi käytäntöään, mitä tulee niihin erityistilanteisiin, joissa yksittäiset luterilaiset kristityt Ruotsissa ja suomessa voivat ottaa vastaan ehtoollinen katolisessa messussa. Sillä edellytyksellä, että kyseessä olevat henkilöt ovat rehellisesti kuvanneet vakaumuksensa katoliselle piispalle ja saaneet häneltä asianmukaisen suostumuksen uskomme, että laajentunut ehtoollisvieraanvaraisuuden soveltaminen tällaisiin henkilöihin voi tulla profeetalliseksi merkiksi, joka näyttää todelliseksi sen mahdollisuuden, että Kristuksen hajalleen joutuneet opetuslapset pääsevät täydelliseen yhteyteen toistensa kanssa.

4.6 Kirkon virka vanhurskauttamisen palveluksessa

4.6.1 Uskon lahja

274. Uskolla on keskeinen asema yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista, joka toteaa: ”Tunnustamme yhdessä, että syntinen vanhurskautetaan, kun hän uskoo Jumalan pelastustekoon Kristuksessa” (YJV 25, ks. myös Room. 10:9-10). Vielä selkeämmin usko korostuu yhteisen julistuksen liitteessä: ”Vanhurskauttaminen tapahtuu ... yksin uskosta” (YJV Liite 2c). Usko ei kumpua meistä itsestämme. Kristittyinä olemme perineet sen, kaksinkertaisessa merkityksessä. Ensiksi usko on ensisijaisesti Jumalan lahja. Raamattu muistuttaa tästä meitä: ”Kukaan ei myöskään voi sanoa: ’Jeesus on Herra’, muuten kuin Pyhän Hengen vaikutuksesta.” (1. Kor. 12:3; Ef. 2:8 ym.)

275. Toiseksi me kaikki kristityt olemme saaneet uskon lahjan kirkon kautta, kristityiltä lähimmäisiltä, jotka ovat välittäneet sen

eteenpäin meille. Lukemattomat eri aikoina eläneet miehet ja naiset ovat tehneet uskon eläväksi vaihtuvissa tilanteissa, viranhaltijat ovat julistaneet sitä, teologit ovat opiskelleet sitä ja syventyneet siihen, vanhemmat, kummit, kasteopettajat ja katekeetat ovat välittäneet sen lapsille, sielunhoitajat ovat opastaneet sitä kohti, jumalanpalvelustekstit ovat henkineet sitä, marttyyrit ovat antaneet henkensä uskon tähden. Jeesuksen lähetyssanoja opetuslapsilleen voidaan siksi soveltaa uskomme: ”Lahjaksi olette saaneet, lahjaksi antakaa” (Matt. 10:8).

276. Tätä uskoa julistavat erityisesti piispat ja papit, ja se vahvistuu sakramentaalisessa elämässä. Heidän virallaan on siksi suhde uskovien vanhurskauttamiseen. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista antaa meille uuden mahdollisuuden syventyä tähän viran aspektiin ja erityisesti piispuuteen.

4.6.2 Kirkon ja viran tehtävä

277. Jumalan vanhurskauttamistyö tapahtuu konkreettisesti kirkossa ennen kaikkea sananjulistuksen ja sakramenttien jakamisen kautta. Periaatteessa on koko kirkon ja siten kaikkien uskovien tehtävä julistaa sanaa Jumalan armosta, ottaa uudet uskovat yhteyteensä kasteen sakramentin kautta ja syventää heidän uskoaan muiden sakramenttien välityksellä. Uudessa testamentissa kirkkoa kutsutaan ”pyhäksi papistoksi”, joka on ”valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, Jumalan oma kansa” (1. Piet. 2:5,9). Kaikki, jotka on kastettu, ovat tulleet osalliseksi yleisestä pappudesta tässä pappiskansassa. He osallistuvat myös kirkon todistukseen toteuttaen sitä yhdessä erityisesti kutsutun ja ordinoidun papiston kanssa. Luterilaiset ja katolilaiset ovat yhtä mieltä siitä, että ”kaikilla jäsenillä on yhteinen lähetystehtävä (*missio*), mutta eri palvelutehtäviä (*ministerium*), niin että vallitsee harmonia johdon ja Jumalan kansan välillä.”¹⁵²

152 Kyrkan som sakrament, s. 45.

278. Sekä Vatikaanin II kirkolliskokous että Luterilaiset tunnustuskirjat kuvaavat kirkon viran palvelutehtäväksi, joka on olemassa ihmisten uskon syntymiseksi. Sana ja sakramentit ovat sen välineitä. Vatikaanin II kirkolliskokous sanoo siksi: ”Ne viranhaltijat, jotka ovat saaneet pyhän vallan, ovat veljiensä palveluksessa, jotta kaikki, jotka kuuluvat Jumalan kansaan pyrkisivät yhdessä samaan päämäärään ja saavuttaisivat pelastuksen.”¹⁵³ Se puhuu sekä piispojen ”palveluvirasta”¹⁵⁴ että papeista ”kutsuttuina palvelemaan Jumalan kansaa.”¹⁵⁵ Konsiili käyttää papeista toistuvasti myös uusitsemistillista nimitystä Kristuksen palvelija (minister Christi).¹⁵⁶ Tämä palvelu ilmenee erityisesti sakramenttien, ennen kaikkea kasteen, parannuksen ja eukaristian sakramentin, hoitamisena.¹⁵⁷

279. Augsburgin tunnustuksessa todetaan: ”Jotta saisimme tämän uskon, on asetettu evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka.”¹⁵⁸ Luterilaisen käsityksen mukaan pappisvihkimystä ei toisteta. Ketään ei vihitä kirkon virkaan vain tietyksi ajaksi, vaan pappisvirka on elinikäinen kutsumus ja velvoite. Pappisvihkimyksessä ordinoitava pyhitetään pysyvällä tavalla kirkon palvelukseen. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa piispa rukoulee: ”Siunatkoon sinua kolmiyhteinen Jumala, Isä ja Poika ja Pyhä Henki, ja pyhittäköön sinut palvelemaan Kristuksen kirkkoa aina ja kaikkialla.”¹⁵⁹ Myös Ruotsin kirkossa vallitsee sama käsitys. Pappisvirka on elinikäinen kutsumus. Piispainkokous on esittänyt sen tehtävän ja sisällön tiivistetysti kahdessa paimenkirjeessä.¹⁶⁰ Luterilaiseen virkakäsitykseen sisältyy sakramentaalinen piirre, vaikka lu-

153 Lumen gentium, nro 18.

154 Lumen gentium, nro 24.

155 Lumen gentium, nro 28.

156 Presbyterorum ordinis, nrot 3, 15.

157 Presbyterorum ordinis, nro 5.

158 CA V, I.

159 Kirkollisten toimitusten kirja 2, s. 28. (Papiksi vihkiminen, 18. Virkaan vihkiminen).

160 Biskopsmötet 1990 ja Biskopsmötet 1997.

terilaiset eivät puhu erityisestä lähtemättömästä merkistä (character indelebilis).¹⁶¹ Katolinen kirkko sen sijaan opettaa, että vihkiminen synnyttää lähtemättömän hengellisen merkin, jota ei voida antaa uudestaan eikä ajallisesti rajoittaa. Tämä merkki synnyttää kastetta ja konfirmaatiota syvemmän sisäisen kaltaisuuden Kristuksen, Papin, kanssa, ja kyvyn toimia Kristuksen, Pään, nimessä ja hänen edustajanaan.¹⁶²

280. Tietoisuus jokaisen ihmisen ihmisarvosta ja arvokkuudesta on käynyt yhä vahvemaksi molemmissa perinteissämme. Jo alkukirkon ajoista asti on käyty teologista keskustelua siitä, missä määrin Jumala on luonut miehen ja naisen kuvakseen samalla tavalla, tasa-arvoiseksi ja vapaaksi, ja missä määrin itse luomistyöhön sisältyy erilaisia tehtäviä ja ns. keskinäistä täydentävyyttä (komplementaarisuutta). Samalla kun ymmärrys siitä, kuinka ajatusta ”luomisessa annetuista” eroista on käytetty väärin oikeuttamaan rotujen ja kansojen välistä eriarvoisuutta on kasvanut, on tultu yhä varovaisemmiksi korostamaan erilaisuutta tavalla, joka voi antaa aiheita alistamiseen. Molemmat kirkkotraditiomme ovat pyytäneet anteeksi sitä kärsimystä, jota sellaiset näkemykset ovat aiheuttaneet naisille. Kuitenkin miehen ja naisen keskinäinen täydentävyys on itsessään rikkaus, jonka pitäisi toteutua myös kirkon elämässä.

281. Jeesus oli juutalainen, puusepän poika, galilealainen ja mies. Jumalan Messiaana hän on kuitenkin enemmän kuin mitkään nämä identiteetit. Siksi molemmat perinteemme ovat halunneet korostaa,

161 Luterilaiset eivät ole tottuneet kutsumaan ordinaatiota sakramentiksi. He näkevät pikemminkin itse kirkon viran armonvälineenä, jossa Jumala on läsnä. Tämän perusteella Augsburgin tunnustuksen puolustus kuitenkin pitää mahdollisena myös ordinaation kutsumista sakramentiksi. (AC XIII, 11-13). Historiallisesti erottelu perustuu siihen, että luterilaiset ovat halunneet rajata sakramentti-termin ainoastaan toimituksiin, jotka välittävät pelastavaa armoa (AC XIII, 1-6). Kohta osoittaa toisaalta, että luterilaiset näkevät kirkon viran, johon vihitään, kirkon sakramentaalisuuden yhteyteen kuuluvaksi, koska virkaa voidaan kutsua sakramentaaliseksi. Kun viranhaltija toimittaa virkaansa, hän toimii ”Kristuksen sijassa” (AC VII ja VIII, 47).

162 KKK, nrot 1563, 1575.

että Kristuksen seuraaminen ja kaltaisuus on jotakin, johon kaikki kastetut ovat kutsuttuja lähimmäistensä palvelemiseksi. Koska Jumala aina on kieleen perustuvien mielikuviemme tuolla puolen ja enemmän kuin ne, olemme vakuuttuneita, että ihmisinä heijastamme ja edustamme jumalallista parhaiten sellaisen moninaisuuden kautta, jossa eri sukupuolet ja etniset ryhmät vaikuttavat yhdessä.

282. Erityistä virkaa ei pidetä evankelis-luterilaisessa traditiossa miessukupuoleen rajattuna, yhtä vähän kuin kristillinen kirkko rajoittuu johonkin tiettyyn rotuun, vaan sitä pidetään yksinkertaisesti evankeliumin palvelutehtävänä. Luterilaisten parissa on siksi toivottu naiset tervetulleiksi pappisvirkaan ja piispanvirkaan, näkyvänä merkinä viran sisällä vallitsevasta moninaisuudesta ja keskinäisestä täydentävyydestä. Katolinen kirkko sen sijaan katsoo nykyisen itseymmärryksensä valossa, ettei sillä ole valtaa avata pappisvirkaa naisille. Kummassakaan traditioistamme ei kuvitella, että sen edustama mielipide voitaisiin itsessään perustella yksittäisillä raamatunkohdilla.

283. Alkukirkossa tietyt henkilöt kutsuttiin alusta asti tiettyihin tehtäviin Jumalan valtakunnan palveluksessa. Apostoli Paavalin mukaan Kristus ”antoi seurakunnalle sekä apostolit että profeetat ja evankeliumin julistajat, sekä paimenet että opettajat, varustaakseen kaikki seurakunnan jäsenet palvelutyöhön, Kristuksen ruumiin rakentamiseen” (Ef. 4:11-12). Varhaisessa kirkossa syntyi pian kolmisäikeinen johtamisvirka, jossa piispat toimivat johtajina ja presbyterit ja diakonit heidän avustajinaan.¹⁶³ Piispat oli kutsuttu ensisijaisesti johtamaan kirkkoa tietyllä alueella, papit taas johtamaan paikallisseurakuntaa ja diakonit työskentelemään sekä julistus- että diakoniatyössä.

284. Luterilaiset korostivat aiemmin piispan- ja pappisviran opillista ulottuvuutta ja katolilaiset papillista. Tämä korostusero on vähenemässä, ja molemmat osapuolet painottavat nykyisin tärkeimpänä

163 Biskopsämbetet, s. 28.

paimenvirkaa. Siksi kirkkomme haluavat nykyään korostaa yksimielisyyttä viran eri tehtävistä.

285. Piispanviran tulee palvella kirkon apostolista lähetystehtävää. Piispoilla on opettajan, paimenen ja papin tehtävä. He osoittavat tietä Jumalan sanalla, johtavat kirkkoa rukouksessa ja palvelussa ja hoitavat sakramenteja. Näiden puitteissa heillä on erityinen tehtävä kaitsea hiippakuntaansa sekä vihkiä uusia kirkon viranhaltijoita.¹⁶⁴ Kaitseijan arvovaltaansa heidän ei tule käyttää hallitsijoina, vaan palvelijoina.

286. Yhteisen apostolisen uskomme lisäksi myös historiallinen katolinen ja luterilainen perinteemme kutsuvat meitä pohtimaan piispanviran erityisasemaa. Sekä katolisten että luterilaisten piispojen tehtäviin kuuluu erityisesti kirkon apostolisen uskon varjeleminen ja siten kirkon opin tulkitseminen ja opettaminen. Omalle työllemme erityisen huomionarvoinen on Ruotsin ja Suomen luterilaisten kirkkojen piispaallinen järjestysmuoto, joka on ilmaisu tietystä jatkuvuudesta keskiaikaiseen katoliseen kirkkoon näissä maissa, vaikka myös niissä tapahtui välirikko paavin viran kanssa.

287. Katolilaiset opettavat, että piispat ovat jumalallisen asetuksen perusteella apostolien seuraajia heille annetun Pyhän Hengen vaikutuksesta. Sen kautta piispat ovat kirkon paimenia, joiden tehtävänä on opettaa kirkon oppia, toimittaa papillista palvelusta jumalanpalveluksissa ja vastata kirkon johtamisesta. Vatikaanin II kirkolliskokous opettaa: ”Piispojen tärkeimpien tehtävien joukossa nousee evankeliumin julistaminen ensi sijalle. Piispathan ovat uskon sanansaattajia, jotka johdattavat uusia opetuslapsia Kristuksen tykö, ja he ovat virallisia eli Kristuksen arvovalan saaneita opettajia, jotka saarnaavat heille uskotulle kansalle uskon- ja elämänohjeita, valistavat uskovia Pyhän Hengen valolla tuomalla Ilmoituksen aarreaitasta esille uutta ja vanhaa (vrt. Matt. 13:52), saavat uskon kantamaan hedelmää ja varjelevat valppaasti laumaansa uhkaavilta erehdyksiltä

164 Biskopsämbetet, s. 96.

(vrt. 2. Tim. 4:1-4).¹⁶⁵

288. Luterilaisessa Augsburgin tunnustuksessa sanotaan, että ”piispojien valta merkitsee evankeliumin mukaisesti”, tai ”jumalallisen oikeuden mukaan” (*iure divino*), ”valtaa ja Jumalan käskyä saarnata evankeliumia, antaa anteeksi ja pidättää synnit sekä toimittaa sakramentit”. Lisäksi piispoilla on Augsburgin tunnustuksen mukaan oikeus eli jurisdiktio ”hylätä evankeliumin kanssa ristiriidassa olevat opit sekä erottaa seurakunnan yhteydestä sellaiset, joiden jumalattomuus on yleisesti tunnettua, pelkällä sanalla ilman inhimillisiä pakkokeinoja”.¹⁶⁶ Voimme havaita, että Vatikaanin II kirkolliskokous puhuu piispanvirasta samankaltaisella tavalla kuin Augsburgin tunnustus.

289. Porvoon sopimuksessa sanotaan: ”Me uskomme, että pastoraalinen kaitsennan virka (episkope), jota hoidetaan henkilökohtaisesti, kollegiaalisesti ja yhteisöllisesti, on välttämätön kirkon ykseyden ja apostolisuuden todisteena ja vaalijana. Edelleen me säilytämme ja käytämme piispan virkaa merkinä halustamme Jumalan avulla varmistaa kirkon jatkuvuus apostolisessa elämässä ja todistuksessa. Tästä syystä kaikissa meidän kirkoissamme on henkilökohtaisesti hoidettu piispan virka.”¹⁶⁷

290. Porvoon sopimuksen mukaan ”Kirkon ja sen tehtävän kaitsenta on piispan erityinen velvollisuus”. Dokumentti toteaa: ”Piispat saarnaavat sanaa, toimittavat sakramentteja ja harjoittavat kirkkokuria. Siten he ovat kaitsennan, jatkuvuuden ja ykseyden viran edustajia kirkossa.”¹⁶⁸ Samoin Luterilaisen maailmanliiton neuvosto on äskettäin ilmaissut käsityksensä piispanvirkaan kuuluvasta vastuusta viittaamalla sen erityiseen auktoriteettiin.¹⁶⁹

165 Lumen gentium, nrot 25 ja 27.

166 CA XXVIII, 5 ja 21.

167 Porvoon yhteinen julkilausuma, nro 32k.

168 Porvoon yhteinen julkilausuma, nro 43.

169 Episcopal Ministry, nro 46.

4.6.3 Virka ja apostolisuus

291. Kirkon apostolisuudessa on kyse kirkon alkuperästä ja pysyvistä perustasta, joka on Kristuksen sovituskuolemassa ja ylösnousemuksessa, ja sen kutsumuksesta ottaa vastaan ja välittää Kristuksen apostolien ainutlaatuista todistusta (1. Kor. 15:1-; 1. Joh. 1:1-), heidän, jotka ensin välittivät evankeliumia, traditiota Jeesuksen pelastussanoista ja –teoista, sekä elää tuon todistuksen varassa.¹⁷⁰ Tämä apostolinen traditio jatkuu kirkon historiassa siten, että muutokset kirkon elämässä ja julistuksessa tapahtuvat jatkuvuudessa kirkon elämässä läsnä olevaan menneeseen ja tämän jatkuvuuden sisällä. Näin kirkko pysyy yhteydessä juuriinsa, jotka ovat Kristuksessa ja apostolien kollegiossa. Uudessa testamentissa ja patristisella ajalla korostettiin kirkon uskon ja elämän jatkuvuuden sisällöllistä puolta. Luterilainen perinne puhuu tässä yhteydessä sanan suksessiosta (*successio verbi*). Myös nykyinen katolinen teologia pitää sisällöllistä jatkuvuutta tärkeimpänä.¹⁷¹

292. Kirkon apostoliseen traditioon kuulu osana viran traditio, joka palvelee kirkon elämän jatkuvuutta Kristuksessa ja uskollisuutta apostolien välittämiä Jeesuksen sanoja ja tekoja kohtaan. Kirkon virka on siten osa kirkon apostolisuutta ja sen ilmaus. Viranhaltijat on kutsuttu uskon vartijoiksi. Tämä viran jatkuvuuden on tarkoitus palvella kirkon autenttista todistusta.¹⁷²

293. Piispanvihkimysten suksessio on merkki, joka viittaa Jeesukseen. Se ei ole itsessään tae apostolisen opin jatkuvuudesta kirkossa, mutta se on todistus kirkon tahdosta olla uskollinen alkuperälleen. Porvoon yhteinen julkilausuma kuvaa viran apostolisuuden yhteyttä koko kirkon apostolisuuteen: ”Koko kirkon apostolisuuden sisällä on viran apostolinen suksessio, joka palvelee ja ilmentää kirkon

170 Seuraavassa liitymme siihen, mitä sanotaan asiakirjoissa Biskopsämbetet ja Apostolicity of the Church.

171 Biskopsämbetet, s. 76. Apostolicity, nrot 144-164.

172 Biskopsämbetet, s. 76-.

jatkuvuutta Kristuksessa ja sen uskollisuutta Kristuksen sanoille ja teoille, jotka apostolit ovat meille välittäneet. Vihityllä viralla on erityinen vastuu todistaa tästä perinnöstä ja julistaa sitä uudestaan Kristuksen valtuuttamana jokaiselle sukupolvelle.”¹⁷³

294. Virallinen luterilais-katolinen dialogiryhmä Ruotsissa on samoin painottanut kokonaisuutta ja korostanut, että kirkon apostolisuus koostuu useista elementeistä: ”Me olemme yhtä mieltä siitä, että kirkon apostolisuus perustuu yhtäältä elävään ja läsnäolevaan Herraan (sakramentaalinen ulottuvuus), ja että se toisaalta konkretisoituu historiallisena jatkuvuutena apostolien kirkon pysyvään rakenteeseen (historiallinen ulottuvuus). Tähän apostoliseen traditioon kuuluu monia elementtejä. Niistä tärkeimmät ovat opin suksessio, jatkuvuus sakramentaalisessa elämässä ja apostolisen viran suksessio. Historiallinen ja sakramentaalinen ulottuvuus täydentävät toisiaan näissä elementeissä.”¹⁷⁴

295. Luterilaisen maailmanliiton ja paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston yhteinen dialogikomissio on vastikään saavuttanut suuremman yhteisymmärryksen kirkon apostolisuudesta. Komissio toteaa vuoden 2006 raportissaan, että yksimielisyys vanhurskauttamisopin perustotuuksista on todiste luterilaisten ja katolilaisten yhteisestä vakaumuksesta, joka koskee kirkon ja viran jatkuvuutta ja uskollisuutta apostoliselle lähetystehtävälle: ”Yhteisen julistuksen allekirjoittaminen merkitsee sen tunnustamista, että molemmissa kirkoissa vihitty virka on Pyhän Hengen voimasta täyttänyt tehtävänsä säilyttää uskollisuus apostoliselle evankeliumille julistuksessa esitetyissä keskeisissä uskonkysymyksissä.”¹⁷⁵

296. Piispan valitseminen ja vihkiminen historiallisessa suksessiossa on siten merkki kirkon apostolisuudesta: ”Piispan virkaan vih-

173 Porvoon yhteinen julkilausuma, nro 40. Samoin Apostolicity, nro 291.

174 Biskopsämbetet, s. 99.

175 Apostolicity, nro 288.

kiminen on merkki Jumalan uskollisuudesta kirkkooan kohtaan, erityisesti sen lähetystehtävän kaitsennassa.”¹⁷⁶ Jotta merkin sisältö tulisi täysin ymmärrettäväksi, on välttämätöntä, että piispanvaalin ja piispannimityksen lisäksi myös vihkimysjumalanpalvelus sisältää erityisiä viran jatkuvuutta ilmaisevia elementtejä. Katolinen ja luterilainen kirkko haluavat yhdessä kysyä, mitä konkreettisia merkkejä vaaditaan, jotta voitaisiin puhua viran legitiimistä apostolisuudesta.

297. Ruotsin ja Suomen luterilaiset kirkot ovat säilyttäneet historiallisen piispallisen järjestyksen. Piispat vihitään virkaan kätten päällepanemisella ja rukouksella. Jo arkkipiispa Laurentius Petrin vuonna 1571 laatiman Ruotsin ja Suomen ensimmäisen luterilaisen kirkkojärjestyksen mukaan piispanvirka tulee Jumalan Pyhältä Hengeltä, kaikkien hyvien lahjojen antajalta.¹⁷⁷ Molemmat luterilaiset kirkkomme katsovat, että vihkiminen tapahtuu apostolisessa suksessiossa. Sikäli kuin hajanaisen historiallisen aineiston perusteella voidaan tietää, olosuhteet Ruotsissa olivat reformaatioaikana sellaiset, että yksi Roomassa vihitty piispa välitti piispanviran eteenpäin vihkimällä muita piispoja. Yksi viimeisistä ”katolisista” piispoista vihki ensimmäisen ”evankelisen” piispan vuonna 1531. Ruotsin ja Suomen evankelis-luterilaiset kirkot katsovat siksi olevansa jäseniä katkeamattomassa apostolisessa vihkimisketjussa. Katolinen kirkko kysyy kuitenkin, millä tavalla 1500-luvun kirkollinen murros on vaikuttanut reformaation kirkkojen apostolisuuteen ja sen kautta niiden viran apostolisuuteen.

298. Kuten aiemmin totesimme, katolilaiset ja luterilaiset Ruotsissa ja Suomessa ovat yhtä mieltä siitä, että ehtoollisen toimittajan täytyy olla tehtävään ordinoitu ja oikein vihityn piispan valtuuttama. Kuitenkin virallisessa sopimuksessaan Ruotsin lähetyskirkon (Svenska Missionskyrka) kanssa Ruotsin kirkko pitäytyy toistaiseksi vaatimasta piispallista ordinaatiota, ja toivoo, että asia hoituu järjestykseen vähitellen sen kautta, että Ruotsin kirkon piispat osal-

176 Porvoon yhteinen julkilausuma, nro 50.

177 Brodd 1988, s. 124.

listuvat käten päällepanemisella lähetys- ja piirijohtajien tehtävään asettamiseen Ruotsin lähetyskirkossa. Nämä taas vuorostaan vihki-vät omissa kirkoissaan papit.¹⁷⁸

4.6.4 Piispojen auktoriteetti

299. Piispanviran auktoriteetti perustuu Jumalan sanan auktoriteettiin. Kun piispat julistavat evankeliumia, he toimivat Kristuksen nimessä ja hänen valtuuttaminaan. Piispoilla on erityinen vastuu kirkon apostolisesta lähetystehtävästä johtamalla hiippakuntiaan hengellisesti yhdessä Jumalan kansan kanssa. Piispojen johtamistehtävä palvelee kuitenkin koko kirkon lähetystehtävää ja sillä on siten radikaali missionäärinen ulottuvuus. Piispojen auktoriteetti kirkossa palvelee niitä, jotka vielä ovat kirkon ulkopuolella, ja sen tarkoituksena on syntien anteeksiantamuksen evankeliumin julistaminen.¹⁷⁹ Tässä tehtävässään piispat ovat Kristuksen ympärille koontuneiden ja hänen lähettämiensä apostolien seuraajia.

300. Ruotsissa katolilaiset ja luterilaiset ovat voineet jo todeta virallisissa neuvotteluissaan: ”Olemme yhdessä sitä mieltä, että piispojen keskeisin tehtävä on heidän paimentehtävänsä, Jumalan kansan johtaminen, ja että tätä paimentehtävää ei voida toteuttaa persoonattomien, kollektiivisten rakenteiden kautta, vaan se vaatii henkilökohtaista auktoriteettia ja vastuuta. Samalla piispanvirkaa voidaan kehittää vain koko kirkon yhteydessä. Piispasta tulee piispainkollegion jäsen, ja hän kantaa piispana yhteistä vastuuta koko kirkon yk-

178 Ruotsin kirkon ja Ruotsin lähetyskirkon ekumeeninen sopimus tästä, s. 4: ”Tunnustamme ... toistemme vihityt eli ordinoitut virat Jumalan lahjoiksi, joilla on Hengen sisäinen kutsu ja Kristuksen asetus. ... Siirryttäessä toisen kirkon vihitystä / ordinoitusta virasta otamme toistemme vastaan vastaanottavan kirkon määräysten mukaisesti ilman uudelleen vihkimistä. Tunnustamme, että kirkkojemme harjoittama henkilökohtainen ja kollegiaalinen kaitsenta palvelee kirkon ykseyttä. Merkkinä tästä kutsumme toistemme toistemme vihkimys-, ordinaatio- ja tehtäväänasettamistoimituksiin.”

179 Authority, nro 32.

seydestä. ... Sen lisäksi piispa ei voi harjoittaa kaitsentaa (*episkopé*) hiippakunnassaan, jos hän ei jaa vastuuta evankeliumista pappiensa, diakoniensa ja kaikkien kastettujen uskovien kanssa.¹⁸⁰

301. Piispalla on erityistehtävä kirkon katolisuuden ja ykseyden paikallisena edustajana. Piispojen auktoriteetti ilmenee pappisvihkimyksissä ja diakonian virkaan vihkimyksissä, joita he toimittavat, sekä heidän hiippakuntansa seurakuntiin tekemissään piispantarkastuksissa. Se eroaa siksi siitä auktoriteetista, joka heillä on pappeina, mutta ei ole siitä erillään: ”Kaitsennan virkaa hoidetaan henkilökohtaisesti, kollegiaalisesti ja yhteisöllisesti.”¹⁸¹ Siinä, missä luterilainen traditio korostaa viran periaatteellista ykseyttä on katolinen traditio kyllä aina puhunut yhdestä ainoasta vihkimyksen sakramentista, mutta myös korostanut, että ”Jumalan säätämiä kirkollisia virkoja hoitavat eri vihkimyksen perusteella ne, joita jo ammoisista ajoista on kutsuttu piispoiksi, papeiksi ja diakoneiksi.”¹⁸² Käsitys piispojen, pappien ja diakonien tehtävästä on kuitenkin aikojen saatossa läpikäynyt eri traditioissamme monia muutoksia.

4.6.5 Virkakäsitysten eroja

302. Vaikka käsityksissä piispanvirasta on paljon samaa, luterilaisilla ja katolisilla piispoilla on erilainen asema. Vatikaanin II kirkolliskokous vahvistaa vahvoin sanakääntein piispanviran jumalallisen perustan: ”Sen vuoksi pyhä kirkolliskokous opettaa, että piispat jumalallisen säädöksen mukaan ovat apostolien seuraajia Kirkon paimenina: Joka kuulee heitä, kuulee Kristusta...”¹⁸³ Piispat saavat vihkimyksessään vihkimyksen sakramentin täyteen, joka muodostuu kolminaisesta pyhittämis-, opettamis- ja johtamistehtävästä. Se vastaa Kristuksen kolminaista virkaa pappina, profeettana ja

180 Biskopsämbetet, s. 98.

181 Porvoon yhteinen julkilausuma, nro 44.

182 Lumen gentium, nro 28.

183 Lumen gentium, nro 20. Ks. myös Biskopsämbetet, s. 47.

kuninkaana.¹⁸⁴ Kristus muovasi apostolinsa määrätyksi joukoksi eli kollegioksi, jonka johtajana oli Pietari. Tämän kollegion jäsenet hän lähetti, ”jotta he osallisina hänen vallastaan tekisivät kaikki kansat hänen opetuslapsikseen”.¹⁸⁵ Piispanviran päämääränä on siis, että maailma todella tunnustaisi Kristuksen herruuden. Yhdessä paavin kanssa ja hänen myöntymyksellään piispoilla on korkein kirkollinen valta. Mutta he eivät ole hiippakunnissaan paavin sijaisia, vaan hoitavat virkaa oman valtuutuksensa perusteella.¹⁸⁶ Myös piispainsynodit ja kansalliset tai alueelliset piispainkokoukset ilmaisevat tätä kollegiaalisuutta. Kollegiaalisuuden idea toteutuu osin myös hiippakuntatasolla erilaisten neuvoa antavien elinten kautta.¹⁸⁷ Pappit ovat osallisia piispan papinvirasta ja –tehtävästä. He ovat piispan työtovereita ja tekevät omalla tavallaan piispan läsnäolevaksi seurakunnissaan. Pappien tulee kunnioittaa piispaansa ja olla hänelle kuuliaisia, ja piispan puolestaan suhtautua pappeihin kuin poikiinsa ja ystäviinsä.¹⁸⁸ Myös diakonit osallistuvat piispan tehtävään, mutta heitä ei vihitä pappeutta, vaan ”palvelemista varten”.¹⁸⁹

303. Ruotsin kirkossa kirkolliskokouksen oppineuvosto valmistelee kaikki oppia koskevat kysymykset, mutta päätökset tekee kirkolliskokous kirkon ylimpänä päättävänä elimenä. Oppineuvoston jäseniä ovat kaikki piispat, ja heidän lisäksi joukko luottamushenkilöitä, jotka ovat suhteessa piispoihin vähemmistössä. Kirkolliskokous voi toimia oppineuvoston vastaisesti, mutta se edellyttää kahden kolmasosan enemmistöä. Piispoilla on kirkolliskokouksessa läsnäolo-oikeus mutta ei äänioikeutta. Vuoden 2000 kirkkolain muutoksessa, jossa valtio ja kirkko virallisesti erotettiin, Ruotsin kirkko sai oman kirkkojärjestyksen ja aikaisempaa selvemmän piispallisen

184 Lumen gentium, nro 21. Ks. myös Biskopsämbetet, s. 47-.

185 Lumen gentium, nro 19.

186 Lumen gentium, nro 22. Ks. myös Biskopsämbetet, s. 47-.

187 CIC, kaanonit 495-502, 511-514. Ks. myös Biskopsämbetet, s. 48-.

188 Lumen gentium, nro 28. Ks. myös Biskopsämbetet, s. 48.

189 Lumen gentium, nro 29.

hallintorakenteen. Uusi kirkkojärjestys teki piispainkokouksesta instituution, johon piispoilla on velvollisuus osallistua, ja jolle määrättiin selkeitä tehtäviä. Kirkkojärjestyksessä säädetään myös, ettei pappiin tai diakoniin, ts. vihittyyn viranhaltijaan, voida kohdistaa kurinpitotoimenpidettä ilman piispan ja tuomiokapitulin sallimista. Käytännössä tämä muutos merkitsee sitä, että papit kuuluvat viranhoidossaan Sanan julistajina ja sakramenttien toimittajina piispan ja tuomiokapitulin alaisuuteen.

304. Suomessa kaikki evankelis-luterilaisen kirkon piispat ovat kirkolliskokouksen jäseniä joilla on täysi äänioikeus. Oppikysymyksiä käsittelee perustevaliokunta, ja kirkolliskokouksen täysistunnossa niistä päättäminen vaatii kolmen neljäsosan enemmistön. Kirkkolain mukaan piispainkokous ”käsittelee kirkon uskoa, julistusta ja työtä sekä hiippakuntien hallintoa ja hoitoa koskevia asioita”.¹⁹⁰ Kirkkojärjestyksessä sanotaan: ”Piispa, kukin hiippakunnassaan, on seurakuntien ja pappien ylin kaitsija. Piispan tehtävänä on ... vaalia kirkon ykseyttä ja edistää kirkon tehtävän toteutumista hiippakunnassa”.¹⁹¹

305. Luterilaisten kirkkojen ja katolisen kirkon välillä on eroja käsityksessä kirkon viran kokonaisuudesta, varsinkin piispan- ja pappisviran keskinäisestä suhteesta. Molemmat osapuolet opettavat, että Jumalan on asettanut kirkon viran palvelemaan evankeliumin julistamista ja sakramenttien hoitamista. Raamatussa ei ole yhtä yhtenäistä virkakäsitystä, koska episkopoksen (kaitsijan) virka ja presbyterin (vanhimman) virka vaikuttavat olleen joissakin varhaisissa seurakunnissa samoja, kun taas toisaalla niitä on ilmeisesti pidetty erillisinä.¹⁹² Kuitenkin jo 200-luvulla piispallinen johtamisrakenne toteutui kaikkialla. Teologinen kehitys johti myöhäiskeskiajalla katolisessa kirkossa vahvaan taipumukseen pitää papin tehtävää sakramentaalisen virkakolmikton (alidiakoni – diakoni – pappi) korkeim-

190 KL 21: 2 §

191 KJ 18: 1 §.

192 Apostolicity, nrot 41, 190, 214-215.

pana tasona, kun taas piispanvirkaa alettiin pitää jurisdiktion tason korkeampana ”arvona”, joka välittyi paavin jurisdiktiovallan kautta. Sakramenttien hoitamisessa painottui tällöin paikallisseurakunnan taso. Vatikaanin II kirkolliskokous sen sijaan palasi vanhakirkolliseen näkemykseen, jonka mukaan kirkon kolmisäikeiseen virkaan sisältyi piispuus (ja minkä myötä alidiakonaatti lakkautettiin), ja kaikkea sakramenttien hoitamista ja johtamista hiippakunnassa harjoitettiin piispan vihkimistehtävän perustalta. Painopiste on siten nykyisin jälleen hiippakuntatasolla.¹⁹³

306. Reformaation kirkot perivät virkakysymyksessä pääasiassa presbyteerisesti suuntautuneen keskikaisen tradition, mikä jätti jälkensä tunnustuskirjoihin. Augsburgin tunnustuksessa kuvataan oikeaa piispanviran hoitamista pääasiassa vastakohtana väärin hoidettuun piispanvirkaan, kun taas papin tehtäviä ei käsitellä erikseen, vaan niitä pidetään itsestäänselvinä. Perinteisessä luterilaisessa teologiassa paino on siis paikallisseurakuntatasolla. Papin virasta eli ”saarnavirasta” tuli pääasiallinen virka. Samalla juuri Pohjoismaissa, etenkin Ruotsissa (johon Suomi kuului vuoteen 1809 asti) piispanvirka jatkui kirkon korkeimpana johtotehtävänä, ei vähiten lukuisien 1500- ja 1600-luvun etevien piispojen vaikutuksesta.

307. Näitä kahta tarkastelutapaa vastaa kaksi kirkon katolisuutta eli universaalisuutta koskevaa perinteistä näkökulmaa. Luterilaiset ovat pääasiallisesti ymmärtäneet Kristuksen universaalin kirkon läsnäolon toteutuvan siinä, että evankeliumia julistetaan ja sakramentit jaetaan, mikä tavallisesti tapahtuu paikallisseurakunnassa. Apostolisuus saa sisällöllisen määrittelynsä sen kautta, että kirkon ykseys ilmenee evankeliumin julistuksessa ja sakramenttien hoidossa. Luterilaisen piispanviran luonne on ennen kaikkea varjella näitä. Tietoisuus kirkon universaalista ja katolisesta luonteesta on vahvistunut ekumeenisen liikkeen kautta myös luterilaisessa teologiassa. Katolilaiset taas ovat katsooneet, että kirkon universaalisuus ilmenee ensisijaisesti virassa ja erityisesti Pietarin seuraajan ympärille ko-

193 Biskopsämbetet, s. 68f.

koontuneessa piispojen kollegiaalisuudessa. Apostolisuus seuraa tästä yhteydestä. Seurakunnat ja hiippakunnat voivat olla apostolisia vain, jos ne viranhaltijoidensa välityksellä ovat yhteydessä katolisuutta varjelemaan universaalin kirkon piispainkollegioon.

308. Nämä kaksi linjausta eivät välttämättä sulje toisiaan pois. Mutta ne asettavat molemmat osapuolet perustavanlaatuisten kysymysten eteen. Luterilaisilta kirkoilta voidaan kysyä, millä tavalla niiden paikallisuuteen kiinnittynyt synodaalinen rakenne ottaa huomioon kirkon katolisuuden. Mikä on piispanviran rooli suhteessa paikallisseurakuntaan, kun kyse on hengellisestä johtamisesta, ja vastaavasti kirkolliskokoukseen, kun kyse on johtamisesta kansallisella tasolla? Miten piispat harjoittavat kaitsijaintointaan yhteydessä Kristuksen universaaliin kirkkoon? Kuinka piispat välttävät liian subjektiiviset mielipiteet, jotka ylittävät sen, mitä kaikki aina ja kaikkialla (*ubique, semper et ab omnibus*) ovat opettaneet kristillisestä uskosta? Mitä naisten asettaminen papin- ja piispanvirkaan merkitsee ekumenialle?

309. Katoliselta kirkolta voidaan kysyä: Eikö paikallisseurakuntaa ja sen pappia voitaisi jollain tavoin pitää kirkon ja viran ensisijaisina muotoina, kun kerran messu todellakin on ”koko kristillisen elämän lähde ja kohokohta”?¹⁹⁴ Mitä oikeastaan tarkoitetaan Vatikaanin II kirkolliskokouksen puheella viran puutteesta tai vajavuudesta (*defectus sacramenti ordinis*) luterilaisissa kirkoissa? Ekumeniadekreetin puhe puutteesta, kun kyse on pappisvihkimyksen sakramentista, on joskus tulkittu ”vihkimyssakramentin puuttumiseksi”, mutta joskus ”puutteeksi vihkimyksen sakramentissa”.¹⁹⁵ Mitä katoliselle kirkolle merkitsee, että piispat ja papit Suomen ja Ruotsin luterilaisissa kirkoissa ovat palvelleet kirkon apostolisuutta varjelemalla apostolista uskoa ja historiallista piispuutta?

194 Lumen gentium, nro 11. Ks. myös Biskopsämbetet, s. 68-71.

195 Unitatis redintegratio, nro 22. Yhä hyväksytympi linja katolisessa kirkossa on, että luterilaisilta puuttuvat viran tietyt puolet, ei virka kokonaisuudessaan. Puute yhdistetään eukaristian täyteyteen ja siten rakenteelliseen yhteyteen Pietarin viran kanssa. Ks. uusi amerikkalainen dokumentti Church as Koinonia, nrot 106-109.

310. Asia vaatii teologista syventymistä, missä apuna voivat olla kansainvälisen luterilais-katolisen dialogikomission raportti sekä Porvoon sopimus, joka laajensi käsitystä apostolisuuden ymmärtämisestä. Viimeksi mainittu yhtyy siihen, mitä lausutaan jo *Kaste, ehtoollinen ja virka* – asiakirjassa: ”Apostolinen traditio kirkossa tarkoittaa jatkuvuutta suhteessa apostolien kirkon pysyviin tunto-merkkeihin. Näitä tuntomerkkejä ovat apostolisen uskon todistus, evankeliumin julistus ja sen tuore tulkinta, kasteen ja ehtoollisen toimittaminen, kirkon viran ja sen tehtävien siirtäminen uusille henkilöille, keskinäinen yhteys rukouksessa, rakkaudessa, ilossa ja kärsimyksessä, sairaiden ja avun tarpeessa olevien palveleminen, ykseys paikalliskirkkojen kesken ja yhteinen osallisuus lahjoihin, joita Herra kullekin on antanut.”¹⁹⁶ Ja: ” Koko kirkon apostolisuuden sisällä on viran apostolinen suksessio, joka palvelee ja ilmentää kirkon jatkuvuutta Kristuksessa”.¹⁹⁷ Useampi kuin vain yksi jatkuvuuden tukikappale kannattelee siten koko kirkon apostolisen kutsumuksen uskollisuutta. Viran apostolisuus on riippuvainen koko kirkon apostolisuudesta.

311. Tätä taustaa vasten ja ajatellen kirkkojemme välillä jatkuvaa dialogia tiellä täyteen yhteyteen katsomme, että on tärkeää esittää seuraavia kysymyksiä:¹⁹⁸

- Mitkä ovat välttämättömiä apostolisen uskon ja sen jatkuvuuden näkyviä merkkejä, eli toisin sanoen, mitkä uskonkäsitykset kuuluvat legitiimin moneuden rajojen sisäpuolelle ja mitkä ovat kirkkoja erottavia?
- Mitkä ovat välttämättömiä apostolisuuden tuntomerkkejä kirkon sakramentaalisessa elämässä, eli toisin sanoen, mitä elementtejä vaaditaan, jotta kirkkomme voisivat täysin tunnustaa toistensa

196 Kaste, ehtoollinen ja virka. Luku virasta, nro 34. Porvoon yhteisen julkilausuma, nro 36.

197 Porvoon yhteinen julkilausuma, nro 40; ks, myös nrot 50-57.

198 Seuraava kolmijako uskonyhteyteen, sakramenttiyhteyteen ja palvelun yhteyteen on otettu kansainvälisen luterilais-katolisen dialogikomission raportista *Facing unity* vuodelta 1985.

sakramentaalisen elämän?

- Mitkä ovat kirkon viran välttämättömiä näkyviä merkkejä, eli toisin sanoen, mitkä ovat ne tekijät, joita vaaditaan viran olemukselta ja viranhaltijoiden väliseltä näkyvältä yhteydeltä, jotta virka voitaisiin vastavuoroisesti tunnustaa?

312. Yllämainittu kysymys voidaan konkretisoida historiallisessa kontekstissämme Suomessa ja Ruotsissa seuraavien osakysymysten avulla:

- Mitä merkkejä tai tekijöitä täytyy kuulua historialliseen piispalliseen suksessioon?
- Voidaanko ylipäänsä puhua puutteesta tai vajavuudesta, jos virka kuuluu koko kirkon apostolisuuden ja apostolisen uskon yhteyteen?
- Mitä merkitsee historiallisen piispallisen suksession säilyminen ilman yhteyttä roomalaiskatoliseen kirkkoon?
- Mitä merkitsee, jos historiallinen piispallinen suksessio on katkenut kirkossa tietyksi ajaksi ja kirkko on uudelleen palauttanut sen?
- Kansainvälinen luterilais-katolinen dialogikomissio ehdottaa differentioidun konsensuksen mallia, jossa hyväksytään ”erilaisten virkarakenteiden mahdollisuus, jotka toteuttavat viran perustavaa intentiota”.¹⁹⁹ Millaisia eroja virkarakenteessa voimme hyväksyä ilman että se uhkaa vihittyä virkaa koskevaa differentioitua yksimielisyyttä?

4.6.6 Pietarin virka – kokonaisuuden ja ykseyden palveluvirka

313. Tiellä syvempään yhteyteen katolilaisten ja luterilaisten välillä on myös luonnollista analysoida kysymystä universaalista kirkosta ja kirkon universaaliutta varjelevan viran mahdollisuudesta. Vieraillessaan Pohjoismaissa 1989 paavi Johannes Paavali II kuvaili it-

199 Apostolicity, nro 293.

seään kastetuksi kristityksi.²⁰⁰ Kiertokirjeessään *Ut unum sint* hän esitti vetoomuksen sellaisen teologisen tutkimuksen jatkamiseksi, joka valaisisi hänen rooliaan universaalien kirkon ykseyden palvelijana.²⁰¹ Voimme nyt tarkastella paavin vetoomusta uudesta dynaamisesta perspektiivistä, jonka yksimielisyys vanhurskauttamisesta ja oma historiallinen tilanteemme tarjoavat.

314. Reformaattorit eivät voineet pitää paavin primaattia jumalallisen järjestyksenä, joka perustuisi Kristuksen Pietarille antamaan tehtävään. Martti Luther kuvasi paavia itse Antikristukseksi, koska paavi oli hänen mukaansa asettanut itsensä sekä Raamatun että Kristuksen auktoriteetin yläpuolelle. Mutta Luther julisti myös vuonna 1531: ”Suutelisin paavin jalkoja, jos hän sallisi evankeliumin”. Luther oli valmis seuraamaan nöyrästi hengellistä esivaltaa, jos se vain olisi uskollinen vanhurskauttamisopille.²⁰² Kun täten ennakkoluolettomasti poraudutaan reformaattorien ja katolisen kirkon välisen konfliktin ytimeen, havaitaan, ettei pääkriitikki kohdistunut Pietarin viran olemassaoloon, vaan sen harjoittamisen tapaan.

315. Sekä luterilaisilla että katolilaisilla on syytä surra reformaatioaikana harjoitettua mustamaalausta. Tänäpäin yritämme käydä avointa ja nöyrää keskustelua paavin virasta kokonaisuuden ja ykseyden palveluvirkana. Tämä vastaa vuoden 1972 Maltan raportissa ilmaistua näkökulmaa, jonka mukaan Pietarin viran primaatti voidaan hyväksyä, ”mikäli se teologisen uudelleentulkinnan ja käytännöllisen uudelleenjärjestelyn avulla alistetaan evankeliumin primaatille.”²⁰³ Lähtökohta suosittelemallemme ”nöyryyden dialogille” on evan-

200 Ks. edempänä nro 179.

201 *Ut unum sint*, nro 89.

202 WA 40 I, 180, 27-181, 13: ”Non quod per hoc quaeramus dominari Papae, aut quod hoc agamus, ut extollamus nos supra summas Maiestates, cum palam sit nos docere omnem hominem debere humiliari, subiici, servire poetestati; Sed hoc quaerimus, ut stet gloria Dei et iustitia fidei illaesa conservetur, ut simus nos salvi et ipsi. Hoc impetrato, scilicet quod solum Deus ex mera gratia per Christum iustificet, non solum volumus Papam in manibus portare, imo etiam ei osculari pedes.”

203 Evankeliumi ja kirkko, nro 66.

liumin primaatti. Kaiken kirkon auktoriteetin tulee olla johdettavissa evankeliumista. Siksi evankeliumin primaatin täytyy konkretisoitua virassa, jonka tehtävänä on palvella koko kirkkoa ja jolla on auktoriteetti puolustaa juuri evankeliumin primaattia.

316. Ruotsin kirkon piispainkokous myöntää vastauksessaan paavin *Ut unum sint*:ssä esittämään kysymykseen, että Pietarin virka on mahdollisuus, mutta se on sidoksissa tiettyihin edellytyksiin. Piispat haluavat tilaa ”ekumeeniselle pluralismille sellaisella kaitsijan tehtävällä, joka mahdollistaa myös symbolisen Pietarin tehtävän – ekumeenisesti ymmärrettynä ja sekä Raamatun että yleiskirkollisen perinteen tulkintamahdollisuuksien mukaisena”²⁰⁴

317. Sille, että paavius voisi toimia luterilaisille hyväksyttävänä Pietarin virkana, mainitaan kolme edellytystä: 1) Kollegiaalisuutta on kehitettävä sekä katolisessa kirkossa että ekumeenisesti. 2) Keskusjohtoisuuden vähentämisen (subsidiariteetti) jatkamista tarvitaan, esimerkiksi alueellisten piispainkokousten ja yleiskristillisten ekumeenisten konferenssien kautta. 3) Tulee tavoitella suurempaa paikallista itsenäisyyttä ja keskinäistä tasa-arvoa, esimerkiksi autonomisten tai autokefalisten patriarkaattien kautta myös länsimaisissa kirkkoissa. Lisäksi piispainkokous korostaa lisääntyvän yhteisen spiritualiteetin painoarvoa, jonka tulisi leimata myös ekumeenisia suhteita.²⁰⁵

318. Luterilaisesta näkökulmasta tällainen uudistettu Pietarin virka voisi palvella kirkon ykseyttä. Keskusteluiden tärkeä tehtävä on tarkastella lähemmin kollegiaalisuuden, yhteyden (*communio*) ja palvelun kaltaisten käsitteiden suhdetta Pietarin virkaan.

319. Eksegeetit ja historioitsijat väittävät yleensä, että kysymys, asettiko Jeesus Pietarin ensimmäiseksi paaviksi on anakronismi, koska se heijastaa myöhempää paavinviran mallia. Eksegeetit ovat yleises-

204 Biskopsmötets svar, s. 10. Arkkipiispa KG Hammar jätti piispainkokouksen vastauksen paaville henkilökohtaisesti 6. toukokuuta 1999.

205 Biskopsmötets svar, s. 9-.

ti ottaen hyväksyneet, ettei Pietarilla voida katsoa olleen erityistä primaattia tai universaalia jurisdiktiota. Samalla on kuitenkin selvää, että Pietaria käsittelevät tekstit ja kuvat osoittavat hänellä olleen olennainen rooli alkukirkossa, ja että häneen on kohdistunut merkittävää mielenkiintoa. Hänet mainitaan aina ensimmäisenä kahdestatoista apostolista. Jeesuksen kuoleman jälkeen Pietari nousee apostolien kiistämättömäksi johtajaksi ja puhemieheksi.

320. Kaksi peruskysymystä on kuinka Pietarin johtorooli apostolien keskuudessa tulee ymmärtää, ja harjoittivatko hänen seuraajansa Rooman piispoina samaa johtajuutta. Katolisen uskon mukaan Jeesus antoi apostoli Pietarille ja hänen seuraajilleen Rooman piispoina ainutlaatuisen ja kaikkina aikoina pysyvän johtoaseman koko kirkossa. Tradition mukaan Pietari saapui Roomaan ja koki siellä marttyyrikuoleman. Kleemens Roomalaisen, Ignatios Antiokialaisen ja Ireneuksen todistukset antavat syytä ymmärtää, että Rooman kirkolla oli 100-luvun lopussa muita kirkkoja suurempi auktoriteetti ja Rooman piispalla etusija piispojen joukossa. Tämä perinteinen etusija muodostaa primaatin, mikä merkitsee sitä, että Rooman kirkko ”rakkaudessa johtavana”.²⁰⁶

321. Reformaattorit olivat sitä mieltä, ettei Uudesta testamentista löydy tukea käsitykselle, että Pietarin erityisaseman johdosta hänen seuraajillaan olisi kristikunnassa pysyvä virka.²⁰⁷ Luterilaiset eivät kiellä, että Pietarilla olisi ollut apostolien joukossa erityisasema. Mutta he kyseenalaistavat, voidaanko Rooman piispaa pitää teologisessa merkityksessä hänen seuraajanaan, ja että tällä sen vuoksi tulisi olla hengellinen ja juridinen valta-asema muihin piispoihiin.

322. Kysymys, onko primaatti välttämätön vai ei, liittyy reformaattorien esille nostamaan kysymykseen jumalallisesta oikeudesta (*ius divinum*) ja inhimillisestä oikeudesta (*ius humanum*). Katolinen kirkko opettaa, että paavinviran rakenteen ja funktion peruspiirteillä on jumalallinen

206 Ignatios Antiokialainen, Ignatioksen kirje roomalaisille, esipuhe.

207 *Communio sanctorum*, nro 178.

auktoiteetti.²⁰⁸ Siihen lukeutuu paavin jurisdiktioprimaatti: ”hänellä on virkansa voimasta korkein, täysi, välitön ja yleinen toimivalta Kirkossa”.²⁰⁹ Luterilaiset eivät voi hyväksyä tätä näkemystä paavinvaldasta, koska heidän mukaansa paavinvirka ei kuulu kirkon olemukseen (*esse*), vaan on ihmisten perustama. Tämä muodostaa ekumeenisen perusongelman, joka kirkkojen olisi dialogeissaan ratkaistava.

323. Luterilaiset ja katolilaiset voivat kuitenkin olla yhtä mieltä siitä, että keskittynyt Pietarin tehtävä on pitkän historiallisen kehityksen tulos. Siinä voidaan havaita sekä Pyhän Hengen työtä kristillisen yhteisön keskellä että instituutio, jossa yksittäiset paavit ovat epäonnistuneet uskottomuutensa ja virheidensä vuoksi.²¹⁰ Katolilaisten ja luterilaisten täytyy keskustella mm. seuraavista ongelmista: Onko primaatti olennainen ja välttämätön pelastukselle, vai vain kirkkokäsitykselle, vai ehkä ainoastaan kirkon ykseydelle – sikäli kuin nämä voidaan erottaa toisistaan? Jos luterilainen kirkko ei esimerkiksi tunnusta primaattia, seuraako siitä, että se ei katolisen käsityksen mukaan ole kirkko?

324. Myös paavin erehtymättömyys muodostaa yhden ongelman, joka liittyy kysymykseen jumalallisesta ja inhimillisestä laista. Modernin ihmisen, joka on tottunut ajattelemaan tieteellisesti, on vaikea suhtautua erehtymättömyyden kaltaiseen käsitteeseen ja hyväksyä, että joku on erehtymätön. Se, että kohtaamme elämässämme myös esimerkkejä kirkon ja sen viranhaltijoiden haavoittuvuudesta ei tee asiaa helpommaksi.

325. Äskettäin virallinen saksalainen luterilais-katolinen dialogiryhmä on osallistunut keskusteluun aiheesta raportissaan *Communio sanctorum*. Siinä painotetaan kirkkojen välistä yksimielisyyttä siitä, että kirkon olemukseen kuuluu ottaa vastaan, todistaa ja vä-

208 Ut unum sint, nrot 88, 94, 97.

209 CIC, kaanon 331.

210 Kiertokirjeessään *Ut unum sint*, nro 88 paavi Johannes Paavali II pyytää toisilta kristityiltä anteeksi virheitä, joita paavit ovat historian aikana heitä kohtaan tehneet.

littää Jumalan totuutta. Myös siitä vallitsee yksimielisyys, että on koko kirkon tehtävä todistaa tästä totuudesta, ja siksi kirkossa on monia ”todistusinstansseja”, jotka toimivat yhdessä: pyhä Raamattu, uskon eteenpäinvälittäminen (traditio), koko Jumalan kansan todistus (*sensus fidelium*), kirkon virka (*magisterium*) ja teologinen työskentely.²¹¹ Lisäksi voisimme mainita Jumalan jatkuvan luomistyön. Jokaisella näistä instansseista on roolinsa kokonaisuudessa, ja niiden välillä vallitsee Pyhän Hengen voimasta kokonaisuutta palveleva ”vuorovaikutus”. Lähtökohtana teologiselle keskustelulle on nykyään Pyhän Hengen johdatus kirkossa.

326. Mahdollisena eteenpäinvievänä perusajatuksena saksalainen dialogiryhmä on viitannut Jumalan sanan ”voimaan selittää itse itsensä”, motiiviin, jonka myös katolinen usko tuntee hieman toisessa muodossa. Jos voidaan osoittaa, ettei paavin opetusviran ja tämän itseselitysvoiman välillä ole ristiriitaa, avautuu uusia mahdollisuuksia luterilaisten ja katolilaisten yhteisymmärrykselle.²¹²

327. Kirkon virka on ilmoituksen palveluksessa. Viranhaltijat eivät voi lisätä mitään Uuden testamentin evankeliumiin Kristuksesta, johon sisältyvät jo kaikki Jumalan lupaukset. Kirkollinen auktoriteetti ei välitä mitään uutta ilmoitusta, vaan on itse pyhän Raamatun profeettallisen ja apostolisen auktoriteetin alainen.²¹³ Viran ensisijainen tehtävä on varjella uskollisuutta Jumalan ilmoitusta kohtaan ja valvoa jatkuvuuden säilymistä oppitraditiossa. Mutta erityisesti piispojen tehtävä on myös johtaa kirkkoa sen uskonvastauksessa Jumalan lupauksiin. Jumalan ”Kyllä” ja kirkon ”Aamen” kuuluvat yhteen kirkossa. ”Ovathan Jumalan lupaukset, niin monta kuin niitä on, saaneet hänessä vahvistuksen. Siksi mekin vastaamme hänen kauttaan: ’Aamen, Jumalan kunniaksi’” (2. Kor. 1:20).

211 Communio sanctorum, nro 45.

212 Communio sanctorum, nro 68.

213 Dei Verbum, nro 10: ”tämä opetusvirka ei ole Jumalan sanan yläpuolella, vaan se palvelee sitä opettaen ainoastaan, mitä sille on uskottu”.

328. Rooman piispa tulee myös tulevaisuudessa edustamaan roolia, joka hänellä on katoliselle kirkolle uskotun armolahjan mukaisesti. Täyden ykseyden palauttamisen kautta Pietarin virasta voisi kuitenkin tulla kaikkien kristittyjen omaisuutta. Reformaattorit olivat valmiita hyväksymään paaviuden sillä edellytyksellä, että hän suostuisi evankeliumin alaiseksi. Samat ehdot toistuvat katolis-luterilaisessa dialogissa, mikä on avannut mahdollisuuden Pietarin virasta koko kirkon näkyvänä merkinä, sillä edellytyksenä, että virka on alisteinen evankeliumin primaatille. Tämä tarkoittaisi kuitenkin paavinviran nykyisen rakenteen muuttamista tai sovittamista. Mahdollinen tehtävä luterilais-katoliselle dialogille voisi olla määritellä lähemmin, mitä evankeliumi tässä yhteydessä vaatii. Tiettyjä ponnistuksia tämän edestä on jo tehty Yhdysvalloissa katolis-luterilaisissa neuvotteluissa, jotka ovat koskeneet kirkkoa pelastuksen yhteisönä, ja kansainvälisessä dialogissa kirkon apostolisuudesta.²¹⁴ Näemme myös oman raporttimme puheenvuorona sen puolesta, että keskustelu Pietarin virasta kokonaisuuden ja ykseyden palveluvirkana jatkuu.

214 Church as Koinonia, nrot 114-120. Apostolicity, nrot 86-88, 281-293, 450-460.

Luku 5 Yhteenveto ja katsaus tulevaisuuteen: Tiellä kohti täyttä kirkollista yhteyttä

5.1 Johdanto

329. Suomalais-ruotsalaisen dialogimme taustalla on yhteinen julistus vanhurskauttamisopista. Sen allekirjoittaminen vuonna 1999 raivasi ekumeenisen dialogin tieltä perustavanlaatuisen kompassuskiven, sillä kysymys pelastuksesta oli monien reformaatioajan kiistojen polttopisteessä. Olemme ottaneet julistuksessa saavutetun yhteisymmärryksen omien keskustelujemme lähtökohdaksi ja pyrkineet rakentamaan sen perustalle.

330. Vanhurskauttaminen ei ole kirkon elämästä irrallinen opinkohta. Jo yhteisessä julistuksessa todetaan, että kun konsensus perustotuuksista on saavutettu, ”on vielä jäljellä painoarvoltaan erilaisia kysymyksiä, jotka kaipaavat lisää selvitystä: ne koskevat mm. Jumalan sanan ja kirkon opin välistä suhdetta samoin kuin oppia kirkosta, kirkollisesta auktoriteetista, kirkon ykseydestä, virasta ja sakramenteista kuten myös vanhurskauttamisen ja sosiaalietiikan suhteesta” (YJV 43). Olemme pitäneet pääasiallisena tehtävänäme keskittyä näihin alueisiin voidaksemme syvemmin vastata kysymykseen, kuinka katsomme, että vanhurskauttaminen toteutuu kirkon elämässä. Ajan puutteesta ja muista syistä johtuen meidän oli pakko jättää hermeneuttiset ja eettiset peruskysymykset sivuun dialogin myöhäisvaiheessa, mutta onnistuimme käsittelemään ja syventämään yhteistä ajatteluaamme muilla edellä mainituilla ongelmaluilla.

331. Pohjoismaittemme Ruotsin ja Suomen konkreettinen historiallinen tilanne muodosti työllemme hedelmällisen, vaikkakin joskus myös haastavan taustan. Reformaatio oli maissamme maltillinen, mikä näkyy mm. jumalanpalveluselämän jatkuvuudessa, sakramentaalisessa spiritualiteetissa ja historiallisessa piispanvirassa. Katolinen kirkko Ruotsissa ja Suomessa, Ruotsin kirkko ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko ovat sekä historialtaan että kirkolliselta elämältään lähempänä toisiaan kuin monet kuvittelevat. Historiallinen läheisyys antaa syytä uskoa, että myös teologiset käsitykset ovat lähempänä toisiaan. Tämän historiallisen läheisyyden vuoksi vuonna 1997 ehdotuksessa pohjoismaisesta luterilais-katolisesta dialogikomissiosta toivottiin, että pohjoismainen dialogi voisi tuottaa erityisiä tuloksia etenkin mitä tulee yhteisymmärrykseen kirkon ja piispanviran (*episkopé*) luonteesta, mikä olisi suurena apuna tiellä kohti kirkkojemme näkyvää ykseyttä ja yhteistä ehtoollista.

5.2 Yksimielisyys vanhurskauttamisesta ja sen asemasta kirkon elämässä

5.2.1 Herran Jeesuksen Kristuksen rukous dialogin motivaationa

332. Jeesus pyysi Isältään: ”Minä rukoilen, että he kaikki olisivat yhtä, niin kuin sinä, Isä, olet minussa ja minä sinussa. Niin tulee heidänkin olla yhtä meidän kanssamme, jotta maailma uskoisi sinun lähettäneen minut. Sen kirkkauden, jonka sinä olet antanut minulle, olen minä antanut heille, jotta he olisivat yhtä, niin kuin me olemme yhtä. Kun minä olen heissä ja sinä olet minussa, he ovat täydellisesti yhtä” (Joh. 17:21-). Meidän täytyy tunnustaa, että kirkkoina emme aina ole olleet kuuliaisina tälle rukoukselle. Idän ja lännen kirkkojen eroa 1000-luvulla on seurannut pirstoutuminen lännen kirkossa

1500-luvulla.

333. Olemme pyrkineet ottamaan vakavasti kirkkojemme historiallisten erimielisyyksien takana olevat teologiset ongelmat. Teologinen tutkimus on kuitenkin osoittanut, että kirkot ovat historiallisissa erimielisyyksissään usein tulkinneet toisiaan osittain väärin. Dialogissamme olemme hyödyntäneet historiallisen, systemaattisen ja ekumeenisen teologian tuloksia, jotka ovat tarjonneet edellytyksiä lähentymiselle. Olemme seuranneet 1900-luvulla syntynyttä voimakasta kutsua kirkkojen ykseyteen, jonka seurauksia ovat olleet mm. Luterilaisen maailmanliiton ja Kirkkojen maailmanneuvoston perustaminen ja joka vaikutti Vatikaanin II kirkolliskokoukseen, erityisesti sen ekumeniadekreettiin. Alueellinen dialogimme on yksi monista ekumeenisen liikkeen dialogeista ja se on käyttänyt hyödykseen muita dialogeja (ks. luku 1). Kaikkien dialogien tavoitteena on pyrkiä palauttamaan kirkkojen ykseys Herramme Jeesuksen Kristuksen sille asettamalle perustalle.

334. Jeesuksen Kristuksen käskynä oli kirkkojen ykseys, joka perustuu kirkon viran hoitamaan evankeliumin julistamiseen sekä kasteen ja ehtoollisen sakramenttiin. Raporttimme teologisessa pääluvussa 4 tehdään selkoa dialogimme tuloksista. Alaluvussa 4.1 me Suomen ja Ruotsin katolilaiset ja luterilaiset esitämme yhteisen käsityksemme vanhurskauttamisen kolminaisuusopillisesta perustasta Jumalan itsensä antavassa työssä pelastushistoriassa. Tunnustamme yhdessä, että pääsemme Jumalan yhteyteen armosta, joka annetaan Kristuksen persoonassa, hänessä, joka on meidän vanhurskautemme. Kysymyksiä Kristuksessa annetun vanhurskauttamisen ja armon luonteesta käsitellään alaluvussa 4.2. Vanhurskauttaminen toteutuu kirkossa Sanan ja sakramenttien välityksellä. Olemme saavuttaneet perustavan yksimielisyyden kirkon sakramentaalisuudesta kaiken sakramentaalisen elämän puitteena, mitä kuvataan luvussa 4.3. Käsitystämme kasteen ja ehtoollisen sakramentista ja niiden perustavaa luonnetta kristillisessä elämässä käsitellään tarkemmin alaluvuissa 4.4 ja 4.5. Olemme yrittäneet osoittaa joitakin mahdollisia askeleita tiellä kohti tulevaa yhteistä ehtoollista. Lopuksi olemme alaluvussa 4.6 päätyneet syvempään yksimielisyyteen virasta,

erityisesti piispanvirasta ja Rooman piispan erityisvirasta. Tässä viidennessä päätösluvussa tiivistämme työmme tulokset ja esitämme ehdotuksia tulevaisuudessa harkittaviksi asioiksi.

5.2.2 Vanhurskauttamisen paikka kirkon elämässä

335. Olemme yksimielisiä siitä, että kristillisen yhteisön keskus on jumalanpalvelus (alaluku 4.1.1). Siinä uskovien seurakunta kääntyy kolmiyhteisen Jumalan puoleen viettämään Isän, Pojan ja Pyhän Hengen antamaa vanhurskauttamisen, anteeksiantamuksen ja armon lahjaa. Siinä seurakunta kantaa vastauksena Jumalan eteen kiitoksessa ja ylistyksessä. Olemme samaa mieltä myös siitä, että Raamatussa Jumalan ja ihmiskunnan välinen suhde esitetään ensisijaisesti Luojan ja luodun suhteena, joka on vahingoittunut ihmisen synnin vaikutuksesta, mutta joka on palautunut toisiaan seuraavien liittojen kautta, jotka Jumala on tehnyt ihmiskunnan kanssa. Kun Jumalan armo avaa Jumalan kansan jäsenten sydämet, he pääsevät yhteyteen Jumalan kanssa. Sen seurauksena heillä on myös kutsumus elää Jumalan tahdon mukaisesti ja levittää armon lahjaa muille ihmisille (alaluku 4.1.2).

336. Olemme todenneet, että katolilaiset ja luterilaiset ovat yhtä mieltä vanhurskauttamisen perustotuksista. Jeesus Kristus yksin tekee aloitteen ja antaa itsensä ihmiselle, joka on täysin riippuvainen hänen armostaan. Ihmiset puolestaan ovat täysin ansiottomia ja tulevat uskoviksi ottamalla vastaan Jeesuksen Kristuksen armon. Pelastavan armon sisältö on se, että Jumala antaa itsensä (alaluku 4.2.1). Luterilaiset ymmärtävät uskon tässä kristologisessa merkityksessä, eivät ihmisen subjektiiviseksi toiminnaksi, vaan Jumalan lahjaksi, joka on Kristus itse. Tällainen usko yhdistää uskovan Kristukseen. Elämän uudistus sisältyy itse uskoon. Uskossa läsnäoleva Kristus on vanhurskauttamisen, sekä syntien anteeksiantamisen että elämän uudistumisen, perusta. Kun usko käsitetään tässä kristologisessa merkityksessä kasteen uskoksi, voivat myös katolilaiset ymmärtää ja tunnustaa ilmaisun ”yksin uskosta” (*sola fide*).

337. Yhdessä näemme, että Jeesuksen Kristuksen armo konkretisoi-
tuu kirkossa, joka kasteessa välittää jumalallisen elämän kastetulle.
Voimme yhdessä myöntää, että kasteessa annettava usko on ”kai-
ken vanhurskautumisen juuri”, lahja, joka kutsuu meitä kastettuina
kristittyinä taistelemaan synnin vaikutuksia vastaan ja päivittäin
uudistamaan henkilökohtaista elämäämme Jumalan tahdon mukai-
seksi (alaluvut 4.2.2-4.2.3). Armo – suhteessa Jumalaan – ja lahja –
suhteessa ihmiseen – ovat vanhurskauttamisen kaksi erottamatonta
ulottuvuutta, jotka luovat yhteydestä Jumalan kanssa todellisuuden,
joka kasvaa ihmisessä (alaluku 4.2.4). Mitä tulee ihmisen tahtoon,
toteamme yhdessä yhteisen julistuksen kanssa, että vapauden puut-
tuminen koskee pelastusprosessin alkua. Olemme sitä mieltä, että
oikein tulkittuna voidaan sanoa, että ihminen tekee yhteistyötä Ju-
malan armon kanssa. Sekä luterilainen että katolinen teologia näke-
vät tämän yhteistyön Jumalan armon seuraukseksi ja sille alistaisek-
si (alaluku 4.2.5).

338. Kysymyksessä kirkon sakramentaalisuudesta olemme voineet
rakentaa Ruotsin katolis-luterilaisen dialogin varaan, jossa teemaa
on aiemmin käsitelty. Kirkko on se yhteisö, jossa ristiinnaulittu ja
ylösnoussut Herra on läsnä, ja jonka kautta hän tekee työtään (alalu-
ku 4.3.1). Kirkko ei ole ainoastaan paikka, jossa Jumala kohdataan,
vaan kirkko itsessään välittää yhteyden Jumalan kanssa. Se merkit-
see, että kirkolla on sakramentaalinen luonne. Jeesus Kristus ja hän-
nen kirkkonsa, pää ja ruumis, ovat sisäisesti yhtä. Jumalan voidaan
siten sanoa inkarnoituvan kirkossa.

339. Kirkon pää, Jeesus Kristus, varustaa kirkkonsa jäsenet hengel-
lisillä lahjoilla. Uskovien keskinäinen yhteys on myös hengellinen
lahja, jota ei voida erottaa yhteydestä Jumalan kanssa. Yhteys Ju-
malan kanssa välittyy kuuluvan sanan ja näkyvien sakramenttien
välityksellä, mutta se on sisäiseltä olemukseltaan ihmissilmiltä kät-
ketty. Tunnustamme yhdessä, että synnin ja kuoleman mahdit ei-
vät koskaan tule voittamaan kirkkoa, joka pysyy vakaassa uskossa
Kristuksen lupauksiin. Mutta kirkon jäsenet eivät ole vailla syntiä.
Koko kirkko tarvitsee jatkuvaa hengellistä uudistumista ja paran-
nusta matkallaan tässä maailmassa (alaluku 4.3.2).

340. Liturgiset toimitukset, joita kutsumme sakramentiksi, ilmen-
tävät Jumalan astumista inhimillisten rajojemme sisäpuolelle. Tar-
vitsemme konkreettisia symbolisia toimituksia vanhurskauttami-
semme ja pyhityksemme välineiksi. Kirkon sakramentaalisuuden
taustaa vasten olemme samaa mieltä siitä, että Jumalan Sana on
sakramentaalista sanaa, jonka kautta Jeesus Kristus vaikuttaa inhi-
millisten sanojen ja eri muotojen välityksellä. Kirjoitetulla ja saar-
natulla sanalla, ts. Raamatulla ja evankeliumin julistuksella on sama
sakramentaalinen luonne (alaluku 4.3.3).

341. Sakramentit ovat vaikuttavia merkkejä, jotka eivät vain kuvaa
jumalallista todellisuutta, vaan myös tekevät vastaanottajan osalli-
seksi siitä. Niiden kautta ihminen pääsee Pyhän Kolminaisuuden
yhteyteen. Se, että näiden toimitusten lukumäärä on kirkoissamme
eri, on pääasiassa määrittelykysymys, eikä estä meitä näkemästä ni-
den paikkaa kirkon ja uskovan elämässä. Kaste on sakramentaalisen
elämän alku. Siinä yksilö otetaan kirkon yhteyteen, ja muut sakra-
mentit rakentuvat tämän varaan (alaluku 4.3.3).

342. Erityisesti liturgisten uudistusten ansioista voimme havaita
sekä luterilaisissa kirkoissamme että katolisessa kirkossa sakramen-
taalisen spiritualiteetin kasvun. Sen kautta myös kirkkojemme väli-
nen yhteys kasvaa, ja koemme olomme yhä kotoisammiksi toistem-
me jumalanpalveluksissa (alaluku 4.3.5). Tunnustuksen liturginen
ja opillinen ulottuvuus kuuluvat yhteen. Molempien lähteenä on
yhteinen usko Kritukseen, elävään Sanaan. Tämän vahvistaa se to-
siasia, että kirkkomme yhä enemmän kulkevat kohti yhteistä uskon
tunnustamista, sekä muodollisissa oppidokumenteissa että erilaisissa
liturgisissa tunnustuksissa (alaluku 4.3.6).

343. Katolilaiset ja luterilaiset ovat yhtä mieltä siitä, että kaikki kris-
tityt on kutsuttu tekemään vanhurskauttaminen ja usko maailmassa
eläväksi todellisuudeksi ja todistamaan pelastuksesta Kristuksessa,
ja että samalla on kristittyjä, joilla on erityisesti annettu tehtävä ja
valtuutus johtaa Jumalan kansaa evankeliumin levittämisessä, ju-
malanpalveluksen vietossa ja diakonisessa palveluksessa (alaluku
4.3.7).

344. Sekä luterilaiset että katolilaiset pitävät yksilön vanhurskauttamisen alkuna kasteen sakramenttia, jonka kautta ihmisestä tulee Jumalan lapsi Kristuksessa ja kirkon jäsen. Kirkkojemme kasteliturgioilla on sama historiallinen tausta ja ne sisältävät samat keskeiset elementit. Tunnustamme toistemme kasteen (alaluku 4.4.1). Kirkkomme jakavat yhteisen uskon kasteeseen vaikuttavana armonvälineenä ja liittävät kasteen ja uskon toisiinsa näkyvän sakramentin sisäisinä ulottuvuuksina, vaikka ne saattavat painottaa eri tavoin uskon henkilökohtaista luonnetta (alaluku 4.4.2). Kaste on kertakaikkinen tapahtuma ja alku elämänmittaiselle taistelulle syntiä vastaan pyhittymisen puolesta.

345. Yhdessä voimme puhua vanhurskautetun ihmisen hengellisestä vapaudesta Kristuksessa Pyhän Hengen lahjana. Sen kautta olemme Jumalan työtovereita kirkossa ja maailmassa (alaluvut 4.4.3.1-2). Mitä tulee ihmisen taipumukseen syntiin pahan himon eli konkupisenssin vuoksi, totesimme elävämme kahdessa traditiossa. Toinen niistä pitää tätä taipumusta itsessään syntinä, toinen taas perisyntin seurauksena, joka ei itsessään ole synti. Luterilaiset pitävät kristillistä elämää sisäisenä taisteluna samassa persoonassa lihan ja hengen eli vanhan ihmisen ja uuden Kristuksessa toteutuvan elämän välillä. Katolilaiset vuorostaan katsovat, että synti vaatii vapaata suostumusta. Luterilaiset katsovat, että kristityn elämässä on jäljellä syntiä, mutta se on Jumalan armon hallitsemaa. Olemme yhtä mieltä siitä, että taistelu himoa ja syntiä vastaan voi lisätä nöyryyttämme ja tehdä meitä vastaanottavemmiksi Kristuksen armolle elämässämme (alaluku 4.4.3.3). Molemmat osapuolet ovat vakuuttuneita siitä, että kristitty tarvitsee kirkon apua taistelussa syntiä vastaan ja kasvaakseen armossa. Tässä yhteydessä olemme keskustelleet ripistä, jota katolilaiset nimittävät sakramentiksi ja luterilaiset armonvälineeksi (alaluku 4.4.3.4). Lopuksi olemme yhtä mieltä siitä, että yksimielisyytemme kasteesta ja sen merkityksestä muodostaa yhden tärkeimmistä syistä ponnisteluillemme Jeesuksen Kristuksen kirkon näkyvän ykseyden palauttamiseksi (alaluku 4.4.4).

5.3 Tiellä kohti yhteistä osallisuutta eukaristisen mysteerin täyteyteen

346. Olemme syvästi vakuuttuneita siitä, että yksimielisyytemme vanhurskauttamisesta, kasteesta ja ehtoollisesta eli eukaristiasta kuuluvat kirkon näkyvän ykseyden perustavanlaatuisiin tekijöihin. Yksimielinen toistemme kasteen tunnustaminen ja yksimielisyytemme vanhurskauttamisopin perustotuuksista haastavat meitä yhä uutterammin työskentelemään niiden asioiden kanssa, jotka vielä estävät meitä yhdessä kokoontumasta Herran pöytään. Herran ehtoollisessa kristityt ovat jo yhtä Herran ja toistensa kanssa sanan-kuulijoina ja tunnustajina, ylistäen, kiittäen ja rukoillen. Jatkamme sen hetken odottamista, jolloin voimme tulla Herran pöytään ja jakaa yhdessä ehtoollisen lahjat.

5.3.1 Kristuksen asetus

347. Kirkko saa ehtoollisen, eukaristian, lahjana Herralta, kuten Uusi testamentti todistaa. Aina siitä asti kun kristillistä uskoa ensi kertaa julistettiin Pohjoismaissa ovat kirkot vuosisatojen ajan viettäneet keskeytyksettä ehtoollista Jeesuksen Kristuksen asetuksen mukaisesti ristiinnaulitun, ylösnousseen ja läsnäolevan Kristuksen sakramenttina, hänen, joka antoi elämänsä myös Pohjoismaiden ihmisten puolesta (ks. luku 3). Sekä katolisena että luterilaisena aikana jumalanpalvelukseen kokoontunut Jumalan kansa on uskonut sen, mitä keskeisiltä osiltaan samana pysyneessä eukaristisessa rukouksessa sanotaan Kristuksen asetuksesta: ”Tämä on minun ruumiini, joka annetaan teidän puolestanne ... Tämä malja on uusi liitto minun veressäni ... tehkää se minun muistokseni.”

348. Ehtoollisessa eli eukaristiassa Herra Jeesus Kristus uhraa meille itsensä, ruumiinsa ja verensä ainoana uhrina syntiemme puolesta. Sakramentti yhdistää meidät Jumalan Poikaan, joka tuli ihmiseksi,

kärsi, kuoli, nousi kuolleista ja astui Isän oikealle Puolelle. Eukaris-tiassa kirkko kokoontuu päänsä ympärille ja saa esimaun taivaal-lisesta juhla-ateriasta, ja Jumalan kansa kasvaa vastavuoroisessa rakkaudessa ja ykseydessä. Ehtoollinen on yhteyden ateria, jossa us-kovat vahvistuvat hengellisessä yhteydessä toistensa ja ylösnousseen Herran kanssa. Tämä yhteys kutsuu meitä kantamaan toistemme taakkoja (alaluku 4.5.1.2).

349. Olemme yhtä mieltä siitä, että ehtoollista voidaan oikeutetusti kutsua ”ykseyden sakramentiksi”, koska se on aterian tarkoitus. Sa-malla joudumme myöntämään, että sakramentti toimii samaan ai-kaan myös jakautumisen merkkinä, koska kirkkomme asettavat eri-laisia rajoja ehtoolliseen osallistumiselle (alaluvut 4.5.2.1-4.5.2.2). Viime aikoina kirkot ovat kuitenkin pyrkineet voittamaan tämän jakautumisen. Osin se on tapahtunut molempien toteuttamien litur-gisten uudistusten kautta, joiden lopputuloksena on ollut aikaisem-paakin suurempi liturgian samankaltaisuus, osin symbolisilla eleil-lä, kuten niiden siunaamisella, jotka eivät voi osallistua ehtoolliselle (alaluvut 4.5.1.2 ja 4.5.2.2).

350. Mitkä ovat ehtoollisen olennaiset elementit, joista meidän täy-tyy olla yhtä mieltä voidaksemme tunnustaa toistemme eukaristi-sen mysteerin täyteyden? Ne ovat: leipä ja viini, eukaristinen rukous joka sisältää konsekraatiosanat eli Kristuksen asetussanat ja jonkin epikleesin eli Pyhän Hengen avuksihuutamisen muodon, usko Jee-suksen Kristuksen todelliseen läsnäoloon leivässä ja viinissä, usko Jeesuksen Kristuksen uhrin ajankohtaistumiseen, usko ehtoollisen sakramentaalisuuteen, sekä viran pätevyyden ja sakramentaalisuu-den tunnustaminen.

5.3.2 Jeesuksen Kristuksen todellinen läsnäolo leivässä ja viinissä

351. Sekä luterilaiset että katolilaiset ovat aina tunnustaneet, että Jeesus Kristus on todella läsnä ehtoollisaineissa, leivässä ja viinis-

sä. Molemmille kirkkoille leivän ja viinin konsekraatio asetussano-jen lukemisen kautta muodostaa perustan Kristuksen todelliselle läsnäololle ehtoollisessa. Kirkoillamme on ollut erilaisia selityksiä reaali-preesensin mysteerille. Katolilaiset puhuvat leivän ja viinin transsubstantiaatiosta (substanssien muuttumisesta), luterilaiset Kristuksen todellisesta läsnäolosta (reaali-preesensistä) leivässä ja viinissä, niiden alla ja niiden kanssa. Mutta keskustelu ilmaisusta on vähentynyt nykypäivänä, koska se on alisteinen uskolle reaali-preesensiin (4.5.1.4).

352. Luterilaisissa kirkkoissa konsekroidut elementit käytetään use-asti kokonaan loppuun messun jälkeen tai säilytetään erillään kon-sekroimattomista. Näin on Ruotsin kirkossa, ja myös Suomen evan-gelis-luterilaisessa kirkossa tämä on kasvava käytäntö. Katolilaiset ja luterilaiset ovat lähentyneet toisiaan myös kysymyksessä ehtool-lisen nauttimisesta molemmissa muodoissa, sillä katolinen kirkko jakaa yhä useammin myös Kristuksen veren maljassa. Luterilaisissa kirkkoissamme ehtoollinen voidaan erityistapauksissa myös jakaa pastoraalisista syistä vain yhdessä muodossa sen asettamatta sakra-mentin pätevyyttä kyseenalaiseksi (alaluku 4.5.1.4).

5.3.3 Ehtoollinen uhrina

353. Luterilaiset ja katolilaiset jakavat käsityksen siitä, että ehtoollinen on uhriateria, mutta sen tulkinnassa tulee ottaa huomioon tiet-tyjä vivahteita. Tunnustamme yhdessä, että Jeesuksen uhri Golgatan ristillä maailman syntien edestä on ainutlaatuinen ja riittävä, eikä sitä voida toistaa, jatkaa, korvata tai täydentää. Tunnustamme myös, että Kristuksen Golgatan uhri voi ja sen pitää todellistua seurakun-nan keskellä. Katsomme, että ehtoollinen, eukaristia, on uhri usealla eri tavalla: Se on kiitosuhri, itsensä uhranneen Herran läsnäoloa, Golgatan uhrin muistamista, Herran kärsimyksen ajankohtaistu-mista ja ristinuhrin hedelmien lahjoittamista uskoville. Yhdessä ko-rostamme myös ehtoollisen yhteyttä ristin kantamiseen lähimmäis-ten palvelussa, mikä on ”elävä uhri” (Room. 12; alaluku 4.5.1.3).

354. Liturgisesti ehtoollisen uhriluonne saa ilmaisunsa myös siinä, että offertorio tai uhrivirsi on olennainen osa ehtoollisliturgiaa. Siinä kannetaan esiin leipä ja viini sekä kolehti – joskus sanallisesti, joskus ilman selittäviä sanoja – ja lisäksi Kristuksen uhri mainitaan eukaristisessa rukouksessa. Tästäkin voimme havaita, että ehtoollinen uhrina ja diakoniatyö puutteessa olevien hyväksi liittyvät yhteen.

355. Asetussanat ovat keskeisellä sijalla kaikissa luterilaisissa ja katolisissa messujärjestyksissä, sekä vanhoissa että uusissa. Ei ole epäilystä siitä, että niitä myös pidetään tärkeimpinä. Monet symboliset teot ympäröivät niitä ja korostavat niiden merkitystä. Epikleesin tarve on ollut vähemmän ilmeinen. Vanhaan roomalaiseen kaanoniin, joka on nykyään ensimmäinen eukaristinen rukous, sisältyy rukous Jumalan voiman avuksipyyttämisestä leivän ja viinin muuttamiseksi hengellisiksi lahjoiksi. Vaikka Pyhää Henkeä ei mainita nimeltä, on rukous jälkeensä ymmärretty epikleesiksi. Historiallisesti katsoen epikleesi on voinut olla myös sekä ennen konsekraatiota että sen jälkeen, ja se on voinut olla sekä pyyntö muuttaa ehtoollisaineet että ehtoollisen vastaanottajat. Tänään epikleesi on luonnollinen osa kirkkojemme tavanomaista messujärjestyksestä.

5.4 Sakramentaalinen piispanvirka apostolisessa suksessiossa

5.4.1 Vihitty virka kirkon palveluksessa

356. Toteamme yhdessä, että kirkko on Kristuksen ruumis, jonka kaikilla jäsenillä on yhteinen tehtävä todistaa Jumalan armosta evankeliumissa, kullakin omien eri kutsumustensa, lahjojensa, tilanteidensa ja mahdollisuuksiensa mukaan. Kasteessa kaikki kristi-

tyt on kutsuttu yleiseen papputeen (alaluvut 4.6.1-4.6.2). Toteamme yhdessä myös, että vihitty virka eli pappuus on olemassa kirkossa jumalallisesta asetuksesta. Sillä on erityinen tehtävä julistaa evankeliumia ja hoitaa sakramentteja koko Jumalan kansan palvelemiseksi, jotta pelastava usko syntyisi ja kasvaisi. Tunnustamme, että ihmiset, jotka ovat saaneet tämän kutsun, vihitään elinikäiseen palvelustehtävään Kristuksen kirkon hyväksi aina ja kaikkialla. Alkukirkossa muodostui erityinen ordinoitu kolmisäikeinen diakonien, pappien ja piispojen johtajuustehtävä, ja nämä virat ovat edelleen olemassa kirkoissamme. Kirkoillamme on kuitenkin erilaisia käsityksiä siitä, voiko ainoastaan mies vai myös nainen palvella vihityssä virassa.

357. Katolilaisille ordinaatio on yksi seitsemästä sakramentista. Termi ”lähtemätön merkki” (*character indelebilis*) viittaa siihen, että ordinaatio, jonka kautta sakramentaalinen armo annetaan, on häviämätön. On mahdotonta ottaa tämä armo vastaan kahteen kertaan. Viran kolmella asteella on kuitenkin omat sakramentaaliset riittinsä. Myös luterilaiset ovat samaa mieltä siitä, että ordinaatioon kuuluu elinikäinen kutsumus ja velvoite vihittäville. Vaikka vihitty voi irtisanoutua tai häneltä voidaan ottaa pois hänelle ordinaatiossa annetut oikeudet, se ei tee ordinaatiota ja siinä annettua kutsumusta ja velvollisuutta pätemättömäksi. Katolilaiset ja luterilaiset Ruotsissa ja Suomessa ovat yhtä mieltä siitä, että sen, joka toimittaa ehtoollisen, tulee olla tehtävään ordinoitu ja oikein vihityn piispan valtuuttama.

5.4.2 Piispanvihkimyksen apostolinen ulottuvuus

358. Historiallisesti tarkastellen piispuus säilyi reformaatiossa Ruotsin ja Suomen luterilaisissa kirkoissa. Piispanvihkimys historiallisessa suksessiossa on merkki kirkon ja piispanviran apostolisuudesta. Suomen ja Ruotsin luterilaisten kirkkojen historiallisen piispuuden erityisluonteen vuoksi olemme dialogissamme erityisesti keskittyneet tähän viran muotoon. Historialliset tosiasiat 1500-luvulta osoittavat, että piispanvihkimyksissä tapahtui vihkimyssuksessio katolisesta piispuudesta evankeliseen piispuuteen. Sen jälkeen

Ruotsin ja Suomen luterilaisissa kirkkoissa samoin kuin katolisessa kirkossa on jatkunut, että piispat vihkivät piispoja.

359. Aiemmin katolilaiset ja luterilaiset painottivat piispan kutsu- muksessa ja tehtävässä eri ulottuvuuksia, korostaen uhrivirkaa/pa- pin virkaa ja vastaavasti saarnavirkaa/opetusvirkaa. Tänäpä toteam- me yhdessä, että piispalla tulee olla hiippakunnassaan kaitsentateh- tävä ja hänen tulee olla sen hengellinen paimen. Kirkoissamme piis- pat ovat säännömukaisesti vihkineet papit. Piispalla on Jumalan antama tehtävä olla apostolisen uskon opettaja ja hänen tulee siksi pysyä historiallisessa jatkumossa apostolisen ajan piispojen kanssa. Piispa johtaa myös liturgiaa, hiippakunnan pastoraalista huolenpi- toa ja kristittyjen missiota evankeliumin levittämisessä maailmaan. Piispa hoitaa tätä tehtävää henkilökohtaisesti, kollegiaalisesti ja yh- teisöllisesti. Katolisen kirkon painottaessa henkilökohtaista ulottu- vuutta luterilaiset kirkot korostavat kahta muuta aspektia (alaluku 4.6.2).

360. Luterilaiset ja katolilaiset Ruotsissa ja Suomessa katsovat edus- tavansa apostolista jatkuvuutta, sekä mitä tulee heidän kirkkoihinsa kokonaisuutena että erityisesti piispuuteen, huolimatta reformaa- tioaikaisesta kirkkojen jakaantumisesta. Olemme yhtä mieltä siitä, että apostolisen jatkuvuuden perusta on, että kirkon keskuksessa pysyy jatkuvasti Jeesuksen Kristuksen sovituskoulema ja ylösnouse- mus sekä apostolinen todistus tästä evankeliumista.

361. Ymmärrämme apostolisuuden kirkon uskon, kirkon elämän ja rakenteiden sekä kirkon viran jatkuvuutena. Viran suksessio palve- lee kirkon elämän jatkuvuutta Kristuksessa ja tulee siten nähdä sekä kirkon apostolisuuden osana että ilmauksena siitä. Sama koskee piispan vihkimistä historiallisessa suksessiossa käten päällepane- misen välityksellä. Katsomme, että apostolisuus koostuu osin sen sakramentaalisesta ulottuvuudesta (kirkon elämässä elävä ja läsnä- oleva Herra), osin sen historiallisesta ulottuvuudesta (jatkuvuuden säilyttäminen kirkon rakenteissa). Tähän apostoliseen traditioon kuuluu monia elementtejä, joissa sakramentaalinen ja historiallinen ulottuvuus täydentävät toisiaan.

362. Kaikki me tunnustamme, että toiset dialogimme osapuolena olevat kirkot ovat säilyttäneet monia apostolisuuden sisäisiä ja ul- koisia elementtejä, ja että tämä koskee uskon ja elämän suksessi- ota ja kirkon apostolista rakennetta (alaluku 4.6.5). Tunnustamme myös, että kirkkojemme virka on täyttänyt tehtävänsä säilyttää us- kollisuus apostoliselle evankeliumille yhteisessä julistuksessa esite- tyissä keskeisissä uskonkysymyksissä (alaluku 4.6.3).

363. Merkittävää viran luonnetta ja kirkon apostolisuutta koskevaa yksimielisyyttämme vasten olemme sitä mieltä, että on kysyttävä, mitkä olisivat ne jäljellä olevat luterilaisten ja katolilaisten väliset erot joita täytyy vielä käsitellä, mitä tulee pätevän piispuuden ja pä- tevän apostolisen suksession kriteereihin, jotta täydellisempi kirk- kojemme välinen yhteys voisi toteutua. Tämä on tärkeä kysymys tulevaa dialogia varten.

5.4.3 Historiallinen ulottuvuus: Piispan auktoriteetti

364. Sekä luterilaiset että katolilaiset Suomessa ja Ruotsissa katsovat, että piispan auktoriteetti perustuu apostolien välityksellä Jeesuksen Kristuksen auktoriteettiin ja on olemassa palvellakseen koko kirk- koa. Tämän auktoriteetin käyttäjänä tulee olla yksi konkreettinen henkilö, jonka kuitenkin tulee toimia kollegiaalisesti kirkon muiden piispojen kanssa. Oikeus vihkiä pappeja ja diakoneja ja tehdä seu- rakuntiin piispantarkastuksia kuuluu kirkoissamme piispalle. Sekä katolinen kirkko että Ruotsin ja Suomen luterilaiset kirkot painot- tavat piispojen, pappien ja diakonien harjoittaman auktoriteetin yk- seyttä, mutta myös näiden virkojen välisiä eroja. Ne ovat kuitenkin kirkoissamme erilaisia (alaluvut 4.6.4-4.6.5).

365. Historiallinen kehitys on johtanut kirkoissamme eroihin siinä, kuinka auktoriteettia harjoitetaan. Katolinen kirkko on universaali kirkko, jossa korkein auktoriteetti kuuluu Rooman piispan johta- maan kirkolliskokoukseen kokoontuneille piispoille tai yksin paa- ville yhteydessä piispoihiin. Ruotsin kirkko ja Suomen evankelis-lu-

terilainen kirkko ovat kansankirkkoja, joiden korkein päätöksentekolin on kirkolliskokous. Niiden välillä on eroja siinä, mikä asema piispainkokouksella on kansankirkon johdossa. Katolisen teologian ja kirkkolain mukaan yksittäiset piispat johtavat laumaansa hiippakunnissaan omassa auktoriteetissaan Kristuksen edustajina persoonallisesti, kollegiaalisesti ja yhteisöllisesti. Ruotsin ja Suomen luterilaisissa kirkkoissa on myös muita johtoelimia, ja kirkkojen väleillä vallitsee eroja suhteessa siihen, millainen auktoriteetti piispalla on omassa hiippakunnassaan (alaluku 4.6.5).

5.4.4 Pietarin virka

366. Viime vuosikymmenen aikana ekumeeninen dialogi universaalista kirkosta ja Pietarin virasta on elpynyt, erityisesti *Ut unum sint* –ensyklikan jälkeen. Aihe on ollut polttava erityisesti 1500-luvun molemminpuolisten tuomioiden jälkeen. Keskustelussamme olemme päätyneet siihen, että hedelmällinen dialogi on mahdollista vain, jos kirkkomme pohtivat, mitä universaali kirkko merkitsee, ja mikä merkitys tällä erityisellä viralla on sille. Luterilaiset katsovat, että on olemassa tarve viralle, joka voi palvella kirkkoa sen näkyvän ykseyden merkinä. Tässä yhteydessä evankeliumin primaatin on oltava lähtökohtana. Lisää keskustelua tarvitaan siitä, millainen konkreettinen muoto tällä universaalilla viralla, jonka on valvottava juuri evankeliumin primaattia, tulisi olla. Tämä keskustelu voi tapahtua tulevassa dialogissa. Lisäksi Pietarin virka voidaan nähdä vain yhteydessä universaalille kirkolle välttämättömään moninaisuuteen, joka ei kuitenkaan saa johtaa jakautumiseen. Esille nousee toive suuremmasta keskusjohtoisuuden vähentämisestä johtotehtävissä ja tarve suurempaan alueelliseen itsenäisyyteen. Kysymys paavin erehtymättömyydestä liittyy mielestämme Pyhän Hengen johdatukseen ja apuun, joka vaikuttaa myös monissa muissa ”instansseissa”, jotka todistavat uskomme sisällöstä (alaluku 4.6.6).

5.5 Askeleita tiellä kohti näkyvää ykseyttä

367. Tärkein tavoitteemme dialogissamme vuosien 2002-2009 aikana on ollut syventää yhteistä käsitystämme vanhurskauttamisesta kirkon elämässä ja pyrkiä luomaan yhteinen käsitys kirkon olemuksesta ja piispanvirasta. Toiveena oli, että tämä prosessi helpottaisi myös etenemistämme kohti yhteistä ehtoollista ja auttaisi pyrkimyksissämme kohti kirkkojemme välistä näkyvää ykseyttä.

368. Mitä tulee yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista saavutettuun konsensukseen, olemme kyenneet syventämään yksimielisyyttämme vanhurskauttamisesta kirkon elämässä, ja näemme nyt tiettyssä määrin kirkkaammin monet kysymyksistä, jotka julistuksen mukaan vaativat jatkotyöskentelyä. Olemme saavuttaneet edistysaskeleita erityisesti käsityksissämme kirkon sakramentaalisuudesta, kasteesta armon vaikuttavana merkinä, kristityn vapaudesta vanhurskauttamisen jälkeen ja ehtoollisesta lahjana ja uhrina. Olemme yhtä mieltä useimmista olennaisista kysymyksistä, mutta esitämme myös kysymyksiä toistemme opetuksista tai käytännöistä.

369. Olemme myös lähentyneet merkittävästi käsityksissämme vihitystä virasta ja piispanvirasta. Olemme kenties kyenneet saavuttamaan suuremman yksimielisyyden kuin olisi ollut mahdollista muualla, mikä johtuu Suomen ja Ruotsin suhteessa moniin muihin maihin erilaisesta kirkollisesta ja ekumeenisesta tilanteesta. Katolisen kirkon ja luterilaisten kirkkojen sakramentaalinen elämä ja organisaatorakenteet muistuttavat täällä enemmän toisiaan kuin monessa muussa paikassa, ja elämme lähempänä toisiamme. Siitä huolimatta meidän täytyy todeta, että jäljelle jää edelleen ongelmia, jotka koskevat tiettyjä piispanviran ja kirkon apostolisuuden aspekteja, erityisesti ordinaatiota ja auktoriteettia, ja sitä virkaa, joka paavilla on universaalien kirkon palvelijana. Mutta myös näissä kysymyksissä olemme edistyneet esittämällä toisillemme kysymyksiä ja päättymällä lähemmäs toisiamme. Se antaa meille toivoa tiellämme kohti yhtä, näkyvää kirkkoa.

370. Edellä kuvatun syvän yksimielisyyden vuoksi, joka vallitsee käsityksissämme kirkon luonteesta, ehtoollisesta ja messun viettämisen muodoista, sekä katolilaiset että luterilaiset Ruotsissa ja Suomessa kaipaavat laajempaa mahdollisuutta ilmaista tämä ykseys myös yhteisessä ehtoollispöydässä. Katolisella kirkolla on jo sääntöjä niistä erityistapauksista, joissa luterilaisen on mahdollista osallistua katoliselle ehtoolliselle. Siksi suosittelemme ensimmäisenä askeleena tiellä kohti kaipaamaamme ykseyttä näiden poikkeussääntöjen laajempaa soveltamista kirkkojemme elämässä Ruotsissa ja Suomessa.

371. Dialogissamme olemme käsitelleet kysymystä ehtoollisyhteydestä osana vanhurskauttamisen toteutumista kirkon elämässä sakramenttien ja viran välityksellä. Toivomme, että lähentymisemme toimisi panoksena sen tarkemmaksi arvioimiseksi, missä määrin erityistä historiallista ja teologista perinnettä vaalineet luterilaiset kirkkomme Suomessa ja Ruotsissa katolisesta näkökulmasta säilyttäneet eukaristisen mysteerin. Jatkokeskustelut kirkon ja sakramenttien luonteesta voisivat aikanaan johtaa laajemman yhteyden toteuttamiseen kirkkojemme välillä.

372. Erityisesti dialogimme viime vaiheissa halusimme lähestyä tehtäväämme teologisen sisarkirkko-käsitteen näkökulmasta. Koska kysymykset ehtoollisen ja piispanviran pätevydestä ovat olleet keskusteluissamme keskeisiä, meille on ollut tärkeää pitää tämä ajatus mielessämme. Merkittävän ehtoollisen ja piispanviran luonnetta koskevan yhteisymmärryksemme valossa kirkkojemme tehtävä on arvioida, mitä mahdollisuuksia raporttimme tarjoaa ja mitä esteitä vielä on jäljellä tiellä näkyvään ykseyteen.

Kirjallisuusluettelo

- ... att i allt bekänna Kristus = ... att i allt bekänna Kristus. *Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran*. Toim. Gösta Hallonsten ja Per Erik Persson (Verbum, Tukholma 2000).
- AC = *Augsburgin tunnustuksen puolustus* (1531). – Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat (SLEY-kirjat, Jyväskylä 1988), s. 81-251.
- Apostolicity = *The Apostolicity of the Church. Study Document of the Lutheran-Roman Catholic Commission on Unity* (The Lutheran World Federation & Pontifical Council for Promoting Christian Unity, Minneapolis 2007). Myös: – Pontifical Council for Promoting Christian Unity, Information Service, 2008, s. 60-134.
- Andrén 1999 = Åke Andrén, *Reformationstid*. Sveriges kyrkohistoria, osa 3 (Verbum, Tukholma 1999).
- Augustinus Enchiridon = Augustinus, *Enchiridion de fide, spe et charitate*, Migne PL 40, 105. Suom. Usko, toivo, rakkaus. Käsikirja Laurentiukselle (Kirjapaja, Helsinki 2004).
- Augustinus Sermo 229A = Augustinus, *Sermo 229A*, Migne PL 38.
- Augustinus Tractatus = Augustinus, *In Joannis Evangelium Tractatus*, Migne PL 35.
- AS = *Schmalkaldenin opinkohdat* (1537). – Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat (SLEY-kirjat, Jyväskylä 1988), s. 253-281.
- Aurelius 1994 = Carl Axel Aurelius, *Luther i Sverige. Svenska lutherbilder under tre sekler* (Artos, Skellefteå 1994).
- Authority = The Anglican-Roman Catholic International Commission, *The Gift of Authority: Authority in the Church III*. – Pontifical Council for Promoting Christian Unity, Information Service, 1999, s. 17-29.
- Benediktus XVI 2005 = Paavi Benediktus XVI, *Homily of his Holiness Benedict XVI*. Square before the Basilica of St John Lateran. Solemnity of Corpus Domini. Thursday, 26 May

2005. http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/homilies/2005/documents/hf_ben-xvi_hom_20050526_corpus-domini_en.html
- Biskopsmötet 1990 = *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete*. Utg av Biskopsmötet 1990.
- Biskopsmötet 1997 = *Att bli präst i Svenska kyrkan*. Utg av Biskopsmötet i samverkan med Svenska kyrkans utbildningsnämnd 1997.
- Biskopsmötets svar = *Biskopsmötets svar på den påvliga encyklikan Ut unum sint*. 1999, 11 s. Julkaisematon. Teksti on käännetty myös englanniksi.
- Biskopsämbetet = *Biskopsämbetet*. Rapport från den officiella samtalsgruppen mellan Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift (Verbum, Tukholma 1988). Englanninkielinen käännös *The Office of Bishop* (Lutheran World Federation, Geneve 1993).
- Brodd 1988 = Sven Erik Brodd, *Biskopsämbetet i 1571 års kyrkoordning*. – Biskopsämbetet. Rapport från den officiella samtalsgruppen mellan Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift (Verbum, Tukholma 1988), s. 123-135.
- Brodd 1995 = Sven Erik Brodd, *Det överblivna. – Nattvardspastoral* (Verbum, Tukholma 1995), s. 146-168.
- CA = *Augsburgin tunnustus* (1530). – Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat (SLEY-kirjat, Jyväskylä 1988), s. 47-79.
- CCEO = *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (Libreria Editrice Vaticana, Vatikaani 1990).
- Church and Justification = Lutheran – Roman Catholic Joint Commission, *Church and Justification. Understanding the Church in the Light of the Doctrine of Justification*. – Growth in Agreement II. Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level, 1982-1998. Toim. Jeffrey Gros FSC, Harding Meyer & William G Rusch (WCC Publications, Geneve 2000), s. 485-565.
- Church as Koinonia = Common Statement of the Tenth Round of the U.S. Lutheran-Roman Catholic Dialogue, *The Church as Koinonia of Salvation: its Structures and Ministries* (2004) – Lutherans and Catholics in Dialogue X (U.S. Conference of

- Catholic Bishops, New York 2004).
- CIC = *Codex Iuris Canonici* (Libreria Editrice Vaticana, Vatikaani 1983). Ks. myös http://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/cic_index_lt.html
- Communio sanctorum = Bilaterale Arbeitsgruppe der Deutschen Bischofskonferenz und der Kirchenleitung der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands, *Communio sanctorum. Die Kirche als Gemeinschaft der Heiligen* (Bonifatius, Paderborn – Lembeck, Frankfurt 2000).
- Dei Verbum = *Dogmaattinen konstituutio Dei Verbum jumalallisesta ilmoituksesta*. – Pyhä ekumeeninen Vatikaanin II kirkolliskokous. Ensimmäinen osa: Konstituutiot (Katolinen tiedotuskeskus, Vaajakoski 2006), s. 5-35. Ks. myös http://katolinen.net/?page_id=1633
- Dominus Iesus = *Declaration Dominus Iesus on the Unicity and Salvific Universality of Jesus Christ and the Church* (Libreria Editrice Vaticana, Vatikaani 2000).
- Dop och kyrkotillhörighet = *Ekumenisk samsyn om dop och kyrkotillhörighet*. Rapport från den officiella luthersk-katolska samtalsgruppen i Sverige med anledning av Stat-Kyrka = SOU 1978:1 (Verbum – Håkan Ohlssons, Tukholma 1978).
- DS = Henricus Denzinger & Adolfus Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* (Herder, Freiburg Br – Roma 1965, 33. painos). Trenton kirkolliskokouksen reformi- ja oppidekreetit sekä kaanonit on julkaistu suomeksi teoksessa *Tridentinum. Trenton kirkolliskokouksen reformi- ja oppidekreetit sekä kaanonit*. Suom. Martti Voutilainen, OP. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja 43. (Vammalan kirjapaino, Vammala 1984).
- Ecclesia de Eucharistia = Johannes Paavali II:n kiertokirje: *Kirkko elää eukaristiasta*. (Katolinen tiedotuskeskus, Helsinki 2003.) Ks. myös http://katolinen.net/?page_id=200
- Ekumeeninen jumalanpalvelus = *Ekumeeninen jumalapalvelus Turun tuomiokirkossa*. Paavi Johannes Paavali II:n ja arkkipiispa John Vikström puheet. Turku 1989. Ks. myös <http://www>

- vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1989/june/documents/hf_jp-ii_spe_19890605_turku_en.html
- Ekumenian ohjeisto = Pontifical Council for the Promotion of Christian Unity, *Directory for the Application of Principles and Norms within Ecumenism* (1993). Suom. *Ekumenian ohjeisto*. – Katolinen näkökulma 4. (Katolinen kirkko Suomessa, Helsinki 2000).
- Ekumeniska äktenskap = *Ekumeniska äktenskap – Pastoral rådet*. Utg. Svenska kyrkans centralstyrelse och Stockholms katolska stift (Uppsala – Tukholma, 1999).
- Episcopal Ministry = *Episcopal Ministry within the Apostolicity of the Church*. The Lund Statement by the Lutheran World Federation – A Communion of Churches. Lund, Sweden, 26 March 2007. – *Living in the World Today*. LWF Documentation 52/2007 (Lutheran University Press, Minneapolis 2007), s. 135-160.
- Eucharist and Ministry = USA National Committee of the LWF and Bishops' Committee for Ecumenical and Interreligious Affairs, *Eucharist and Ministry*. Lutherans and Catholics in Dialogue IV (Washington DC / New York 1970).
- Evankeliumi ja kirkko = *Evankeliumi ja kirkko*. Suom. Juhani Forsberg ja Simo Kiviranta. – Malta 1971. Luterilais-roomalaiskatolisen teologikomission raportti. Toim. Simo Kiviranta. *Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja XXVI* (Helsinki 1974), s. 23-53.
- Facing Unity = Roman Catholic / Lutheran Joint Commission, *Facing Unity – Models, Forms and Phases of Catholic-Lutheran Church Fellowship*. – *Growth in Agreement II. Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level, 1982-1998*. Toim. Jeffrey Gros FSC, Harding Meyer & William G Rusch (WCC Publications, Geneve 2000), s. 443-484.
- FC SD = Formula Concordiae, Solida Declaratio. *Yksimielisyyden ohje*. Täydellinen selitys (1577). – *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* (SLEY-kirjat, Jyväskylä 1988), s. 459-571.
- Growth in Agreement 1984 = *Growth in Agreement I, Reports and*

- Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level*. Toim. Harding Meyer & Lukas Vischer (Paulist Press, New York / World Council of Churches, Geneve 1984).
- Growth in Agreement 2000 = *Growth in Agreement II, Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level, 1982-1998*. Toim. Jeffrey Gros FSC, Harding Meyer & William G Rusch (WCC Publications, Geneve 2000).
- Hallonsten 2000 = Gösta Hallonsten, *Kommentar – ett katolskt perspektiv*. – .... att i allt bekänna Kristus. Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran. Toim. Gösta Hallonsten ja Per Erik Persson (Verbum, Tukholma 2000), s. 105-120.
- Hartman 1976 = Olov Hartman, *Treenigheten i dogm och mystik*. – *Vår Lösen* 1976, s. 516-522.
- Huovinen 1987 = Eero Huovinen, *Lutherin ”synergismi”*. – *Teologinen aikakauskirja* 92 (1987), s. 34-42.
- Huovinen 1997 = Eero Huovinen, *Fides infantium. Martin Luthers Lehre vom Kinderglauben*. Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz 159 (von Zabern, Mainz 1997).
- Huovinen 2005 = Eero Huovinen, *The unifying Power of the Holy Eucharist*. Speech at congresso eucaristico nazionale, Bari, Italy, 25 May 2005. http://www.chiesa.cattolica.it/congrec/25/relazione_huovinen.doc
- Ignatios Antiokialainen = Ignatios Antiokialainen, *Ignatioksen kirje roomalaisille*. – *Apostoliset isät*. STKSJ 163 (Gummerus: Jyväskylä 1989), s. 87-91.
- IK = Martin Luther, *Iso katekismus* (1529). – *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* (SLEY-kirjat, Jyväskylä 1988), s. 325-419.
- Instructio de Baptismo parvulorum = *Instructio de Baptismo parvulorum*. Sacra Congregatio pro doctrina fidei. – *Acta apostolicae sedis* 72 (8/1980), s. 1138-1156.
- Johannes Paavali II 2005 = Johannes Paavali II, *Epistula apostolica episcopis, sacerdotibus fidelibusque de eucharistico anno, Mane nobiscum domine*. – *Acta apostolicae sedis* 97

- (4/2005), s. 337-352.
- Jumalanpalvelusten kirja = Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I. *Jumalanpalvelusten kirja*. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 12. tammikuuta 2000 (Raamattutalo, Pieksämäki 2003).
- Kasper 2007 = Walter Kasper, *The Light of Christ and the Church*. Third European Ecumenical Assembly, 4-9 September 2007, Sibiu/Hermannstadt, Romania. Opening Session on 5 September 2007. –: Irish Theological Quarterly 72 (2007), s. 350-355.
- Kaste, ehtoollinen ja virka = *Kaste, ehtoollinen ja virka*. – Ekumeeninen työkirja. Kirkkojen tekstejä 1973-1997. Toim. Risto Saarinen. *Studia missiologica et oecumenica Fennica* 59 (Luther-Agricola-Seura, Helsinki 1998), s. 18-59.
- KKK = *Katolisen kirkon katekismus* (Katolinen tiedotuskeskus, Jyväskylä 2006).
- Knuutila 1987 = Jyrki Knuutila, ”*Liturgisen yhdenmukaistamisen toteutuminen Suomessa reformaatiokaudella 1537-1614*”. – Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Vuosikirja 77 (Helsinki 1987), s. 9-40.
- Kristityn vapaudesta = *Kristityn vapaudesta*. Von der freiheit eines Christenmenschen. Saksankielisestä laitoksesta suomentanut Tuomo Mannermaa (Sley-kirjat, Helsinki 1981).
- Kyrkan som sakrament = *Kyrkan som sakrament. En rapport om kyrkosyn*. Utg av Svenska kyrkans centralstyrelse och Stockholms katolska stift (Uppsala – Stockholm 1999).
- Kirkon säädöskokoelma nro 86 = Suomen evankelis-luterilainen kirkko, *Kirkon säädöskokoelma nro 86. Püspainkokouksen päätös toisen evankelis-luterilaisen kirkon tai muun kristillisen uskontokunnan tai yhteisön papin edellytyksistä suorittaa kirkollisia toimituksia*. Annettu Siilinjärvellä 10 päivänä syyskuuta 2002 (Kirkkohallitus 2002).
- Kirkollisten toimitusten kirja 1 = Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. *Kirkollisten toimitusten kirja, osa 1: Kasuaalitoimitukset*. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. (Kirkkopalvelut, Helsinki 2004).

- Kirkollisten toimitusten kirja 2 = Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. *Kirkollisten toimitusten kirja, osa 2: Vihkimiset, virkaan asettamiset ja tehtävään siunaamiset*. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. (Kirkkopalvelut, Helsinki 2004).
- Kyrkohandboken 1 = Svenska kyrkan, *Den svenska kyrkohandboken, Del I: Den allmänna gudstjänsten och De kyrkliga handlingarna*. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte. Lätt reviderad efter Den Svenska evangelieboken 2002 och Bibel 2000 enligt kyrkomötesbeslut (Verbum, Tukholma 2006).
- KL = *Kirkkolaki 26.11.1993/1054*. – Kirkkolainsäädäntö 2008. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari (Kirjapaja, Helsinki 2008), s. 19-291. Ks. myös <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> (viitattu 16.6.2009)
- KJ = *Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055 v. 1993*. – Kirkkolainsäädäntö 2008. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari (Kirjapaja, Helsinki 2008), s. 293-441. Ks. myös <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055> (viitattu 16.6.2009)
- Kyrkoordning = *Kyrkoordning med angränsande lagstiftning för Svenska kyrkan* (Verbum, Tukholma 1999).
- Larsson 2002 = Lars-Olof Larsson, *Gustav Vasa – landsfader eller tyrann?* (Prisma, Tukholma 2002).
- Lehrverurteilungen 1986 = Karl Lehmann – Wolfhart Pannenberg, *Lehrverurteilungen – kirchentrennend?* Bd 1, Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heute (Herder, Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1986).
- Lumen gentium = *Dogmaattinen konstituutio Lumen gentium Kirkosta*. – Pyhä ekumeeninen Vatikaanin II kirkolliskokous. Ensimmäinen osa: Konstituutiot (Katolinen tiedotuskeskus, Vaajakoski 2006), s. 37-164. Ks. myös http://katolinen.net/?page_id=733
- Lyhyt kehotus ripittäytyä = *Lyhyt kehotus ripittäytyä*. – Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat (SLEY-kirjat, Jyväskylä

- 1988), s. 420-423.
- Lönnroth 1986 = Erik Lönnroth, *Den stora rollen. Kung Gustaf III spelad av honom själv* (Norstedts, Tukholma 1986).
- Mannermaa 1989 = Tuomo Mannermaa, *Der im Glauben gegenwärtige Christus: Rechtfertigung und Vergöttlichung zum ökumenischen Dialog*. Arbeiten zur Geschichte und Theologie des Luthertums 8 (Lutherisches Verlagshaus, Hannover 1989).
- MD = *Materialdienst des konfessionskundlichen Instituts Bensheim*.
- Migne PL = Jacques-Paul Migne (utg), *Patrologiae cursus completus*, Series Latina. 217 Band (1841-1864).
- Novo millennio ineunte = Johannes Paavali II, apostolinen kirje *Novo millennio ineunte*, 2001. http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte_en.html
- Nyman 1997 = Magnus Nyman, *Förlorarnas historia. Katolskt liv i Sverige från Gustav Vasa till drottning Kristina* (Katolska Bokförlaget, Uppsala 1997).
- Palvelkaa Herraa iloiten = *Palvelkaa Herraa iloiten*. Jumalanpalveluksen opas. 3. uudistettu laitos. Hyväksytty piispainkokouksessa 9.syyskuuta 2009. Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9 (Kirkkohallitus 2009). Ks. myös. [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/2EDDC0534B0B6DE6C2257685004A859B/\\$file/jp-opas.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/2EDDC0534B0B6DE6C2257685004A859B/$file/jp-opas.pdf)
- Paavali VI, Uskontunnustus = Paavali VI, Juhlallinen uskontunnustus *Solemnis professio fidei*. – Acta Apostolicae Sedis 60 (8/1968), s. 433-445.
- Palmqvist 1954, 1958 = Arne Palmqvist, *Die römisch-katholische Kirche in Schweden nach 1781*, osat 1-2 (Almqvist & Wiksell, Uppsala 1954 ja 1958).
- Persson 1961 = Per Erik Persson, Synergismens problem, belyst utifrån de ortodoxa kyrkornas teologi. – *Svensk Teologisk Kvartalskrift* 4 (1961), s. 236-247.
- Persson 1972 = Per Erik Persson, *Att dela Guds hållning mot djävulskapet* (Gummessons, Falköping 1972).
- Persson 2000 = Per Erik Persson, *Kommentar – ett lutherskt*

- perspektiv*. – .... att i allt bekänna Kristus. Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran. Toim. Gösta Hallonsten ja Per Erik Persson (Verbum, Tukholma 2000), s. 84-104.
- Peura 1994 = Simo Peura, *Mehr als ein Mensch? Die Vergöttlichung als Thema der Theologie Martin Luthers von 1513 bis 1519*. Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte 153 (von Zabern, Mainz 1994).
- Peura 1998 = Simo Peura, *Christ as Favor and Gift: The Challenge of Luther's Understanding of Justification*. – Union with Christ. The New Finnish Interpretation of Luther. Toim. Carl E. Braaten & Robert W. Jenson (Eerdmans, Grand Rapids & Cambridge 1998), s. 42-69.
- Porvoon yhteinen julkilausuma = *Porvoon yhteinen julkilausuma*. Neuvottelut Britannian ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen sekä Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen välillä. 2. laitos, uusittu suomennos (Kirkkohallitus, Helsinki 1995). Myös: – Ekumeeninen työkirja. Kirkkojen tekstejä 1973-1997. Toim. Risto Saarinen. *Studia missiologica et oecumenica Fennica* 59 (Luther-Agricola-Seura, Helsinki 1998), s. 138-169.
- Prenter 1967 = Regin Prenter, *Luthers "Synergismus"*, – Vierhundertfünfzig Jahre lutherische Reformation 1517-1967. Festschrift für Fr. Lau (Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1967), s. 264-281.
- Prenter 1977 = Regin Prenter, *Theologie und Gottesdienst*. Gesammelte Aufsätze (Aros, Århus – Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1977).
- Presbyterorum ordinis = Dekreetti pappien palvelutehtävästä ja elämästä *Presbyterorum ordinis* (1965). http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651207_presbyterorum-ordinis_en.html
- Response of the Catholic Church = *Response of the Catholic Church to the Joint Declaration of the Catholic Church and the Lutheran World Federation on the Doctrine of Justification*. – Pontifical Council for Promoting Christian Unity, Information Service 1998, s. 93-95

- Rituale för barndop = Stockholms katolska stift, *Rituale för barndop* (Katolska liturgiska nämnden, Tukholma 1996).
- Ruotsin kirkon ja Ruotsin lähetyskirkon ekumeeninen sopimus = *Ekumenisk överenskommelse mellan Svenska kyrkan och Svenska Missionskyrkan 2 december 2006*. – Ekumenisk överenskommelse mellan Svenska kyrkan och Svenska Missionskyrkan 2 december 2006 med bakgrundsdokument (Svenska Missionskyrkans kommunikationsavdelning 2008), s. 4-.
- Saarinen 1994 = Risto Saarinen, *Weakness of the Will in Medieval Thought*. From Augustine to Buridan. Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters 44 (Brill, Leiden 1994).
- Sacrosanctum concilium = *Konstituutio Sacrosanctum concilium pyhästä liturgiasta*. – Pyhä ekumeeninen Vatikaanin II kirkolliskokous. Ensimmäinen osa: Konstituutiot (Katolinen tiedotuskeskus, Vaajakoski 2006), s. 165-229. Ks. myös http://katolinen.net/?page_id=1642
- Sidottu ratkaisovalta = Martin Luther, *Sidottu ratkaisovalta*. De servo arbitrio. Suomentanut A. E. Koskeniemi (SLEY, Helsinki 1952).
- StA = Martin Luther, *Studienausgabe*. In Zusammenarbeit mit Helmar Junghans, Reinhold Pietz, Joachim Rogge und Günther Wartenberg. Herausgegeben von Hans-Ulrich Delius. Bd 1-5 (Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1979-1992).
- Stadter 1971 = E. Stadter, *Psychologie und Metaphysik der menschlichen Freiheit: Die ideengeschichtliche Entwicklung zwischen Bonaventura und Duns Scotus*. Veröffentlichungen des Grabmann-Institutes zur Erforschung der mittelalterlichen Theologie und Philosophie, Neue Folge 12 (Schöningh, München 1971).
- Stockholms stift 50 år = Hans Hellström (toim.), *Stockholms katolska stift 50 år* (Veritas, Tukholma 2003).
- Tertio millennio adveniente = Johannes Paavali II, apostolinen kirje ennen riemuvuotta 2000 *Tertio millennio adveniente* (1994). http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_10111994_tertio-

- millennio-adveniente_en.html
- The Eucharist = Roman Catholic / Evangelical Lutheran Joint Commission, *The Eucharist*. – Growth in Agreement I, Reports and Agreed Statements of Ecumenical Conversations on a World Level. Ed by Harding Meyer & Lukas Vischer (Paulist Press, New York / World Council of Churches, Geneva 1984), s.190-214.
- The Eucharist as Sacrifice = USA National Committee of the LWF and Bishops' Committee for Ecumenical and Interreligious Affairs, *The Eucharist as Sacrifice*. Lutherans and Catholics in Dialogue III (Washington DC / New York 1968).
- Theiner 1839 = Augustin Theiner, *Schweden und seine Stellung zum heiligen Stuhl unter Johann III, Sigismund III und Karl IX: Nach geheimen Staatspapieren*. Zweiten Teil, (Augsburg 1839).
- Unitatis redintegratio = *Dekreetti Unitatis redintegratio ekumeniasta*. http://katolinen.net/?page_id=1660
- Ut unum sint = Johannes Paavali II:n kiertokirje *Että he olisivat yhtä* (Katolinen tiedotuskeskus, Saarijärvi 1996). Ks. myös http://katolinen.net/?page_id=193
- Vallquist 1999 = Gunnel Vallquist, *Dagbok från Rom. Andra Vatikanconciliet – en kamp om förnyelse* (Artos, Skellefteå, 1999). Julkaistu uudestaan neljässä osassa: *Dagbok från Rom*, 1964; *Reformation i Vatikanen?*, 1964; *Kyrkligt, världsligt, kvinnligt*, 1965; *Uppbrott*, 1966 (Albert Bonniers Förlag, Tukholma).
- VK = Martin Luther, *Vähä katekismus* (1529). – Evankelisluterilaisen kirkon tunnustuskirjat (SLEY-kirjat, Jyväskylä 1988), s. 297-317.
- WA = D. *Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe* (Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar 1883ff = Weimarer Ausgabe).
- Werner 1996 = Yvonne Maria Werner, *Världsviid men främmande. Den katolska kyrkan i Sverige 1873-1929* (Katolska Bokförlaget, Uppsala 1996).
- YJV = *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista*. Luterilaisen maailmanliiton ja Roomalaiskatolisen kirkon Kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston lopullinen

asiakirjaehdotus. Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 1997:4. (Kirkkohallitus, Helsinki 1997). Myös: – Ekumeeninen työkirja. Kirkkojen tekstejä 1973-1997. Toim. Risto Saarinen. *Studia missiologica et oecumenica Fennica* 59 (Luther-Agricola-Seura, Helsinki 1998), s. 114-137.

YJV Liite = *Luterilaisen maailmanliiton ja katolisen kirkon yhteinen virallinen julkilausuma asiakirjasta ”Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista”* sekä julkilausuman liite.
http://www.evl.fi/kkh/kuo/jd_saa.htm

Äktenskap och familj = *Äktenskap och familj i kristen belysning*. Rapport från den officiella luthersk-katolska samtalsgruppen i Sverige (SKS – Verbum, Tukholma 1975).

- 2008: 1 Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma
- 2008: 2 Pyhä arki – kirkon yhteiskuntatyön teologiaa/toim. Marja Kantanen, Esa-Matti Peura
- 2008: 3 Tacksamhet, respekt, måttfullhet: klimatprogram för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
- 2008: 4 Gratitude, respect, moderation: climate programme of the Evangelical Lutheran Church of Finland
- 2009: 1 Där nöden är störst – en introduktion i diakoni ur finländsk synvinkel
- 2009: 2 Orgelprojekt i församlingen/Kyrkans delegation för orgelärenden
- 2009: 3 Delaktig i livet: kyrkliga förrättningar och gudstjänst
- 2009: 4 Arvoesineiden hoito seurakunnassa
- 2009: 5 Strategiaopas seurakunnille
- 2009: 6 Strategihandledning för församlingarna
- 2009: 7 Sairas köyhyys: tutkimus sairauteen liittyvästä huonosaisiudesta diakoniatyössä (toim. Kaisa Kinnunen)
- 2009: 8 Du är med mig: handledning för kyrkliga förrättningar
- 2009: 9 Palvelkaa Herraa iloiten: jumalanpalveluksen opas (3. uud. p.)
- 2009: 10 Minäkö perhetyön tekijä?

Tilausosoite:

Kirkkohallituksen julkaisu- ja AV-myynti

PL 185, 00161 Helsinki

puh. (09) 180 2315

www.evl.fi/julkaisumyynti

julkaisumyynti@evl.fi